

T.C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Doktora Tezi

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ DÜNYA POLİTİKASINDA
ARTAN ROLÜ: ULUSLARARASI KURULUŞLAR
AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Hazırlayan: Osman YILDIZ

No: 2502970433

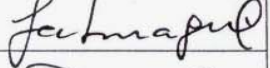
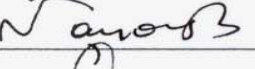
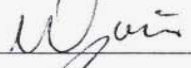
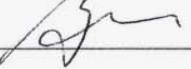
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Faruk SÖNMEZOĞLU

İstanbul 2006

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **ULUSLARARASI İLİŞKİLER** Anabilim Dalında **9725020433** numaralı **OSMAN YILDIZ'IN** hazırladığı **“KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ DÜNYA POLİTİKASINDA ARTAN ROLÜ:ULUSLAR ARASI KURULUŞLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRME”** konulu **DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI 16.05.2006 SALI** günü saat: **09.30** 'da yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezininne* **OYBİRLİĞİ** /**OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.FARUK SÖNMEZOĞLU	Kabul	
PROF.DR. FATMAGÜL BERKTAY	KABUL	
PROF.DR. NAZ ÇAVUŞOĞLU	KABUL	
PROF.DR. MUZAFFER DARTAN	Kabul	
DOÇ.DR. BİRSEN ÖRS	Düzeltilme	

ÖZ

Tezin Yazarı : Osman Yıldız

Tezin Adı : Küreselleşem Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Dünya Politikasında Artan Rolü: Uluslar arası Kuruluşlar Açısından Değerlendirme

Bu çalışmanın konusunu, küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşlarının dünya politikasında artan rolünün, uluslararası kuruluşlar açısından bir değerlendirmesi oluşturmaktadır. Soğuk Savaş sonrası süreçte, küreselleşme ile Sivil Toplum Kuruluşları (STK veya NGO) kavramları birlikte gelişen ve yükselen iki olgu olarak ortaya çıkmaktadır. İki kavram, birbirinin gelişimine zemin hazırlayan, bir anlamda birbirine katkı sağlayan unsurlar niteliğinde olmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın varsayımı ve örnek olaylara bağlı olarak değerlendirilen sorular şunlardır; Küreselleşme, dünya politikasını ve STK'ların rolünü hangi yönde etkilemektedir? Uluslararası politikanın günümüzde belirleyicileri kimlerdir? STK'lar, nasıl bir dünya perspektifi sunmaktadırlar? Teoriler, STK'ların gelişimini ve etkilerini nasıl açıklamaktadırlar? 1990 sonrası, yeniden yapılanma ve reform çerçevesinde, BM'nin, aktiviteleri, yapısı ve öncelikleri hangi yönde değişmektedir? AB, STK'lara karar süreçlerinde nasıl bir rol sunmaktadır? Dünya Hükümeti tartışmaları bağlamında STK'ların geleceği tartışmaları neler olmaktadır?.

Bu tez çalışması, üç temel kısım ve bunların içinde toplam altı bölümden oluşmaktadır. Bu kısımlardan birincisini, küreselleşme ve sivil topluma ilişkin kavramsal çerçeve, ikinci kısmını, uluslararası sistemde sivil toplum kuruluşlarının yeri ve üçüncü kısmını ise STK'ların dünya politikasında artan rolü ve konuları oluşturmaktadır. Birinci kısım, iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birinci bölüm, küreselleşme tartışmalarını ve ikinci bölüm ise sivil toplum tartışmalarını içermektedir. İkinci kısım, uluslararası sistem bağlamında sivil toplumun yeri tartışmalarını kapsayan bir bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın üçüncü kısmı da üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, Birleşmiş Milletler'in reformunu içeren birinci örnek olay, Avrupa Konvansiyonu ve STK'ların rolünü içeren ikinci örnek olay ile STK'ların dünya politikasında artan rolünü inceleyen konularından oluşmaktadır.

ABSTRACT

Thesis is prepared by : Osman Yildiz

Title of the thesis : The Increasing Role of the Non-Governmental Organisations in World Politics: An Evaluation from the Perspective of International Organisations

The thesis has the hypothesis that the NGO's has an increasing role to play in world politics in the globalisation process after the Cold War. In this process, the concepts of globalisation and the Non- Governmental Organisations (NGO) appear as two conjoint concepts being developed. These two concepts constitute a basis to feed each other to grow and thus become factors to contribute to each other.

In this connection, the study attempts to answer several questions like what globalisation brings for the NGO's and affect the role of the NGO's, what the relationship is between the globalisation and civil society and thereof NGO's, what explanations the theories put forward to the NGO's, in which ways the reform of the UN have been developing concerning the role of the NGO's, what roles the EU gives to the NGOs in its decision-making system.

This thesis has three main parts and their six chapters. The first part covers the conceptual framework including a chapter on globalisation and a second chapter on the issue of civil society and NGOs. The second part has a section on the role of the NGO's in international system. The third part discusses the increasing role of the NGO's in world politics analysing it with reference to case studies, including one chapter on the first case study of the Reform of the UN and the NGO's, and a second chapter on the second case study as the role of NGO's in the European Convention. The third chapter of this part discusses the impacts and effects of increasment of NGO's and development of the new trends with reference to the discussions on world government. Finally there is a section for the evaluation and result.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, derinleşmeye devam eden küreselleşme sürecinde STK'ların, gelişimini ve uluslararası politikada artan rolünü, bütünsel bir yaklaşımla incelemektir. Bu çalışma, dünyadaki durumu incelemek suretiyle bu yöndeki çalışmalara ve literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel varsayımı, STK'ların, Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'deki ve uluslararası kuruluşlardaki etkilerini artırarak dünya politikasında artan bir rol oynamakta olduğudur.

Bu açıdan bakıldığında STK'ların, dünya politikasındaki "aktör" konumlarının çeşitli unsurlar bakımından analiz edilmesi, bu unsurlar arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi, bu alandaki önemli bir ihtiyacı karşılayacaktır. Küreselleşme olgusu, sivil toplum örgütleri lehine, yeni yönetim modellerini öne çıkarmaktadır. Küreselleşme, katılımcı demokrasiyi yaygınlaştırma yoluyla, STK'lara yeni ve güçlü ivme kazanma imkanı sağlamaktadır. Bu açıdan küreselleşme, alışlagelen ulus-devlet paradigmasının ötesinde bir alanda düşünmeye zorlamaktadır. Gelişmeler, küreselleşme süreciyle ilgili ileriye dönük senaryolarından ikisini oluşturan küresel toplum ve çoğulcu sistem anlayışına katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın yöntemi temelde iki örnek olayın incelenmesi şeklindedir. Bu çalışma, önce küreselleşme ve sivil toplum ile STK'lara ilişkin bir kavramsal çerçeveyi ortaya koymaktadır. Çalışma ardından, BM'nin Soğuk Savaş sonrası süreçte, yeniden yapılanma tartışmalarını ve bu yöndeki gelişmeleri inceleyecektir. Çalışma daha sonra STK'ların, BM ve AB boyutunda, dünya politikasında oynadıkları rolü inceleyecektir. Bu çerçevede, STK'ların rolü, iki örnek olayda denenmeye çalışılacaktır. Bu örnek olayları, BM'nin reformu ile AB Konvansiyonu oluşturmaktadır. Birinci örnek olayda, BM'nin reformu sürecinde STK'lara, söylem, yapılanma ve faaliyetler bakımından yaklaşımı ile, STK'ların bu alandaki etkinliğini somut olarak ortaya koymak ve test etmek mümkün olacaktır.

Örnek olaylardan ikincisini oluşturan AB Konvansiyonu önemli bir örnek olayı teşkil etmektedir. STK temsilcilerinin AB Konvansiyonuna yaptıkları önerilerin karşılaştırmalı bir analizini yaparak, STK'ların oynadıkları rolün, sonuca nasıl yansıdığını test etmek mümkün olacaktır. Bu bağlamda çalışmanın varsayımı ve örnek olaylara bağlı olarak küreselleşmenin getirdikleri, sivil toplumun geliştiği

yön, uluslararası sistemin gelişimi ve temel aktörleri durumuna ilişkin sorular mevcuttur.

Bu çalışma, önemli bazı sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Tezin hipotezinde olduğu gibi, STK'ların dünya politikasında rolünün arttığı tespitini yapmaktadır. Ancak bu artış, söylem, eylem ve hukuki bakımdan olmak üzere üç açıdan değerlendirilmelidir. Birincisi, STK'ların rolünün artması söylemi, bütün dünyada kabul gören ve üzerinde uzlaşma sağlanmış bir durum olmaktadır. İkincisi, STK'ların eylem ve faaliyetlere katılımı, söylemin biraz gerisinde kalsa da somut olarak arttığı açıktır. Üçüncüsü ise STK'ların, hukuki süreçlerdeki yerinin güçlendirilmesi en zayıf gelişen noktayı oluşturmaktadır. AB, direktif hazırlama konusunda STK'lara etkin ve belirleyici bir rol verirken, AB Anayasasının gerek hazırlanması ve gerekse Anayasa da STK'lara sağlamaya çalıştığı, ulus devletin rolü ile yarışan ileri bir rol öngörmesi, anayasanın askıya alınması ile belirsiz bir sürece girmiştir. Söylem, eylem ve hukuk açısından genel olarak değerlendirildiğinde STK'ların dünya politikasındaki etkinliğinin artması bakımından bir sürecin geliştiği somut bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sürecin böyle gelişmesi, daha ileri gelişmelerin de habercisi olmaktadır.

Böyle kapsamlı bir çalışma ancak bir çok açıdan sağlanacak katkı ile gerçekleşebilirdi. Herşeyden önce tez önerisinin hazırlanmasından tezin sonuçlanmasına kadar, öneri ve fikirlerimin şekillenmesine sabırla katlanan ve bir hoca-öğrenci ilişkisinden çok, öğrencisine bir meslektaşısı özeni ile yaklaşan değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu'na en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Danışmanımla beraber, tez İzleme Komitesinde yer alan Sayın Prof. Dr. Fatmagül Berktaş ile Sayın Prof. Dr. Naz Çavuşoğlu'na, öğrencinin kendi birikim, kabiliyet ve yöntemini kullanmasına sabırla izin verdikleri ve tezin içeriğinin şekillenmesi için yaptıkları katkılar için büyük bir teşekkür borcum vardır. Tez savunma jürisinde yer alan Sayın Prof. Dr. Muzaffer Dartan'a ve Doç. Dr. Birsen Örs'e ayrı ayrı teşekkür ederim. Basın Müşaviri olan mesai arkadaşım Sayın Ünal Özdem'e, bilgisayar ortamındaki çok yönlü katkılarından dolayı minnettarım. Hem sabrı ve hem de sürekli redaksiyon katkılarından dolayı sevgili eşim Neşe Yıldız ve özellikle hafta sonlarını çaldığım oğlum Melihşah Yıldız'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Öz	iii
Abstract	iv
Önsöz	v
İçindekiler	vii
Tablolar	xi
Kısaltmalar	xii
 GİRİŞ	 1

BİRİNCİ KISIM

KÜRESELLEŞME VE SİVİL TOPLUMA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. BÖLÜM

I. KÜRESELLEŞME: KÜRESELLEŞME OLGUSU, TANIMI, BOYUTLARI ve SÜRECİ	8
A. KÜRESELLEŞMENİN ÖNEMİ	8
B. KÜRESELLEŞME KAVRAMININ TANIMI	11
C. TARİHSEL PERSPEKTİFTEN KÜRESELLEŞME SÜRECİ	18
D. KÜRESELLEŞMENİN NEDENLERİ	21
E. KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI	22
1. SİYASAL KÜRESELLEŞME	23
2. EKONOMİK KÜRESELLEŞME	27
3. SOSYAL KÜRESELLEŞME VE KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL BOYUTU	28
a) ILO'nun Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Deklarasyonu	31
b) ILO'nun Küreselleşmenin Sosyal Boyutuna İlişkin Dünya Komisyonu	31
c) Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu	34
4. KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL BOYUTU	36
F. KÜRESELLEŞMENİN ÖNCÜ AKTÖRLERİ	38

G. KÜRESELLEŞMEYİ AÇIKLAYAN TEORİK YAKLAŞIMLAR	42
H. KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ VE STK'LAR AÇISINDAN GETİRDİKLERİ	48
1. DEMOKRASİ VE KOZMOPOLİT DEMOKRASİ	50
2. KÜRESEL YÖNETİŞİM OLARAK KÜRESELLEŞME	54
3. KÜRESEL SİVİL TOPLUM	58
a) Küresel Sivil Toplumun Tanımı	58
b) Küresel Sivil Toplumun Boyutları	61
I. KÜRESELLEŞMEYE İŞLEVSEL BİR TANIM KAZANDIRMAK.....	63

II. BÖLÜM

II- SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TANIMI, GELİŞİMİ, ÖZELLİKLERİ, KATEGORİLERİ ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ	64
A. STK'LARIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	64
1. SİVİL TOPLUMUN TANIMI	65
2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ	74
a. STK'ların Nitel Özellikleri	74
b. STK'ların Nicel Özellikleri.....	78
B. SİVİL TOPLUM ÜZERİNE YAPILAN ELEŞTİRİLER.....	82
C. STK'LARIN TARİHSEL GELİŞİMİ	88
1. ANTİK YUNANDA VE ORTAÇAĞ AVRUPASINDA SİVİL TOPLUM KAVRAMI	89
2. AYDINLANMA SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KAVRAMININ GELİŞİMİ	92
3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI SÜREÇTE STK'LARIN GELİŞİMİ	98
4. 1990'LARDA SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE STK'LARIN YÜKSELİŞİ.....	99
D. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YÜKSELİŞ NEDENLERİ.....	101
E. ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	107
1. ULUSLARARASI TOPLUM KURAMI VE STK'LAR.....	109
2. ÇOĞULCULUK (PLURALİZM) VE LİBERALİZMDE STK'LAR	111

3. DİĞER TEORİK YAKLAŞIM VE MODELLERDE STK'LAR.....	116
---	-----

İKİNCİ KISIM

ULUSLAR ARASI SİSTEMDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YERİ

III. BÖLÜM

III- ULUSLARARASI SİSTEM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	120
A. ULUSLARARASI SİSTEM TANIMINDA STK'LARIN YERİ	120
B. ULUSLARARASI SİSTEMİN TARİHSEL SÜRECİ VE DAYANAKLARI.....	123
1. TARİHSEL SÜREÇ VE OLAYLAR	124
a. Westphalia Sistemi ve STK'lar	124
(1) Ulus-Devlet Aktörü Yanında STK'lar	126
b. Milletler Cemiyeti Sisteminde STK'lar	132
c. Birleşmiş Milletler Sisteminde STK'lar.....	133
2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR.....	144
a. Modernizm ve STK'lar.....	144
b. Post-modernizm ve STK'lar	147
c. Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni ve STK'lar	149
3. GÜÇLENEN DİĞER KÜRESEL AKTÖRLER	152
a. Uluslararası Kurumlar	152
b. Çokuluslu Şirketler	154

ÜÇÜNCÜ KISIM

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ DÜNYA POLİTİKASINDA ARTAN ROLÜ

IV. BÖLÜM

IV. ÖRNEK OLAYLARIN İNCELENMESİ-I:

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN REFORMU	156
A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDEKİ REFORM İHTİYACI VE BOYUTU	156
B. 1990 ÖNCESİNDE REFORM SÖYLEMİ VE ARAYIŞLARI	158
C. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YOĞUNLAŞAN REFORM SÖYLEMİ VE ARAYIŞLARI	159
D. BM'NİN REFORMUNUN ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	170
E. BM'NİN REFORMU İÇİN GELECEĞE DÖNÜK BEKLENTİLER VE ÖNERİLER.....	172

V. BÖLÜM

V. ÖRNEK OLAYLARIN İNCELENMESİ-II: AVRUPA

KONVANSİYONU ve STK'LARIN ROLÜ	173
A. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE STK'LARIN ROLÜ	174
B. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE STK'LARA YÖNELİK İLKESEL YAKLAŞIM	175
1. SOSYAL DİYALOG	176
2. TEMSİLİ DEMOKRASİDEN KATILIMCI DEMOKRASİYE.....	177
3. AB'DE YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM.....	178
4. AB'NİN SOSYAL ORTAKLARI	181
5. STK'LARIN AB KARAR ALMA SÜRECİNE KATILIMINI SAĞLAYAN KURUMSAL YAPILAR	182
C. AVRUPA KONVANSİYONU	184
1. AVRUPA KONVANSİYONUNUN OLUŞTURULMASI SÜRECİ	184

2. AVRUPA KONVANSİYONUNUN KOMPOZİSYONUNDA	
STK'LARIN DURUMU	185
3. AVRUPA KONVANSİYONUNUN SÜRESİ	
VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ	186
D. AVRUPA STK'LARININ KONVANSİYONA ETKİLERİ	187
E. TÜRK STK'LARININ KONVANSİYONUNA ETKİLERİ	198
1. ULUSAL STK'LARIN KONVANSİYONA KATILIM ŞEKİLLERİ:	
TÜRKİYE DENEYİMİ	198
2. TÜRK STK'LARIN KONVANSİYONA YÖNELİK	
ÖRGÜTLENMESİ: TÜRKİYE GRUBUNUN OLUŞTURULMASI	199
3. TÜRKİYE GRUBUNUN AVRUPA KONVANSİYONUNA	
KATKILARI	201
F. ANAYASAL METİN ÜZERİNDE STK'LARIN ETKİSİNİN	
İNCELENMESİ	205
1. BİRİNCİ YÖNTEM: STK TALEPLERİ İLE ANAYASA	
METNİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	206
2. İKİNCİ YÖNTEM: STK'LARIN KENDİ	
DEĞERLENDİRMELERİ	225

VI. BÖLÜM

VI. STK'LARIN YÜKSELİŞİNİN DOĞURDUĞU SONUÇLAR VE	
YENİ EĞİLİMLER: DÜNYA HÜKÜMETİ TARTIŞMALARI	234
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	242
KAYNAKÇA	247
ÖZGEÇMİŞ	275

TABLolar

TABLO I: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ	87
TABLO II: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN REFORM	
SÜREÇLERİ (1950-2005)	161
TABLO III : AB STK'LARININ KONVASİYONA ETKİLERİ	209
TABLO IV: TÜRK STK'LARININ KONVANSİYONA ETKİLERİ	219

KISALTMALAR

AAD	Avrupa Adalet Divanı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AEI	Amerikan Özel Girişim Enstitüsü
AFL-CIO	Amerika İşçi Sendikaları Federasyonu
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGO	Anti-Governmental Organisation
AMB	Avrupa Merkez Bankası
AP	Avrupa Parlamentosu
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
BM	Birleşmiş Milletler
BINGO	Uluslararası İş Dünyası Hükümet-Dışı Örgütler
CARE	Cooperative For Assistance and Relief Everywhere
CBO	Community Building Organisation
CEDEFOP	Avrupa Mesleki Eğitim ve Geliştirme Merkezi
CEEP	Avrupa Kamu İştirakli İktisadi Teşebbüsler Birliği
CEO	Merkezi İcra Yöneticileri
CEPCMAF	Avrupa Toplumlari ve Birlikleri Dayanışması Daimi Konferans
CFR	Amerikan Dış İlişkiler Konseyi
CIDA	Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı
CKST	Cumhuriyetçi Küresel Sivil Toplum
COFACE	AB Aile Örgütleri Konfederasyonu
CoR	Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi
COPA	AB Profesyonel Tarım Örgütleri Birliği
COREPER	AB Daimi Temsilciler Meclisi
COSAC	AB Parlamentolar Arası Daimi Konferansı
CSIP	Washington Stratejik ve Uluslararası İlişkiler Arş. Merkezi
CSO	Civil Society Organisation
CSR	Corporate Social Responsibility
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirketler
DAC	OECD Kalkınma Yardımı Komitesi

DB	Dünya Bankası
DFID	İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EC	European Commission
ECHR	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
EESC	AB Ekonomik ve Sosyal Komitesi
EPZ	İhracat İşlem Bölgeleri
ESK	BM Ekonomik ve Sosyal Komitesi
ETUC	Avrupa Sendikalar Konfederasyonu
EWI	Doğu- Batı Enstitüsü
EWL	Avrupa Kadın Lobisi
FDI	Doğrudan Yabancı Yatırım
G-7	Gelişmiş Ülkeler-7
G-8	Gelişmiş Ülkeler-8
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması
GNP	Toplam Milli Gelir
GRO	Grass Root Organisation
GTZ	Alman Teknik Yardım Ajansı
HAK	Hükümetler Arası Konferans
HDI	Human Development Index
HI	Hudson Institute
HRDN	İnsan Hakları ve Demokrasi Ağı
ICFTU	Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ICPD	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı
ICT	Bilgi İletişim Teknolojisi
IDA	Uluslararası Kalkınma Ajansı
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
IGC	Hükümetler Arası Konferans
IGO	Hükümetler Arası Kuruluşlar
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
INGO	Uluslararası Hükümet-Dışı Kuruluşlar
IMF	Uluslararası Para Fonu
IOE	Uluslararası İşverenler Teşkilatı

IRI	Uluslararası Cumhuriyetçiler Enstitüsü
IREX	Uluslararası Araştırma ve Değişim Örgütü
ISTR	Uluslararası Üçüncü Sektör Araştırmacıları Toplumu
ITU	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
IULA	Uluslararası Yerel Otoriteler Birliği
JINSA	Yahudi Ulusal Güvenlik Enstitüsü
KEİB	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KST	Küresel Sivil Toplum
LKST	Liberal Küresel Sivil Toplum
MATRA	Hollanda Uluslar arası Kalkınma Ajansı
MDGs	Binyıl Gelişme Hedefleri
MERCOSUR	Güney Amerika Ticaret Birliği
MÖ	Milattan Önce
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı
NAI	Yeni Atlantik Girişimi
NATO	Kuzey Atlantik İşbirliği Teşkilatı
NDI	ABD Ulusal Demokrasi Enstitüsü
NGLS	BM Sivil Toplum İrtibat Servisi
NGO	Hükümet-Dışı Örgütler
NPFVC	Nixon Barış ve Özgürlük Merkezi
OBP	Ortak Balıkçılık Politikası
ODA	Resmi Kalkınma Yardımı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OSCE	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
OSI	Açık Toplum Enstitüsü
OTP	Ortak Tarım Politikası
OXFAM	Oxford Committee for Famine Relief
QMV	Quality Majority Voting: Nitelikli Oy Çoğunluğu
SA	Social Accountability
SADC	İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SIDA	İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı
STGP	Sivil Toplum Geliştirme Projesi

STK	Sivil Toplum Kuruluşları
ŞSS	Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TGO	Trans-Hükümet Örgütler
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TNO	Trans Nasyonal Örgüt
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
UEAPME	Avrupa Orta Esnaf ve Sanatkarları Birliği
UIA	Union of International Associations
UN ACRA	BM Yerel Yönetimler Danışma Komitesi
UN/ECE	Birleşmiş Milletler- Avrupa Ekonomik Komisyonu
UNCDF	BM Sermaye Geliştirme Fonu
UNCED	BM Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNCTAD	BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	BM Kalkınma Programı
UNF	BM Vakfı
UNICE	Avrupa Sanayici ve İşverenler Konfederasyonları Birliği
UNICEF	BM Çocuklara Yardım Fonu
UNDP	BM Kalkınma Programı
UNFIP	BM Uluslararası Partnerlik Forumu
USAID	ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı
USIP	Birleşik Devletler Barış Enstitüsü
WACL	Dünya Anti-Komünistler Ligi
WACLAV	Dünya Kentler ve Yerel Yönetimler Eşgüdümü Birliği
WCL	Dünya Emek Konfederasyonu
WEF	Dünya Ekonomi Forumu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WSC	Dünya Çocuk Zirvesi
WSF	Dünya Sosyal Forumu
WSSD	Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu, küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşlarının dünya politikasında artan rolünün, uluslararası kuruluşlar açısından bir değerlendirmesi oluşturmaktadır. Soğuk Savaş sonrası süreçte, küreselleşme ile Sivil Toplum Kuruluşları (STK veya NGO) kavramları birlikte gelişen ve yükselen iki olgu olarak ortaya çıkmaktadır. İki kavram, birbirinin gelişimine zemin hazırlayan, bir anlamda birbirine katkı sağlayan unsurlar niteliğindedirler. Soğuk Savaşın sona ermesi, devletler arası bir uyumu getirmesinin yanı sıra, ülkeler, pazarlar ve sivil toplum arasında bir güç dengesi ve dağılımını da beraberinde getirmiştir. 1989'da Berlin Duvarının yıkılması ile Doğu-Batı gerginliğinin ortadan kalkması, bir çok kavramın içeriğinin başkalaşmasına veya yeni özellikler kazanmasına katkıda bulunmuştur.

Bu süreçte ulusal devletler, sadece ulusal ekonomi üzerindeki etkilerini kaybetmekle değil, egemenlik haklarının getirdiği siyasi, sosyal ve güvenliğe ilişkin güçlerini yitirmekle de karşı karşıya kalmaktadırlar. 1648 Westphalia Antlaşmasından itibaren egemenlik hakları ile donatılan ulus-devletlerin, küreselleşme sürecinde bu merkezîyetçi güç tekelinin bir kırılma içerisinde olması hususu tartışılmaktadır. Neo-liberal ekonomi ve özelleştirme gibi yeni gelişmeler de, Fransız Devriminden beri, ulus devlete dayalı uluslararası sistemi bir dalgalanma ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu dalgalanma, ulus devletlerin gücünü kıran ve değişim sürecini gösteren önemli bir unsur olmaktadır. Küreselleşmenin yükselişiyle ortaya çıkan bu değişim süreci, iş dünyası, uluslararası kuruluşlar, çeşitli vatandaş grupları ve girişimleri ve bütün bunların genel adı olan sivil toplum kuruluşlarının, hükümetlerin yeni ortakları olarak ortaya çıktıkları tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

Sivil toplum-devlet ilişkisi tartışmalarının temelinde ise özgürlük-otorite ilişkisinin irdelenmesi yatmaktadır. Bu anlamda küreselleşme sürecinde, ulus devletin bir yurttaşı olarak hak ve özgürlüklerden yararlanmak yeterli görülmemekte, bireylerin devlet eksenli olmanın ötesinde kendi yaşam biçimlerini kurma talepleri artmaktadır. Çünkü teknolojik gelişme yardımıyla küreselleşme, bireyde, sadece kendi yaşadığı ulus devletin oluşturduğu kendi toplumu ile değil, uluslararası

toplulukla da bütünleşebilme duygusunu uyandırmaktadır. Bu doğrultuda hemen bütün dünyada, sivil toplum kavramının, bir toplumsal model haline gelmesi talebi bulunmaktadır. Buna paralel olarak da sivil toplum örgütlerinin, etkileri ve çeşitlilikleri giderek artmaktadır. Diğer taraftan STK'lar, ilgi alanlarını, insani gelişme süreci, barış kültürü, etik ve insan değerleri, çevre ve insani yerleşimler, herkese eğitim, herkese sağlık, insan hakları, sosyal ve ekonomik gelişme, cinsiyet ve ırk eşitliği, gençlik ve çocuk, kamu sağlığı, teknoloji ve insanlık ve barış ve güvenlik gibi sosyal, ekonomik hatta siyasal konu ve sorunları kapsayacak şekilde sürekli genişletmektedirler. Sivil toplumun küreselleşmesinden söz edilmektedir. Sivil toplum, uluslararası bağımsız bir güç olarak hareket etme çabasıdadır. Bu süreçte STK'larda dünyanın yönetimine katılım fikri gelişmektedir. STK'lar, dünya politikalarını belirleyen Avrupa Birliği'nden Birleşmiş Milletlere kadar, uluslararası faaliyetlere katılarak, ilgi alanlarını genişletmekte ve geniş toplum kesimlerine hitap edebildiklerini göstermektedirler. Böylece STK'lar, sorunlar karşısında kendi çözümlerini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Buna göre, özgürlük anlayışının güçlendiği yurttaşlık temeline dayalı bir toplum talebi, sivil toplumu, ulus devletle karşı karşıya olan bir süreci doğuran unsur oluşturmaktadır. Bu doğrultuda da, dünyanın hemen her tarafında toplumsal transformasyonu hedefleyen reformlar, hükümetlerin gündemine artarak girmiş bulunmaktadır.

Küreselleşme olgusu, sivil toplum örgütleri lehine, bir yönden ulusal ve ulus-altı düzeylerde yeni yönetim modellerini zorunlu kılarken, diğer yandan, ulus-üstü düzeydeki örgütlenmelerle katılımlarını ön plana çıkarmaktadır. Küreselleşme, birey-küresel ilişkisi çerçevesinde, STK'lara yeni ve güçlü ivme kazanma imkanı sağlamaktadır. Dolayısıyla küreselleşme sürecinde değişim ve dönüşümler uluslararası ilişkilerde, toplumlararası ilişkilerde ve STK'ların yapı ve işleyişinde önemli sonuçlar doğurmakta, yeni oluşumları ortaya çıkarmakta ve bir zihniyet değişikliğine zorlamaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin önemini artırmakta ve katılımcı demokrasiyi yaygınlaştırmaktadır. Bu açıdan küreselleşme, alışlagelen ulus-devlet paradigmasının ötesinde bir alanda düşünmeye zorlamaktadır. Burada Rosenau'nun açıklamaları da önemli bir yol gösterici niteliği taşımaktadır. Rosenau'nun küreselleşme süreciyle ilgili, ileriye dönük senaryolarından ikisini Küresel toplum ve çoğulcu sistem oluşturmaktadır. Rosenau, günümüze ve gelecekteki uluslararası yapıya ilişkin olarak senaryolar üretirken, bir önceki dönemin paradigmalarından uzaklaşmanın gerekebileceğine

değınmekte, bir uluslararası sonrası dönemin gelmekte olduğu olasılığına işaret etmektedir. Bu süreçteki global sistemde, hem egemenlik kavramıyla ilişkili devlet-merkezli dönemden arta kalan aktörlerin, hem de bu kategoriden olmayan birim çeşitlenmesini temsil eden aktörlerin bir arada yer alacaklarını belirtmektedir.

Gelişmelere bakıldığı zaman Rosenau'nun öngörülerini haklı çıkaracak gelişmelerin yaşandığı görölmektedir. Soğuk Savaş sonrasında STK'ların artan etkinlikleri ve faaliyetleri konusunda gelişmeler yaşanmıştır. 1990'larda dünyada yaşanan değişmeler, STK'lar için yepyeni bir sayfa olmuştur. Bu çerçevede STK'lar, uluslararası politikanın çok önemli aracı olan BM'de artan bir kabul görmeye başlamışlardır. STK'lar, 1992 Rio Çevre Konferansından, 1996 HABİTAT II'ye uzanan BM Dünya Zirvelerinde, hem resmi toplantılara paralel ve hem de resmi toplantılarla ortak yapılan STK toplantıları gerçekleştirmiştir. Ayrıca, HABİTAT II'de STK'ların etkinliği lehinde yeni bir adım daha atılarak, resmi delegasyon çalışmaları ile STK'ların çalışmalarını birleştiren yeni bir ortaklık komitesi kurulmuştur. STK'ların, söz konusu Ortaklık Komitesi ile BM'nin bu önemli zirve toplantıları ile aldığı dünya kararlarına doğrudan katılacağı mekanizma gerçekleştirilmiştir. 1990'lardaki bu yeni süreç, 'sosyal partnerler kavramı' şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü, bu kavram hükümetler ile STK'lar arasında eşit statüyü ima etmektedir.

STK'ların, BM'nin yanısıra, AB sürecinde de, belirgin ve artan bir etkinlik süreci yaşadıkları görölmektedir. AB artık, temsili demokrasiden katılımcı demokrasi modeline yönelik bir süreci tartışmaktadır. Sivil toplum örgütleri, sürekli ve ısrarlı bir biçimde Avrupa entegrasyonuna katkı yapacak katma değere vurgu yapmaktadırlar. AB'de sivil toplum örgütleri, Avrupa'nın inşasında vazgeçilmez unsur olma şeklinde önemli bir işlev görmektedir. AB, tabandan yukarı doğru katılım prensibi doğrultusunda, geniş bir Avrupa ağının kurulması yoluyla STK'ların etkin ve belirgin olmalarını hedeflemektedir. Sivil diyalog, Avrupa katılımcı demokrasi modelinin önemli bir unsuru şeklinde geliştirilmektedir. AB, sivil toplum kuruluşlarını, karar mekanizmalarına dahil etmektedir. AB anayasal taslağının 47. maddesi, "AB kurumlarının, sivil toplum örgütleri ve temsilcileri ile açık, şeffaf ve düzenli diyalog" kurmalarını ve 48. maddesi ise, "AB'nin, sosyal partnerlerin Birlik düzeyindeki rollerini artıracaklarını" belirtmektedir. Amaç, üye ülke vatandaşlarının, Avrupa entegrasyonuna ilgilerini ve katılımlarını artırmaktır.

Diğer taraftan küreselleşmeye ilişkin olarak bazı temel sorunlar dile getirilmektedir. Bu sorunların başında, bireylerin küresel nitelikteki kurumlara yetersiz katılımdan kaynaklanan bir tatminkarsızlığın varlığı konusu gelmektedir. Son yıllarda dünya çapında küreselleşme karşıtı şeklinde artan sokak protestoları, küreselleşmenin, toplumların birçok düzeyinde, kabul sorununu gidermesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada ortaya çıkan birinci sorun, uluslararası kurumlara katılımın nasıl olabileceğidir. Bu durum, bu katılımı başarmaya yönelik olarak bireyleri örgütleyen STK'lara olan ihtiyacı, ortaya koymaktadır.

Sivil toplumun, uluslararası sisteme daha etkin katılımı ile uluslararası sistemin demokratikleşmesi hususları, ikinci temel sorunu oluşturmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında bu bağlamda, küreselleşme, demokratikleşme ve sivil toplum şeklinde üç tema birbiriyle ilintili olarak öne çıkmıştır. Bu durum, bu üç temanın hepsini içine alan ve bir anlamda uygulanabilirliğini sağlamayı amaçlayan "küresel yönetim" fikrine yol açmaktadır. Günümüzde STK'ların, dünya politikasında artan rolünün ve yerinin belirtilmesi bakımından, "Küresel Yönetişim", "Küresel Köy", "Küresel Parlamento", "Dünya Parlamentosu", "Küresel STK Devrimi", "Küresel Sivil Toplum", "Küresel Korporatizm", "Cumhuriyetçi Küresel Sivil Toplum", "Liberal ve Demokratik Sivil Toplum", "Avrupa Halk Asamblesi" ve "Küresel Üçlü (Tripartite) Model" gibi birçok kavramının geliştirildiği ve bir söylem bütününe ortaya çıktığı görülmektedir. Küresel yönetişimin hayata geçirilmesi sorunu, üçüncü sorunu oluşturmaktadır. Küresel yönetişimin, bir heves mi, bir ütopya mı veya bir gerçek mi olduğu cevap beklemektedir.

STK'ların, küreselleşme sürecinde dünya politikasında artan rollerinin daha iyi anlaşılmasında, olayların ve gelişmelerin değerlendirilmesinin yanısıra, bu konuya ilişkin teorilerin ve yaklaşımların bilinmesine de ihtiyaç vardır. STK'ların dünya politikasındaki artan rolüne ilişkin, devletlerin yanında STK'ları temel aktör kabul eden değişik teori ve yaklaşımlar vardır. Bu teori ve yaklaşımların arasında çoğulculuk (pluralizm), liberalizm, uluslararası rejim teorisi, çok taraflılık teorisi, karmaşık karşılıklı bağımlılık teorisi ile iletişimsel davranış ve aksiyon modelleri yer almaktadır. Bunların hepsini çoğulculuk bağlamında ele almak mümkündür. Diğer taraftan bu teorileri liberalizm gibi bir diğer teori altında değerlendirmek de mümkündür. Ancak çoğulculuk farklı aktörlerin hepsini ifade ettiğinden dolayı bu çalışmada bu kavram tercih edilecektir.

Bu teorilerin ortak tarafı sadece devlet merkezli bir analizi benimsemeyip, devlet dışı aktörlerin de dünya politikasında belirleyici olduğunu ileri sürmeleridir. Çoğulculuk teorisinin temel unsurlarından ilki, devlet-dışı aktörlerin dünya politikasının önemli bir aktörü olması unsurudur. Buna göre uluslararası örgütlerin de bağımsız aktör olarak hareket etmesi söz konusudur. İkinci unsur ise devletlerin tek bir üniter aktör olarak hareket edemeyip, STK'ların, bireylerin ve bürokrasinin de kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesidir. STK'ların karar verme sürecine katılımı, yönlendirmesi ve gündemi belirlemesi söz konusudur. Çoğulculuğun bu temel unsurları, STK'ların dünya politikasında hem yükselmelerini ve hem de bundan böyle de yükselmeye neden devam edeceklerini açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, derinleşmeye devam eden küreselleşme sürecinde STK'ların, gelişimini ve uluslararası politikada artan rolünü, bütünsel bir yaklaşımla incelemektir. Bu çalışma, bu yöndeki çalışmalara ve literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel varsayımı, STK'ların, Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'deki ve uluslararası kuruluşlardaki etkilerini artırarak dünya politikasında artan bir rol oynamakta olduğu varsayımdır.

Çalışmanın yöntemi temelde iki örnek olayın incelenmesi şeklindedir. Bu çalışma, önce küreselleşmenin bir fotoğrafını ortaya koyacaktır. STK'ların gelişimine neden olan sebep ve gelişmeleri irdelenecek, uluslararası STK'ların kategorik bir değerlendirmesini yapacak ve teorilerin STK'ları açıklamalarına yer verecektir. Çalışma ardından, BM'nin Soğuk Savaş sonrası süreçte, yeniden yapılanma tartışmaları ve bu yöndeki gelişmeleri inceleyecektir. Çalışma daha sonra STK'ların, BM ve AB boyutunda, dünya politikasında oynadıkları rolü inceleyecektir. Çalışmada, STK'ların etkinlik gösterdikleri uluslararası kuruluşlar olarak BM ve AB incelenecektir.

Bu çalışma, STK'ların etkinliği hususunu tek tek bütün STK'lar bazında ele almayacaktır. Ancak STK'ların dünya politikasında artan rolünün ne denli somut olduğunun denenmesine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, STK'ların rolü, iki örnek olayda denenmeye çalışılacaktır. Örnek olayları, BM'nin reformu ile AB Konvansiyonu oluşturmaktadır. Bu örnek olaylar, şu temel özelliklerinden dolayı ele alınmaktadır. Örnek olaylardan biri olan BM bütün dünya devletlerinin üye olduğu en üst düzey uluslararası kuruluştur. BM'nin reforme edilmesi, kuruluşundan itibaren

sözkonusudur. Bu reform söylemi ve arayışlarının, Soğuk Savaş sonrasında yeni bir yoğunluk kazandığı görülmektedir. BM, Soğuk Savaş sonrası dönemde STK'ların etkinliğini ortaya koyacak Dünya Zirveleri şeklinde önemli girişimlere ard arda öncülük etmiştir. BM'nin, STK'lara, söylem, yapılanma ve faaliyetler bakımından verdiği önem ile STK'ların bu alandaki etkinliğini somut olarak ortaya koymak ve test etmek mümkün olacaktır.

Örnek olaylardan ikincisini oluşturan AB Konvansiyonu önemli bir diğer örnek olmaktadır. Bir AB Anayasası hazırlamak için kurulan AB Konvansiyonu, hükümet ve STK temsilcilerinin ortak katılımından oluşturulmuştur. Konvansiyon yaklaşık 1.5 yıl çalışmış, Haziran 2003 tarihinde ortaya bir taslak metin çıkarmıştır. Bu süreçte, STK temsilcilerinin Konvansiyona yaptıkları öneriler bilinmektedir. Bunların karşılaştırmalı bir analizini yaparak, STK'ların oynadıkları rolün, sonuca nasıl yansıdığını test etmek mümkün olacaktır.

Bu bağlamda çalışmanın varsayımı ve örnek olaylara bağlı olarak değerlendirilecek sorular şunlardır; Küreselleşme nasıl tanımlanıyor ve STK'lar açısından neler getiriyor? Ekonominin küreselleşmesi yanında demokrasi, katılımcılık ve sosyal diyalog kavramları nasıl gelişmektedir? Küreselleşme, dünya politikasını ve STK'ların rolünü hangi yönde etkiliyor? Uluslararası politikanın belirleyicisi BM ve AB gibi uluslararası ve hükümetler arası kuruluşları mı, ulusal devletler mi, yoksa diğer STK'lar yada bireyler midir? STK'lar, nasıl bir dünya perspektifi sunmaktadırlar? Teoriler, STK'ların gelişimini ve etkilerini nasıl açıklamaktadırlar? Pluralist teoriler ile STK'ların artan rollerinin açıklaması ne derece denk düşmektedir? BM'de 1990 sonrası nasıl bir yapılanma ve yenilenme vardır? BM'nin yapısı, aktiviteleri ve öncelikleri hangi yönde değişmektedir? AB, STK'lara karar süreçlerinde nasıl bir rol sunuyor? STK'ların, BM ve AB'de varlıkları ve hukuki statüleri ne yönde gelişmektedir? Sivil toplum kuruluşlarının yaygın olarak tanınması ve işbirliği için ağların kurulması ve bilginin yaygınlaştırılması için ne gibi çalışmalar yapılmaktadır? STK'ların önündeki sorunlar ve meydan okumalar nelerdir?

Bu tez çalışması, üç temel kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlardan birincisini, küreselleşme ve sivil topluma ilişkin kavramsal çerçeve, ikinci kısmını uluslararası sistem içinde sivil toplum kuruluşlarının yeri ve rolü ve üçüncü kısmını ise STK'ların dünya politikasında artan rolü konuları oluşturmaktadır. Birinci kısım, iki ana

bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birinci bölüm, küreselleşme tartışmalarını, ve ikinci bölüm, sivil toplum tartışmalarını içermektedir. İkinci kısım, uluslararası sistemde sivil toplum kuruluşlarının yeri tartışmalarının içeren bir bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın üçüncü kısmı da üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, Birleşmiş Milletler'in reformunu içeren birinci örnek olay, Avrupa Konvansiyonu ve STK'ların rolünü içeren ikinci örnek olay ile STK'ların dünya politikasında artan rolünü inceleyen bölümlerden oluşmaktadır.

BİRİNCİ KISIM

KÜRESELLEŞME VE SİVİL TOPLUMA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. BÖLÜM

I. KÜRESELLEŞME SÜRECİ: KÜRESELLEŞMENİN ÖNEMİ, OLGUSU, TANIMI, BOYUTLARI ve SÜRECİ

Küreselleşme süreci ile STK'lar için yeni bir dönem başlamıştır. Bu süreçte küreselleşme ile sivil toplum kuruluşları kavramları birlikte gelişen ve yükselen iki değer ve olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan küreselleşmenin, STK'lar açısından getirdikleri ve öngördükleri, bu çalışmanın cevap aramaya çalıştığı temel sorulardan birini oluşturmaktadır. Bu sorunun cevabı, küreselleşmenin bir analizi yapılarak aranmaya çalışılacaktır. Bu amaçla bu bölümde, küreselleşme konusu üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede, küreselleşmenin, tanımı, boyutları, aktörleri, tarihsel süreci, nedenleri ve küreselleşme teorileri, küreselleşmeye yaklaşım biçimleri ile küreselleşmenin etkileri ile STK'larla ilintisi gibi hususlar incelenecektir.

A. KÜRESELLEŞMENİN ÖNEMİ

Küreselleşmenin değişik boyut ve unsurlarına ilişkin yapılan tartışmalara geçmeden önce küreselleşmenin önemi ve sınırlarına ilişkin bazı temel hususların ortaya konulması gerekir. Bu çerçevede küreselleşmenin Soğuk Savaş sonrasındaki durumu ve küreselleşmenin ontolojik ve epistemolojik sorunları değerlendirilecektir.

Küreselleşmenin önemine ilişkin ilk husus, küreselleşmenin Soğuk Savaş sonrası yükselen bir değer olması durumudur. Küreselleşme kavramı, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren yaygınlaşmakta ve terimin kullanımı önemli bir artış göstermektedir. Küreselleşme kavramının günümüzde gönderme yaptığı süreçler ile eylemler, bazı kesintilerle birlikte birkaç yüzyıldır gelişim halinde bulunmaktadır. Buna karşılık, küreselleşmenin kendisinin, tartışmaların odak noktası haline gelmesi,

Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanmaktadır. Bozkurt'un (2000:17) belirttiği gibi, "küreselleşme, 1990'lara gelindiğinde, modern sözcüğünün doğuşu, gelişmesi ve yaygınlaşmasını anımsatır bir biçimde, neredeyse her kapıyı açan anahtar bir sözcük haline gelmiştir". Öyle ki küreselleşme, son yıllarda siyasal bilimlerde çalışan bilim adamları ve yazarlarca kullanılan model kavramlardan biri haline gelmiştir.

Küreselleşme, Soğuk Savaş sonrasında en moda ve fakat belki de en çarpıcı ve uyarıcı kavramlardan birisi olmuştur. Çalış (2003:34), kavramın "popülerliğinin yanında güçlü bir yanının ve reel hayata denk düşen bir özünün olduğunu" iddia ederek, "gerek entelektüel ve akademisyenler olsun ve gerekse iş adamı veya işçiler olsun pek çok değişik çevrelere mensup insanlar tarafından artık yaygın bir biçimde ve sanki ezelden de böyle imişçesine" kullanıldığını belirtmektedir. Hatta kavramın yaygın kullanımı, Robertson'un (1992:24) vurguladığı gibi "zaman zaman bir övgü ve zaman zaman da bir sövgü ve aşağılama aracı" halini bile alabilmektedir.

Bu haliyle küreselleşme, Soğuk Savaşın sona ermesinin sonuçları tam olarak ortaya çıkmamasına rağmen, yeni bir dönemi nitelemenin adresi olmuştur. Her yeni kavram, ortaya çıktığı dönemde meydana gelen büyük değişiklik ya da yenilikleri ifade edebilmeyi amaçlar. Küreselleşme de, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, hem ekonomik ve hem de siyasal alanda kendisini daha fazla hissettirmeye başlamıştır. Küreselleşme, ekonomik niteliği öne çıkan bir süreç olsa da siyasi, sosyal ve kültürel boyutlara sahip bir süreçler bütünü olarak gelişmektedir.

Küreselleşme hakkında vurgulanması gereken ikinci husus, kavramın, ontolojik ve epistemolojik yönleri ve sorunlarına ilişkindir. Küreselleşme, "küresel" terimi çerçevesinde toplanan terimlerin önemli ölçüde artmasına neden olan bir katalizör haline gelmekte, hem dünyanın küreselleşmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Buradaki küresel sıfatı, en güçlü anlamıyla dünya çapında ya da daha gevşek anlamıyla "bütün" anlamında kullanılmakta ve günümüzde küreselleşmeye gösterilen ilginin bir uzantısı olmaktadır. Küreselleşmeye yüklenen bu şekildeki kapsamlı, çevreleyen ve güçlü anlamı bir taraftan da paradoksal olarak küreselleşmeye muğlaklık yüklemektedir. Robertson (1999:21) küreselleşmenin, "kendisinin aydınlatılması gereken bir kavram ve hatta sorun olarak ortada durmakta olduğunu" belirtir. Bu nedenle, kavramın muğlaklığının açıklanmasındaki başarı, küreselleşmeye atfen yapılacak olan politika,

eylem ve faaliyetlerin başarısını etkileyecektir. Bu muğlaklığın, ontolojik bir içerik taşıdığı ve epistomojik bir problematiğinin varlığını içerdiği belirtilmektedir (Çalış, 2003:35). Çalış, bu problematiğin, kavramın tanımlanması ile betimlenmesi arasında yapılması gereken bir yanlış okumadan kaynaklandığını ifade eder.

Keyman (2005:13) da küreselleşmenin ontoloji tartışmalarına katılarak, küreselleşmenin “dışarıda, orada” ontolojik varlığı olan bir süreci değil, “içeride, burada”, yani “günlük yaşamı dönüştürücü” etkisi olan bir süreci sergilediğini iddia eder. Dolayısıyla küreselleşmenin günlük yaşam, deneyim ve pratiklerinin kurucu öğelerinden biri olarak ele alınması gerektiğini belirtir. Ona göre bu anlamdaki küreselleşmenin sadece dünya ekonomisi yada dünya politikası gibi büyük ölçekli sistemlerle değil, önemli derecede toplumsal deneyimler bağlamındaki değişim ve dönüşümlerle de bağlantılı olduğunu ifade eder. Ancak Keyman bunun yanında küreselleşmenin, çelişkiler içeren, çatışma, kopuş, yeni sınıflandırma yada ayrıştırma mekanizmaları yaratan bir nitelik taşıdığını da belirtir. Keyman bu anlamda küreselleşmenin, yerel, ulusal ve küresel ilişkiler ağı içinde gündeme gelmiş bir belirsizlik durumunu tanımladığını, toplumsal ilişkilerin bir türetilmiş belirsizlik (manufactured uncertainty) veya Davies’in tanımı ile organize karışıklılık (organized complexity, Modelski, 1996:331) ve bireylerin ve kolektif kimliklerin bir “ontolojik güvensizlik” içinde yaşadığı ve kendisinin de bir “risk toplumuna” dönüştüğü geç-modern dünyada siyasetin yeni bağlamını oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu çerçevede, Holton (2005:2-7) da, türetilmiş belirsizlik veya organize karışıklık kavramlarına benzer bir şekilde küreselleşmenin, insanın kontrolünün dışında olan ‘kadersel güçler’ tarafından değil, insanların kendisi tarafından bizihi yapıldığını ileri sürmektedir. Diğer taraftan Beck (2001), dünyadaki terör saldırılarının risk toplumu derecesini artırmasının, ulus-devlet ve neo-liberal devlet fikirlerini koltuğundan etmekte olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle Beck küresel dünyada devletlerin, kendi ulusal çıkarları için biraz paradoksal olsa da denasyonalizme gidip, transnasyonalize olmak zorunda olduklarını vurgular.

Bu durum, bu çalışmanın varsayımını oluşturan ‘küreselleşme sürecinde STK’ların rolü artmaktadır’ hipotezine de yansımaktadır. Küreselleşmeye ilişkin ontolojik ve epistemolojik muğlaklık, STK’larla ilgili konularda da ortaya çıkmaktadır. Çünkü STK’ların, dünya politikasında rollerinin artması durumu, iddialı ve kurulu düzene, ilerlemeci bir meydan okuma durumu olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla

küreselleşmenin, nasıl tanımlandığı, hangi unsurları içerdiği, hatta yeni bir durumu teşvik edip, STK'lar açısından olumlu bir ortamı oluşturması hususunun tanımlanması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu tanımlama ihtiyacı, Keyman'ın belirttiği gibi, türetilmiş bir durum da oluşturabilir.

B. KÜRESELLEŞME KAVRAMININ TANIMI

Küreselleşmenin birbirinden farklı çeşitli tanımları yapılmaktadır. Küreselleşme üzerine yapılan tanımlamaların STK'ların gelişimine ve etkinliğine yönelik nasıl bir çerçeve ortaya koyduğu konusunun incelenmesi önemli bir başlangıç ve yol gösterici olacaktır. Küreselleşmenin farklı tanımlarının ve boyutlarının olması durumu, konuya kimin, nereden ve niçin baktığı hususlarıyla açıklanmaya çalışılmaktadır (Çalış, 2005:36 ve Deakin, 2001:161). Küreselleşmeye taraftar olmak, karşıt olmak, fırsat olarak görmek veya tehdit olarak bakmak şeklindeki yaklaşımlar, yeni bir küreselleşme tanımının gereğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ile ilgili tartışmaları doğru anlayabilmek ve politikaları bilinçli bir temele oturtabilmek için küreselleşmenin farklı içerikli tanımlarına ve boyutlarına yer vermek gerekmektedir.

Bazı yazarlar (Çalış, 2003, Beck, 2000 ve Steger, 2003), öncelikle, küreselleşme ile küresellik ayırımını yapmaktadırlar. Beck (2000:275) küresellik kavramını, sosyal ilişkilerin ve karşılıklı bağımlılıkların, artan oranda küresel ölçekte örgütlenmeleri olarak tanımlamaktadır. Küreselleşmeyi ise küresel pazar ekonomisinin, laissez-faire şeklindeki bir örgütlenmesi olarak nitelemektedir. Beck'e göre, küreselleşme, devleti kullanarak, pazar ekonomisini kurumsallaştırmaktır. Steger'e (2003:7) göre ise küresellik, sınırları etkisiz ve ilgisiz kılan, küresel ekonomik, siyasi, kültürel ve çevresel akışların ve iççeliklerin varlığı ile şekillenen sosyal bir durumu ifade eder.

Çalış (2003:39) da benzer bir ayırımı, globalite, globalizasyon ve globalizm arasında yapmaktadır. Çalışa göre, globalite bir durumu, globalizasyon bir süreci ve globalizm de bir tavır alışını ifade etmektedir. Ona göre globalite kavramı olarak, "aynen modernitede olduğu gibi yeryüzü ölçeğinde zamana, mekana ve hayata

ilişkin yeni bir durumun varlığını yansıtmaktadır”. Bir yandan ekonomiden siyasete, insani olan tüm düşünce, eylem ve işlemlerin küresel boyutta birbirleriyle eklemlenme durumunu ifade ederken, öte yandan da bütün bunların kendinden önceki dönemlerle kıyas kabul edilemez bir hızla yapılması ve yayılmasını mümkün kılan bir ortamın varlığını ya da inşa halinde olduğunu anlatmaktadır. Globalite kavramsal oluş anlamında, moderniteye karşılık gelen, fakat onu aşan, yeni zamanların içinde bulunduğu bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Ona göre bu bağlamda globalite de aynen modernitenin geleneksellikte değişim döneminde kurduğu ilişkiye benzer bir ilişki yaşamakta, benzer bir dönüşümselliğin dönemsel yapısını yansıtmaktadır. Çalış, küreselleşmenin, kendinden önceki dönemi, önce eleştiren, sonra reddeden daha sonra da aşan, ama zamanla onu da kapsayan bir halin sıfatı olarak da görülebileceğini belirtir. Çalış (2003:39) diğer taraftan globalizasyonu, bu süreci adlandıran bir kavram olarak tanımlamaktadır. Globalizmi ise tüm bu küresel değişim, dönüşüm ve ilişkiler evrenine ve sürecine ait bir tavır alışını yansıtan kavram olarak nitelemektedir. Çalış’ın ileri sürdüğü küreselleşme sürecindeki bu tavır alış nitelemesi, yenilikçi ve farklılığı doğurma ihtiyacının ortaya konulması, tanımın yapılması ve araçlarının tespitinin yapılması bakımından önemlidir. Bu tavır alış, STK’lar açısından önemli bir unsur oluşturmaktadır. STK’ların, küreselleşmenin, değişim, dönüşüm ve ilişkiler evrenine ve sürecine bir tavır alışa davet edilmesi ise, başlı başına pozitif bir ortamı çağrıştırmaktadır. Bu yaklaşım, sivil toplumun ilham kaynağı olan Ghandi’nin, “duruşum mesajıdır” ifadesindeki anlayışla birleştirilirse, politik arenada belirleyiciliği tek aktörden alıp yaygınlaştıran ve çoğullaştıran bir süreci işaret etmektedir.

Diğer taraftan küreselleşme, bir süreç olarak ele alındığında, ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik boyutlara sahip birden fazla değişim sürecini ifade eden bir kavram olarak kullanılmakta olduğu görülmektedir. Bu anlamda küreselleşme, dünyada yaşayan insanları, adeta tek bir toplumsal birimde yani küresel bir toplumda biraraya getiren tüm süreçlere atıfta bulunmaktadır. Örneğin Petrella küreselleşmenin; finans piyasalarının küreselleşmesi, şirketlerin küresel rekabet stratejilerinin geliştirilmesi, teknoloji, araştırma, geliştirme ve bilginin küresel düzeyde yayılması, Batılı tüketim alışkanlıkları ve kültürünün dünyanın her tarafına yaygınlaşması, küresel düzeyde politik ve ekonomik sistemlerin oluşması ve ülkelerin düzenleyici kapasitelerinin uluslararasılaşması, küresel yönetimde ulus-devletin rolünün azalması gibi bir çok temel süreç ve özelliklerinin olduğunu

vurgulamaktadır. Bir diğer yaklaşıma göre, “küreselleşme, birbirlerinden çok uzak yerlerde meydana gelen olayların etkilediği farklı yerleri birbirine bağlayan ve küresel niteliğe sahip sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır” (Giddens, 1990:23). Buna göre küreselleşme, dünyanın, ekonomik, siyasi ve teknolojik güçler tarafından, sosyal ilişkilerin, mesafe ve sınır kısıtlamalarının etkilerinin azaldığı bir sosyal alana dönüştüğü hissini verdiği ileri sürülmektedir. Öyleki, bir bölgedeki değişiklik ve olayların diğer bölgelerdeki insanların ve toplumların yaşamı üzerinde önemli değişikliklere yol açtığı görüşünü yansıtmaktadır. Başka bir ifadeyle küreselleşme, günümüzdeki ekonomik ve sosyal değişimlerin ulus-devlet ve bireylerin kontrolü dışındaki değişiklikleri de kapsayan bir noktadır.

Giddens’a benzer bir şekilde Clark da, küreselleşmenin neden olduğu zaman-mekan ilişkisine atıfta bulunmaktadır. Clark, küreselleşmenin en temel özelliğinin, zaman-mekan ilişkisinde gündeme gelen radikal dönüşümler olduğunu iddia ederek, küreselleşmenin bu çerçevede toplumsal ilişkileri, dünya düzeyinde yoğunlaştırmasıyla ortaya çıkan bir zaman-mekan sıkışmasını nitelediğini vurgulamaktadır. Clark, küresel-yerel diyalektiği denilebilecek bu zaman-mekan sıkışmasının, hem zamanın hem de mekanın yeniden tanımlanması gerekliliğini ortaya koyduğunu ileri sürmektedir (Keyman, 2005:13).

Küreselleşmeye ilişkin ortaya konulan bu yaklaşımlar, STK’ların gelişimi için önemli çağrışımlar yapmaktadır. Küreselleşme ile dünya sosyal ilişkilerinin, mesafe ve sınır kısıtlamalarının etkilerinin azaldığı bir sosyal alana dönüştüğü iddiası, başta sosyal ilişkilerin yoğunlaşması ve yaygınlaşması sayesinde dünya politikasını etkilemeye çalışan STK’ların gelişimine olumlu bir zemin hazırlaması sonucunu doğurmaktadır. Örneğin Scholte’nin (2005: 49-85), yaptığı küreselleşme tanımlamasında, sosyal ilişkilerin ve bağımlılığın arttığına dikkat çekerek STK’lara yeni ve güçlü bir ortam öngördüğü anlaşılmaktadır. Scholte, küreselleşme ile meydana gelen değişim süreçlerinin, bir yandan sosyal ilişkilerde tekdüzeliği, melezleşmeyi ve bağımlılığı artırdığını, öte yandan da, para, insan, değer ve fikirlerin küresel düzeydeki ağlar yoluyla ulusal sınırlar arasında daha hızlı ve kolay bir şekilde hareket etmesine yol açtığını belirtir. Scholte’nin, bu tip süreçlerin, teknolojik ilerleme, bilgi ekonomisinin ortaya çıkması, uluslararası işbirliğinin artma-

sı, çokuluslu şirketlerin ve uluslararası kurumların öncülük ettiği yeni bir kapitalist, ekonomik ve siyasi yapı ve yapısal uyumu kapsadığını iddia eder.

Bu tanımların yanında Steger (2003:13), bütün süreçlere yönelik olarak, “küreselleşme, dünya çapında artan sosyal bağımlılıklar yaratan, çoğaltan, genişleten ve yoğunlaştıran çok boyutlu sosyal süreçlerin yaratılması ile insanlarda yerel ile uzak arasındaki irtibatların derinleşmesi yönünde artan bir bilincin gelişmesidir” şeklinde kapsamlı bir tanımla ortaya koymaktadır. Bu tanım bir anlamda, küreselleşmenin, günümüze kadar elde ettiği bütün kazanım ve birikimlerin bir toplamına işaret etmektedir. Kaldor’un (2003:5-25) küreselleşmeyi tanımlamadaki yaklaşımı da bu gelişim sürecini ortaya koyan bir yaklaşımdır. Kaldor farklı küreselleşme tanımlarını bir çerçeveye oturtmaktadır. Kaldor’un yaklaşımı, küreselleşme tanımlarını sınıflandırma adı altında olmasa da aslında küreselleşmenin aşamalarına güzel bir şekilde işaret etmektedir. Buna göre Kaldor’un küreselleşme tanımlamalarını üç aşamada ele almak mümkündür. Kaldor’un ilk olarak dar çerçevede, küresel kapitalizm anlamındaki küreselleşme tanımı; ikinci olarak, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olmak üzere her boyutta gerçekleştiği şeklindeki daha kapsamlı bir küreselleşme tanımı ve son olarak da bütün dünya yaşamını etkileyen ve birbirine bağımlı hale getiren çok daha kapsamlı bir küreselleşme tanımı söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında Kaldor küreselleşmeye ilişkin, ilerlemeci bir anlayışı ortaya koymaktadır. Steger (2003:9) bu durumu küreselleşmenin zaman ve mekana ilişkin olarak algılamaları değiştirmesi olarak nitelendirmektedir. Küreselleşmeyi temelde bir sosyal ilişkiler süreci olarak nitelendiren Steger’in tanımı, STK’lar açısından olumlu bir durumu ortaya koymaktadır. Hatta Steger (2003:7) küreselleşmenin daha çok küreselleşme getirdiğini iddia etmektedir.

Öte yandan, küreselleşmenin, içinde bulunduğumuz süreci nitelemekten uzak bir kavram olduğunu ve içinde bulunduğumuz sürecin farklı farklı şekillerde nitelenmesi gerektiğini savunan bazı görüşler de vardır. Bunlar, çağımızdaki kapsamlı değişimi niteleyen ve küreselleşme ile bağlantılar içeren tarihin sonu, geç kapitalizm, post-modernite ve bilgi toplumu gibi bazı kavramların işaret ettiği tezler olduğu ileri sürülmektedir (Baylis ve Smith, 2001:20). Bu tezler, ileri sürdükleri argümanları güçlendirmek için farklı açılardan küreselleşmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Tarihin sonu nitelmesi, asırlardır süren sosyal değişim ve evrimin ulaştığı nihai ve en üstün aşamasının küresel ölçeğe ulaşmasını ifade etmek için

küreselleşmenin varlığını vurgulamaya; geç kapitalizm, kapitalizmin küresel ölçekteki yaygınlığını belirtmek amacıyla küreselleşmeyi kullanmaya; post-modernite, modernite sonrası koşulların dünya ölçeğinde ne denli güçlü hissedildiğini belirtmek için küreselleşmeyi kullanmaya, bilgi toplumu terimi ise; bilgi ve teknolojinin toplumları etkileyen ve şekillendiren unsurlar olarak küresel boyutta yaygınlaştığını ve derinleştiğini nitelemek için küreselleşmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Fukuyama (1989; 2005) tarafından ortaya atılan tarihin sonu, 1990'lı yıllarda dikkatleri üzerine çeken bir görüştür. Bu görüşe göre Sovyetler Birliği'nin parçalanması, liberal demokrasinin tüm rakip yönetim biçimleri üzerinde zaferini ilan etmesi ve rakipsiz kalması anlamına gelir. Fukuyama, yirminci yüzyılın, liderliğini İngiltere'nin yaptığı 'Liberal Dünya Düzeni' şeklinde başladığını ileri sürmektedir (2005:3-4). Ona göre, bu liberal anlayışa dayalı durum, 1990'lardaki köklü değişimlerin getirdiği ve Huntington'un ifadesi ile 'üçüncü dalga demokratikleşme' ile devam etmektedir. Soğuk Savaş'tan sonra, insan hakları ihlalleri, insan felaketleri, kitle göçleri ve saldırganlıkta bulunma gibi ciddi problemlere yol açmaları nedeniyle zayıf veya başarısız devletler bu yeni düzenin temel problemleri olmaktadır (2005:125).

Ona göre liberal demokrasi, iç çelişkilerden arınmış ve insanoğlunun tüm özelliklerine cevap veren özel bir yönetim biçimidir. Başka bir ifadeyle liberal demokrasi, asırlardır süren sosyal değişim ve evrimin ulaştığı nihai aşama olup ulaşılabilecek hem daha üstün hem de başka bir aşama yoktur. Bu itibarla liberal demokrasi, tarihin sonunu ifade ettiği için insanlığın ulaştığı yeni ya da sosyal ilişkilerin daha yoğun yaşandığı bir aşama olarak küreselleşmenin varlığını yadsır (1989:16). Fukuyama, devletin, hukuk devleti sistemi içinde insanların evrensel özgürlük hakkını tanıyıp koruduğu müddetçe liberal, yönetilenlerin rızasına dayandığı müddetçe demokrat hükümet olarak ortaya çıktığını belirtir. Ona göre, bu durum, bütün zıtlaşmaların çözümlendiği ve bütün insanların ihtiyaçlarının karşılandığı 'evrensel homojen devlet'i doğurmaktadır. Büyük ve önemli konularda mücadele ve çatışma olmayacağı için generallere ve devlet adamlarına ihtiyaç olmayacaktır. Bunun yerine ekonomik faaliyet, teknik çözümler, çevre kaygıları, tüketici memnuniyeti gibi konular öncelikli bir hal alacaktır. Dolayısıyla uluslar arası ilişkilerde 'ortak pazarlama' haline gelecek ve devletlerarası çatışmaların azalma durumu ortaya çıkacaktır.

Wallerstein (2003) da Soğuk Savaş sonrası süreç için liberalizm odaklı bir analiz yapmaktadır. Wallerstein, 1789-1989 sürecinin liberalizm süreci olduğunu ve 1989'da liberalizmin yeni bir zafer elde ederek başarısının başarısızlığın başlangıcı olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, liberalizmin, dayanmış olduğu modernitenin 'ilerleme dünyasında yerinin iyi ve arzu edilir olduğu hissi' ilkesine sahip olmasından kaynaklı olarak, Soğuk Savaş sonrasında 'hangi ilerleme' sorusuna cevap vermesi gerektiğini ileri sürmektedir. Wallerstein, dünyadaki ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmelere bakarak liberalizmin hangi ilerleme sorusuna cevabının negatif olduğunu belirterek dünyanın mevcut sorunları sosyalizmin savunduğu hedefleri işaret ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Wallerstein, 1989 yılında liberalizmin yeni bir zafer elde etmesini kabul etmekle birlikte paradoksal olarak yeni bir liberalizm sonrası dönemin geliştiğini iddia etmektedir (219-236).

Wallerstein (2003:222), farklı teorilerin, devlete ilişkin sergiledikleri değişik yaklaşımlara rağmen, özellikle 1848'den sonra pratikte her üç ideolojinin temsilcilerinin muhtelif yollarla devlet yapılarını güçlendirmeye koyulduklarını iddia etmektedir. Ona göre bu çerçevede, Muhafazakarlar, ahlakın çöküşü olarak değerlendirdikleri şeyleri artık geleneksel kurumların engelleyemediği ya da bunu devletin polis kurumlarının yardımı olmaksızın yapamadığı olgusuna bağlı olarak, devleti bunları engelleyecek ikame bir mekanizma olarak görmeye başladılar. Liberaller, devleti, reformlar dalgasının gerekli kılınabilmesi ve doğru yönde ilerletilebilmesinin tek etkili ve akılcı mekanizması olarak görmeye başladılar. Sosyalistler ise, devlet iktidarını ele geçirmeksizin toplumu temelden dönüştürmelerinin önündeki engelleri asla aşamayacak olduklarını hissetmeye başladılar. Diğer taraftan devleti reddeden ideolojiler de vardır. Örneğin anarşizm (Heywood, 2004:192) devleti, gereksiz bir şer olarak nitelerek açıkça reddetmektedir. Onlara göre, devlet, güçlülerin, zenginlerin ve imtiyazlıların elinde hukuki bir baskı ve şiddet aracıdır.

Geç-kapitalizm yaklaşımına göre, içinde bulunulan dönem, kapitalizmin kurumlarını ve kapitalizm sürecini etkilemekte ve hatta değiştirmektedir. Bu çağ, küreselleşme çağı değil, kapitalizmin ulaştığı yeni bir süreci ifade eden geç-kapitalizm çağıdır. Bu görüşe göre, kapitalizm devam etmekle birlikte dönüşüm geçirmektedir. Bu görüş bir taraftan, değer birikiminin, eski endüstrilerden veri, sembol ve imaj ekonomilerine kaydığı hususu üzerinde dururken, diğer taraftan, küresel şirketlerin rolüne veya şirket yönetimlerindeki adem-i merkezileşme

eğilimlerine ya da yeni-emperyalizme odaklanmaktadır. Bu ikinci hususa göre içinde yaşanılan dönem, geç kapitalizm yerine, "organize kapitalizmin sonu" veya "kapitalizm sonrası toplum" olarak nitelendirilir.

Post-Modernite, modernizm gelişim sürecinde yeni bir aşamayı ifade eden kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzdeki modernite sonrası koşulların, deney ve gözlemlere dayalı olarak oluşturulan evrensel gerçek ve anlamların ortadan kaybolmasına yol açtığı iddia edilmektedir. Dünyada yaşanan bu hızlı ve köklü gelişmeler, içinde yaşanılan ortamı, post-modern olarak adlandırılan belirsizlik, güvensizlik ve sosyal yaşamda düzensizlikle dolu bir ortam haline getirmektedir. İçinde yaşanılan toplum ise esneklik, çeşitlilik, farklılık, hareketlilik, çoğulculuk, adem-i merkeziyet ve uluslararasılaşmanın artması ve yoğunlaşması ile nitelenen yeni bir aşamayı, bilgi ve yenilik ve icatların önemli hale geldiği post-modern aşamayı simgeler. Post-modernite bu özelliklerinden dolayı, pozitif ve negatif potansiyelleri içinde barındıran ucu açık yeni bir küresel çağı ifade etmektedir.

Bilgi toplumu, bilgiye ulaşmanın, bilgiyi üretmenin ve bilgiyi kullanmanın hakim olduğu insanoğlunun ulaştığı ileri bir aşamayı tanımlayan küresel bir süreç olarak yaşanmaktadır. Bilgisayarlar, kitle iletişim araçları, iletişim ve yeni teknolojiler, ekonomideki en belirleyici ve önemli unsurlar haline gelmektedir.

Küreselleşme süreci ile eş zamanlı ortaya çıkan ve küreselleşme ile bağlantılar içeren tarihin sonu, geç kapitalizm, post-modernite ve bilgi toplumu gibi kavramların, ortaya çıktıklarında belli bir popülerite elde etmelerine rağmen küreselleşmenin ulaştığı yaygınlık, bütünsellik, süreklilik ve ağırlığı ortaya koyamadıkları görülmektedir. Bu kavramlar, küresel ölçekteki farklı duyarlılıkları, tek bir unsura indirgeyerek nitelendirmeleri, o alanda küreselliğin farklı ayaklarını oluşturarak güçlenmesine yardımcı olduklarını göstermektedirler. Oysa küreselleşme kavramı, ortak bir ihtiyacı karşılayan daha kapsamlı bir kavram olma konumu elde etmektedir. Bu kavramlar yanında diğer ideolojilerin de küreselleşme karşısında sınırlı kaldığını iddia edenler vardır. Örneğin Keane'e (2005:13) göre Maksizm, Leninizm gibi diğer izmler ve dinler, küresel misyonu gerçekleştirmede dünyanın paylaştığı ortak imajlar olmayı başaramazken küreselleşme, bütün dünyada paylaşılan bir imaj olmayı başarmıştır. Dünya, ulaşılmayan bir büyüklüğü ifade ederken küreselleşme ise ulaşılan ve sahiplenilen bir büyüklüğü ifade eder.

C. TARİHSEL PERSPEKTİFTEN KÜRESELLEŞME SÜRECİ

Küreselleşmenin ne zaman başladığı konusunda ortak bir görüş bulunmamaktadır. Literatürde kavrama ilişkin olarak yakın zamana kadar çok fazla bir atıf olmadığı hususu yaygın görüşü oluşturmaktadır. Global kelimesinin, İngilizce'ye bile dünya çapında/bütüne ilişkin anlamında bir sıfat olarak 19.yüzyılın sonunda girdiği belirtilmektedir. Ondan önceki dönemlerde bu kelimenin belki globe/globus (küre-arz) olarak, aristokratların gündelik dilinde bulunduğu ama sıfat olarak kullanıldığında sadece spherical (arz gibi-arza ilişkin) anlamını taşıdığı belirtilmektedir. Globalizasyon kavramı da ilk olarak 1961 yılında yayınlanan Webster's Third New International Dictionary of the English yer aldığı ileri sürülür (Çalış, 2003:34).

Daha sonraki süreçte küreselleşme kavramı ve olgusuna bazı isimler önemli katkılar yapmış ve bu alanda belirleyici bir role sahip olmuşlardır. Bu isimlerin başında, McLuhan, Scholte, Robertson ve Giddens gibi isimler gelmektedir. Bugünkü anlamına ve kavramın taşıdığı içeriğe en yakın anlamıyla küreselin (global) belki de ilk işlevsel kullanımı, Global Köy adı altında McLuhan tarafından literatüre geçirilir. McLuhan, iletişim alanındaki gelişmelerin mesafelere olan etkisi bağlamında dünyanın giderek daha da küçüldüğü ve karşılıklı etkileşimlerin her alanda giderek yoğunlaştığını ifade etmek için küresel köy kavramını ortaya atar. Scholte (1999:14), 1975 yılı öncesinde ele alınan konular itibariyle küresel sorunlarla ilgilenen kitap ve makalelerin başlığında küresel ve türevlerinden oluşan sözcüklere neredeyse hiç rastlanmadığını belirtir. Ancak bundan sonraki dönemlerde kavramın, 1980'li yıllara doğru yaygınlaşmasında, Amerikan üniversiteleri ve özellikle de işletme/ekonomi profesörleri ile uluslararası kuruluşların rol oynadığı belirtilmektedir. Genel olarak 1980'li ve özel olarak 1990'lı yıllardaki yazılarıyla, sosyoloji ve din alanındaki çalışmalarıyla tanınan, Robertson da, globalizasyon sözcüğünü işlevsel hale getirmekte ve akademik popülaritesini yükseltmekte rol oynayanlar arasında yer almaktadır. Küreselleşmenin gelişim sürecinde, globalizasyonun kendini reel olarak hissettirmesi ve ağırlığını ortaya koyması ancak Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla birlikte mümkün olmuştur.

Küreselleşme ve küresel kavramlarının, bu şekilde salt kavram olarak gelişim sürecinin ötesinde küreselleşmenin bir olgu olarak ortaya çıkışı açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak bunun için ileri sürülen olay ve süreçlerin yaşandığı zamanda küreselleşme kavramı kullanılmayıp, bu olay ve süreçler bugün itibarıyla küreselleşme kavramı ile açıklanmaktadır. Bu çerçevede küreselleşmenin ortaya çıkışı ve gelişimi için, dinlerin ortaya çıkması, coğrafi keşifler, kapitalizmin gelişimi, Sanayi Devrimi, 1900 sonrası veya 1980'li yıllar gibi süreçler ve olaylar dile getirilmektedir. Kùltürler, ticaret, imparatorluklar, yönetim biçimleri ve bütün insanlık birikimleri, tarihten beri yayılmakta ve gelişmektedir (Steger, 2003:14). Bu çerçevede küreselleşme, tarihin başlangıcından beri var olan bir süreç olarak görülür. Örneğin, kültürel küreselleşme büyük dinlerin ortaya çıktığı yıllara dek geri götürülebilmektedir. Benzer bir şekilde siyaseti ve sosyal anlamda küreselleşme ve insanlığın küresel/ekolojik bir ortamda yaşadığı gerçeğinin idrak edilmesi Columbus ve Vasco Da Gama tarafından yapılan coğrafi keşiflere dayandırılmaktadır (Steger, 2003:4-16).

Diğer bir görüşe göre küreselleşme, modernleşme ve kapitalizmin gelişmesi ile birlikte başlar. Buna göre küreselleşmenin başlangıcı, Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıktığı Orta Çağ döneminin sonlarına dek geriye gider. Kapitalist gelişme ve yayılması, sosyal ve ekonomik anlamda küresel etkiler ortaya çıkaran olayların en önemlilerinden biridir ve henüz tamamlanmamıştır. Bu aşama, Orta Çağ'ın sona erdiği ve kapitalist Batı uygarlığının oluşmaya başladığı aşamadır. Reform ve Aydınlanma hareketleri sonucu Avrupa uygarlığını ortaya çıkaran değerler oluşmaya başlamıştır. Rönesans ve Reform hareketleri, Avrupa'da merkezi devletlerin kurulması, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi, yeni bilimsel ve kültürel düşünce, değer ve yaşam tarzını ortaya çıkartmış ve bunlar, küresel düzeyde yayılmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır (Aktan, 2004:40-41).

1900'lerin başı, küreselleşmenin gelişimi açısından önemli bir dönemi içerir. Bu dönemde, ILO gibi uluslararası düzeyde sosyal ilişkilerin kurumsallaşarak artması, zaman biriminin küreselleşmesi (Greenwich'in ölçüt alınması) ve Miladi takvimin evrenselleşmesi, I. Dünya Savaşı ve ardından Milletler Cemiyetinin kurulması, II. Dünya Savaşı ve ardından BM'in kurulması önemli olaylar olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönem, kolonilerin sona erdiği ve ulus devletlerin sayısının arttığı dönemdir. Yine bu dönemde bütün dünyayı etkileyen, Soğuk Savaş

döneminin yaşanması, yerkürenin tümü için tehdit oluşturan, nükleer, radyolojik, biyolojik ve kimyasal şeklindeki silahların ortaya çıkışı ve atom bombasının kullanılması gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır (Aktan, 2004:41-42).

Ekonomik alanda ise altın standardı uygulaması yerine 1944'te imzalanan Bretton Woods Anlaşması ile sanayileşmiş ülkelerin çoğu para birimlerini ABD Doları'na endekslemişlerdir. Uluslararası ticarete liberalleşme eğilimleri, BM ve 1947'de başlayan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) turları ile hızlanmış ve Avrupa Topluluğu'nun oluşturulması ve bölgesel düzeyde ekonomik entegrasyonların devreye girmesiyle güç kazanmıştır. 1980'li yıllara kadar, sanayileşmiş ülkeler arasındaki sanayi ürünlerinin ticaretinin önündeki engeller, azalmaya devam etmiştir. Öte yandan, dış ticaret önündeki engellemelerin azalması ve teknolojideki gelişmeler, ulaşım ve iletişim maliyetlerinin daha da düşmesine ve bu yolla uluslararası ekonomik entegrasyonun artmasına yol açmıştır (Aktan, 2004:42-45).

1980'li yıllarda başlayan yeni küreselleşme dalgası, ekonomik, siyasi ve kültürel entegrasyonun hızlandığı ve yoğunlaştığı bir dönemi ifade eder. Bu aşamada ekonomik küreselleşmenin önündeki tüm engeller ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve kapitalizmin ve kapitalist değerlerin küreselleşmesi, siyasi, sivil, ekonomik gibi haklar ve özgürlükler sorununun her alanda evrenselleşmesi, küresel iletişim araçlarının hızla artması, post-modern birey anlayışının gelişmesi, dünya vatandaşlığı kavramının ortaya çıkması, küresel medya ağlarının ortaya çıkması, küresel düzeyde çevre sorunlarının ortaya çıkması ve dünya zirveleri gibi ulus devlet, küresel kurumlar, bireyler ve hükümet dışı örgütlerin katıldığı küresel karar alma mekanizmalarının ortaya çıkması şeklinde gelişmeler yaşanmaktadır. Ayrıca, 1994'te GATT yerine kurulan DTÖ, iletişim ve yatırım akımları gibi alanlarda liberalleşmeyi daha da ileri götürmektedir (Baylis ve Smith, 2002:433).

D. KÜRESELLEŞMENİN NEDENLERİ

Küreselleşmenin ortaya çıkmasına birçok unsur neden olmaktadır. Küreselleşmeyi harekete geçiren tek bir faktör değil, birden çok faktör bulunmaktadır. Küreselleşmeye etkiye bulunan faktörler, teknolojik gelişmeler, ideolojik faktör ve ekonomik faktör şeklinde incelenecektir.

Küreselleşmeyi etkileyen faktörlerin başında teknolojik gelişme gelmektedir. 1980 yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinin yaygınlık kazanması dünyayı hızla birbirine yakınlaştırmaktadır. Bu durum, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. İletişim, bilgisayar, internet ve mikro-elektronik gibi alanlardaki teknolojik yenilikler, bir yandan ulaşım ve iletişim maliyetlerinde ciddi düşüşlere yol açarken, öte yandan, bilgiye dayalı ekonomik faaliyetlerde girdi ve çıktının ulaşım maliyetlerini aşırı düşürerek dünya çapında yayılmasına yol açmaktadır. Bu gelişmeler, birçok ülkenin küresel piyasalara erişimini artırması nedeniyle ekonomik entegrasyonun artmasına yol açmaktadır. Teknolojik gelişmeler bu açıdan, toplumları dönüştüren ve yeniden yapılanmalarına yol açan bir faktör olarak kendini göstermektedir. Modern iletişim biçimleri, uluslararası sivil topluma, uzaklık tanımadan sınır ötesinde birbiriyle olan ilgilerini artırıp ve bigilerini paylaşp, ortaklıklar kuran imkanlar tanımaktadır. Teknolojik destekli bu küresel süreç, toplumsal gelişmeyi belirlemekte ve ulus-devleti etkilemektedir.

Küreselleşemeye neden olan ikinci faktör, ideolojik faktördür. İdeolojik faktör, özellikle Doğu Blokunun yıkılması ile tetiklenerek güçlenmiştir. Sovyet Blokunun yıkılması ile liberal piyasa ekonomisine olan güven duygusu artmış ve devletçi/planlı ekonomiler, serbest ticaretin ve yabancı sermayenin imkanlarından yararlanma yoluna gitmişlerdir. Bu açıdan küreselleşme, liberalizmin yeni bir versiyonu olarak da nitelendirilmektedir. Bir diğer ifade ile tanımlama sorunları bulunmasına rağmen küreselleşme, “yeni liberalizmdir” şeklinde nitelendirilmektedir (Aysoy, 2003:141). Falk yeni liberalizmin, kendine özgü siyasal vektörlerinin, liberalleşme anlayışı, özelleştirme, piyasa deregölasyonu, refah politikalarının gerilemesi, kamu harcamalarının azaltılması, mali disiplinin sıkılaştırılması, daha serbest sermaye akışının düzenlenmesi, vergi indirimleri ve sınırsız döviz aktarımı ve örgütlü işgücü üzerinde artan kontrol şeklindeki girişimleri içerdğini belirtmektedir. Bu bağlamda,

küreselleşmenin, sadece mevcut ekonomik ilişkiler çerçevesinde daha fazla uluslararası ticaret ve yatırıma yönelik konjektürel bir değişiklik olarak değil, yeni bir ekonomik yapı ve anlayışın ürünü olarak geliştiği anlaşılmaktadır (Aysoy, 2003:141).

Küreselleşmenin üçüncü nedenini, ekonomi faktörü oluşturmaktadır. Çok uluslu şirketler, üretimi hızla bütün dünyaya yaymakta ve sermayenin, finans piyasalarında akışını hızlandırmaktadır. Dünyada, ekonomilerin yeniden yapılanması, yeni bir uluslararası iş bölümünün ortaya çıkması, büyük ölçekli sanayilere ve bant sistemine dayalı eski teknolojik paradigmanın çözülmesi ve mikroelektronik teknolojilere dayanan çok sayıda ve değişik işleme yeniliklerinin artması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Keane, 2004:17).

E. KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI

Bu bölümde, küreselleşmenin boyutları ve bu boyutların ne şekilde ölçüldüğü konuları incelenecektir. Küreselleşme, çok boyutlu bir olgu olarak gelişmektedir. Küreselleşme, her ne kadar ekonomik yönüyle çok yaygın bir kullanıma sahip bulunuyorsa da kavramın, siyasal, sosyal ve kültürel yönleri de bulunmaktadır. Held (2004:161) küreselleşmenin, ne şimdi ve de geçmişte tek boyutlu olmadığını belirtmektedir. Bu bağlamda küreselleşme, tüm süreç ve boyutlarıyla birlikte kavranmaya çalışılmaktadır. Steger (2003:1-7), küreselleşmenin boyutlarını, ekonomik, siyasi, kültürel ve ideolojik olmak üzere dört başlık altında incelemektedir. Bu çalışmada ise küreselleşme kavramı, siyasi, ekonomik ve sosyal şeklinde başlıklar altında incelenecek olup, ideolojik boyut daha çok ekonomik başlık altında değerlendirileceğinden ayrıca ideolojik boyut başlığına yer verilmeyecektir. Steger de sosyal başlığa yer vermeyip, küreselleşmenin ortaya çıkardığı ilişkileri, sosyal ilişkiler anlayışı çerçevesinde değerlendirmektedir.

Ayrıca vurgulanması gereken bir diğer husus, küreselleşmenin ölçülmeye çalışıldığı hususudur. Bu bağlamda, 2000 yılından itibaren Küreselleşme İndeksleri yayınlanmaktadır. Küreselleşme İndeksi, bütün ülkeleri; doğrudan yabancı yatırım, hükümet transferleri, GNP, uluslararası organizasyon, uluslararası seyahat, internet kullanımı, internet kullanıcıları, internet sağlayıcıları, barış-yapma misyonu,

nüfus, yurtdışı işçi gelirleri ve kişisel transferler, güvenli internet sağlayıcıları, telefon trafiği, ticaret ve antlaşma gibi 15 ayrı kritere göre sıralamaktadır. Küreselleşme indeksinin beşincisi 2005 yılında yayınlanmıştır (www.atkearnay.com/main.taf). Küreselleşme indeksleri gibi faktörler, hem küreselleşmenin vardığı boyutu ortaya koyması ve hem de küreselleşme bilincinin daha da artmasına neden olması bakımından önemlidir.

1. SİYASAL KÜRESELLEŞME

Küreselleşmenin birinci boyutunu, siyasal küreselleşme oluşturmaktadır. Siyasal küreselleşme, demokrasinin yaygınlaşması, ulus devlet üzerinde etkide bulunması, bölgeselleşmenin artması, uluslararası kurumların etkinliğinin artması ve STK'ların rolünün artması gibi temel konuları içermektedir. Steger (2003:56) siyasi küreselleşmenin, küre boyunca karşılıklı siyasi ilişkilerin yoğunlaşması ve yayılmasına atıfta bulunduğunu, devletlerin hükümranlılığı prensibinin zayıflaması, hükümetlerarası örgütlerin etkilerinin artması ve bölgesel ve küresel yönetişimin gelişmesi şeklinde temel hususlara gönderme yaptığını ileri sürer.

Sovyetler Birliğinin çökmesi ile demokratik sistemler artmaya başlamıştır. Demokratik ülkeler, iki boyutta gelişmektedir. Birinci boyutu oluşturan grupta, mevcut sistemin çökerek değişikliğe gidilmesi nedeniyle yeni baştan demokratikleşen ülkeler yer almaktadır. Doğu Blokunu oluşturan ülkelerin, Sovyetlerin çökmesiyle, doğrudan özgür ve demokratik rejimlere kavuşmalarının yolu açılmış bulunmaktadır. İkinci grupta, yine iki kutuplu sistemin sona ermesi sonucu demokrasinin bütün dünyada zaferini ilan etmesi ile aslında demokratik olan ancak daha da demokratikleşen ülkeler yer almaktadır.

Küreselleşme sürecinde hızlı bir bölgeselleşmenin yaşandığı görülmektedir. AB entegrasyonu, Maastricht ile büyük bir atılım göstermiş, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı (NAFTA) ortaya çıkmış, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİB) oluşturulmuş, Mercosur güçlendirilmiş ve Akdeniz işbirliği geliştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası kurumların etkinliğinin arttığı görülmektedir.

Ulus devletin, küreselleşmeden etkilenmesi konusu yoğun bir şekilde tartışılmaktadır (Keyman, 2005; steger, 2003; Held, 2004; Fukuyama, 2005; Huntington, 2005). Keyman (2005:19), küreselleşmenin, ulus-devletin modernite içindeki ayrıcalıklı konumunu ciddi bir krize soktuğunu ve ulus-devletin egemenliğini sınırlandırdığını ve parçalamaya başladığını ileri sürmektedir. Bu saptamanın temelinde Bell'in, ileri sürdüğü "ulus-devletin yaşamın büyük sorunları için küçük, küçük sorunları için de çok büyük olması" görüşünün yattığını ifade etmektedir (Keyman, 2005:21). Keyman'a göre, küreselleşme süreci, ulus-devletin modernite içinde veri alınan egemenliğini çözmektedir. Bunun göstergesi olarak devletin sorunları çözme kapasitesinin krize girmesini, hatta kendisinin bir biçim olarak sorunların çözümüne engel olmasını, özellikle küresel ekonomik sistem içerisinde özerkliğini yitirmesini ve toplum içinde belli bir meşruiyet krizine girmesini içeren söylem olmasını göstermektedir (Keyman, 2005:22). Steger (2003:56) de küreselleşmenin, devletlerin hükümlanlığı bağlamında ulus-devletin geleceğine ilişkin olarak kavramsal bir kırılmaya neden olduğunu belirtir. Steger, mevcut modern-devlet sisteminin, güvenlik ve tarihsel devamlılık olgusunu içeren psikolojik ve kültürel varsayımlara dayandığını ve bu açıdan vatandaşlarının ulusal bağlılıklarını sürekli olarak test ettiğini ileri sürmektedir. Ancak Steger küreselleşmenin bugün, ulus-devletlerin vatandaşları üzerinde sürdürdüğü bu dar yorumu engelleyecek kavramsal değişime neden olduğunu belirtmektedir. Fukuyama (2005:163) ise hangi amaç ve kritere göre olursa olsun ulus-devletlerin zayıfladığını iddia edenlerin egemen devletlerin yerini tam olarak neyin alacağını ortaya koymaya çağırılmaktadır. Buna net bir cevabın olmaması durumunda ise egemen ulus-devlete dönülmesi ve onu güçlendirmenin yollarının aranması gerektiğini belirtmektedir. Westphalian düzen sonrası paradoksal bir durum gelişmektedir. Örneğin dış güç/güçler Afganistan, Irak ve Kuveyt örneklerinde olduğu gibi, bir ülkenin egemenlik hakları hiçe sayılarak saldırıya uğruyor, ancak bunun yerine yeni bir egemen devlet inşa edilmeye çalışılıyor.

Ancak Huntington (2005:36) devletlerin dünya işlerinde egemen varlıklar olarak yakın gelecekte de öyle kalacakları öngörüsünü ileri sürmektedir. Bunun nedeni olarak devletlerin ordularının olmasını, diplomasiyle uğraşmalarını ve üretim ve ticareti biçimlendirip etkilemelerini ve uluslar arası örgütleri denetlemelerini göstermektedir. Huntington, devletlerin temel aktör olma konumlarını korumalarına rağmen, diğer taraftan egemenlik, fonksiyon ve iktidar kaybına da uğradıklarını kabul

etmektedir. Uluslar arası kurumların ve bölgesel organizasyonların, devlet egemenliği aleyhine geliştiğini ve ulusal sınırların geçirgenliğini artırdığını vurgulamaktadır.

Held (2004) ise egemenlik-meşruluk konusunu ele alır. Held, devletlerin hükümrânılığın artık sadece meşru olmadığını, insan hakları ve demokratik değerlerin geliştirilmesi, evrensel değerler çerçevesinde bireyin güçlendirilmesi, yönetim sistemlerinin geliştirilmesi gibi hususlar çerçevesinde tanımlanan meşru bir otorite olarak nitelendirilmekte olduğunu belirtir. Held bu açıdan devlet egemenliğinin, 1945'ten itibaren, uluslararası hukuk ve moral değerler bakımından küresel bir kayma içinde bulunduğunu, ve bu kaymanın, devletçilik ve milliyetçiliğin ötesinde, kozmopolit olan yönetimin değer ve prensipleri çerçevesinde gerçekleştiğini belirtmektedir (2004:161). Holsti (2004), devletlerin egemenliği konusunda bazı değişimlerin olduğunu ancak egemenliğin özüne ilişkin özellikleri koruduğunu ileri sürmektedir. Holsti'ye göre, devletlerin, güç kullanma, müdahale etme ve işgal etme gibi özelliklerinde değişiklikler olurken, anayasal bağımsızlık sınırları içinde hukuki kararlarda bağımsız olma, koruma, aktörleri tanımlama, tanıma hakkı ve devletin devamlılığı konulardaki özellikleri değişmemiştir. Holsti bu durumu egemenliğin evcilleştirilmesi olarak nitelendirmektedir (2004:112-143).

Aynı şekilde STK'ların da dünya politikasında temel aktör olarak güçlendikleri argümanı, bir diğer tartışma ve genel kabul gören (Keyman, 2005; Melucci, 2004; ve Falk, 2002) konudur. Keyman (2005:16), küreselleşme sürecinde demokrasi tartışmasının, kimlik-fark ilişkisine dayalı, devlet egemenliği söylemini sorunlaştıran, siyasal alanı küresel/ulusal/yerel etkilemin eksenine doğru genişleten, sivil toplumu devlet/parti gibi siyasal özne olarak düşünen ve bu bağlamda siyasete toplumsal alttan katılımın demokratik etkin yönetim için önemini vurgulayan, yeni siyaset anlayışı olduğunu belirtmektedir. Bu yeni siyaset anlayışının ve yönetim tarzının katılımcı demokrasi olduğunu iddia etmektedir. Keyman katılımcı demokrasinin temsili demokrasiden ileri bir durum olduğunu vurgulayarak, demokrasiyi, demokratikleştirme projesi olarak da görmektedir. Böyle bir demokratikleşme sürecinin, demokratik bir devlet/sivil toplum ilişkisinin parametrelerini kurmaya çalışan bir proje anlamına gelmekte olduğunu belirtmektedir. Keyman'ın bu yaklaşımı AB'deki gelişmeleri doğrulamaktadır. AB, uygulamaya geçirmeye çalıştığı anayasal metinde bu yaklaşıma benzer bir anlayışı sergilemektedir. Yeni anayasal metnin getirdiği en yenilikçi boyut, temsili demokrasi yanında katılımcı demokrasi

prensibine yer vermiş olması ve bunu anayasanın temel özelliklerinden biri olarak ortaya koymasdır. Katılımcı demokrasinin temel özellikleri olarak, STK'lara ve sosyal partnerlere, AB karar verme süreçlerine katılım hususunda etkin ve artan bir rol öngörülmektedir (Madde I-46-52) (www.europa.eu.int/constitution). AB'deki bu gelişme, Keyman'ın da ifade ettiği gibi, devlet egemenliği sorgulanırken, sivil topluma etkin bir rol verilmeğe çalışıldığını göstermektedir.

Melucci (2004:284-288), günümüzde kapitalizmin siyasal deneyiminin temelini oluşturan, devlet ile sivil toplum arasındaki ayırımın belirsizleştiğini ileri sürerek, birleşik bir müdahale ve eylem birimi olarak devletin çözöldüğünü iddia etmektedir. Melucci'ya göre çözölen devletin yerini, üstten sıkı bir biçimde birbirine bağımlı bir uluslararası ilişkiler sistemi almaktadır. Aşağıdan ise devlet, hem kendine özgü temsil ve karar alma sistemleri, hemde kamusal olanla özel olanı ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlayan, iç içe geçmiş bir örgütler topluluğu tarafından tanımlanan, kısmi bir yönetimler çoğulluğu içinde bölünmüştür.

Falk (2002:3) da, Keyman ve Melucci gibi küreselleşme karşısında devletin negatif olarak etkilendiğini ileri sürmektedir. Falk, yırtıcı olduğunu iddia ettiği küreselleşmenin, geçen yüzyıl boyunca devlet ile toplum arasında yapılan eski sosyal sözleşmeyi aşındırdığını ve belkide iyice bozduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda Deakin (2001:161-162), ulus devletlerin küreselleşme sürecinde de siyasal ve sosyal kararlar aldığını, ancak bu kararların artık mutlak olmadığını, bu kararların küresel düzeyde ulus-devlet dışı aktörler tarafından doğrulanmaya, değiştirilmeye ya da görmezden gelinmeye yüz tuttuğunu ileri sürmektedir. Falk, bu sözleşmenin, dünya halklarının istikrarlı bir geleceği için, bğünkü şartlar altında acilen yeniden yazılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak Falk çözüm konusunda ise biraz karamsar bir tablo çizerek, küresel sermaye disiplininin, kamu siyasasını büyük ölçüde şartlandırmasından dolayı devletin böyle bir projeye girmesinin zor olacağını ileri sürmektedir. Bu durum Falk'ı, şartlı ve zor bir çözüme itmektedir. Falk çözümün ancak, ulusaşırı boyuttaki güçlü sosyal baskıların, dünya devletleri üzerinde yoğunlaşması sayesinde, denklemin değişebileceğini ve devletin dünya ekonomisi karşısında özerkliğini yeniden yeterince geri alabileceğini ifade etmektedir.

2. EKONOMİK VE FİNANSAL KÜRESELLEŞME

Küreselleşmenin ikinci boyutunu, ekonomik ve finansal küreselleşme oluşturmaktadır. Ekonomik küreselleşme, mal, hizmet, para, teknoloji ve sermaye gibi ekonomik unsurların mobilitesinin, ulusal sınırların ötesinde artması anlamına gelmektedir. Bu faktörlerin uluslararası mobilitesinin önündeki çeşitli engellerin göreceli olarak azaltılması sonucu, küreselleşme, mal ve faktör piyasalarında artan entegrasyon anlamına gelmektedir. Finansal küreselleşme ise, ulusal finans piyasalarını birbirinden ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının ileri boyutlar kazanması sürecini ifade etmektedir. Bu durum, euro-piyasalar, swap, forward, opsiyon ve future gibi piyasaların önemini artırmasına neden olmaktadır (Aktan, 2004:17).

Ekonomik küreselleşmenin artması ile STK'ların rollerinin artması arasında yakın bir ilişki kurulmaktadır. Bu durum, küreselleşen ekonomi sayesinde güçlenen bir çok ulusal ve uluslararası şirketin, STK'lara yaptıkları desteğin artması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu şirketler, ya doğrudan doğruya kurdukları vakıf, dernek veya çeşitli boyutlardaki STK'ları yada kendileriyle ilgili ve/veya yakın buldukları STK'ları mali açıdan desteklemektedirler. Örneğin uluslararası mali spekülör George Soros, hem kendisinin kurdukları Soros Vakıflarını ve 1993 yılında kurulan Açık Toplum Enstitüsünü (OSI) desteklemekte ve hem de onların aracılığı ile sayısız ülkede var olan değişik STK'ları desteklemektedir. Soros'a göre kapitalizmin zaferinin devam etmesi ve paranın peşinden koşulması, sosyal kayıpların artmaya devam etmesine neden olmaktadır. Çünkü Soros, küresel ekonominin gelişmesinin, küresel bir sivil toplumun gelişmesi ile dengelenmediğini ileri sürmektedir (Deakin, 2005:162). Açık Toplum Enstitüsü adı altında örgütlü olan Soros Vakıfları Ağı, günümüzde ellinin üzerindeki ülkede değişik vakıf, dernek ve diğer STK'lar ile çeşitli proje, faaliyet ve eylemleri, mali ve teknik açıdan desteklemektedir. Bu ülkeler, başta eski Doğu Avrupa Ülkeleri olmak üzere Afrika, Orta Asya, Kafkas, Orta Doğu, Latin Amerika, Karayip, Güney Asya ülkeleri ile Türkiye ve ABD gibi ülkeler olmaktadır. OSI'nin, 2002 yılında bütün dünyadaki harcamalarının tutarı 474 402 000 ABD

Dolarıdır. OSI'nin, 2002 yılında Türkiye'deki harcamalarının toplamı ise 4 172 000 ABD Dolarıdır (www.soros.org ve Soros OSI Report, 2002: 6-11).

3. SOSYAL KÜRESELLEŞME VE KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL BOYUTU

Küreselleşmenin üçüncü boyutunu sosyal küreselleşme oluşturmaktadır. Küreselleşme, geniş anlamıyla sosyal yaşamın her yönünü kapsayan bir süreç şeklinde gelişmektedir. Ekonomik kalkınmaya paralel bir sosyal gelişmenin sağlanmasının, sürdürülebilir kalkınma açısından taşıdığı önem, küreselleşme sürecinin sosyal boyut ve sosyal politikalarla desteklenmesi gereğini gündeme getirmektedir. Bu sorun, uluslararası kurumların gündeminde ağırlıklı bir yer elde etmektedir. Örneğin BM, sosyal alanda aktif bir rol üstlenerek, insan hakları evrensel bildirgesinin ortaya koyduğu yaşama ve çalışma haklarından oluşan temel haklara ilaveten, ikincil haklar diye tanımlanan, konut hakkı ve yerleşim hakkı gibi hakları tanımlayıp geliştirmeye çalışmaktadır. BM'nin dünya zirve/konferansları, bu hakların gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Dünyada zengin-fakir ayrımının derinleşmesi sorunu, emeğin de, sermayenin sahip olduğu mobiliteye kavuşturulması sorunu, temel hak ve özgürlüklerin yaygınlaştırılması sorunu gibi temel sosyal sorunlar ile bunların uzantıları olan zorunlu göç, açlık, suç, kaçakçılık ve terör gibi sorunların varlığı ve hatta artması, küreselleşmenin sosyal boyutu üzerinde derin ve yaygın bir tartışmayı ortaya koymaktadır. Öyle ki, bütün bu sorunların varlığının ve/veya artmasının nedeni olarak küreselleşme gösterilmektedir. Bu suçlama küreselleşmenin ortaya atıldığı ilk günden itibaren olduğu dikkate alınırsa aslında bunların tek nedeninin küreselleşme olmadığı anlaşılır. Çünkü küreselleşme, bu sorunlara neden olmaktan ziyade, sorunların üzerindeki perdeyi kaldırarak, bütün bunları, dünyanın gözleri önüne sermektedir. Örneğin, 2005 yılı BM İnsani Gelişim Raporuna göre, dünyada 1 milyar insanın güvenli suya erişimi sorunu bulunmaktadır. 2.6 milyar insanın, gelişmiş sağlık koşullarına erişimi sorunu bulunmaktadır. 800 milyon insanın temel okur-yazarlık becerisi bulunmamaktadır. Dünya nüfusunun en yoksul % 40'ını oluşturan 2.5 milyar kişi günde 2 ABD dolarından daha az parayla geçiniyor (www.undp.org/HDI). Bu rakamlar, küreselleşmenin başladığı 1990'ların başında da mevcuttu. 1990 yılında ise günde 2 ABD

dolarından daha az parayla geçinenlerin sayısı 2 milyar 718 milyon ile % 67.7 oranında bulunuyordu (www.undp.org/HDI). Hatta küreselleşme ile fakir sayısının göreceli olarak düştüğü bile görülmektedir. Bu nedenle esas sorun, küreselleşme sürecinde bundan sonra bu temel sorunlara nasıl cevap aranacağı sorunudur. Aksi takdirde küreselleşmenin ciddi meydan okuma ve hatta tepkiyle karşılaşacağı açıktır ve dünyanın değişik bölgelerinden tepkiler yükselmektedir.

BM bu soruna çözüm getirme amacıyla, yoksulluğun giderilmesi yönünde araçlar ve stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır. BM'nin, özellikle 1995 Kopenhag Dünya Sosyal Zirvesinde şekillendirdiği iki temel çözüm kuralı vardır. Bunlar, 20/20 kuralı ile 0.7 kuralıdır. Bu iki kuralın kabul edilmesinde STK'lar büyük gayretler sarf etmiş, kabul görmüş ve zirve sonuç bildirgesine ve eylem planına dahil edilmiştir. 20/20 kuralı, hem gelişmiş ülkelere ve hem de gelişmekte olan ülkelere eş zamanlı olarak sorumluluk yükleyen bir kuraldır. Buna göre, gelişmekte olan ülkeler, milli gelirlerinin % 20'sini ülkelerindeki sosyal kalkınmaya ayıracak, buna karşılık gelişmiş ülkeler de aynı oranda onlara yardımda bulunacaktır. Böylece bu ülkeler % 40 gibi bir bütçeyi sosyal kalkınma için oluşturmuş olacaklardır. Bu kuralın yanında bir de 0.7 kuralı geliştirilmiştir. Buna göre, 20/20 kuralının çok yüksek olması ve gelişmekte olan ülkelerin zaten mali kaynak sıkıntısı içinde bulunmaları nedeniyle bunun yerine gelişmiş ülkelerin milli gelirlerinin % 0.7'sini devamlı olarak geliştirmekte olan ülkelerin sosyal gelişmesine ayırmaları kuralı geliştirilmiştir (Aktan, 2002:843-847).

Her iki kuralın da pratikte uygulanabilirliği tartışma konusudur. Ancak bu iki kuralın her ikisinin şimdiden ortaya koyduğu katkı, dünyadaki fakirlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik ile mücadele ve sosyal politikaların geliştirilmesi yönünde önemli bir referans oluşturmaları bakımından önemlidir. Bu kurallara dayanılarak politikaların geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Örneğin 2000 yılında yapılan BM Milenyum Zirvesinde kabul edilen Milenyum Kalkınma Hedefleri çerçevesinde, günlük geliri bir doların altında olan ve mutlak açlık sınırının altında olan dünya nüfusunun 2015 yılına kadar yarı yarıya indirilmesi, ve yine aynı tarihe kadar sağlıklı içme suyu ulaşamayan ya da imkanı olmayan nüfusun yarı yarıya indirilmesi hedeflenmiştir (Aktan, 2002:843-847). Aynı şekilde Eylül 2005 tarihinde yapılan BM Dünya Zirvesinin sonuç bildirgesinin 23. maddesine göre, 2015 yılına kadar 0.7 kuralının gerçekleşmesini sağlamak için 2010 yılına kadar, 0.5 oranına ulaşılması ve bu

amaçla gelişmiş ülkelerin 2010 yılına kadar ilaveten 50 milyar ABD Dolarını daha fakir ülkelere ayırmaları hedeflenmiştir (<http://daccessdds.un.org/doc>).

Küreselleşmeye yapılan suçlamanın bir başka boyutunu ise küreselleşmenin ekonomik boyutunun öne çıkması, hatta küreselleşmenin ekonomik küreselleşmeyle eş değer kullanılır olması oluşturmaktadır. Bu durum, insanlarda küreselleşmeye ilişkin bir ön kabulün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte yatırım ve sermaye hareketlerinin istediği coğrafyayı seçebilme serbestisine sahip bulunmasına karşılık, emeğin serbest dolaşımının engellenmesi bir başka sosyal sorunu göstermektedir. Bu çerçevede işgücü maliyetlerinin rekabet gücü üzerindeki etkisinin giderek daha çok vurgulanması, gelişmiş ülkelerin, uluslararası ticaret ile sosyal standartlar arasında yaptırımlara varan bağ kurma yönündeki çabalarını artırması küreselleşme üzerindeki kaygıları artırmaktadır. Bu çerçevede uluslararası ticaret ve sosyal standartlar arasındaki ilişki konusu, dünyanın en çok tartışılan konulardan biri olmayı sürdürmektedir.

Küreselleşmeye ilişkin olarak yaşanan bu gelişmelerin de etkisiyle uluslararası kuruluşlar, bu sorunların çözümüne yönelik olarak bir takım girişim ve faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunların başında BM, OECD, AB ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gelmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler tarafından, 1997 tarihli SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı ve 2000 yılı Temmuz ayında uygulamaya konulan Küresel İlkeler Sözleşmesi yapılmıştır. OECD tarafından 2000 yılında Çok Uluslu Şirketler için Rehber kabul edilmiştir. Ayrıca AB Komisyonu tarafından 2002 yılında 'Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu' konulu Bildirisi ve 'sosyal etiketleme' hususu yayınlanmıştır. Bunları yanında ILO, küreselleşme konusunda aktif bir yaklaşım sergilemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda ILO da, Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Deklarasyonunu oluşturması ile Küreselleşmenin Sosyal Boyutuna İlişkin Dünya Komisyonunun kurulması şeklinde iki girişimde bulunmuştur. Ortaya çıkan bu üç girişime biraz daha ayrıntılı yer vermek yararlı olacaktır.

a. ILO'nun Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Deklarasyonu

Küreselleşmenin sosyal sorunların çözümüne ilişkin yapılan girişimlerden birincisini, Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Deklarasyonunu oluşturmaktadır. ILO, 1998 yılında 'Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Deklarasyonu ve İzleme Mekanizması'nı kabul etmiştir. Bu deklarasyon, onaylama şartı olmaksızın üye ülkelerin hepsini, teşkilatlanma ve toplu pazarlık haklarının kabul edilmesi, tüm zorunlu çalışma biçimlerinin, istihdam ve meslek ayırıcılığının kaldırılması ile fırsat eşitliğine ilişkin, yedi temel sözleşmedeki temel hakların geliştirilmesine gayret göstermekle, aykırı uygulamaları kaldırmakla ve her yıl rapor vermekle yükümlü kılmaktadır.

b. ILO'nun Küreselleşmenin Sosyal Boyutuna İlişkin Dünya Komisyonu

İkinci girişim ILO'nun kurduğu Küreselleşmenin Sosyal Boyutuna İlişkin Dünya Komisyonu'dur. ILO tarafından, küreselleşmenin ekonomik ve sosyal gelişmeyi etkileyen farklı yönlerinin analiz edilmesi, izlenebilecek kapsamlı ve tutarlı politikalar konusunda fikir birliği sağlanması amacıyla Mart 2002'de 'Küreselleşmenin Sosyal Boyutuna İlişkin Dünya Komisyonu' oluşturulmuş ve bu Komisyon tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Bu bölümde, ILO tarafından oluşturulan 'Küreselleşmenin Sosyal Boyutuna İlişkin Dünya Komisyonu' tarafından hazırlanan 'Adil Bir Küreselleşme: Herkes İçin Fırsat Yaratılması' başlıklı rapor ve küresel düzeyde bazı sosyal standartların uygulanmasını sağlamaya yönelik girişimlerden BM Küresel İlkeler Sözleşmesi ve Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu çalışmalarının temel özelliklerini vurgulamak yararlı olacaktır (www.ilo.org).

ILO, oluşturduğu bir Komisyon ile küreselleşmenin sosyal boyutu hakkında bir rapor hazırlatmıştır. Bu rapor bir çok açıdan önem taşımaktadır. Komisyonun kompozisyonu, devlet, işçi, işveren, çokuluslu şirketler, siyasetçiler ve STK temsilcilerinden oluşması nedeniyle bütün dünyayı ve bütün kesimleri ortak bir şekilde temsil etme iddiasını taşımaktadır. Küreselleşmenin sosyal boyutunun, kapsamlı ve karmaşık bir konu olması gerçeğinden hareket eden Komisyon, dünyadaki çok çeşitli

tarafların ve çıkarların temsilcilerinden oluşturulmuştur. Komisyona iki devlet başkanı başkanlık etmiş ve üyeler dünyanın farklı ve çeşitli girişimcilik düzeyine sahip ülkelerinden gelmiştir. Komisyon; hükümet, iş dünyası, çok uluslu şirketler, örgütlü işgücü ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri, siyasetçiler, parlamenterler ve akademisyenlerden eşit sayıda oluşan karma bir yapıda oluşturulmuştur.

Komisyonun amacı; ortak bir anlayışa ulaşmak, oldukça farklı bir belge ortaya koymak ve değişim için diyalogun ne kadar değerli ve güçlü olduğunu göstermek şeklinde ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, adil ve kapsayıcı bir küreselleşme sürecinin geliştirilmesine yönelik eylemin acil olduğu, böyle bir sürecin gerçekleşebilmesinin ancak, izlenecek eylem konusunda çok çeşitli aktörlerin aralarında anlaşmaya varmaları ile sağlanabileceği, eylem konusunda uzlaşmaya varılabilmesi için deneyimlerin, sosyal diyalog alanını genişleten daha büyük bir ölçekte tekrar edileceği, hatta bunun gerekli olduğu vurgulanmıştır.

Rapor ayrıca, ekonomik küreselleşmeyi reddetmenin aksine bu gerçeği kabul ederek, ekonomik boyutun, sosyal boyut ile dengelenmesi gerektiği anlayışına sahip olması nedeniyle ilerlemeci bir yaklaşıma sahiptir. Küreselleşmenin kapsamlı bir analizinin yapıldığı raporda, değişim için vizyon, küreselleşmenin etkileri, küreselleşmenin yönetimi, değişim için strateji, değişim için eyleme geçilmesi, ulusal düzeyde başlayarak küresel düzeyde reform gibi birçok başlık yer almaktadır. Rapor, mucizevi ya da basit çözümler sunmadığını açıkça vurgulamakta ve kendini, insanların kaygılarına ve arzularına odaklanarak küreselleşme hakkındaki mevcut çıkmazı kırmaya yardımcı olmaya yönelik bir girişim olarak nitelemektedir. Rapor bu bağlamda, küreselleşmenin mevcut haliyle izlediği yolun değiştirilmesine ilişkin kritik, fakat olumlu bir mesaj sunmayı hedeflemektedir. Küreselleşmenin yararlarının daha çok sayıda insana yaygınlaştırılmasının ve ülkeler arasında daha iyi paylaşılmasının, sürece etkide bulunabilecek bir katılımın artırılması ile sağlanabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Rapor, evrensel düzeyde paylaşılan değerlerin daha güçlü bir sosyal boyutu olan, insan haklarına ve insan onuruna saygılı, adil, kapsayıcı, demokratik olarak yönetilen, bütün ülkeler ve insanlar için fırsatlar sunan ve maddi yarar sağlayan bir küreselleşme sürecinin gerçekleşmesi öngörüsü ortaya koymaktadır.

Raporda bu çerçevede, küreselleşme sürecinden, insan merkezlilik boyutundan etkili bir Birleşmiş Milletlere değin on ayrı başlık altında sıralanan hususlar talep

edilmektedir. Bu maddelere ilişkin görüşler şöyledir: Daha adil küreselleşmenin mihenk taşı, bütün insanların haklarına, kültürel kimliklerine ve özerkliklerine saygılı olmayı, düzgün iş ve yaşadıkları yerel toplulukların güçlendirilmesi taleplerinin karşılanması esas alan insani merkezililiktir. Devletin küresel ekonomiyle bütünleşmeyi başarabilmesi, sosyal ve ekonomik fırsat ve güvenliğini sağlayabilmesi için demokratik ve etkili devlet gereklidir. Adil bir küreselleşme arayışı çerçevesinde, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde ekonomik ve sosyal kalkınma ve çevreyi korumanın birbirine bağlı ve karşılıklı teşvik edici olduğu sürdürülebilir bir kalkınmaya ihtiyaç vardır. Küreselleşmenin dışında kalan ya da dezavantajlı olan ülkelere ve insanlara yardım edilmesi konusunda sorumluluğun paylaşıldığı ve insanlara karşı daha fazla sorumlu olan dayanışmacı bir küreselleşme gereklidir.

ILO, uluslararası kuruluşlar, hükümet ve parlamentolar, iş dünyası, çalışma hayatı, sivil toplum gibi birçok aktör arasında, küresel sosyal ve ekonomik amaçların gerçekleşmesine yönelik çalışmalarda diyalog ve ortaklığın gerçekleşmesini, daha iyi bir dünyanın yaratılması için temel demokratik araç olarak görür. Ayrıca, etkili bir Birleşmiş Milletlerin, küreselleşme için demokratik, meşru ve tutarlı bir çerçeve yaratılmasının anahtarı olduğunu ileri sürer. ILO onuncu bir unsur olarak ise şirketlerin sosyal sorumluluğuna (ŞSS) (Corporate Social Responsibility-CSR) vurgu yapar.

Kısaca ILO'nun küreselleşme sürecinden isteği olan bu on talebe bakılırsa, sorunların çözümünde devletlerin dışındaki aktörlere geniş çaplı bir çağrının yapıldığı dikkat çekmektedir. Demokratik ve etkin bir devlet talebi yanında kamu ve özel aktörlere ve STK'lara da açık bir çağrıda bulunarak küresel sosyal ve ekonomik amaçların gerçekleşmesine çalışmaları istenmektedir. Aynı şekilde işletmelerin ve şirketlerin sosyal sorumluluğu konusunu geliştirerek işçi ve işveren kuruluşlarına artan ve etkin bir rolün tanımlanmaya çalışıldığı Küresel Compact sistemi önerilmektedir. Ancak etkin bir Birleşmiş Milletler sistemi istenmesine rağmen, yeni bir Birleşmiş Milletler sistemi ifadesinden kaçınıldığı anlaşılmaktadır. Bu talepler genel olarak değerlendirildiğinde, etkin yaptırımı sağlayacak önlemler olmaktan çok, yeni öğretiler şeklinde kaldıkları ileri sürülebilir.

c. Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu

Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu konusunun, bütün dünya için önerilen ve sosyal tarafların ve STK'ların rollerinin artırılmasını öngörmesi nedeniyle biraz daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin yararı vardır. ŞSS, sendikalaşma ve toplu pazarlık hakkı, zorla çalıştırma, eşit işe eşit ücret, iş ve meslekte ayrımcılık, asgari yaş, çevre, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri alanlarında, çalışanların temel hak ve özgürlüklerine ilişkin temel ILO normlarının uygulanmasında sosyal taraflar ve STK'ların dikkate alınmasını öngörmektedir. Bu durum, STK'ların artan rolüne işaret etmektedir. Çünkü ŞSS, STK'lara ve sosyal taraflara bu çerçevede, sosyal standartlara uyulmasından, çevrenin korunmasına dikkat edilmesine, yaşam boyu eğitimden, çalışanların tatminine, sağlık ve güvenlik alanından, verimlilik ve kaliteye kadar hemen her konuda sorumluluk ve rol yüklemektedir. ŞSS, 'Sosyal ve Eko Etiket' (Social and Eco Labels) uygulamalarını da gündeme getirmiştir.

AB Komisyonu da, 2001'de, şirketlerin sosyal sorumluluğu konusunda yayımladığı Beyaz Kitapta, şirketlerin sosyal sorumluluğu çerçevesinde yeni partnerliklerin nasıl oluşturulacağı sorusuna cevap aramaktadır. Bu çerçevede AB Komisyonu bu alanda direktifler çıkarmaktadır. Konuyla ilgili sosyal tarafların yaklaşımları ise şöyledir. IOE (Uluslararası İşverenler Teşkilatı), ICFTU (Uluslar arası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu), UNICE (Avrupa Sanayici ve İşverenler Konfederasyonları Birliği) ve ETUC (Avrupa Sendikalar Konfederasyonu), ŞSS hususunu benimsemekte ve konuya önem vermektedirler. UNICE, bu ad altında olmasa bile bu sorumluluğu taşımakta olduğunu belirtmektedir. UNICE'ye göre, iş dünyası, faaliyet gösterdiği alanlarda kalkınmayı gerçekleştirme yönünde her zaman önemli bir rolünün olduğunu farkında olduğunu ileri sürmektedir. Genelde iş dünyası ve özelde işletmeler, toplumun bir iç parçası olarak diğer aktörlerle birlikte, faaliyetlerini sorumlu ve sürdürülebilir şekilde sürdürmektedirler. Bu çerçevede, bugün işletmelerin, sosyal beklentileri karşılayacak şekilde yapılanmak ve ilgili taraflara karşı sorumlu davranmak durumunda olduğunu kabul etmektedir. Çünkü UNICE, etik, sosyal ve çevresel değerlendirmeleri, firmaların yönetim stratejilerinin birer parçası olarak kabul etmektedir. UNICE bunları görmezlikten gelmenin, firma saygınlığını ve ilgili taraflarla ilişkileri bozabileceği gibi, rekabetçi üretimde bulunma, kazanç yaratma ve nitelikli personel istihdam etme yeteneklerini de ortadan kaldıracabileceğini belirtmektedir.

Diğer taraftan UNICE, ŞSS sisteminin uygulanmasında, uygulayıcı firmanın esnek bırakılması, bu konuda uluslararası düzeyde bir benzeşmeye (convergence) gidilmemesi ve uygulamanın kredibilitesi ve şeffaflığı konusunda yapılacak denetimlerde gönüllülük faktörünün baz alınarak, konuya uluslararası standartlaşma boyutu veya yasallaştırma yönünden bakılmaması gerektiği yönünde eleştiriler getirmektedir. UNICE, ŞSS konusundaki her türlü tartışmada, kamu yönetimi ve işletmeler arasındaki rol dağılımına dikkat edilmesi gerektiği konusunda ısrarlı olmaktadır. ŞSS'nin devlete ait sorumlulukların özel sektöre yüklenmesi anlamına gelmesi gerektiği hususunun altını çizmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde UNICE'nin, ŞSS'yi genel bir anlayış ve yaklaşım olarak kabul etmekle birlikte, kurallı ve kuramsal bir işbirliği alanından çok, ortak amaca hizmet eden tek taraflı prensipler olarak uygulanmasını istediği anlaşılmaktadır (www.unice.org).

Diğer taraftan, ETUC da şirketlerin sosyal sorumluluğuna ilişkin bir dizi talepte bulunmaktadır. Bu talepler şu şekilde sıralanmaktadır; endüstri ilişkilerine saygı duyulması, sosyal diyalog mekanizmalarının somut hale getirilmesi, işçilere mesleki beceri ve hayat boyu eğitimin sağlanması, iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyulması ve önleyici politikalara yer verilmesi, cinsiyet eşitliğine riayet edilmesi, işçilerin sosyal ve temel haklarına ve örgütlenme haklarına saygı gösterilmesi, dezavantajlı gruplardan olan özürllüler ve göçmenler gibi grupların entegre edilmesidir (www.etuc.org.executive, 15 June 2004).

Uluslararası düzeyde konuyla doğrudan ilgili örgütler olarak IOE ve ICFTU, ISS konusunda görüş bildirmektedirler. IOE, ŞSS konusunda, ne olduğundan ve ne yapılmasından çok, ne olmadığı ve nelerin yapılmaması gerektiği hususunu ön plana çıkarmaktadır. IOE, ŞSS'nin bütün işverenleri bir şekilde etkileyeceği bilinci ile, öncelikle ILO'nun bu konuda ne yapmaması gerektiği hususlarına dikkat çekmektedir. IOE'ya göre, ILO, şirketlerin ŞSS uygulamalarını izlememeli, şirketleri ŞSS performansına tabi tutmamalı, şirketlere ŞSS'ye ilişkin yap yada yapma şeklinde şartlar sürmemeli ve uluslararası sorumlulukları şirketlere yüklemeye çalışmamalıdır. IOE buna karşılık, ŞSS konusunda sadece, şirketlerin zorunlu olmaksızın kendi yapacakları ŞSS uygulamaları desteklemek, ŞSS konusunda şirketleri bilgilendirici dokümanlar ve database hazırlamak ve üyelerini ve şirketleri ŞSS gelişmeleri hakkında bilgilendirmek istemektedir (www.ioe-emp.org/en/policy-areas/csr).

ICFTU ise işverenlerin ŞSS hususunu bir etik ve gönüllük sorunu olarak değerlendirmelerini ve tek olarak kuralları koymaya çalışmalarını eleştirmektedir. ICFTU'ya göre ŞSS, şirketlerin, işletmelerin faaliyetlerinin doğrudan etkilerini içerir. Bundan dolayı tarafların standartları birlikte belirlemeleri gerekir.

İşletmeler bu açıdan hukuka, toplu sözleşmeler ve diğer düzenlemelere uymakla yükümlüdürler. ICFTU, ŞSS'nin tek başına bir hedef olmayıp, toplu sözleşmelerin ve sendikaların rollerinin yerine kullanılacak bir kavram olmadığını vurgular (www.icftu.org/resolutions).

Bu girişimlerin amacı, küreselleşme sürecini daha adil ve dengeli hale getirmek için mal ve hizmet üretiminde, uluslararası ticarete işletmelerin uymaları gereken sosyal hükümleri ya da davranış kurallarını belirlemek; böylelikle 'sosyal dumping'i önlemektir. Bu yaklaşım, gelişmiş ülkeler tarafından uygulanmaya konulan uluslararası ticarete 'yeni korumacılık' anlayışı olarak da değerlendirilmektedir. Söz konusu girişim ve uygulamaların, gelecekte dış ticaret-sosyal standart bağlantısı kurularak ülkelerin ihracat imkanlarını engellemek amacıyla bir yaptırımlar sistemine dönüştürülmemesi gerektiği; aksi takdirde gelişmekte olan ülkelerde sosyal standartların geriye gidişine neden olacağı şeklinde görüşler de bulunmaktadır.

4. KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL BOYUTU

Küreselleşmenin dördüncü boyutunu ise kültürel küreselleşme oluşturmaktadır. Küreselleşmenin kültürel boyutuna ilişkin tartışmalara bakıldığında küreselleşmeyi emperyalizme özdeşleştiren yaklaşımların (Amin, 2005; Yeldan, 2005; Hirsch, 2005; Russi, 2005; Amin, 1997; Harvey, 2003; Callinicos, 2004; Harris, 2005; King, 1998; Yusufoglu, 2005) öne çıktığı görülmektedir. Bu görüşe göre küreselleşme, Avrupa kültürü, yaşam tarzı ve üretim biçiminin, rakiplerine karşı üstünlük sağladığı ve Soğuk Savaş'ın bitimiyle bu üstünlüğünü rakipsizliğe dönüştürdüğü bir süreci ifade eder. Bu anlamda küreselleşme sürecinin başlangıcı, kapitalist sistemin ortaya çıktığı döneme ve hatta Batı uygarlığının kökenlerine dek geriye götürülmektedir. Süreç içerisinde Batı uygarlığı küreselleşmiştir ve bütün dünyada bu olgunun bilincine varılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bütün

yeryüzünün Batılı değerlere entegre edilmesi ve Batı uygarlığının evrensel ve üniter/homojen tek bir dünya uygarlığına dönüştürülmesi süreci yaşanmaktadır.

Friedman, günümüzdeki küreselleşme süreci ile herkesin, Amerikan petrol istasyonundana benzin almaya zorlanmakta olduğunu ileri sürmektedir (Deakin, 2001:164). Deakin, “eğer Amerikan vatandaşı değilseniz ve nasıl benzin alınacağını bilmiyorsanız öğrenmenizi tavsiye ederim” der. Ona göre, Soğuk Savaşın sona ermesiyle küreselleşme Anglo-tipi kapitalizmi küreselleştirmektedir, Amerikan kültürü ve kültürel unsurları küreselleşmektedir. Robertson’a göre ise, küresel durumun haritasını çıkarmak için, Birinci/İkinci/Üçüncü Dünya, Kuzey/Güney, Gelişmiş/Gelişmemiş/Gelişmekte Olan Ülkeler ve Merkez/Çevre/Yarı Çevre Ülkeler şeklinde farklı terimlerin neredeyse tamamı Batı tarafından üretilmiştir (King, 1991:25).

King (1991:8), küreselleşme ile çağdaş kültürün büyük bir bölümünün, giderek artan bir oranda ya sinema, edebiyat, görsel sanatlar ve mimari tasarım gibi ayrıcalıklı alanlarda ya da daha az ayrıcalıklı ama aynı ölçüde güçlü olan popüler kültür alanlarında üretilmeye başlandığını ileri sürmektedir. King, bunları kimlik temsilinin çağdaş koşulları olarak görmektedir. Ona göre, küreselleşme sürecinde farklılaşmış bir uluslararası ve küresel anlayışa gereksinim duyulmaktadır. Çünkü küreselleşme söyleminin, temel nesnesinin olmaması ve çözümlemelerin birimi olarak gösterilmemesi nedeniyle ulusal olarak kurulmuş toplumların, doğrudan olmasa bile dolaylı olarak bu süreçten bir çeşit dışlanması ve reddi sözkonusudur. Buna karşılık bir bütün olarak dünyanın kavramlaştırılmasına, değişen derecede bağlılık yapılmaktadır (King, 1991:9). Bir diğer ifade ile ulusal kültürlerin, daha fazla ulusötesi, küresel yada dünya sistemleri bazında bir perspektife uyarlama yönünde arayış vardır. Bu durum küresel bir kültürün örülmesini doğurmaktadır. Diğer taraftan böyle bir durumda, toplumsal kültürlerin ayrıntılı bir değerlendirmesi esas alınarak kültürel bir kıyaslamanın yapılmadığı aksine, doğrudan baskın kültürlerin adreslerinin işaret edildiği daha doğrusu empozesinin yapıldığı iddiaları ön plana çıkmaktadır. Bu paralelde olmak üzere, Epstein (2003), küreselleşmenin kültürel diyalog getirip getirmediği temel sorusuna cevap aramaktadır. Epstein, bu soruya net bir cevap vermemekle pozitif imada bulunarak, kültürler arasında çapraz etkileşimin olduğunu bu nedenle doğrudan yerel-küresel diyalogundan ziyade kültürler arası ve bu yolla küreselleşme ile olan ilişkilerin detaylı olarak incelenmesi gerektiğini belirtir.

F. KÜRESELLEŞMENİN ÖNCÜ AKTÖRLERİ

Küreselleşme, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlar gibi bütün alanlarda gelişmekte olduğundan bu alanlarda yer alan birçok öncü aktörü bulunmaktadır. Keane (2005:11) turbo kapitalizmi, küresel medyayı, sosyal hareketleri, kamu-destekli üniversiteleri ve bir çok devlet kuruluşunu küreselleşmenin güçleri olarak göstermektedir. Keane'ye göre, Bu aktörler, küreselleşmeyi genelde gündemlerinde tutmakta, küreselleşme adı altında değişik etkinlikler yapmakta, böylece küreselleşmenin gündemde kalmasını sağlamakta, küreselleşmeye ivme kazandırmakta ve küreselleşme bilincini artırmaktadırlar. Bu kuruluşlar, Dünya Ekonomik Forumu (WEF) ve Dünya Sosyal Forumu (WSF) gibi genel örgütlenmelerin yanı sıra CFR (Amerikan Dış İlişkiler Konseyi) gibi sivil toplum kuruluşu niteliğindeki kuruluşlar da olabilmektedir. Dünya çapında ve ABD'de öne çıkan ve küreselleşmenin öncü aktörleri olma özelliğine sahip örgütlerden bazıları şunlardır; WEF, WSF, Rockefeller Vakfı, Eisenhower Vakfı, Rand Corporation, AEI (Amerikan Özel Girişim Enstitüsü), Carnaige Vakfı, EWI (Doğu- Batı Enstitüsü), IRI (Uluslararası Cumhuriyetçiler Enstitüsü), OSI (Açık Toplum Enstitüsü), Soros Vakfı, NPFVC (Nixon Barış ve Özgürlük Merkezi), NAI (Yeni Atlantik Girişimi), JINSA (Yahudi Ulusal Güvenlik Enstitüsü), HI (Hudson Enstitüsü), IREX (Uluslararası Araştırma ve Değişim Örgütü), WACL (Dünya Anti-Komünistler Ligi), CSIP (Washington Stratejik ve Uluslararası İlişkiler Araştırma Merkezi), John Hopkins Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Brookings Enstitüsü ve USIP (Birleşik Devletler Barış Enstitüsü) (Akar, 2004;106-7).

WEF, 1992 yılında İsviçrenin Davos şehrinde kurulmuştur. WEF amacını, "dünya devletinin gelişimine kendini adayan bağımsız uluslararası bir örgüt" olma şeklinde ortaya koymaktadır. WEF, başta kendi üyelerinin küresel vatandaşlık ile ilgilenmelerini sağlamak üzere dünya liderlerine, küresel sorunlarla uğraşmaları için işbirlikçi bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. WEF, küreselleşmenin elit organizasyonu olarak nitelenip, "the Davos People" adı verilen bu yeni elitlerin küresel dünyanın yükselen öncüleri olarak ortaya çıktıkları iddia edilmektedir (Yılmaz, 2004;238). Toplantı, dünyanın, ekonomik, siyasi ve iş dünyası liderlerinden

yaklaşık ikibin kişilik bir grubu bir araya getirmektedir. Bütün dünyadan yaklaşık 1000 şirket ve çok sayıda önde gelen ve elit tabakalardan oluşan insanlar, bu toplantılara katılabilmek için 20 bin dolar aidat ödemektedirler. Forum yıllık toplantılarını her yılın Ocak Ayının son haftasında Davos'ta yapmaktadır (<http://www.worldeconomicforum.org>). Davos toplantıları, bir karar mercii değildir ama pekçok sorun masaya yatırılmaktadır. Buradaki tartışmalar, dünya çapında yankı uyandırmaktadır. WEF, yıllık toplantıların konularını, ortaya koyduğu bu temel amaçlara göre belirlemektedir. Yılmaz'a (2004:238) göre, WEF'in öne çıkan unsurları, küreselleşme sürecine ve serbest piyasaya derin bağlılık, özelleştirmeye adanmışlık ve ulus devlete karşı kuşku oluşmaktadır.

WEF'in yanında küresel elitin işbirliği ve fikir alışverişi yaptığı daha dar nitelikte başka forumlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında Bilderberg Grup, Üçlü Komisyon ve Küresel İş Politikası Konseyi sayılmaktadır (Yılmaz, 2004; Akar, 2004). Bilderberg Grubu, 1954 yılında kurulmuştur. Faaliyetlerini her yıl ayrı bir ülkede sürdürmektedir. Başlangıçta gizli çalışan grup, giderek dünya kamuoyunca daha bilinir hale gelmiştir. Faaliyetleri dünyayı şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu süreçte bir başka forum da Bilderberg'in bir ürünü olarak ortaya çıkan, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa ve Japon siyasi elitleri arasında ortak zemin oluşturmaya çalışan Trilateral Commission (Üçlü Komisyon) dur. Bu üç komisyonun yanında bir başka küresel öncü niteliği taşıyan girişim ise Küresel İş Politikası Konseyidir (Global Business Policy Forum). Bu Konsey, 1992 yılında kurulmuş ve büyük firmaların CEO'larına, dünya iş hayatını etkileyebilecek olan dünya çapındaki jeopolitik, ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimleri izleme ve anlamlandırma da yardımcı olma amacını taşımaktadır (www.foreignpolicy.com).

DSF ise WEF'e karşılık ve karşıtlık olarak 2000 yılında oluşturulmuştur. Toplantılarını, WEF toplantıları ile eş zamanlı olarak yapmaktadır. DSF, Porto Alegre ile özdeşleştirilmektedir. G-8, DTÖ, IMF ve DB gibi, neo-liberal kurumların toplantı yaptığı yerlerde küreselleşme karşıtı gösteriler yapılmaktadır. Bu anti-küreselleşmecî forumların bir çoğu şunlardır; Seattle (Kasım 1999), Washington (Nisan, 2000), Prag (Eylül 2000), Melbourne (Eylül 2000), Seul (Ekim 2000), Barselona, Brüksel, Milluad (Haziran 2000) Nice (Aralık, 2000), İlk DSF Porto Alegre (Ocak 2001), Davos (Ocak 2001), Quebec Şehri (Nisan 2001), Londra (Mayıs, 2001), Gothenburg (Haziran 2001), Cenova (Temmuz 2001), ilk Avrupa Sosyal Forumu

(ASF) Foleransa (Kasım 2002), II. ASF Paris (Aralık 2002), II. DSF Porto Alegre II (Şubat 2002), Cancun (Eylül 2003), III. DSF Porto Alegre III (Şubat 2003), IV. DSF Bombay (Ocak 2004) (Şensever, 2003, ve Steger, 2003). Görüldüğü gibi, DSF, bölgesel forumların doğmasına da neden oldu. Bu kapsamda Avrupa Sosyal Forumu ile Asya Sosyal Forumu şeklinde bölgesel sosyal formlar da ortaya çıkmıştır.

Bu eylemleri düzenleyen ve katılımcılarını teşkil edenler, bazı siyasi partiler, sendikalar, çevreciler, tarafsızlar, öğrenciler ve etnik azınlıklar olmaktadır. Şensever (2003:11), yeni bir küresel toplumsal muhalefet hareketi olarak gördüğü anti-küreselleşme hareketlerini, sahip oldukları coğrafi yaygınlık, kitlesellik ve radikalizm nedeniyle, 1968'i aşan bir hareketin doğuşu olarak nitelendirerek, neo-liberalizme karşı bir araç olarak geliştirildiğini ileri sürmektedir. Şensever (2003:12-14), Ocak 2001'de Porto Alegre'de gerçekleştirilen ilk Dünya Sosyal Forumu toplantısını, hareketin protestocu karakterinin, yerini giderek 'alternatif' olmaya bıraktığının ilk güçlü işareti olarak değerlendirmektedir. Ona göre, Porto Alegre'de aşağıdan küreselleşme hareketi yönünde adeta bir gövde gösterisi gerçekleştirildi. Hedef, küresel kapitalizm, ÇUŞ'ler ve onların ortak programı olan neo-liberalizm olmuştur. Çünkü foruma göre, tüm sorunlar, küresel bir boyut kazanırken, bu durum, neo-liberal anlayışı karşısında gelişen sosyal hareketleri de sorunların büyüklüğü ve boyutu oranında küresel bir birliğe zorlamaktadır. Neo-liberalizm ise, hem küresel sermayenin çıkarlarını evrensel çıkarlar gibi gösteren hem de bu çıkarları uzun dönemde korumayı amaçlayan bir ideoloji olarak nitelendirilmektedir (Şensever, 2003:18).

DSF'nin, Davos'un çok uzağında üçüncü dünya ülkesi olan Brezilya'nın Porto Alegre'da gerçekleştirilmesinin nedeni ise, Davos'un temsil ettiği tüm değerlerden kopuşu temsil etmek ve sembolik bir anlam ifade etmek olmuştur (Şensever, 2003:28). DSF'nin ilkeleri 14 maddeden oluşmuştur (Şensever, 2003:32-36). DSF'nin öncelikli ilkelerini; neo-liberalizmele mücadele etmek; sermaye tarafından dünyaya hükmedilmesine karşı çıkmak; emperyalizmin her çeşidine karşı olmak; hem insanlar arasında, hem de insanlar ile yerküre arasında yapıcı ilişkilerin olduğu küresel bir toplum inşa etmeyi amaçlamak; grupların ve sivil toplum hareketlerinin eleştirel düşünce, demokratik fikir alışverişi yoluyla öneriler oluşturmaları, deneyimlerin özgürce paylaşılması ve ortak etkili faaliyetlerin kurgulanması amacıyla bağlantılar kurmak şeklinde ilkeler oluşturmaktadır. DSF'nin diğer ilkelerini ise, "başka bir dünya mümkün" sloganıyla kalıcı bir alternatif arayışı ve insani sürecin sağlanması;

forumun bir dünya süreci olduğunun belirtilmesi; küreselleşmeye karşı bir duruş olduğunun vurgulanması; forumun, insan haklarına ve çevreye saygı gösteren, toplumsal adalet, eşitlik, halkların bağımsızlığı için mücadele eden, demokratik örgütlenme ve kurumların üzerine inşa edildiğinin ileri sürülmesi; forumun, bütün dünya ülkelerinden örgütleri, STK'ları ve STK hareketlerini bir araya getirmeyi hedeflemesine rağmen, dünya sivil toplumunu temsil etme amacını gütmeyeceğinin altının çizilmesi hususları meydana getirmektedir. Bu ilkeler incelendiğinde, DSF'nin ilkeleri üzerinde çok çalışılmış, birbiriyle uyumlu, ilerlemeci bir gelecek sunmaktan ziyade alternatif olmanın arkasında protest ağırlıklı bir tepki anlayışının yoğunlaştığı kolayca anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Akar (2004: 106), WSF dışında yukarıda sıralanan kuruluş ve örgütlenmeleri, CFR'in birer organı gibi çalıştıklarını iddia ederek, görünürde dünya sorunlarını ele alır davranışlar da gerçekte ABD'nin, dünya çapındaki operasyonları için entellektüel zemin hazırlamakla suçlamaktadır. Çünkü CFR'i, emperyalizmin siyasi beyni olarak nitelemekte ve neo-emperyalist stratejinin doğrudan CFR eliyle yürütülmekte olduğunu, onun ekonomik, siyasi, askeri, psikolojik ve kültürel cephelerine ilişkin bir dizi komplo projesi ürettiğini ileri sürmektedir. CFR'in amacının, dünyadaki emperyalist ekonomik merkezileşmeyi, siyasi merkezileşme ile bütünleştirmek ve buradan tümüyle ABD'nin denetiminde bir 'dünya devleti' çıkarmak olduğunu iddia eder. Dolayısıyla CFR'in uzun erimli nihai amacının demokrasi değil, uluslararası, küresel, postmodern, teknolojik ve neo-faşist bir tiranlık doğurmak olduğunu belirtir. Akar'a (2004:111) göre CFR, 'Yeni Dünya Düzeninin', Amerika lehine promosyonunu yapmaktadır.

Küreselleşmenin öncülüğü rolünde bir diğer oluşum olarak Washington Konsensüsünün olduğu iddia edilmektedir. Sönmez (2003:24), küreselleşmenin rehberinin, Washington Konsensüsünde yazılı olduğunu iddia etmektedir. Konsensüsün kökeni olarak, Latin Amerikanın yaşadığı sorunların ve ekonomik-finansal tikanıkların aşılması için önerilen yapısal uyarlanma paketlerinde yer alan neo-liberal düzenlemeleri simgelemek üzere, 1990'lı yılların başında önerilip benimsendiğini ifade etmektedir. Sönmez, Konsensüsün, ABD Yönetiminin, IMF ve DB, DTÖ, gibi kuruluşların, G-7'lerin, çokuluslu büyük finansal kurum ve fon yöneticileri ile bankaların neo-liberal çözümler üzerinde uzlaşmaları yoluyla oluşturulduğunu belirtmektedir. Ona göre, bu konsensüsü oluşturan ilkeler ve/veya

temel politikalar küreselleşmeye destek veren ve daha ileri aşamalara taşıyan anahtarlar olduğunu belirtmektedir. Hatta bazısına (Steger, 2003:52) göre, Washington Konsensüsü, koloniciliğin yeni bir formu olarak ifade edilmektedir. Bu politikalar arasında mali disiplinin sağlanması, kamu harcamalarının yeniden yapılandırılması, vergi reformu, finansal serbestleşme, ticarete serbestleşme, rekabetçi döviz kurları, yabancı doğrudan yatırımlara açılma, özelleştirme, deregülasyon ve mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Dolayısıyla Sönmez, Washington Konsensüsünün, neo-liberal veya küreselci politikaların ileri sürdüğü ilkeleri ve politikaları temsil ettiğini ileri sürmektedir. Benzer şekilde Falk (2002:1-2) da, Washington Konsensüsünün küreselleşmenin tasavvurunu gerçekleştiren yeni liberalizmin, ideolojik bakış açısını oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu doğrultuda ihtiyaç duyulan kurumsal ve hukuksal yapılanmaya yönelik olarak yeni öğelerin ilave edilmesiyle Güçlendirilmiş Washington Konsensüsünün geliştirildiğini eklemektedir. Yeni unsurlar arasında ise, emek piyasasının esnekliğinin sağlanması, yoksulluğun azaltılması, DTÖ anlaşmaları, sosyal güvenlik bütçesinde kısıntıya gidilmesi ve hukuksal ve siyasal reformların yer almakta olduğunu belirtir.

Küreselleşmenin öncüleri durumunda olan bu kurum ve oluşumları meydana getiren unsurlara bakıldığında bunların daha ziyade devlet-dışı unsurlardan oluştukları anlaşılmaktadır. WEF, WSF, Dünya İş Konseyi ve Bilderberg Grubun, bağımsız kişi, STK ve kurumlardan tarafından, Üçlü Komisyon ve birçok enstitü ise resmi hüviyetlere sahip olanlar tarafından meydana getirilmektedir. Bu durum, uzun vadede, STK'ların, ulus-devletin yanında güçlendiren bir durum olmaya aday olduğu açıktır. Çünkü bu yapıdaki oluşumların, uzun vadede ulus-devlet ötesinde yapı ve faaliyetleri öngörmesi doğal bir sonuç olacaktır.

G. KÜRESELLEŞMEYİ AÇIKLAYAN TEORİK YAKLAŞIMLAR

Küreselleşmenin, sosyal bilimlerin çeşitli dallarında başlattığı tartışmalar, uluslararası ilişkiler disiplinini de etkilemiştir. Küreselleşmenin, hemen her tartışmanın ve adlandırmanın odak noktasını oluşturduğu bu süreçte, içinde yaşanan döneme yönelik olarak teorikleştirme çabaları söz konusu olmaktadır. Fakat bugün için, süre-

ci tanımlayan bir kavram üzerinde uzlaşma olmadığı gibi, bu dönemi açıklayabilecek genel bir paradigma da oluşturulamamıştır. Bu yönüyle, bugün, küreselleşmenin hem bir "uluslararası sistem", hem de bir "uluslararası ilişkiler paradigması" olup olmadığı tartışılmaktadır (Koçer, 2004:100-1). Bir çok düşünür (Brown, 2004; Held, 2004; Petras-Veltmeyer, 2001; Heywood, 2004) küreselleşme ideolojisinin ve teorisinin olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar, küresel sosyal ilişkilerin nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışırlar. Küreselleşme teorisi bir taraftan, küreselleşme ile neyin ortaya çıktığı (explanandum), diğer taraftan küreselleşmenin kendisinin açıklamasını içeren (explanan) sorularına açıklık getirmeye çalışmaktadır (Brown, 2004:564).

Bu bölümde, küreselleşmenin uluslararası ilişkiler disiplinine yaptığı etki ve katkı incelenecektir. Bu amaçla, küreselleşmeye yaklaşım biçimleri ile küreselleşmeyi açıklayan teorik yaklaşımlara yer verilecek ve ardından uluslararası ilişkiler teorisindeki yeri ele alınacaktır. Küreselleşme, uluslararası ilişkiler teorisi açısından bazı anlamlar taşımakta ve etkiler yapmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında, küreselleşmenin uluslararası ilişkilerde yarattığı etki, çok geniş bir tartışma zemini bulmuştur. Küreselleşmenin uluslararası ilişkiler üzerinde yarattığı en önemli etkilerden biri, uluslararası aktörlerle ilgilidir. Bugüne dek yalnızca ya da ağırlıklı olarak devletler arasındaki ilişkilere göre biçimlenen uluslararası sistem, devlet dışında başka bazı aktörlerin de bu ilişkilere dahil olmasını içeren bir sistem halini almaktadır.

Küreselleşmenin neden olduğu bir başka tartışma noktasını ise, küreselleşmenin, sorunu çözen mi yoksa soruna neden mi olduğu yönündeki tartışmalar oluşturmaktadır. Bir teori olarak küreselleşmenin, örneğin anarşi, işbirliği, savaş, zenginlik ve yoksulluk, ekoloji ve insan hakları başlıkları altında toplanan küresel soru(n)ları yanıtlaması beklenmektedir. Küreselleşmenin, bu konularda getireceği çözümlerin oturacağı bir yönetsel çerçeveyi ve zemini belirlemesi, temel beklentidir. Fakat, genel kabul gördüğü biçimiyle, küreselleşmenin bu sorunları doğurduğu şeklinde suçlanması büyük bir çelişki ve başlı başına bir sorun olmaktadır.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni küreselleşme yaklaşımları, doğrudan doğruya küreselleşme olgusunu kavramsallaştırmaya yönelik ve küreselleşmenin gelişimini açıklamaya çalışan yaklaşımlar olmaktadır. Bu çerçevede, McLuhan'ın Küreselleşme Yaklaşımı, Robertson'un Küreselleşme Yaklaşımı ve Giddens'in Küreselleşme Yaklaşımı sözkonusudur. McLuhan'a göre, gelişen teknoloji ve özellikle yeni medya teknolojisi, farklı kültürlerin dünya üzerinde yayılmasına

ve bunun sonucunda küreselleşme sürecine yol açmaktadır. Modern iletişim sistemleri, küresel bir haberleşme ağının ortaya çıkmasına ve insan ve toplumların birbirleri ile gittikçe daha yoğun bir iletişim içine girmeleri dünyayı herkesin birbirinden haberdar olabileceği "küresel bir köye" dönüştürmektedir. McLuhan'ın yeni küreselleşme teorileri üzerinde önemli ölçüde etkisi olan temel görüşleri şunlardır (Aktan ve Vural, 2004, 2004: 60-62): Kapitalizm, etkin ve dünyayı yeniden şekillendirme potansiyeline sahip olan bir üretim tarzı olarak küreselleşmeye yol açan temel dinamiklerden birisidir; Kapitalizm, sermaye ve bilgi birikiminin süreklilik içermesi nedeniyle üretim ölçeğinin artmasını gerektirdiği ve tüketimin devamlı artmasına yol açan bir süreçte sahip olduğu için dünya üzerinde süreklilik içeren bir yayılma potansiyeline sahiptir; Kapitalizm kendisini modernleşme ile maskelemek suretiyle farklı kültür ve geleneklerden kaynaklanan sınırlamaları ortadan kaldırıp bireyselleşme ve benzeşmeyi artırmaktadır; Modernleşme, sahip olduğu ideolojinin ötesinde insan ve toplumlar arasındaki ilişkilerin uluslararasılaşmasına yol açmaktadır; Ulus devletin varlığı uluslararası ilişkilerin gelişmesine yol açmaktadır; Günümüzde toplumlar arasındaki tek belirleyici unsur, uluslararası ilişkiler değildir; bunun yanı sıra zevk ve tercihlerin, moda ve fikirlerin değişimine olanak tanıyan farklı ilişkiler söz konusudur; ve modern iletişim ve ulaşım teknolojileri ve teknikleri ulus ötesi ilişkilerin gelişmesini sağlayan temel unsurdur. Robertson'a (1999:1-40) göre ise, küreselleşme süreci yeni bir olgu değildir. Modernleşme ve modernleşme sonrası toplum yapısı küreselleşme sürecine ivme kazandırmakla birlikte küreselleşme belirli aşamalardan oluşan ve günümüzde de ivme kazanarak devam eden bir süreçtir. Küreselleşme gerçekte, ulus devletlerin doğuşu ile hızlanmıştır.

Robertson'a göre küresel bilincin geliştiği küreselleşmenin bu aşaması, kendi içinde altı ayrı süreçte sahiptir: Bireyselleşme sürecine göre bireyler, küresel düzeyde yeniden tanımlanmaktadır. Modern sonrası çağda bireyler kırsal-geleneksel toplumun bir üyesi olmak yerine birer dünya vatandaşı olmaktadır; Küresel toplumun oluşmasına göre, devletler vatandaşlarına kamusal mal ve hizmetin yanı sıra demokratik haklar da vermek zorundadırlar. Yeni dönemde, uluslararası devletler sisteminin bir üyesi olarak küresel insan hak ve özgürlüklerini kendilerine referans alarak faaliyet göstermeleri gereklidir. Uluslararasılaşmaya göre devletlerin birbirleriyle sürdürdükleri ilişkiler karşılıklı bağımlılıkla yoğunlaşmakta ve karmaşık bir hale gelmektedir. Bu ilişki, ulus devletlerin egemenliklerini yavaş yavaş devretmelerine yol açan bir ilişkidir ve bu devretme bölgesel nitelikli entegrasyonlarda artmakta ve

hatta AB'de siyasi boyuta uzanmaktadır. Sonuçta, oluşmakta olan yeni uluslararası sistem, insanların her alandaki davranışları ile ilgili standartları belirlemektedir. İnsancılaşmaya göre sınıf, cins, ırk, dil gibi tüm farklılıkları dikkate almayan küresel bir insanlık kavramı oluşmaktadır. İnsanlar gittikçe artan oranda bireysel hak ve hürriyetler çerçevesinde tanımlanmaktadırlar. Son aşama sistematik ve birleşik bir küresel kültürün olduğu safhadır. Küreselleşme "özelin evrenselleşmesi, evrenselin özelleşmesi" mantığına uygun şekilde ilerlemeye ve gelişmeye devam etmektedir (1999:1-40).

Giddens küreselleşme süreci hakkında iyimser bir görüşe sahiptir. Giddens, daha önce güçsüz olan grup ve ülkelere amaçlarını gerçekleştirmek için fırsat sağlayan, eşitleyici bir süreç olarak küreselleşmeyi ele alır. Günlük yaşamın her alanında kişileri ve toplumları etkileyen bir süreçler dizisi olan küreselleşme, ters yönde işleyen bir kolonicilik sürecidir. Küreselleşme, modernleşmenin sonuçlarından biridir. Ulus devlet, evrensel siyasi birimi haline geldikten sonra dünya, ulus devletlerden meydana gelen bir uluslar topluluğu ağı haline gelmiştir. Modernleşme 17. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan bir sosyal yaşam tarzı ve organizasyon biçimidir ve dünyanın her tarafında etkisini hissettirmektedir. Küreselleşme ne yeni bir çağ ne de insanlık tarihinde destansı sayfalardan biridir; küreselleşme, modernleşme sürecindeki sürekli ilerleme ve gelişme eğilimini simgeler. İçinde bulunulan aşama, modernleşme sonrası ve yeni bir aşama olmaktan daha çok modernleşmenin sonuçlarının daha da radikalleştiği ve eskiye kıyasla evrenselleştiği bir aşamayı simgeler (Giddens, 1990:2).

Giddens, modernleşmenin dört önemli kurumsal yapıya sahip olduğunu ileri sürer (Giddens, 1990:5-10): rekabetçi emek ve ürün piyasalarında sermaye birikimini sağlayan kapitalizm, bilgi kontrolünü ve sosyal gözetimi sağlayan idari yapı, yani bürokrasi, sanayi temel kabul eden bir iktisadi sistem, yani sanayileşme ve; meşru silah kullanma tekelinin ve şiddet araçlarının devletin elinde yoğunlaşması, yani askeri güçtür.

Giddens (1990:17-21), geleneksel toplumdan modernleşme aşamasına geçiş ile modernleşme sürecinin ivme kazanmasında küreselleşmenin oynadığı rolü açıklamak için zamanın mekandan uzaklaşması kavramını kullanır. Modernleşme, dar ve sabit zaman ve mekan kavramının evrensel zaman ve küresel mekan kavramları tarafından ortadan kaldırılacağı bir sürece dayanır. Giddens, bunu insan ve toplum-

ların bağlarından kurtulma ve özgürleşme (disembedding) süreci olarak nitelendirilmektedir. Ona göre iki farklı özgürleştirme mekanizması vardır: Birincisi, para gibi sembolik işaretlerin kullanılması ve teknolojik ve teknik bilgiye dayalı uzmanlık sistemlerinin gelişmesidir. Milli para, ulusal sınırlar içinde yerel farklılıkları ortadan kaldırırken, küreselleşme evrensel-sınır ötesi parayı (e-para, kredi kartı, Euro) ortaya çıkararak küresel düzeyde ulusal farklılıkları yok eder. İkincisi ise bilimselliğin gelişmesidir. Bilimsel bilgi evrenseldir ve bilimsel bilgiyi esas alan uzmanlık sistemleri zaman ve mekana bağımlı değildirler ve bu nedenle sosyal ilişkilerdeki yoğunluğu ve sosyal ilişkilerin entegrasyonunu, yani küreselleşmeyi artırır.

Küreselleşmeye yönelik olarak ortaya konan yaklaşımlar farklı gruplar olarak da sınıflandırılmaktadır. Çalış (2003:36-37), küreselleşmeye olan yaklaşımları dört ayrı kategoride sınıflandırmaktadır. Bunlar; mesleki pozisyonlarını kavrama yükleyenler, varolan gerçeği kabul ederek kendi yorumlarını tek gerçekmişçesine sunanlar, vehimle davranıp statükoyu olumlayanlar ve ideolojik bakışlarını bilimsel araç ve söylemlerle izah edenler şeklindedir. Diğer taraftan, Bozkurt (2000:15) ise aşırı küreselleşmeciler (hyperglobalists), kuşkucular (skeptics) ve dönüşümcüler (transformationalists) şeklinde bir sınıflandırmayı aktarır. Giddens'ın başını çektiği ve radikaller olarak da adlandırılan aşırı küreselleşmecilere göre, ulus devlet, küreselleşme sürecine paralel olarak önemini yitirmiştir. Buna karşılık olarak küresel piyasanın, politikanın yerini almakta olduğu iddia edilmektedir.

Küreselleşme taraftarları, küreselleşmeyi özgürleştirici bir güç olarak görürler ve herkese hayallerini gerçekleştirebilmek için daha fazla fırsat ve tercih hakkı sağlayan bir süreç olarak bakarlar. Küreselleşme mobilitayı, esneklik ve uyumu, değişim kapasitesini ve bağlantıları artırır. Küreselleşme, üretimin uluslararasılaşmasını, sermayenin daha fazla mobil hale gelmesini, güneyden kuzeye göç hareketlerini, rekabetin küresel düzeyde artmasını, devletlerin küreselleşen dünyanın birer aracı haline gelmesini içerir ve dünyayı daha fazla bağlantı ve sosyal ilişkiye sahip olan küresel bir köye dönüştürür (King, 1998:146). Bu görüşe göre küreselleşme, ekonomik kararların gittikçe artan oranlarda devletin kontrolü dışında alınabilmesini sağlayan ve tüm dünyayı küresel düzeyde ve kalitedeki ürünlerin piyasası haline dönüştüren bir süreçtir. Bu bakış açısına göre küreselleşme, ilk gerçek küresel uygarlığın habercisi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü küresel düzeyde kültürel karışım (hybridization) ve küresel yönetim (global

governance) kurumlarının doğuşu sözkonudur. Örneğin Wolfgang Streeck, küreselleşme sürecinin genelde antidemokratik olmadığını, daha ziyade demokrasinin bir çeşidi olan liberal görüşün, diğer demokrasi formu olan sosyal perspektife göre geliştirildiğini belirtmektedir (Verweij, 2003:5).

Dönüşümcüler ise küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren, hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlerin arkasındaki ana siyasal güç olarak görmektedir. Bunlara göre küreselleşme, hükümetlerin otoritelerini yeniden yapılandığı bir süreçtir.

Küreselleşme karşıtları olarak da adlandırılan kuşkuculara göre, günümüz dünyasında hiçbir şeyin yeni olmadığını ileri sürerek küreselleşmeye her açıdan kuşkuyla bakmaktadırlar. Herkesin bu konuyla ilgili olmalarını, zamanın ideoloji olmasıyla açıklamaktadırlar. Onlara göre küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devlet ve hükümeti amaçlayan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Küreselleşmeyi, kapitalizmin yeni işleyiş mantığı yada jeo-ekonomik emperyalizm olarak nitelendirmektedirler. Şüpheli ve kötümserci bu yaklaşıma göre, küreselleşme, kültürlerin tekdüzeleşmesi ve siyasi özerkliklerin ortadan kalkmasına yol açan bir süreçtir. Bu çerçevede küreselleşme, Batı kaynaklı ve özellikle ABD'den gelen bilgi ve bireycilik, materyalizm, tüketim kültürü ve sekülerleşme gibi değerleri dünyanın her yanına yayar. Sonuçta küresel kültür gittikçe artan bir düzeyde Batı ya da Amerikan kültürü haline gelir ve kültürel emperyalizm ortaya çıkar. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme, 'Üçüncü Dünya'nın uzun yıllardır içinde bulunduğu ve kolonileştirme olarak adlandırılan sürecin günümüzde moda haline gelen karşılığından başka bir şey değildir. Kötümserlere göre küreselleşme, yerel/yerli kültürlerin tahribine, farklı kimliklerin ve değerlerin yok olmasına, ulus devletlerin gücünün azalmasına, zengin ve yoksul arasındaki uçurumun artmasına ve eko sistemlerin yok olmasına yol açan bir süreçtir. Küreselleşme, insanların karşı karşıya kaldıkları risk ve belirsizlikleri artıran etkili ve süreklilik özelliği taşıyan bir olgudur.

Küreselleşmeye eleştirel bakış açısı olan Örneğin Verueij'a (2003:15-16) göre, küreselleşme, ekonominin küreselleşmesi gibi dar bir tanıma sıkıştırılınca, sosyal boyut sorunu hemen öne çıkmaktadır. Ekonominin küreselleşmesinin karşısında ortaya çıkan soru, bunun karşıtı olan sosyal boyutunun olup olmadığı şeklindedir. Sosyal boyut denince ise akla, sendikal ve diğer sosyal uluslararası kuruluşlar gelmektedir. Bunun temel nedenini, dünyanın hemen her yanında sosyal koruma

sistemlerinin olmayışı oluşturmaktadır. Bu ise, iki farklı ve dengesiz toplum yapısını göstermektedir. Bu yapısal sorun, küreselleşme sürecinde belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

H. KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ VE STK'LAR AÇISINDAN GETİRDİKLERİ

Küreselleşmenin STK'lar üzerinde meydana getirdiği etkiler vardır. Küreselleşme, çoğu zaman dünya çapında meydana getirdiği etkilere bakılarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede küreselleşmenin, herkesi etkileyen geniş kapsamlı bir değişim sürecini harekete geçirdiğini belirtmek gerekir. Bunun yanında, bazı olaylar hakkında yapılan durum tespitlerinin de, sanki küreselleşmenin bir sonucuymuş gibi nitelendirildiği görülmektedir. Başka bir ifade ile, ileri sürülen birçok durum, küreselleşmenin bir sonucu olmayıp, aslında küreselleşme ile birlikte yaşanan durumları ve olayları göstermektedir. Holton (2005:10) bu durumu, küreselleşme kavramını, değişimi açıklayan bir kavram olarak değil (explanans), bir şeylerin açıklanması gerektiği (explanandum) kavram olarak niteleyerek açıklamaktadır.

Küreselleşmenin etkileri konusunda ağırlıklı olarak yeni teknolojilerin, hiç olmadığı kadar birbirine bağlı bir dünya yarattığı hususunun ön plana çıktığı görülür. Tüm dünyada insanlar arasında artan karşılıklı bağımlılık, herkesin küresel toplumun bir parçası olduğu anlayışını beslemektedir. İnsanlar arasında giderek artan bağımlılık, paylaşılan evrensel değerler ve dayanışma, herkesin çıkarına uygun ve demokratik küresel bir yönetişimin geliştirilmesi anlayışını gerekli kılmaktadır. Küresel piyasa ekonomisi yaygınlaşmakta ve artan bir kabul görmektedir. Küreselleşme, dünyadaki hemen herkesin günlük yaşamını etkileyebilen teknik ve idari standartlar ve evrensel insan hakları gibi birçok norm ve kuralın, ulus üstü bir nitelik kazanmasına yol açmaktadır. Diğer taraftan bölgesel etkileri açısından küreselleşmeye bakıldığında, küreselleşmenin dünyanın her tarafında aynı boyutta yaşanan bir olgu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Mevcut küreselleşme süreci, hem ülkelerarası, hem de ülke içi dengesiz sonuçlar doğurmaktadır. Zenginlik yaratılmak-

la birlikte, birçok ülke ve insan küreselleşmenin yararlarını paylaşmamaktadır. Geri kalmış ülkelerin, süreci şekillendirmede ya çok az etkileri vardır ya da hiç yoktur.

Küreselleşme ile sivil toplum arasında bir bağ ve hatta karşılıklı bir nedenselliğin olduğu görülmektedir. Küreselleşme sürecinde sivil toplum yeni bir içerik ve etkin bir işlevsellik elde etmektedir. Her şeyden önce, küreselleşme ve sivil toplum, yükselen değerler olmakta ve birbirine başat bir gelişim sergilemektedirler. Bu çerçevede küreselleşme, STK'ların güçlenmesine zemin hazırlayan, devlet-toplum ayrışmasından teknolojik gelişmeye, BM zirvelerinden küresel adalete kadar geniş bir yelpazede bir çok hususu belirgin hale getirmektedir. Örneğin bu hususlar arasında devlet-toplum ayrışması, birey ve girişim özgürlüğünün temel koşulu sayılmaktadır. Ayrıca ulaşılan teknolojik gelişmeler ve özellikle de haberleşme alanındaki ilerlemeler, bireye, ulus devletin sınırlarını aşma duygusu vermektedir. Bu çerçevede küreselleşme bireye, küresel bir farkındalık sağlayarak, sadece ulus devletin oluşturduğu kendi toplumu ile değil, aynı zamanda uluslararası toplulukla da bütünleşebilme duygusu aşılacaktır. Böylece uluslararası boyutlu bir sivil toplum ve evrensel anlamda yurttaştan söz edilebilir hale gelmiştir. İnsan haklarının uluslararası düzeyde artan kabul görmesi de devlet-sivil toplum ilişkisinin, artık ulus devlet anlayışının sınırlarını zorladığını göstermektedir.

Doğu Bloğunun yıkılmasıyla alevlenen demokratikleşmenin en önemli unsuru, sivil toplum kuruluşlarının kabul edilmesidir. Hatta öyle ki sivil toplum kuruluşları, yeni demokrasinin yeni aktörleri olarak değerlendirilmeye başlanmışlardır. Rio'dan Habitat II'ye ulaşan BM önceliğindeki zirveler ve diğer toplantılarda, sivil toplum örgütlerinin önemine dikkat çekilmiş ve hükümetler bu doğrultuda teşvik edilmiş ve yönlendirilmişlerdir. Bu süreçte, küresel adalet ve sosyal politikaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmakta, bu ise sivil topluma olan ihtiyacı açıkça ortaya koyan bir unsur olmaktadır. Demokrasi ve özgürlüklerin, küresel ölçekte yaygınlık kazanması eğilimi, devletler karşısında daha özgür yurttaşlardan oluşan bir toplum kurma beklentisi sivil topluma olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Finansal amaçlı küresel kuruluşların güçlenmesi ve etkinliklerini artırması, sosyal içerikli karşıt konuların, sivil toplum kuruluşları tarafından sahiplenilmesine ve desteklenmesine duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Etnik sorunların ortaya çıkması, sivil toplum kuruluşlarının yeni roller üstlenmesine yol açmaktadır. Son olarak entellektüel ve barış, sanat, estetik, spor

alanlarında oluşan küresel oluşumlar, uluslararası sivil toplumdan söz etmeye iten unsurlar olmaktadır.

Bu nedenlerle küreselleşme; demokrasi, vatandaşlık, yönetim ve sivil toplum kavramlarının birbirini etkilemesi ve birlikte bir etkileşim içerisinde bulunmaları sonucunu doğurmaktadır (Grugel, 2003:239). Bu öylesine iç içe geçmiştir ki, zaman zaman bunlardan birisini öne çıkartıp diğerlerini onun destekleyicisi, besleyicisi ve belirleyici faktörleri olarak ele almak da mümkün olmaktadır. Burada belirtilmesi gereken husus, küreselleşme, demokrasi, vatandaşlık ve yönetim kavramlarının, geniş çerçevede tanımlandıkları ve birbirinin yerine kullanıldıkları noktasının bilinmesidir. Küreselleşme ve yönetim, devletleri, sınıfları ve sosyal hareketleri değişen oranlarda etkilerken, bu unsurlar da küreselleşmeyi ve yönetimi etkilemektedir. Bu çerçevede, küreselleşme ve demokrasi ve kozmopolit demokrasi; yönetim olarak küreselleşme ile küreselleşme ve küresel sivil toplum başlıkları ele alınacaktır.

1. DEMOKRASİ VE KOZMOPOLİT DEMOKRASİ

Kavramlar arasında ilk bağın kurulduğu husus küreselleşme ve demokrasi olmaktadır. Küreselleşmenin genel söylemine bakıldığında özellikle dünyadaki sosyal problemlere ağırlık vermediği hatta gözardı ettiği görülür. Bu haliyle küreselleşme, piyasa disiplini ve elit yaklaşımı olarak da tanımlanır. Buna karşılık, küreselleşmeyi dizginlemek adına küreselleşmeye alternatif olarak, içirme (inclusion) ve hesap vermeyi öne çıkaran demokratik bir söylem oluşturulmak istenmektedir. Bu çerçevede, demokrasinin küreselleşmesinin standart hale getirilmesi amacıyla, küresel normlar, pratikler ve kurumlar oluşturulmaktadır. Bu ise, bir çeşit “kozmpolit demokrasi” veya “küresel sivil toplum” a yol açmaktadır.

Küreselleşme süreciyle, ulusal düzeyde, parlamento gibi yerleşik siyasi kurumların güçlendirilmesi, demokratik devletlerin doğması ve vatandaşlar için küresel haklar sözleşmesinin talep edilmesi şeklinde gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler, her ulusun kendi içinde yaşanmasına rağmen kürenin her yerinde olması şeklinde küresel bir özellik arz etmektedir. Diğer taraftan küreselleşme,

dünya düzeninde ulusal-küresel ekseninde küresel lehine olan bazı kopukluklara sahne olmaktadır. Bu kopukluklar; devletlerin ekonomi politikalarını yönetmedeki resmi otoriteleri ile kapasiteleri arasında ortaya çıkan kopukluk; uluslararası rejimin, ulus devletlerin yetkisindeki ticaret ve çevre gibi küresel konu alanlarını oluşturmaları ve yönetmesi; uluslararası hukukun, devletlerin egemenlik haklarına meydan okuyan güçler elde etmesi ve ulusal kültürlerin birbirini eritmesi şeklinde belirtilmektedir.

Bu yolla, sosyal hareketler ve örgütler şeklinde devlet-dışı aktörlerin güçleri, devletlere karşı artmakta ve hakların yayıldığı ve kaynakların yeniden dağıldığı yeni bir küresel düzen doğmaktadır. Bunun adı ise kozmopolit demokrasidir. Kozmopolit demokrasinin, sönük/zayıf (lean) vatandaşlık durumunun ortaya çıkması, kozmopolit demokrasi vatandaşlarının, hakların ve moral bağlılığın sahibi olmaları ve kozmopolitanizmin, demokrasiyi liberalizme indirgemesi ve küresel kurumları ulusal kanunların üzerinde görmesi gibi temel özellikleri ortaya çıkmaktadır.

Keane'e (2005:122) göre kozmopolit demokrasi, dünyanın neresinde olursa olsun vatandaşların kendileri ya da örgütlerinin kendi hükümetlerinden bağımsız olarak, seslerinin, önerilerinin ve siyasi temsillerinin dünya politikasında rol almasıdır. Keane, kozmopolit demokrasiden daha dar ve realist bir yapıya sahip olduğunu belirttiği *Kozmokrasi* tanımını ileri sürer. Keane (2005:97), günümüz dünyasının yeni bir hükümeteşel güç olan kosmokrasi içine girdiğini ifade eder. Ona göre, kosmokrasi, kosmoz, dünya, düzen ve kural kelimelerinin ideal bir birleşiminden oluşmakta kozmokrasiin tarihi ise, Aristo'dan başlayıp, günümüz post-modern çerçeveye kadar tarihi süreçlerin tamamını içine alan kurumsallaştırılmış gücün oluşturduğu bir çerçeveyi ifade eder. Bu çerçevede kosmokrasi, rekabet eden, bağımsız devletleri ifade eden Westphalian model ile uniter bir devleti oluşturan dünya hükümeti sistemi arasında orta bir noktayı işaret eder. Bu model, mikro hükümetlerin *meso-hükümetleri* ve *makro-hükümetlerin* tanımını içerir. Keane (2005:115-120) kosmokrasiin temel diğeri bir özelliğinin silik hükümetlerin olmasını gösterir. Ona göre, silik hükümetlerin *fiydaleli etkinsizliğı*, sivil topluma örgütlenmede yeni bir etkinlik alanı doğuracağından yönetimsel alanda pozitif toplamlı bir durum ortaya çıkarır.

Falk (2002:3), kozmopolit demokrasiyi açıklarken, yeni-liberalizm, küreselleşme ve sivil toplum arasında bir bağ kurmaktadır. Falk, tepeden-küreselleşme adını verdiği sürece karşı gelişen, sivil toplum kaynaklı bir dizi hareketi kozmopolit demokrasi diye nitelendirmektedir. Bu hareketlerin tutarlı bir ideolojisinin

henüz gelişmediğini ileri sürerek, bu hareketleri geçiçi olarak ve tasvir etmek amacıyla bu şekilde nitelemektedir. Falk, kozmopolit demokrasi nitelemesi ile halka dayalı katılımcıları ve sorun-odaklı sosyal hareketleri, kendi çabalarının geniş ölçüdeki neticelerini doğrudan görmeyi teşvik etmek amacıyla olduğunu belirtmektedir. Falk, tepeden küreselleşmeye karşı, tabandan küreselleşme fikrini ileri sürerek, bunun bir tür ulusaşırı siyaset olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, tabandan küreselleşme terimi, kaçınılmaz olarak küreselleşen bir dünya için siyasi model olarak kozmopolit demokrasiyi meydana getiren unsurları oluşturma yolunda ortaya çıkan tutarlı ve kapsamlı çabaları ifade etmektedir.

Held (2003; 470-71) kozmopolitenin, moral boyutunun nihai hedefinin, devletler ve diğer oluşumlar değil, bireylerin kendisi olduğu; herkesin eşitliği prensibinin tanınması gerektiği; insanların, aralarındaki bağımlılığı, farklılığı ve ilişkileri geliştirebileceği, müzakere edebileceği, şiddete dayanmayan moral değerlere herkesin bağlı olması gerektiği ile; siyasi gücün hem merkezîyetçi ve hem de adem-i merkezîyetçi durumunun her ikisine birden ihtiyacın olduğu şeklinde dört temel özelliğini sıralamaktadır. Held'in bu yaklaşımından, kozmopolit demokrasi modelini, küresel yönetişimi demokratikleştirmenin bir yolu olarak ileri sürdüğü anlaşılmaktadır.

Uluslararası düzeydeki demokratik gelişimin, ulusal düzeydeki demokrasinin unsurları ve parametrelerinden yararlanma ihtiyacını duyduğu anlaşılmaktadır. Ulusal düzeyde anayasal düzenlemeler, güç olgusu, katılım ve vatandaşlık gibi unsurlara dayandırılmaktadır. Dolayısıyla ulusal düzeydeki sistemin, uluslararası alana taşınması durumunda katılım ve vatandaşlık gibi unsurların küresel boyutta tanımlanması gerekir. Çünkü ortada kavramsal dağınıklığın olduğu gerçeği vardır. Örneğin ulusal düzeyde dışlanmış, ihmal edilen veya bastırılan grup ve ideolojiler, küresel ve kozmopolit demokrasi nosyonlarına dayanan bir söylem geliştirmektedirler. Bu çerçevede, sosyal vatandaşlık, küresel demokratik entegrasyon ve anti-demokratik rejimlerin hissettiği baskılar şeklindeki üç unsurun analiz edilmesi gerekir.

Demokrasiyi, bireyin sosyal statüsünün her açıdan geliştirildiği bir çeşit sosyal vatandaşlık olarak tanımlayanlar vardır. Vatandaşlık politikasının gelişmesi, demokrasisi gelişen ülkeler için yaşanan bir gerçek olması yanında, küresel politikaların da önemli bir özelliği olmaktadır. Demokratik teorilerde vatandaşlık dünya düzeni ile yakından ilişkilendirilmektedir. Bu irtibatlandırma çağdaş dünyada

ne tip bir demokrasi modeli ve ne çeşit bir vatandaşlık olmalı sorularına neden olmaktadır. Örneğin Bohman (2002:514-16), küreselleşmenin yeni ve daha kozmopolit demokrasi ve vatandaşlık şekillerine olan ihtiyacı ortaya koyduğunu iddia etmektedir.

Murphy ve Harty (2003:181-183) yirmi birinci yüzyılda vatandaşlık konusunda liberal milliyetçilik, post-milliyetçilik ve kosmopolitanizm şeklinde üç yeni yaklaşımın ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Liberal milliyetçilik yaklaşımı, farklı gruplardan oluşan vatandaşlara odaklanarak ulus-altı ve self-determinasyon sorununa çözüm aramaya çalışmaktadır. Post-milliyetçilik ve kozmopolitanizm yaklaşımları ise, paylaşılan bir ulusal kimlikten ziyade paylaşılan bir insanlık anlayışına dayanır. Bunlara göre, vatandaşların sorumlulukları ulusal ile sınırlı olmayıp, küreseldir. Ayrıca bunlar, kimlik ve vatandaşlığın devlet sınırları içinde siyasi üyelik ile sınırlı olmadığını, sivil ve sosyal haklar olarak küresel nitelik arz ettiğini ileri sürerler. Diğer taraftan, Isın ve Tuner ise, vatandaşlığın, hukuki boyut ve kuralları yerine, daha çok normlara, pratiklere, anlamlara ve kimliklere dayalı olan bir sosyal süreç olarak gelişmekte olduğunu vurgulamaktadırlar (Stevenson; 2003:331).

Demokrasinin yaygınlaştırılması ve küreselleşmenin devam etmesi, bir çeşit küresel entegrasyonu doğurmaktadır. Bu entegrasyonun unsurlarını, demokrasi, temel haklar ve liberal ekonomik sistemin yaygınlaşması oluşturmaktadır. AB'deki entegrasyon, sistematik ve bağlayıcı kurallar içerisinde sürdürülmektedir. Oysa AB ile kıyaslandığında küresel entegrasyon, biraz zorlama, ihtiyaç ve kaygılardan kaynaklı, düzensiz ve sistematikten yoksun olarak, parçalı ve duruma göre şeklinde adlandırılacak özelliklerden oluşmaktadır.

Demokrasinin bir yansıması olarak, otoriter ve totaliter rejimler, uluslararası toplumun ve uluslararası kuruluşların baskısını hissetmektedirler. Küreselleşme, küresel kapitalizmi güçlendirdiği gibi, sosyal sorunları da gün yüzüne çıkarması nedeniyle sosyal faaliyetler için sınır ötesi bir alan yaratmaktadır. Küreselleşmenin liberal söylemi, sosyal sorunlar ve meydan okumalar nedeniyle artan bir kırılganlık içinde bulunmaktadır. Anti-küreselci hareketler ile küresel adalet hareketleri, hem küresel politikanın aktörleri durumuna gelmekte ve hem de kamu oylarını, demokratik hesap verebilirlik ve kitle mobilizasyonunu sağlama konularında başarılı olabilmektedirler. Onlar için küreselleşme ile ortaya çıkan temel sorular; küreselleşme, artan bir entegre ve liberal küresel ekonomi politiği oluşturması

yanında demokratikleşmeyi daha mümkün hale getirir mi? Yoksa orta sınıfı daha da zayıflattığından demokratikleştirmeyi daha da zayıflatır mı? şeklindedir.

Bu sorulara cevap olarak, Deborah, küreselleşmeyi demokratikleşmenin, daha güçlü temsiliyetin olması, şirketlerinin sosyal sorumluluğunun olması, küresel finans mimarisinin yeniden kurulması, tüm borçların iptal edilerek, yapısal uyuml programlarının durdurularak, ekonokik bağımsızlığın savunulması, ticaret antlaşmalarında çevre dahil, insan haklarına öncelik verilmesi, ilerlemenin ana unsuru olarak tüketim değil, sürdürülebilir kalkınmanın savunulması, tüm ekonomik yeniden yapılandırmalarda kadınların ihtiyaçlarının göz önüne alınması, yerel ve uluslar arası düzeyde özgür ve güçlü işçi sendikalarının oluşturulması, sermaye üzerinde topluluk denetiminin oluşturulması ile serbest değil, adil ticaretin savunulması şeklinde on kuralı ileri sürmektedir. (Danaher, 2004: 204-210). Ayrıca bu sorulara cevap aranması amacıyla, tartışmayı demokratik ve yönetim konusuna taşımak gerekmektedir.

2. KÜRESEL YÖNETİŞİM OLARAK KÜRESELLEŞME

Küreselleşmenin bir diğer sonucu, yeni ve örneği görülmemiş (novel) geo-yönetişim forumlarını doğurmasıdır. Bu çerçevede, IMF, DB, ILO, DTÖ ve bölgesel organizasyonlar (AB, NAFTA ve MERCOSUR) küresel düzeni yönetmek doğrultusunda yeni sorumluluklar üstlenmektedirler. Bunların sonucu olarak, plurilatarel “(çoğulcu ilişkili) yönetim sistemi” veya “karmaşık çoklu ilişkiler” (complex multilateralism) gelişmektedir. Bu kuruluşların temel bir rolü, ekonomik ve siyasi transformasyon amaçlayan projelere odaklanmalarıdır. Bu yaklaşıma göre demokrasi versiyonu, seçimlerin yapılması, kurumsal kapasitenin gelişmesi ve elitlerin yönettiği sosyal örgütlerin kurulması öngörülmektedir. Vatandaş örgütlenmeleri ise yeni politik elitlerin içinden çıkacağı bir havuz veya karar verici olmayan ancak danışılan veya istenilen oranda kullanılan bir havuz olmaları biçiminde öngörülmektedir.

Falk (2002:4), demokratik yönetim ruhunun, gelecek yüzyılın başlarında gerçek bir küresel düzen olabilecekmiş gibi bir eğilim sergilediğini, bu ruhun,

birbiriyle kaynaşmış bir bütünü oluşturan ulusal ve uluslararası otorite ve karar alıcıları da içine alarak genişleyebileceğini düşünmektedir. Ona göre demokratik ruhun bu genişlemesi, güçlendirilmiş ve reforma tabi tutulmuş bir Birleşmiş Milletler sisteminin ve gelişen bölgesel kurumların rollerinin kabulünü sağlar. Falk, küresel yönetişimin unsurları olarak değerlendirdiği bu eğilimin, çatışma ve karmaşaya karşı işbirliği anlayışı ile yaklaşılmasını teşvik ettiğini belirtir. Bu bağlamda, ulusal devletlerin de, sorumlu egemenlik uygulayabilmeleri için yeni baştan bir yetki düzenlemesinden geçirilmeleri durumunda, tepeden küreselleşme ile tabandan küreselleşme arasındaki bir dengeye vurgu yaparak küresel yönetişime katkı sağlayabileceklerini ifade eder. Aksi takdirde, ulusal devletlerin bu haliyle küresel sermayeye alet olduklarını ve bu durumda küresel yönetişime katkı sağlama imkanlarının olmadığını iddia etmektedir. Çünkü Falk (2002:5), küresel yönetişimin temel şartı olarak, insan dayanışmasının, medeniyet çeşitliliği ile tamamen tutarlı olduğunu ve medeniyetlerarası diyalogun öneminin kabul edilmesinin normatif bir düzenin gereği olduğunu belirtir.

Held-McGrew (2004:2-5), devletleri, ulusal kurumları, transnasyonel ağlar ile kamu ve özel kurumları içine alan bir anlamda 'küresel yönetim kompleksi' terimini kullanmaktadır. Held-McGrew, küresel yönetişime bir çok faktörün sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Onlara göre, ilk faktör olarak, Soğuk Savaşın sona ermesi, başta BM olmak üzere uluslar arası kurumlarda bir durağanlık doğurmuş, bu durum ise küresel yönetim anlayışını güçlendirmiştir. İkinci olarak, küreselleşmenin yoğunlaşması, çok yönlü işbirliği ve küresel kamu iyiliği ihtiyacını ve talebini artırmıştır. Üçüncü olarak ise son çeyrek asırda sürekli olarak devlet otoritesi ve gücünde devletin küçülmesi, özelleştirme, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi şeklinde yeni konfigürasyonların yapılması yeni bir anlayış olarak küresel yönetişime zemin hazırlamıştır (2004:8-9).

Held-McGrew, küresel yönetişimin özelliklerini dört ayrı başlık altında sıralamaktadır. Bu özelliklerin ilkinin, devlet-üstü yapılar olarak BM ve AB, bölgesel olarak AB, MERCOSUR ve ASEAN, sivil toplum ve iş dünyasını transnasyonel ağlar ve devlet-altı olarak yerel yönetimlerden oluşan çok-katmanlı-yapı olma özelliği oluşturmaktadır. İkincisi, küresel yönetim, gücün tek bir merkezde bulunan bir yapıya değil, çoğulcu bir yapıya sahip olmasıdır. Bu özelliğinden dolayı küresel yönetim, 'yeni orta çağ' (new medievalism) olarak da adlandırılmaktadır.

Üçüncüsü, küresel yönetişimin, aktörlerinin, konu ve coğrafyaya göre değişmesi nedeniyle yamuk (değişen) bir geometriye (variable geometry) sahip olmasıdır. Dördüncü olarak ise küresel yönetişimin, kompleks bir yapıya sahip olmasıdır (2004:9).

Held-McGrew bu nedenlerden dolayı, küresel yönetişimin, analitik bir yaklaşım olduğunu ve geleneksel devlet-merkezli yaklaşımı reddettiğini ileri sürmektedirler. Onlara göre, küresel yönetim yeni bir dünya düzeni sürecidir (2004:9-15). Kjaer (2004:1-18) ise yönetişimin, geleneksel olarak 'hükümet' ile bağlantılı kullanıldığını ancak 1980'lerden sonra "hükümetin ötesinde" ve "STK'ları aktör olarak kabul eden" şeklinde yeni bir anlamda kullanılmaya başlandığını belirtmektedir. Kjaer'e göre geniş anlamıyla yönetim, "kamu alanındaki meşruluğu artırmak amacıyla oyunun kurallarının belirlenmesi, uygulanması ve uygulanmasıdır".

Rosenau (2004b:70-87) da Held-McGrew'e benzer bir şekilde yeni dünya düzenine atıfta bulunarak, küresel yönetişimin, bir dünya hükümetinin yokluğunda, devletleri ve toplumları aşan, karar-verme sisteminin çekirdeğini, siyasi koordinasyonu ve sorun-çözme yaklaşımını ifade ettiğini ileri sürmektedir. Kjaer (2004:5), Rosenau'nun küresel yönetişime yaklaşımının özellikle uluslararası ilişkiler alanına yönelik olduğunu ileri sürmektedir. Diğer taraftan Gilpin ise, küresel yönetişimi, özünde somut bir unsur bulunmayan sadece bir retorik olup, ütöpik bir heves olarak nitelemektedir (Held-McGrew, 2004:8).

Uluslararası kurumlardan ILO, küresel yönetim konusunda, sorunları, küresel değerlendiren ancak önlem ve açılımları ulusal düzeyde öngören bir yaklaşım ileri sürerek paradoksal bir anlayış sergilemektedir. ILO'ya (TİSK, 2004:48) göre, "uluslararası politikaların tasarlanması ve uygulanmasına ilişkin çok taraflı sistemin performansı düşüktür. Sistem bütünüyle siyasi tutarlılıktan yoksundur ve yeterince demokratik, şeffaf ve sorumlu değildir" şeklinde açık bir ifade ile küresel düzeydeki yönetim eksikliği sorununu ortaya koymakta ve "söz konusu kurallar ve politikalar büyük ölçüde güçlü ülkeler ve güçlü aktörler tarafından biçimlendirilen küresel yönetim sisteminin sonuçlarıdır" şeklinde mevcut küresel yönetişimi dar anlama sahip olmakla suçlamaktadır. ILO, daha da ileri giderek, "sistemin kalbinde çok ciddi bir demokratik eksiklik vardır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunun ve işçilerin ve yoksulların yönetim sürecinde neredeyse hiç etkileri yoktur" tespitlerinde bulunarak mevcut küresel yönetişimin, ulusların katılımına kapalı olduğunu vurgulamaktadır.

Buna rağmen ILO, analizini ‘ulusal’ düzeye odakladığını açıkca vurgulamaktadır. Çünkü, “küresel aktörler olarak ulus devletlerin davranışını, küresel yönetişimin kalitesinin temel belirleyicisi” olarak görmekte ve ulus devletlerin, “çok taraflılığa, evrensel değerlere ve ortak amaçlara bağlılık dereceleri, politikalarının sınır-ötesi etkilerine gösterdikleri hassasiyet ve küresel dayanışmaya verdikleri önemin, küresel yönetişimin kalitesinin hayati belirleyicileri” olacağını iddia etmektedir. Bu bağlamda ILO, küresel yönetişimin muazzam olmadığını, “sadece yerel düzeyden yükselerek yayılan yönetim ağının bir doruğu” olması gerektiğini belirtmektedir. ILO, can alıcı bir olgu olarak, “insanların uluslar içinde yerel düzeyde yaşadıklarını” belirterek bir anlamda küresellikten koptuklarını belirtir. Çünkü ILO, küreselliğin yönetişimi retoriğini kullanmasına rağmen, kendini yerel yönetimle sınırlamaktadır. Bu nedenle ILO önerilerinin, “her ülkenin kendi ihtiyaçlarına ve özel koşullarına cevap vermesi gerektiği” düşüncesinden hareketle “ulusal yönetişimin, bazı ülkelerde diğerlerinden daha radikal olacak şekilde, tüm ülkelere genişlemesi gerektiğini” ileri sürmektedir.

ILO’nun, ulusal yönetim çerçevesinde, siyasi yönetim, etkili bir devlet, güçlü bir sivil toplum, farklı çıkar ve gönüllü grupların varlığı, güçlü işçi ve işveren örgütlerinin varlığı, sosyal politikaların güçlendirilmesi ve bölgesel gelişmelere ağırlık verilmesi başlıklarını içeren çözüm önerileri sıralamaktadır. Bu doğrultuda ILO örneğin, siyasi yönetişimin, demokratik sisteme, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve sosyal adalete dayalı olmasını, sivil toplumun ise, görüş ve çıkarların tam çeşitliliğini yansıtan bir düşünce ve ifade özgürlüğüne dayanmasını istemektedir. ILO ayrıca, katılımcı ve sosyal olarak adil yönetişimin sağlanması için, kamu menfaatini, yoksulları ve diğer dezavantajlı grupları temsil eden kuruluşların varlığının olmasını; verimli sosyal diyalog için işçileri ve işverenleri temsil eden güçlü organizasyonların olmasını ve ulus devletlerin, küreselleşmenin yönetişimine katkı yönünde bölgesel ve alt-bölgesel işbirliğini güçlendirmelerini ve bölgesel bütünleşmenin sosyal boyutunu teşvik etmelerini önermektedir.

3. KÜRESEL SİVİL TOPLUM

Küreselleşmenin sonuçlarından üçüncüsünü, küresel sivil toplumun gelişmesi hususu oluşturmaktadır. Bu çerçevede küresel sivil toplum konusu, küresel sivil toplumun tanımı ve boyutları şeklinde iki alt bölümde incelenecektir.

a. Küresel Sivil Toplumun Tanımı

Küresel sivil toplumun çeşitli tanımları yapılmaktadır. Kosmopolitizm, tepeden aşağı bir küresel demokrasi forumu oluştururken, “küresel sivil toplum” ise ulus-devletin dışındaki alanlardaki demokrasi boşluğunu giderecek alternatif yol oluşturmaktadır. Burada çeşitli vatandaşlık manifestoları, sosyal ve sivil aksiyonlar, post-ulusal dünya için yeni demokrasi modellerinin tuğlaları şeklinde tanımlanmaktadır.

Küresel sivil toplumu, devletlerden ve piyasalardan bağımsız, vatandaşların, ulusal devletin sorumluluğunun dışında sahip oldukları faaliyet alanı şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu anlamdaki küresel örgütler, çevreden-üçüncü dünyanın borçlarına, fakirlik, cinsiyet ayrımı, şiddet, çocuk köleliği, insan hakları ve demokratikleşmeye kadar bir dizi konuyla ilgilenmektedirler. Bu örgütlerin, uluslararası politikaya yaptıkları etki, hegemonik olmayan bir değişim projesi olarak adlandırılabilir. Bu anlamda, Kaldor’a (2000:7) göre küresel sivil toplum, demokrasi, şiddetsizlik, çok kültürlülük ve laik değerler için anlamlı eylemlerin arenası olabilir. Bu haliyle küresel sivil toplum, hem liberal demokrasi kurumlarının uygunsuz ve yetersiz empozesinin bir kritiği ve hem de küresel eylemler yoluyla “küreselleşmenin sivilleştirilmesidir”. Bu yaklaşıma göre küreselleşme, demokrasi, küresel toplumu yöneten bir sistem olarak “sosyal vatandaşlığı” yeniden üretmekte ve genişletmektedir. Ayrıca küresel sosyal hareket ile küresel siyasi değişimi ve küresel demokratik sistemi inşa etmenin mümkün olması şeklinde iki temel fikre yol açmaktadır.

Havel (Kaldor, 2003:4), küresel sivil toplumun, küresel teknolojik medeniyete karşı bir olgu olarak çıktığını ileri sürerken, Kaldor (2003:7) küresel sivil toplumun, *societas civilis*, burjuva toplumu (*burgerliche gesellschaft*), aktivist versiyon, neo-liberal versiyon ve post-modern versiyon şeklinde beş tanımı ile savaşa bir cevap olarak kullanır. Kaldor'un versiyonlarından ikisi eski versiyonları, üçü ise çağdaş versiyonları yansıtmaktadır. Kaldor'un perspektifinden bu versiyonların taşıdıkları anlamlar kısaca açıklanacaktır.

Societas Civilis: Sivil toplum bir sivilite alanına, bireylerin açık veya gizli rızasına dayalı barışçıl bir düzen, siyasi bir toplum ve bir hukuk devleti anlamındadır. Burada sivil toplum, şiddetin meşru sahibi olarak bir devletin varlığını gerekli kılar. Buradan hareketle küresel topluma yöneltilen en büyük eleştiri bir dünya devletinin yokluğudur. Ancak bu eksikliğe rağmen insan ve insan hakları kanunlarının varlığı, uluslararası ceza mahkemesinin kurulması, uluslararası barış yapan unsurların genişletilmesi, küresel yönetim çerçevesinin oluşturulmaya çalışılması, uluslararası antlaşma ve kurumların garanti altında olduğu bir çeşit kozmopolit hukuk anlayışı, küresel sivil toplumu doğrulamaktadır (Kaldor, 2003:7).

Burjuva toplumu (burgerliche gesellschaft): Hegel ve Marxa göre sivil toplum, devlet ve aile arasındaki etik bir hayatın alanıdır. Hegele göre sivil toplum modern çağın bir başarısı, Marx'a göre, ise tarihin bir tiyatrosudur. Bu durumun küresel düzeye aktarılması ise, sivil toplumun ekonomik, siyasi ve sosyal alanların hepsinde küreselleşmenin tabandan olması ile eşdeğer olmaktadır. Dünyada burjuva toplumunun oluşması, bireyin özgürlüğünü sağlayan pazar toplumunun yükselmesi yanında devlet ile pazar arasında bir dengeyi ifade eder (Kaldor, 2003:7).

Aktivist versiyon: Aktivist versiyon, sivil toplumun, post-marksist veya kavramın ütopyacı versiyonudur. Bu tanım, sadece devletin gücünün sınırlandırılmasını değil, aynı zamanda gücün yeniden dağıtılmasını öngörür. Bu anlayış, demokrasi-nin radikalleştirilmesini, otonomi ve katılımın genişletilmesini gerektirir. Bu çerçevede sivil toplum, aktif vatandaşlığa, formel siyasi çerçevenin dışında bağımsız örgütlenmelerin gelişmesine ve bireylerin şartları etkilediği alanın genişlemesine dayanır. Buna göre uluslararası sivil toplum, STK'ların etkin olabildiği ve şartları belirleyebildiği küresel bir kamu alanının oluşmasıdır (Kaldor, 2003:8).

Neo-liberal Versiyon: Neo-liberalizm, 1989 değişimleri ile Batı tipi sivil toplum anlayışının zaferini ilan etmiştir. Bu versiyon, laissez-faire politikanın bir versiyonudur. Kar-amacı gitmeyen, gönüllü ve üçüncü sektör örgütlenmelerini içeren bu versiyon, sadece devlet gücünün sınırlandırılmasını değil, aynı zamanda devletin yürüttüğü birçok fonksiyonu devralmayı ve/veya tamamlamayı öngörür. Küresel bir devletin yokluğunda STK'lar ordusu, ekonomik küreselleşmenin kolaylaştırılmasını sağlar (Kaldor, 2003:9).

Post-modern Versiyon: Post modern versiyona göre, STK, pluralizmin ve zıtlaşmanın bir alanı ile sivilliğin ve sivillik dışılığın bir kaynağıdır. Bazı post-modernlere göre, sivil toplum, Avrupa-merkezli olup, Batı kültürünün dünyaya bir empozesidir. Diğerleri STK'ları, siyasi kültürün daha toplumsal bir anlayışı olarak görür (Kaldor, 2003: 9).

Kaldor (2003:107), küresel sivil toplumun, küreselleşmenin bir müzakere süreci olmasını istediğini ileri sürmektedir. Ona göre, küresel sivil toplum, küresel yönetişi; hakların küresel düzeye genişletilmesini, uluslararası hukukun uygulanmasını ve küresel düzeyde STK'ların otonom durumlarının tescil edilmesini istemektedir. Bu çerçevede Kaldor (2003:110), küreselleşme olayının, küresel bir devleti doğurmadığını ancak uluslararası kuruluşlar, ulus-devletler, yerel otoriteler ve STK'lar arasında yetkileri ve etkilerini düzenleyen kurallar çerçevesini oluşturan küresel bir yönetim sistemini doğurmaya aday görüldüğünü ileri sürmektedir. Çünkü Kaldor 'a (2003:113) göre, küreselleşmenin tanımı; küresel kapitalizm, artan küresel bağılıklar ve küresel bilincin artması anlamlarını taşıması nedeniyle, küresel politika yapmanın gereği ve ufkunu ortaya koymaktadır. Kaldor, bu sürecin devletleri ortadan kaldırmadığını ancak transformasyona tabi tuttuğunu iddia etmektedir. Buna göre devletler, savaş yapan varlıklar olmaktan, çok taraflı hukuk yapan varlıklar olmaya zorlanmaktadır.

Keane (2005:15) küresel sivil toplumun, küresel topluluğa benzemediğini ve küresel sivil toplumun, dünya sivil toplumundan farklı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre dünya sivil toplumu ve uluslararası toplum, devlet-merkezliliği veya hükümetçiliği ima etmektedirler. Bu durum sivillik açısından, problematik tanım doğurmaktadır. Küresel sivil toplum ise, hükümet dışı bir alanı ifade ettiğinden, heterojenliği ve çoğulculuğu ifade eder. Keane (2005:17), küresel sivil toplumun, devletlerin sınırlarının ötesine uzanan bir statünün devlet oluşumlarını aşan ve siyasi bir çerçe-

veye oturmuş ve oluşturulmuş sosyal ilişkilere göndermede bulunması nedeniyle küresel olduğunu belirtir. Buna *makro-toplum* veya *iç-içe geçmiş toplumlar* da denileceğini ileri süren Keane bu sosyal ilişkilerin, ağırlıklı olarak yerel etkileşim ve olaylardan meydana gelse de küresel özellikler ve kazanımlar sağladığını belirtir. Williams (2005:350) ise, küresel sivil toplumun; sınır ötesi ilişkiler ve küresel iletişim yollarına ve şekillerine sahip olduğunu; sınır ötesi sorunlarla ilgilendiğini; ve transnasyonel ve küresel hedef taşıdığını ileri sürmektedir. Williams (2005:354-6) küresel sivil toplumun yükselişinin nedenleri olarak; ulusal düzeyde sivil toplum kavramının yeniden canlanmasını; devletin değişen çehresini; iyi yönetim doktrinin gelişmesini; küresel ekonomi politığının gelişimini; bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişimini; ve dünya düzenindeki değişimi göstermektedir. Williams küresel STK'ların, bu nedenler doğrultusunda, küresel yönetime katılarak, sözcülük yapma, çözüm raporları sunma/materyal sağlama, mobilizasyon oluşturma, meşruluk sağlama ve koordinasyon oluşturma konularında dünya politikasında artan bir etkinlikte bulunduklarını belirtmektedir (2005:357).

b. Küresel Sivil Toplumun Boyutları

Sivil toplumun bu genel ya da ulusal düzeyde yapılan tanımı yanında ayrıca “küresel” nitelmesi ile birlikte tanımlarının yapılmaya ve özelliklerinin ortaya konulmaya çalışıldığı görülür. Hopgood (2000: 1-25), Küresel Sivil Toplum tanımlamasını (conception) ileri sürmekte ve bunu Liberal Küresel Sivil Toplum (LKST) ve Cumhuriyetçi Küresel Sivil Toplum (CKST) şeklinde iki ayrı alt tanımlama ile geliştirmektedir. Hopgood genel olarak Küresel Sivil Toplumu, “zorlamasız insan örgütlenme alanı” olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, Hopgood, STK'yi, zorlamasız özelliğinden dolayı liberal (özgür) küresel sivil toplum, bireylerin şahsi (özel) alanlarında belirledikleri önceden var olan çıkarlarını uyumlaştırmak için insanların bulunduğu ve karşılıklı değişim üzerine modelleştirilen bir sosyal hayat (kamusal alan) olarak adlandırılmaktadır. Bu liberal tanımlama, tarihsel olarak kapitalizmin genişlemesi ile güçlü bir ittifak oluşturmaktadır (Hopgood, 2000:1).

Kapitalizmin ve liberalizmin her ikisi, sivil toplumu ikinci plana iterek değerlerin ve kaynakların adil dağılımına ilişkin kamusal alan sorumlularından süzölmüştür ki

burada kamusal alan, özel ve kamusal alanın içiçeliğini ifade eder. Bu tanımlamada kamusal alan, özel hayatından kaynaklanan kişinin kimliğinin kabul edilebilir bileşenlerinin oluşturduğu kolektif bir durum olarak piyasa için meşru bir forumu meydana getirir (Hopgood, 2000:1-3).

Kollektif olarak ortak kaderleri belirleyen bu Cumhuriyetçi Küresel Toplum, sivil (civil) ve erdem (örf ve fazilet) ile etiksel olarak gıpta edilen ve dışa vuran karakter olarak tanımlanan bireysel fazilet nosyonlarını içerir. Liberal KST’da dışa vuran karakter, kamunun özel alana yetkisini ifade etmektedir. Cumhuriyetçi KST’da ise zıt olan yani, özeli kamusal alandaki yetkisinin geçerliliğini ifade eder. Burada kamusal alanı, özel ise yetkiyi ifade eder. Modernitenin en başta gelen özelliklerinden biri de birinci tanımlamayı (Liberal KST) hem teori ve hem de pratikte, ikincisine (Cumhuriyetçi KST) de hakim kılmasıdır. Birey kavramı, bireylere evrensel moral garantileri sağlama anlamında insan hakları fikri ile güçlendirilmiştir. Evrensel insan hakları, bireylerin sahip oldukları vasıflara bakmazsınız, karşılıklılık ve sorumluluk aranmazsınız ve tarihsel olarak ulusal vatandaşlığa sağlanan pozitif hakları güçlendiren, kişinin bunları alma yeteğini ispatlama zorunluluğu olmazsınız bütün bireylere verilmiştir. Ancak liberal tanımlama, cumhuriyeti tanımlayan unsurlar olmadan ne geçmişte ve ne de şimdi sürdürülebilir değildir. Buna göre insan hakları, moral olarak kendine yeterli değildir. Kişilerin peşinde koştukları “iyi hayat” tanımlaması, insan haklarını her zaman silmeye zorlamaktadır. (Hopgood, 2000:3-7).

Diğer taraftan, Hall’e göre, küresel sivil toplum, “şeylerin” olup bittiği uzamdır. Kendisi bir aktör değil, mekandır (Akşit, 2003:40-41). Bu mekan, sosyal hareketlerin ve örgütlenmelerin, uluslararası araştırma ve savunma ağlarının, küresel politika yapılarının, NGO’ların ve INGO’ların devletlerle, BM ile ve diğer yapılarla ve özel sektörün kendisiyle etkileşime girdiği uzamdır. Lipshutz ise kavramın, uygun bir stenografi sağladığını, sosyal süreçlerde devlet merkezli kurumsallaşmış politikalarla muhalif bir çerçevenin oluşumun altını çizdiğini ve sosyal eylem biçimine işaret ettiğini belirtmektedir.

I. KÜRESELLEŞMEYE İŞLEVSEL BİR TANIM KAZANDIRMAK

Günümüzde küreselleşme olgusunun artık yadsınamaz bir gerçek olarak ortada olduğu görülmektedir. Bu gerçeği, küreselleşme karşıtlarının var olması da değiştirmemektedir. Küreselleşme karşıtları da sonuçta nasıl bir küreselleşme sorusunu sormakta dolayısıyla paradoksal olarak küreselleşme ilgili olan bir noktada durmaktadırlar.

Küreselleşmenin tanımı, süreci, getirdikleri ve teorik altyapısı tartışmalıdır. Bu nedenle küreselleşmenin bir problematiğinden bahsetmek mümkündür. Bu problematik, epistemolojik ve ontolojik açılardan kendini göstermektedir. Bu açıdan küreselleşmenin, kimin nasıl ve nereden baktığı ile olan yönü daha ön plana çıkmaktadır. Genelde bütün ülkelerin, kurumların ve hatta bireylerin, atak davranıp, küreselleşmeye bir tanım getirmek suretiyle sürece kalıcı bir karakter kazandırmak ve bu sayede küreselleşmeye bir çeşit sahiplenme gayreti gösterdikleri açıktır. Bunun nedeni ise küreselleşmenin ekonomik ve finansal karakterinin öne çıkan bir unsur olmasından kaynaklanmaktadır. Bu özelliği ile küreselleşme, dünyada beklenen ve çok da arzu edilen bir durum olarak görülmemektedir. Bunun aksine, adil, yaşanabilir, özgürlükçü, çoğulcu ve katılımcı bir küresel toplum ihtiyacı ya açıkça formüle edilen veya dolaylı olarak beklenen bir durum olarak kendini hissettirmektedir. Bu husus, STK'lar için ayrı bir önem arz etmektedir. Dünyanın değişik sorunları ile ilgilenen STK'lar, kendi perspektiflerinden küreselleşmeye anlam yüklemeye çalışmakta, küreselleşmenin kendileri için sağladığı pozitif ortamı daha da güçlendirmek istemektedirler. Bu açıdan küreselleşme ve sivil toplum arasında ortaya iki yönlü bir nedensellik çıkmaktadır. Küreselleşme, STK'lara güçlü bir hareket alanı ve aracı oluşturan, demokrasi ve özellikle kozmopolit demokrasi, liberal yönetim ve küresel toplum sayesinde açılımlar elde etmektedirler.

Küreselleşmeyle ilgili olarak değişik boyuttaki analizler göstermektedir ki, ortak bir tanımının olmamasına rağmen, küreselleşmenin, genel bir özelliğinin olduğu sonucuna varılabilir. Bu özellik, küreselleşmenin yarattığı “farkındalık” özelliğidir. Bu farkındalık, bütün dünyada, düşünce boyutlarına ve vizyonlara bir derinlik sağlayarak “dünyadalılık” ve “küresel farkındalık” bilincini ve boyutunu güçlendirmektedir. Küreselleşmenin sağladığı küresel farkındalık özelliğinin,

küreselleşmede “neyin yeni olduğu” sorusuna bir cevap teşkil ettiğini ileri sürmek mümkündür. Tarihsel süreç olarak bakıldığında geçmişte farklı küresel olguların, oluşumların, yaklaşımların, hareketlerin ve küresel teorilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Günümüzde farklı olarak küreselleşme, yaygın bir gündem maddesi haline gelmiş, sıkça kullanıma erişmiş ve Giddens’in iddia ettiği gibi, küreselleşme kavramının geçmediği bir tartışma, zayıf kalır olmuştur. Bütün dünya bütünüyle bir küreselleşme tartışmasının içerisinde bulunmaya devam etmektedir. Keane ‘in (2005:11) belirttiği gibi, küreselleşme büyük bir fikir olarak ortada durmakta ve “eskiye”, “yeni bir vizyon” getirmektedir. Bu durum, küreselleşme ile birlikte yıldızı parlayan ve etkinlikleri artmaya başlayan STK’ların, altyapılarının oluşmasına, referanslarının artmasına ve güçlenmesine zemin oluşturmaktadır.

II. BÖLÜM

II. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TANIMI, GELİŞİMİ, ÖZELLİKLERİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ

Bu bölümde, öncelikle sivil toplum kuruluşlarının tanımına ilişkin açıklamalar yapılacaktır. Ardından sivil toplum kavramının tarih boyunca Avrupa’daki gelişimi incelenecek, özellikleri ortaya konulacak, sınıflandırılmasına yer verilecek ve sivil topluma ilişkin farklı teorik yaklaşımlar ile uluslar arası sistemde STK’ların yeri ve rolü incelenecektir.

A) STK’LARIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, sivil toplumun tanımı, iki boyutta yapılmaya çalışılacaktır. Öncelikle sivil toplumun, daha çok ulusal içerikli anlamını yansıtan genel tanımı üzerinde durulacak, ardından ise küresel sivil tanımı tartışmalarına yer verilecektir. Sivil toplum tanımlarında, ulusal sivil toplum tanımı gibi bir nitelemenin

kullanılmamasına rağmen, küresel sivil toplum tanımı nitelemesi kullanılmaktadır. Ayrıca bu nitelemenin biri birinin alternatifi olmayıp küreselleşme ile birlikte ulusal temelli tanımın küresele taşınma gayretinin gösterildiği vurgulanmalıdır.

Kaldor, sivil toplum ile küresel kavramların, 1990'ların popüler kavramları olduğunu ileri sürmektedir. Soğuk Savaşın sonunda, küreselleşme, sivil toplum, sanayi-sonrası toplum ve bilgi toplumu gelişmeleri eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Kaldor, sivil toplum kavramı hakkında 1989'dan sonra yeni olan şeyin, küreselleşme olduğunu iddia eder. Öyle ki, bu durum sivil toplumu, ulusal sınırların dışına taşımıştır. Ona göre, küreselleşme ile değişen şey, sivil toplum kuruluşlarının, dünyanın değişik yerlerindeki aynı düşünceye sahip kuruluş ve gruplarla bağlantılı hale gelip, taleplerini sadece kendi devletlerine değil, diğer devletlere ve küresel kurumlara sunmalarıdır. Küresel sivil toplum, hükümetler, hükümetler arası ve küresel otoriteler tarafından belirlenen küresel kurallar sisteminin hem oluşumuna katkı sağlamaya ve hem de onun tarafından şekillenmeye adaydır (Kaldor, 2003: 1-3). Bu açıdan Kaldor, sivil toplumu 'savaşa bir cevap' olarak kullanır. Kaldor'a (2003: 3) göre sivil toplum, kuvvet ve şiddet yerine vatandaşların temelde rızasına dayanan kuralların yönettiği bir toplum anlamına gelmektedir. Ona göre sivil toplum, sosyal ilişkilerde şiddetin minimize edilmesi, ideoloji, korku ve güvensizlikten kaynaklı olarak boyun eğmelere karşı kamunun akli kullanarak insan ilişkilerini yönetmesi anlamında kullanılır. Emma Rothschild, 'korkusuz kafaya sahip olma' (unfrightened mind) terimini kullanmaktadır ki safsataları ve boyun eğmeleri doğuran korkunun kafalardan uzaklaştırılmasına işaret etmektedir (Kaldor, 2003:17).

1. SİVİL TOPLUMUN TANIMI

Sivil toplumun çeşitli tanımları yapılmaktadır. Sivil toplum tanımı, tartışmalı bir konu olup, üzerinde uzlaşılan ortak bir tanım bulunmamaktadır. Diğer taraftan sivil toplum tanımındaki belirsizlik onu çekici kılan bir unsur olmaktadır. Bu nedenle sivil toplumun gelişim süreci ve özellikleri ve özellikle sivil toplumla bağlantılı anlam taşıyan kavramların tanımlanması önemli olmaktadır.

Bir toplumda sivil toplumun oluşumu, kültürel bir süreç olarak gelişmekte ve çoğulculuk, bağımsızlık, dayanışma, toplumsal bilinçlenme, katılım, eğitim, sorumluluk ve yetki devri gibi unsurlar ile paralel bir gelişim göstermektedir. Sivil sözcüğü, Latince "civis" kökünden türetilmiş olup, "yurttaş veya kenttaş" anlamına gelir. Sivil toplum ise, yine Fransızca'daki "societe civile" den gelmektedir. Kavram, farklı toplumlarda yaşanan tarihsel gelişmelere paralel olarak çeşitli biçimlerde tanımlanabilmektedir. En geniş anlamıyla sivil toplum, bireylerin ve grupların devletten kaynaklanmayan ve devletçe yönetilmeyen her türlü toplumsal faaliyet için kolektif bir oluşum anlamına gelmektedir. Sivil toplum, kamu bilincinin gelişebildiği, demokratik katılıma imkan veren ve iletişime açık bir alan diye tanımlanabilir. Böyle bir alan içerisinde bir grup insan dayanışma içinde harekete geçerek iletişim kurar. Sivil toplumdan, sivil toplum kuruluşlarına geçiş de bu noktada gerçekleşir (Deakin, 2001:8-10).

STK'ların en belirgin özellikleri, örgütlü olmaları, sadece kendi amaç ve değerlerine hizmet etmemeleri, hükümetlerden, kamu makamlarından ve siyasi partilerden bağımsız olmaları, kendi-kendilerini yönetiyor olmaları, ticari çıkar ve kar amacı gütmemeleri ve merkezi otorite ile vatandaş arasında arabuluculuk yapmalarıdır (Deakin, 2001:10). Toplumdaki belli kesimleri veya tüm toplumu ilgilendiren sorun ve konularla ilgili olarak harekete geçerler. Başka araçlarla sesini yeterince duyuramayanların sesi olarak hareket ederler. Örgütlü sivil toplum, insani gelişme süreci, barış kültürü, etik ve insan değerleri, çevre ve insani yerleşimler, herkese eğitim, herkese sağlık, insan hakları, sosyal ve ekonomik gelişme, cinsiyet ve ırk eşitliği, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele, gençlik ve çocuk, kamu sağlığı, teknoloji ve insanlık ve barış ve güvenlik, işsizlik, yoksulluk, çevre, ticaret, sosyal refah ve gelişmekte olan ülkelere yardım gibi konularda, vatandaşların görüş ve isteklerine tercüman olurlar. Örgütlü sivil toplum, sosyal refah örgütlerini, profesyonel meslek odalarını, sendikaları ve işveren örgütlerini, çok geniş bir yelpazedeki kar amacı gütmeyen STK'ları ve oluşumları, derneklerden insani yardım kuruluşlarına, insan hakları savunucularından, sanayici lobilerine kadar uzanan çok sayıda örgütü kapsar.

Sivil toplum kuruluşları, sadece devletleri ve karar alıcıları etkilemek ve onlara baskı yapmak amacıyla değildir. STK'lar aynı zamanda, değerleri, sosyal davranışları ve kolektif seçim tercihlerini de etkilerler. Uluslararası düzeyde yurttaş

katılımlı sivil (civic) siyasetin oluşumuna ve şekillenmesine katkıda bulunurlar. Dolayısıyla, STK'lar, hızla gelişen küresel sivil toplumda ulusal ve uluslararası siyasi alan arasında ahlaki ve meşru bir ara zemin oluşturmakta ve diyalog imkanı sağlamaktadır. Kaldor (2003:88), STK'lara biçilen görevler olarak, piyasa ve diğer unsurların dengelenmesi, devletin görevlerini artırmadan sosyal net faydanın gerçekleştirilmesi, demokrasi ve vatandaşlık eğitimi vermeleri, sosyal sorumluluğu yaymaları ve sosyal kapital'in temel unsurunu oluşturmaları olarak sayar.

Sivil toplum tanımları, siyasi otoritenin gelişimine paralel olmuştur. Bu nedenle tanım, siyasi otoritenin değişimi ile evrim geçirmiştir. Sivil toplum tanımının, zaman içerisinde değişim göstermesinin nedenleri, kavramın kapsam ve içeriğinin değişmesi, normatif, betimleyici, idealist, deneysel, subjektif veya objektif olup olmaması tartışmaları, özel alan, kamusal alanı, bireysel veya sosyal alan olup olmaması tartışmalarından kaynaklanmaktadır. Farklı sivil toplum tanımları, bir hususun altını çizmektedir. Örneğin liberal versiyon, devlet ve kapitalizm üzerinde daha az kontrolün olmasını, buna karşılık devlet ve piyasanın bir tamamlayıcısı olarak piyasa reform sürecinin ve devlet programlarının uygulanmasının kolaylaştırılmasını öngörür. Buna göre, sivil toplum, bir özgürlük, sorumluluk ve güven için mücadele alanı olmaktan çok bir istikrar alanını işaret eder (Kaldor, 2003:15). Deakin (2001) ise, sivil toplumu; yardım ve refah olarak sivil toplum, topluluk olarak sivil toplum, demokrasi olarak sivil toplum, piyasa olarak sivil toplum, küreselleşme olarak sivil toplum ve ütopya olarak sivil toplum şeklinde farklı kavramlar bağlamında incelemektedir.

Bir başka örnek ise kar-gütmeyen veya NGO tanımı, daha aktivisit versiyonu ifade eden sosyal hareketleri veya protesto gruplarını ifade etmekten çok, sivil toplumun aktörlerine işaret eder. Sivil toplumu, geleneksel sınır içi kavramdan çağdaş ihtiyaç ve gelişmeleri kucaklayan yeni beklentileri kapsayan geçek bir sosyal kontrat olarak değerlendirmek mümkündür. BM zirvelerinin uzun uzun sonuç bildirgelerinin vurguları bu yeni sosyal kontratın çerçevesini oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Bu anlamda küresel sivil toplum, 'Uluslararasının' içselleştirilmesini (domestication) sağlamaktadır. Batılı elitler terimi, demokrasinin zaferinin bir ifadesi olarak kullanırken, sosyal hareketler ise siyasi ve ekonomik özgürlükler için demokrasinin radikal bir uzantısı olarak görmektedirler.

Salamon (Kaldor, 2003:88), 1990'larda STK'ların hızla artmasını, 'küresel örgütlenme devrimi' olarak nitelemektedir. Ona göre, 1989'dan sonra dünyada ortaya

çıkan sessiz karakterin, politikanın, küresel sahnede gerçekleşmesi olayıdır. Küresel politika ise devletler, uluslararası kurumlar ve küresel sivil toplumdan oluşan üçlü arasındaki küresel yönetim anlamına gelmektedir. Bu yeni durum, işlerin şiddet ve baskı yerine işbirliği ve söylem yoluyla yapılması yoludur (Kaldor, 2003:78).

Tilly'e göre sosyal hareketlerin dört özelliği bulunmaktadır. Yeni sosyal hareketler, kozmopolit olup, genelde lokal problemlerle değil, bütün insanları ilgilendiren konularla ilgilenmektedirler. İkinci özellik, otonom olmalarıdır. Buna göre, lokal ve çok belirgin bir otoriteye değil, ilgili birçok otoriteye hitap etmektedirler. Üçüncü özellik, özel eylemden ziyade model eylemler geliştirmeleridir. Öyle ki bu modeller dünyanın her yanında kullanılır olmaktadır. Dördüncü özellik ise, sosyal hareketlerin sivilleşen protestolar olarak gelişmesidir. Geçmişte bu hareketler yıkıcı olurken, günümüzdeki son örnekler, sivil itaatsizliğin, şiddetten uzak olarak gerçekleştirdiğini göstermektedir (Kaldor, 2003:82-83).

Sivil toplum genelde dünyada, çoğu kez NGO (Non-Governmental Organization) terimiyle birlikte düşünülmektedir. Oysa Türkiye'de, İngilizce'de kullanılan "Non-Governmental Organization" kavramının tam karşılığı olarak kullanılmamaktadır. NGO, hükümet-dışı örgüt anlamına gelirken, Türkiye'de kısa adıyla NGO, açılımı olarak ise sivil toplum kuruluşları kullanılmaktadır. Dolayısıyla NGO, birebir kelime anlamı karşılığı olarak kullanılmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada STK kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Zaman zaman, NGO yerine kullanılan, onu kuşatan, onun önemine vurgu yapan ve/veya NGO'lu yeni bir durumu anlatmaya çalışan ve NGO ile güçlü bağlantı içeren Sivil Toplum Örgütleri, Sosyal Hareket, Üçüncü Sektör, Sivil İnisiyatif/Girişim, Baskı Grubu, Tripartizm, Küresel Korporatizm, Yurttaş Bağlılığı ve İyi Yönetişim yanında GRO's (Grass Root Organisations), CBO's (Community Bulding Groups), ve AGOs (Anti-Governmental Organisations) şeklinde diğer kavramlar da vardır (Deakin, 2009-11). Ryfman (2000: 12) MONGO, DONGO ve GONGO gibi yeni STK tanımlarına yer vermektedir. Bu kavramların açıklamaları kısaca şöyledir;

Sivil Toplum Örgütleri (Civil Society Organisations- CSO's) Kavramı: Bu kavram ingilizce literatürde sık kullanılmamaktadır. Bu kavramı kullananlardan biri olan Blair'e (2004:79) göre sivil toplum kuruluşu, "kamu politikalarını etkilemek isteyen, bağımsız, gönüllü ve devlet-dışı örgütlerdir".

Sosyal Hareket Kavramı: Williams (Ravenhill, 2005:348) STK ile sosyal hareket tanımları arasındaki farkı olarak, STK'ların formel bir yapıya sahip oldukları buna karşılık sosyal hareketlerin ise bireylerin ve/veya grupların bir 'toplaması' özelliğini ileri sürer. STK ve sosyal hareketlerin diğer özellikleri için ise genelde birbiriyle örtüşen özelliklere sahip olduğunu belirtir.

Üçüncü Sektör Kavramı: Bu kavram, sivil toplum kavramı yerine kullanılan kavramlardan birini oluşturmaktadır. Bu kavram, 1980'li yılların ortasından itibaren siyaset bilimi terminolojisinde sıkça kullanılmaktadır. Bu kavramı tanımlamak oldukça zor görünmekte ve üzerinde bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bununla beraber bu kavramın, belirli bir toplumsal sivil alanı kapsadığı ve farklı toplumsal gelişmeleri ifade etmeye çalıştığı açıktır (Doğan, 2002:243-4). Bu açıdan bakıldığında üçüncü sektör kavramının, sivil ve gönüllü bazdaki farklı özellik ve faaliyette ortaya çıkan bütün sivil kuruluşlarını ortak bir çatı altında toplamaya çalıştığı görülmektedir. Bu açıdan üçüncü sektör, bir anlamda tanımı gereği, sivil toplum içindeki farklılığı yeni bir üst kimlikle birleştirmeyi amaçlamaktadır.

Dünyada, Uluslararası Üçüncü Sektör Araştırmacıları Toplumu (ISTR) adlı bir örgüt bulunmaktadır. Türkiye'de de Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) bulunmaktadır. TÜSEV, üçüncü sektörü, "çok dar anlamıyla, kar amacı gütmeyen sivil toplumdan oluşmaktadır" şeklinde tanımlamaktadır. Bu çerçevede TÜSEV üçüncü sektörün amacını, sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin gelişimine katkıda bulunmak ve hayırseverlik (filantropi) kültürünün genişletilmesini sağlamak olarak ortaya koymaktadır. Filiz Bikmen (tusev.org.tr; 230), uluslararası üçüncü sektör literatürünün olduğunu ve bunun, filantropi (philanthropy-hayırseverlik) yani hayırseverlik ve insan sevgisine dayandığını ileri sürmektedir. Filantropinin modern ve geniş anlamı ise ortak faydanın desteklenmesi, ileri götürülmesi ve yaşam koşullarının geliştirilmesi şeklindedir. Diğer taraftan Deakin (2001: 9), üçüncü sektör kavramının, negatif çağrışımı olduğunu iddia eder. Deakin, üçüncü sektör kavramı, devlet ve piyasanın oluşturduğu diğer iki sektöre üstünlük atfeder ve onların kendi alanlarının olduğunu ancak kendisinin bağımsız bir alana sahip olmadığını ima ettiğini ileri sürer.

Sivil İnisiyatif/ Girişim Kavramı: Sivil girişim veya sivil inisiyatif, sivil toplum kavramı yerine kullanılan bir başka terimi oluşturmaktadır. Bu kavramlar, yurttaşların doğrudan veya dolaylı olarak, kamu yararı konusunda taraf olmalarını imgelemek

için kullanılmaktadır. Bu kavramlar, bireylerin bir araya gelerek, kamu yararına dönük veya politik bir hedefe ulaşmak için işbirliği içerisine girmeleri olarak nitelendirilebilir (Doğan, 2002: 246). Burada ortaya çıkan özellik, işbirliği ve bir araya gelme kavramlarıdır. Vatandaşların, belli amaçlar için bir araya gelip dağıldığı ve zorunlu birliktelikler hissetmediği durumlardır. Sivil toplum kuruluşlarının süreklilik özelliğinin aksine, sivil girişim ve inisiyatiflerin eşzamanlı olma özellikleri ön plana çıkmaktadır.

Baskı Grubu Kavramı: Baskı grubu tanımı daha önce literatürde ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Özellikle siyaset bilimi ve sosyoloji alanında sıkça kullanılan bir kavram olmuştur. Sivil toplum kuruluşu ile baskı grubu birbirinin yerine kullanılabilmekte ve aralarında ille de bir ayırımdan bahsedilmemektedir. Buna rağmen bu kavramların çağrışımları üzerinden ayrı bir tanım yapmak gerekirse, baskı grubu veya menfaat grubu tanımları, daha çok siyasal iktidarın örgütlü bir şekilde etki altına alınması olarak ifade edilmektedir. Bu grupların amacı, siyasal iktidarı, üyelerinin çıkarlarının kamu yararı ile uyumlu olduğuna ikna ederek, karar mekanizmalarını bu şekilde hareket etmeye yönlendirmektir. Sivil toplum kuruluşlarının kamu yararı ya da kar amacı gütmeyen özellikleri açısından bakılırsa, baskı gruplarının tanımı, sivil toplum kuruluşu tanımından uzaklaşmış olur (Doğan, 2002:238).

Tripartizm Kavramı: BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 1999 yılında Davos'ta yapılan Dünya Ekonomik Forumu'nda, BM olarak, kritik ve karışık konular olan, işçi haklarını, insan haklarını ve çevreyi koruma konusunda, iş dünyası ve sivil toplum arasında küresel compact oluşturulmasını önerdi (Ottoway, 2001: 265). Bu bir çeşit, hükümet, iş dünyası ve sendikaları bir araya getiren üçlü yapıdaki bir korporatist yapının küresel ölçekte yeniden oluşturması girişimidir. Benzer bir önerinin Falk (2002:3) tarafından yapıldığı görülmektedir. Falk devletin, kendi meşruiyetini yeniden kurmak için, vatandaşlar ile iş ve sermaye temsilcileri arasında yeni bir küresel toplumsal sözleşme yapması yoluyla dünya ekonomisi karşısında inisiyatifi yeniden ele alabileceğini belirtmektedir.

BM, Küresel İlkeler Sözleşmesi (Küresel Compact; Küresel Sözleşme), bağlayıcı niteliği olmayan ve gönüllülük esasına dayanan bir girişim ve karşılıklı güvene dayanan bir sözleşmedir. Sözleşmeyi kabul eden işletmeler, çalışanlarından yatırımcılara, müşterilerinden ticari ortaklara ve içinde yaşadıkları topluluklara kadar

geniş bir yelpazeye yayılan alanda, toplumsal ve kurumsal sorumluluklar üstlenmektedir. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi daha kapsamlı ve adil bir küresel piyasanın oluşturulmasını öngörürken, işletmeleri de Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşlar, uluslararası çalışma örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmak için bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Sözleşme, bunu benimseyen işletmelerin sosyal ekonomik ve ticari ilişkilerine yeni boyutlar kazandırmakta ve dünya ekonomisi ile entegrasyonu artırmaktadır.

Küresel Compact'ı hayata geçirme yönünde 2000 yılında bir web sayfası (www.globalcompact.int) ile bunun ilkeleri oluşturuldu. Resmen Temmuz 2000'de BM tarafından yürürlüğe konulan Küresel İlkeler Sözleşmesi, küreselleşmeyi sosyal açıdan ve çalışma hayatının koşulları bakımından, daha dengeli ve adil hale getirmek ve tüm insanların yararına olacak şekilde sürdürebilmek için işletmelerin; insan hakları, çalışma hayatı ve çevre konularında belirlenmiş ve aşağıda yer alan dokuz evrensel ilkeyi benimseyerek, bunları uygulamalarına yansıtmasını öngörmektedir. Bu ilkeler şu şekildedir; etki alanları içinde evrensel insan haklarının korunmasına destek verilmesi ve saygı gösterilmesi; kuruluşların insan hakları ihlaline karışmamış olmalarının sağlanması; örgütlenme özgürlüğü ve toplu sözleşme haklarının etkin bir şekilde tanınması; her türlü zorlayıcı ve baskı altındaki çalıştırılmanın engellenmesi; çocuk işçiliğinin etkin bir şekilde önüne geçilmesi; işe alma ve çalışma süreçlerinde ayrımcılığın önlenmesi; çevre ile ilgili konularda, zarar oluşmadan önleyici yaklaşımının desteklenmesi; daha etkin bir çevre sorumluluğunun yaygınlaştırılması için girişimde bulunulması ile çevre dostu, teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının özendirilmesidir.

Küresel Korporatizm Kavramı: Üçlü yapıdaki küresel korporatizm, küresel yönetim alanında daha geniş ve büyük bir demokrasinin oluşmasına yardımcı olacaktır (Ottoway, 2001:266). Küresel Korporatizm veya ortaklığa (partnership) olan ihtiyaç çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından belirtilmektedir. Örneğin, IMF ve DTÖ bile artık STK'lar ile ilişkilerin kurulması yönündeki ihtiyacı açıkça vurgulamaktadır (Ottoway, 2001:266-7). Oluşturulacak böyle bir küresel korporatizm yoluyla, karar verme sürecinde STK'ların doğrudan temsiline ve katılımına imkan sağlanmış olacaktır.

Yurttaş Bağlılığı Kavramı: Thernborn ve Mardin gibi bazı yazarlar sivil toplumdan "sivil" kelimesinin anlamı üzerinde durarak farklı sonuçlara

ulaşmaktadırlar. Mardin, sivil toplumdan “sivil” kelimesinin anlamının, “şehir adabı” ve dolayısıyla şehir yaşamının beraberinde getirdiği haklar ve yükümlülükler olarak görülmesi gerektiğini, bu nedenle karşının, askeri değil gayri medeni olacağını ifade eder. Aynı şekilde sivilin anlamı üzerinde duran Thernborn da bu kavramı, analitik amaçlara uygun olmaktan uzak bulur. Thernborn bu kavramın üç probleminin bulunduğunu belirtir. Bunlardan birinci olarak, bu kavramsallaştırma ile, üyeleri arasında önceden tanımlanmış, önceden oluşmuş bir eşitlik varsayımı olduğunun anlatıldığını belirtir. Ampirik dünyada ele alındığında bu, sınıf, ırk, etnisite, yuttaşlık, cinsiyet üzerine mevcut toplumsal eşitsizlikleri göz ardı etme eğilimini güçlendirir. İkinci olarak, normatif bir kavram olarak tarih dışıdır. Çünkü tarihsel kurumlara, eğilimlerle ve sürekliliklerle pek az ilgilenir. Üçüncü olarak, toplum-devlet karşıtlığının tek anlamlı çatlak ve çatışma hattı olduğunu göstererek, özgül iç siyasi dinamiklere ilgisiz kalır. Thernborn bu nedenlerle, bu kavramın, modern öncesi bir kavram olarak yurttaşlar toplumunu anlattığını ve bu haliyle kullanışsız olduğunu belirterek, Robert Putmanın, bu kavram yerine “yurttaş bağlılığı”, “yurttaş topluluğu” yada “yurttaş geleneği” gibi kavramları ikame etme önerisine vurgu yapar (Akşit, 2003: 37).

İyi Yönetişim (good governance) Kavramı: “İyi yönetim” kavramı literatürde 1990’lı yıllardan bu yana geniş bir şekilde tartışılmaktadır. Ancak kavram konusunda herkesin üzerinde uzlaştığı standart bir tanım bulunmamaktadır. İyi yönetim kavramı özellikle Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF ve OECD gibi kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlarda yaygın olarak kullanılmış, daha sonra kavram akademik alanda araştırma ve incelemelere konu olmuştur. İyi yönetim kavramı en geniş anlamıyla şu şekilde tanımlanmaktadır: “İyi yönetim; devlet yönetiminde temsil, katılım ve denetimin, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yerinden yönetimin, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın, kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada gerçekleşen dijital devrime uyumun mevcut olduğu bir siyasal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir (Aktan, www.canaktan.org/politika/yonetisim/tanim).

İyi yönetim kavramının içerisinde diyalog ve uzlaşma yer almaktadır. Halk, önce hür iradesi ile mutabakata (consensus) dayalı olarak temsilcilerini seçebilmeli (siyasal katılım ve temsil), onlara bu şekilde yönetme hakkını vermeli (temsili veka-

let), yöneticiler ile yakın bir iletişim içerisinde bulunarak kamusal kararlara katılabil-meli (yönetime katılma) ve yöneticilerin güç ve yetkilerini kötüye kullanmamaları için onları kontrol (denetim) edebilmelidir. Gerçek demokrasi, ideal devlet ve iyi yöneti-şim için bu anahtar kavramların varlığı ve işlerliği gereklidir (www.canaktan.org/politika/yonetisim/tanim). Yönetişim konusunda incelenmesi gereken konulardan birisi yönetim kalitesinin ölçülmesidir. Yönetişim kalitesinin ölçülmesine yönelik araştırmalar yapılmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda, iyi yönetişimi ölçmeye yarayacak üç yüz temel gösterge esas alınarak, bu temel gös-tergeler, katılım ve hesap verilebilirlik, siyasal istikrar, devlet hizmetlerinde kalite, regülasyonların büyüklüğü ve yükü, hukuk devleti ve yolsuzluklar şeklinde başlıca altı ana gösterge içerisinde toplamaktadırlar. Araştırmacılar bu temel göstergelerden yararlanarak yaklaşık 160 ülkede yönetim kalitesini ve aynı zamanda yönetim kalitesi ile ekonomik ve sosyal kalkınma arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışmaktadırlar (www.canaktan.org/politika/yonetisim/tanim).

Yönetişim kalitesinin ölçülmesi konusunda bir başka çalışma Jeff Huther ve Anwar Shah tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmacılar “yönetişim kalitesi indeksi” (governance quality index) adını verdikleri bir indeks geliştirerek, veri temin edilebilen 80 ülkede yönetim kalitesini ölçmeye çalışmışlardır. Araştırmanın sonu-cuna göre araştırmaya dahil 80 ülke yönetim kalitesi yönünden, “yönetişimin iyi olduğu ülkeler”, “yönetişimin orta düzeyde olduğu ülkeler” ve “yönetişim kötü olduğu ülkeler” olarak üç kategoride toplanmıştır. Söz konusu araştırmaya göre 80 ülke arasında yönetim kalitesinin en iyi olduğu ülkeler sıralamasında en başta İsviçre, Kanada, Hollanda, Almanya, ABD, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Avustralya gibi ülkeler yer almaktadır. Yönetişim kalitesinin en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla Liberya, Sudan, Ruanda, Zaire, İran, Malawi, Sierre Leone, Senegal, Yemen, Ugan-da’dır. Türkiye, toplam 80 ülke arasındaki sıralamada yönetim kalitesi yönünden 48. sırada yer almaktadır (Aktan, www.canaktan.org/politika/yonetisim/yonetisimkalitesi).

Diğer Kavramlar: Diğer kavramlar ise taban örgütlenmeleri anlamında GRO’s (Grass Root Organisations), topluluk oluşturma grupları CBO’s (Community Building Groups) ve anti-hükümet kuruluşları anlamında AGOs (Anti-Governmental Organisations) terimleri, çok nadir de olsa kullanılmaktadır (Kaldor, 2003: 88). Diğer taraftan Ryfman (2000; 12) MONGO, DONGO ve GONGO gibi yeni STK tanımlarına

yer vermektedir. MONGO (My Own NGO) tek kişilik STK anlamında, DONGO (Donor-organized NGO) uluslar arası sermayenin öncülüğünde projelerin hayata geçirilmesi anlamında ve GONGO (governmental NGO) devletlerin ve özellikle de genellikle de pek demokratik olmayan ya da özellikle güneydeki elit yöneticiler tarafından uydurulmuş STK'lar anlamında kullanılmaktadır.

2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ

Sivil topluma ilişkin literatür ve tartışmalar çerçevesinde Williams (2005:347-9) sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının ortak özelliklerinden bahsedilebileğini ileri sürmektedir. Williams bu özellikleri; ortak amaca yönelik olarak bir araya gelen bir grup insanın serbestçe örgütlenmesi; sivil toplumun, devletten farklı bir alan olması; sivil toplumun, ticari ve kar unsurları içeren piyasadan farklı bir alan olması; sivil toplumun, sivilcilik alanı ve demokrasi kanalı oluşturması ile sivil toplumda farklı sivil aktörlerin olması şeklinde sıralar. Sivil toplum kuruluşlarını sınıflandırılması ise, beyan, sözcü olma, sivil olma, demokratik olma, gelir kaynakları, mali bağımsızlık, homojenlik, amaç, yapı, üyelik şekli, etkinlik ve metod gibi birçok kriter ve özellik bakımından yapılmaktadır (Tablo I). Bu bölümde STK'ların bu özellikleri, nitel ve nicel olarak iki ayrı kategoride ele incelenecektir.

a. STK'ların Nitel Özellikleri

Sivil toplum kuruluşları için bütün dünyada geçerli bir şablon ve kurallar bütünü oluşturulamadığı için özelliklerinin ortaya konulması önem kazanmaktadır. Çünkü sivil topluma ilişkin ansiklopedik tanımların yanında sivil toplum ile ilgili olarak, problemli, sakat ve özel tanımlar denebilecek tanımlar yapılmaktadır. STK'ların özelliklerinin ortaya konulması bu karışıklıkların giderilmesine yardımcı olacaktır.

Nitel özelliklerin başında beyan özelliği gelmektedir. STK'lar için bir çeşit kurum beyanı önemli olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, bu çerçevede, demokrasi literatüründe de yer alan, katılım, sorumluluk alma ve karşıt olma (konteşsin)

şeklinde üç temel unsur içerir. Beyan, bu üç temel unsurun doğal olarak zincirleme bir sonucudur. Öyle ki, katılıma, sorumlu olmaya ve sonuç olarak da zıtlaşmaya yol açar. Katılımın, mobilizasyon, sesin yükseltilmesi (söylem) ile talep ve temsil şeklinde üç temel unsuru vardır. Sorumlu olma da aynı şekilde, şeffaflık, güçlendirme ve bölgenin menfaati biçiminde üç unsura veya aşamaya sahiptir. Zıtlaşma ise çoğulculuğun bir etkisi olarak ortaya çıkar. Örgütler, advocacy (sözcülükte bulunma/kendilerini tanımlama) ölçeğine göre, kitlesel temelli gruplar, yerine (constituency) göre gruplar ile güven (trustee) gruplar şeklinde üç gruba ayrılırlar. Kitlesel-temelli gruplar aynı zamanda üyelik temelli oluşumlardır. Bunlar arasında sendikalar, ticaret odaları, profesyonel örgütler ve çiftçi örgütleri yer alır. Yerine göre gruplar, insanları, daha az formel bir boyutta ve daha çok ad hoc (oluşturulup sonlandırılan/dağılan) temelinde belli bir siyasi faaliyet için harekete geçer. Örnek olarak; şehirlerdeki fakir mahalle örgütlenmeleri, komşuluk sorunları, okuldaki öğretmen eksikliği, etnik azınlıklar ve diğer benzer sorunlar için yapılan örgütlenmeler sayılabilir. Güven (trustee) grupları ise başkası adına hareket eden örgütlerdir. Bunun örneklerini, insan hakları, sivil haklar, çevre hakları ve siyasi reform oluşumları oluşturur. Hem kitlesel temelli grup ve hem de yerine göre grup için belirtilmesi gereken husus, kendilerini tanımlama, örgütün önemli bir belirleyici özelliğini teşkil etmesidir (Kopecky, 2003.1-4).

İkinci nitel özellik, STK'ların sivil olan-sivil olmayan konusunun incelenmesidir. Sivil ve sivil olmayan toplum arasındaki fark çok nadir tanımlanmaktadır. Kopecky (2003:2-3), sivil olmayanı, çoğu zaman sivilliğin ruhundan yoksun demek olarak tanımlıyor. Sivillik ruhunu ise, kamuya adanmışlık, bütün topluma yönelik sorumlu bir anlayış ve liberal değerleri desteklemek şeklinde vurgular. Kopecky ayrıca, sivil toplum, sivil olmayan toplum gibi kavramların ayrımını zorlaştıran ve tanımlamayı problematik veya sağlıksız bir duruma iten hatta böyle bir durumda ortaya bir paradoksun çıkmasına neden olan bir başka boyutun daha olduğunu ileri sürmektedir. Şöyle ki; bir dönem veya bir siyasi rejimde sivil kabul edilen bir STK, bir başka zaman veya rejimde sivil olmayan olarak kabul edilebiliyor. Kopecky, bu duruma örnek olarak Doğu Avrupa'daki eski uygulamalar göstermektedir. Buradaki niteleme, örgütler tarafından, o anda ortaya konan hedefe göre yapılmaktadır. Sivil-sivil olmayan arasındaki ayırımdaki zorluğun bir başka nedeni ise, örgütlerin çok yönlü faaliyetlerinin olmasından ve faaliyet gösterdikleri şartların etkisinden kaynaklandığını iddia etmektedir.

Bir başka neden ve sorun ise, bazı sivil olarak tanımlananların elit bir yapıya sahip olmaları, bazı sivil olmayanların ise gerçek anlamda sosyal hareketler olması ve tabana dayanması ve tavan destekli olmalarıdır. Bu ise, sivil olan-olmayan bağlamında başka bir paradoksu oluşturmaktadır. Burada ortaya çıkan belirleyici unsur, örgütlerin sadece Batılı/uluslararası bağlarının olup, milliyetçi akımlar/ideolojilerden uzak kalmaları özelliği olmaktadır. Bu tip örgütlerin özellikleri iki noktada toplanabilir. Bu özelliklerden biri, yabancı elitlerin endişelerine hitap edip, halklarının acı ve sıkıntıları ile ilgilenmemeleridir. İkinci özellik ise, “yeni küresel profesyonel orta sınıf”ın endişelerine ve beklentilerine hitap edip, baskı altında olan ve sosyal hareketlerin beklentileri ve problemlerinden uzak olmalarıdır. Bu özelliğin olması ve aranması, örgütlerin bir güç ve vizyon arayışı ve beklentisinden kaynaklanmaktadır. Batı tipi bir standart ve gelişmişlik düzeyine ulaşmak için elitlere ihtiyaç duyulmaktadır. Milliyetçilik veya ileri ideolojik yaklaşımlar marjinalite olarak algılanabilmekte ve bu nedenle bunlardan kaçınılmaya çalışılmaktadır.

Bir diğer husus ise STK’ların, siyasi partilerin doğrudan değil, ama belki dolaylı alternatifleri olma özelliğine sahip olmalarıdır. STK’lar, STK statüleri ile siyasi parti rolü üstlenip/ oynayıp iktidara gelememektedirler. Ancak, Birçok STK, uygun ortam bulması durumunda siyasi partiye dönüşüp veya içinden bir siyasi parti oluşturup, iktidara gelmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan STK’lar, geçiş rolü oynamaktadırlar.

STK’ların üçüncü önemli nitel özelliği, sivil toplum örgütü-demokratik olma bağlantısı ve ilişkisidir. Aktif sivil toplumun, demokrasinin gereği olması ilkesinden hareketle sivil toplumun tanımı için demokrasi ile olan yakın ilişkisi incelenmektedir. Crawford (2003:77-80) bu konu ile ilgili metodolojik zorluğa dikkat çekmektedir. Demokrasinin geliştirilmesi ile iyi yönetim arasında dolayısıyla da sivil toplum arasında yakın bir bağlantı bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlantıda öne çıkan ve belirleyici olan unsurlar ortaya konulmaktadır. Bu çerçevede STK’ların, siyasi süreci etkileyecek şekilde katılımcı anlayışa sahip olmaları gerekir. Demokrasi ve yönetişimin, kendiliğinden gelişmesi beklenemeyeceğinden, demokrasi ve iyi yönetişimin olabilmesi için projeler ve programların olması gerekli bir husustur. Demokrasi ve iyi yönetim, gelişmek için, ciddi bir değişim ve transformasyona ihtiyaç duymaktadır. STK’ların, demokrasinin ve iyi yönetişimin, teknik boyutta gelişmesini sağlamaları gerekir. Bu durum, politik bir probleme, teknik çözüm getirmek anlamına gelir. Çünkü demokrasiyi dünya çapında yaygınlaştırmak politik

bir problem olarak ortada durmaktadır. Ancak bunun projelendirilmesi ya da projelerle desteklenmesi teknik bir boyuttur. Bu doğrultuda, dünya çapında, demokrasi ve iyi yönetişimi geliştirmek amacıyla STK'ları geliştirmek yönünde STK'lara teknik ve mali destek sağlayan birçok ulusal ve uluslararası kuruluş bulunmaktadır. STK'lara mali ve teknik destek sağlayan uluslararası örgüt, kurum ve kuruluşlar şunlardır; AB Komisyonu, UNDP (BM Kalkınma Programı), UNICEF (BM Çocuklara Yardım Fonu), OSCE, Avrupa Konseyi, DB, WHO (Dünya Sağlık Örgütü), ILO ve DAC (OECD Kalkınma Yardımı Komitesi) (Soros OSI, Report, 2002: 8-9).

STK'lara mali ve teknik destek sağlayan ulusal hükümetlerin yardım ajansları şunlardır; USAID (ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı), CIDA (Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı), GTZ (Alman Teknik Yardım Ajansı), DFID (İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı), SIDA (İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı), MATRA (Hollanda Uluslararası Kalkınma Ajansı) ve SADC (İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı) (Soros OSI, Report, 2002:8-9). STK'lara mali ve teknik destek sağlayan bazı ülkelerdeki özel vakıf, dernek ve fonlar şunlardır; Ford, MacArthur, Bill and Melinda Gates, Carnige Corporation, Germen Marshall Fonu, Robert Bosch Vakfı, Kral Baudouin Vakfı, Avrupa Kültür Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı, Hans Böhler Vakfı, British Council, Medien Hilfe (İsviçre), Freedom House (ABD), NDI (ABD), National Endowment for Democracy (ABD), Human Rights Watch ve Transparency International (Soros OSI, Report, 2002: 8-9).

Bunlara bir örnek olarak AB Komisyonu'nun faaliyetleri verilebilir. AB Komisyonu, Türkiye'de Sivil Toplum Geliştirme Projesi (STGP) altında 8 milyonluk proje uygulamıştır (<http://www.stgp.org>). AB Komisyonu, Türkiye'deki STK'ları desteklemek ve geliştirmek amacıyla bir çok projeyi değişik fonlarından desteklemektedir. Ancak bu proje doğrudan, STK'ları geliştirmek adını taşıdığı için özel olarak bahsedilmiştir.

Dördüncü nitel özellik kamusal amaç özelliğidir. Sivil toplum örgütlerinin, kamunun dışında olup, kamusal amaçlara sahip olmaları söz konusudur. STK'lar, faaliyetlerini, kendi üyelerinin çıkarları ve beklentileri yanında toplumun diğer kesim ve sorunlarına eğilerek kamusal amaçlarını ortaya koyarlar. Beşinci nitel özellik homojenlik özelliğidir. Sivil toplum örgütleri, homojen bir üye yapısından çok, tanımı ve tabiatı gereği heterojen olmalıdır. Sivil toplum, özgürce biraraya gelip kendi amaç

ve çıkarlarını izleyip bunu özgürce savunabilmek anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2003: 322).

b. STK'ların Nicel Özellikleri

STK'ların normatif ve ölçülemeyen bu nitel özelliklerinin yanında, nicel ve nispeten daha ölçülebilir kriter ve özelliklerinden bahsetmek mümkündür. Bu özellikler bu bölümde açıklanmaya çalışılmaktadır. STK'ların birinci nicel özelliği, mali bağımsızlıkları özelliğidir. Mali bağımsızlık, sivil toplumun, mali gelir desteği bakımından, bağımsız olmaları hususudur. Mali bağımsızlık konusunda ilk akla gelen, devletten bağımsızlık olmaktadır. Ancak bu hususta, ABD ve Avrupa ülkelerindeki deneyimlere bakıldığında, karışık bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Çünkü Avrupa ülkelerinde, çevre örgütlerinden ırkçılık karşıtı örgütlere kadar hemen her alandaki örgütler, ya tamamen ya da büyük oranda kendi devletlerinden mali destek görmektedirler. Öneğin ETUC, Avrupa Komisyonundan ve AFL-CIO (Amerika İşçi Sendikaları Federasyonu) ise ABD Federal Hükümetinden (AFL-CIO Executive CR, 2005:110) büyük mali destek almaktadırlar.

STK'ların formel bağımsızlığı açısından, devlet yapısından bağımsız olmaları ileri sürülmektedir. Yılmaz (2003:321) devletin bir aparatı gibi örgütlenen yapıların sivil olamayacağını belirtmektedir. Yılmaz, korporatif sistem şeklinde örgütlenen yapıların sivil olmadığını, Nazi, İtalyan ve Sovyet deneyimi gibi durumların, devleti sınırlamak yerine devletin amaçlarını birlikte gerçekleştirmek için oluşturulan yapıların özgürlük yerine totaliterliği beslediğini gösterdiğini ileri sürmektedir. Ancak devletten bağımsızlığın ölçütü, sürekli karşıtlık ve hükümet politikalarını sürekli protesto etmek olarak anlamamak gerekir. Sivil toplum örgütü olma sadece, devlet-dışılık veya devlet karşıtlığı anlamına gelmemektedir (Yılmaz, 2003:322). Bağımsızlık, örgütün kendi politikalarını bağımsızca belirleyip, bağımsız bir tavır ve eylem içinde olması olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, contentious politics-political protest (zıtlasma politikası – protesto politikası bağlantısı) doğru olarak ortaya konmalıdır. Bu tip örgütler, çoğu zaman sivil olmayan ve ılımlı/uzlaşmacı olmayan anlamı şeklinde nitelendirilirler. Çünkü bunların eylemleri, barışçıl başlasa da çoğu zaman protesto veya şiddete dönüşebilmektedir. Zıtlasmada, protestodan

çok, direniş vardır. Ancak bu durum demokratik yoğunlaşmaya ters düşmektedir. Zıtlaşmaya şüphecilik ile bakılmaktadır (Kopecky, 2003:8-10). Diğer taraftan, STK'ların, devletten ve iktidardan bağımsız olunması yanında bir başka siyasi parti veya bir başka kurum veya hatta bir başka STK'dan bağımsız olmaları zorunluluğu vardır.

Ayrıca STK'lar, uluslararası yardımlar almaktadırlar. Bu bakımdan STK'lar için "sivil toplumun küreselleşmesi" veya "küresel sivil toplum"dan bahsedilmektedir. Bu nedenle mali bağımsızlık, kendi devletinden olması kadar diğer ülke veya uluslararası kuruluşlardan da bağımsız olması hususunu gündeme getirmektedir. Gerçekte mali bağımsızlık, örgütün politikalarını belirlemede rol oynayabilecek herhangi bir dış kaynaktan bağımsızlık olarak anlaşılmalıdır. Hükümetten bağımsız olma ögesinin çoğu zaman, tam olarak karşılanamadığı iddia edilmektedir (Arabacı, 2003:18). Üçüncü dünya ülkelerine yardım amacıyla faaliyet gösteren kuruluşlar devlet destekli olmaktadır. Bunlar arasında değişik Avrupa ülkelerinde bulunan başta Alman Friedrich Ebert Vakfı ve sendikalar olmak üzere birçok STK gösterilebilir.

Nicel özelliğin ikincisini STK'ların, üyelik, amaç ve faaliyet ile yapılarına göre sınıflandırılması oluşturmaktadır. Bu özellikler burada, uluslararası STK'lar bağlamında ele alınacaktır. Uluslararası kuruluşların sınıflandırılmasında üyelik durumu, amaç ve faaliyet durumu ile yapısı şeklinde genel olarak üç temel unsur kriter olarak kullanılmaktadır.

Üyelik durumuna göre: Uluslararası kuruluşları ayıran birinci kriter, uluslararası kuruluşların üyelerine göre değerlendirilmesidir. Bu açıdan ortaya, devletlerarası veya hükümetler arası kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar ve karışık üyeli kuruluşlar şeklinde üç temel kuruluş tipi çıkmaktadır. Bu kuruluş yapıları ayrı ayrı incelenmektedir.

IGO'lar (Hükümetler Arası Kuruluşlar): IGO'lar, doğrudan devletlerin üye olduğu, amaç ve fonksiyonları açısından devletlerin üzerinde veya onları aşan bir nitelik taşımayan kuruluşlardır. BM, bunun bir örneğidir (Sönmezoğlu, 2003:78). Sönmezoğlu, bir diğer grup olarak, hükümetler üstü (supragovernmental) grubunu belirtir. Bu kuruluşlar, tek tek üyelerinin iradelerinin üzerinde bir konuma sahiptirler. AB, günümüzde hükümetler arası özellikler gösteren uluslararası kuruluşların

başında gelmektedir. Diğer taraftan hükümetler arası kuruluşlar ile devletlerarası kuruluşlar arasında bir ayırımın olup olamayacağı hususu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan şu özellikler sıralanmaktadır; Bazı uluslararası kuruluşların üyeleri, devletlerin kendisi olmayıp ülkelerin bir birimi olmaktadır. Buna örnek olarak Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) gösterilmektedir. Bazı uluslararası kuruluşların üyeleri, devletlerin özellikle kendisi, diğerlerinin ise hükümetler olmaktadır. Bazı uluslararası kuruluşlar, devletlerarası antlaşmalar ile kurulurken, bazıları hükümetlerin idari büroları tarafından kurulmaktadır. Bu özellikleri sıraladıktan sonra bunların hükümetler arası mı yoksa devletler arası mı şeklinde nasıl tanımlanacağı sorusu ortada durmaktadır.

TNO (Transnasyonel Örgüt): INGO'lardan BINGO'lara: Bazı uluslararası kuruluşların üyeleri, hükümet ya da devlet temsilcileri olmayıp, ülkelere gelen gruplar, dernek, vakıflar ya da bireyler olmaktadır. Uluslararası düzeyde bu kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar olarak adlandırılır ve bunların faaliyetleri sınır ötesi nitelik taşır. Bunlara transnasyonel örgüt denir. Archer (1995:40), TNO'nun olması için, üyelerinden en azından birinin, hükümet dışı unsurlardan olması şartını getirerek TNO'lar için şu sınıflandırmayı yapar; Gerçek INGO'lar (Uluslararası Hükümet Dışı Örgütler), hiçbir hükümet temsilcisinin bulunmadığı örgütlerdir. Örnek olarak Uluslararası Olimpiyat Komitesi ve Dünya Kiliseler Konseyi gibi örgütler gösterilmektedir. BM ise, uluslararası STK'ları, "üyeleri, bir ya da birden fazla ülkenin vatandaşlarından veya yurttaş derneklerinden oluşan, faaliyetleri, işbirliği yaptığı bir yada birden fazla topluluğun ihtiyaçları doğrultusunda ve üyelerinin ortak iradesiyle şekillenen, kar amacı gütmeyen kuruluşlar" olarak tanımlamaktadır. Ayrıca BM ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne göre, "Hükümetler arası anlaşmalara göre kurulmayan bütün kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar olarak değerlendirilir" tanımını yapmaktadır. Bu tanımlama uluslararası hükümetler arası kuruluşlar (IGOs) ile uluslararası hükümet dışı kuruluşlar (INGOs) arasındaki temel ayrımı ortaya koymaktadır.

Karma INGO'lar (Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluş): Karma INGO'lar ise, hem hükümet ve hem de hükümet dışı temsilcilere sahip örgütlerdir. Eğer bu örgütler, bir uluslararası antlaşma veya sözleşme ile kurulursa daha çok IGO olarak adlandırılır. Buna örnek olarak ILO verilmektedir. ILO'da hükümet temsilcilerinin yanı sıra, işçi ve işveren temsilcileri de bulunmaktadır. Ancak ILO'nun sahip olduğu bu

karma yapı, onun işleyişine ilişkindir. ILO Anayasasına göre ILO'nun üyelerini hükümetler oluşturur. Diğer taraftan karma INGO'lar, hükümetler arası bir antlaşma ile kurulmamış ve farklı nitelikteki üyelere sahip olabilirler. Buna örnek olarak Uluslararası Bilim Dernekleri Konseyi gösterilmektedir.

Trans-Hükümet Örgütleri (TGO): Bu çeşit örgütler, hükümetlerin dış politikadaki merkez birimleri tarafından kontrol edilmeyen unsurlarının üyeliklerinden oluşur. Örnek olarak IULA (Uluslararası Yerel Otoriteler Birliği), Interpol ve Parlamentolar Arası Birlik verilmektedir.

BINGO (Uluslararası İş Dünyası Hükümet Dışı Örgütler): Bu tip örgütlerin üyelerini, hükümet dışı unsurlar olan işveren örgütleri, çok uluslu şirketler ve sendikalar gibi unsurlar oluşturur. Örnek olarak ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve IOE (Uluslararası İşverenler Birliği) verilebilir.

Üyelik kriteri bakımından bir diğer boyut, bölgesel ve evrensel üyelik sorunudur. Bölgesellik açısından değerlendirildiğinde coğrafi unsur her zaman net olarak bir kriter olmamakta diğer ekonomik, siyasi, sosyal ve politik unsurlar devreye girebilmektedir. Bazen bölgesellik özelliği vurgulansa da, üyelik boyutu bölge ile sınırlı kalamamaktadır. Üyeliliği sınırlı olan net bir örnek olarak Benelux Birliği verilmektedir. Ancak İskandinav veya Kuzey Birliği denildiğinde aynı netlik ortaya çıkmamaktadır. İskandinav Yarımadası, Finlandiya, İsveç ve Norveç'ten oluşurken bu Birliğe Danimarka ve İzlanda üye iken Almanya değildir. Bu noktada coğrafi unsurun yanında kültürel unsurun da devreye girdiği görülür. Aynı şekilde Avrupa Birliği de coğrafi unsurun yanında diğer kültürel ve siyasi unsurlar da dikkate alınmaktadır. Uluslararası düzeyde üyelik bakımından net olan kuruluş ise BM'dir. Şartları yerine getiren istisnasız her ülke BM'ye üye olabilmektedir.

Amaç ve faaliyetlere göre: Uluslararası örgütleri sınıflandırmanın bir diğer kriterini, örgütlerin tüzüklerine yazdığı amaçları ve gerçekleştirdikleri faaliyetleri oluşturmaktadır. Ancak örgütlerin amaç ve faaliyetlerine bakıldığında sınırlı ve çok spesifik olmadıkları aksine birçok alanı kapsadıkları görülür. Örneğin BM Anayasası, siyasi, ekonomik, sosyal, iş, hukuki ve yargısal, savunma ve askeri, tarım ve gıda, ticaret ve mallar, balıkçılık, sanayi, eğitim, kültür, insan hakları, bilim ve teknoloji, sağlık, ulaşım ve diğer birçok alanı kapsadığı görülür. Bir diğer örnek ise ICFTU

olarak verilebilir. ICFTU'nun, amaç ve faaliyetlerini, siyasi, ekonomik, sosyal, emek, eğitim, insan hakları ve demokrasi gibi konuların oluşturduğu görülür.

Yapılarına göre: Uluslararası kuruluşların yapılarına göre sınıflandırılmaları, bu kuruluşların organlarının yapısı ve bu organlarının göreceli olarak sahip oldukları güç kriterleri kullanılır. Ancak buradaki temel soru, kuruluşların kurumsal yapı kriterinin, tek başına ne kadar bir uluslararası kuruluş tipolojisi oluşturabileceği sorusudur (Archer, 199:59).

B. SİVİL TOPLUM ÜZERİNE ELEŞTİRİLER VE ZAYIFLIKLARI

Sivil toplum üzerinde eleştirel değerlendirmeler de yapılmaktadır (Rosenau, 2004; Melucci, 2004; Petras-Veltmeyer, 2001). Sivil toplum hakkında yapılan eleştirel değerlendirmelerin başında “temsil” konusu gelmektedir. Rosenau (2004:139-144), post-modernizm bağlamında temsil sorununun olduğunu ileri sürmektedir. Rosenau, post-modernistlerin çoğunun temsile karşı olduğunu ileri sürerek, sanattan psikolojiye kadar her alanda post-modernizmin karşısına temsil krizinin çıktığını ve her durumda “Temsil Düzeninin” sonunun geldiğini vurguladıklarını iddia eder. Rosenau hatta şüphecilerin, temsilin tehlikeli ve temelde kötü birşey olduğunu ileri sürdüklerini belirtir. Rosenau (2004:139), temsilin, vekalet, benzerlik, çoğaltma, tekrar, ikame ve kopyalama anlamlarına geldiğini inceler. Post-modernistlerin, her alanda temsile yönelik eleştirilerinin ortak noktasını; temsilin bir şeyi, kişiyi, yeri yada zamanı başka bir şey, kişi, yer ya da zaman olarak ya da başka bir şeyin içinde yeniden-sunmayı (representing) içermek olduğunu ve dolayısıyla bu aktarımın içerik kaybı ya da niyet ihlali olmaksızın yapılması durumunda bile sahici temsilden yoksun bir dünyanın ortaya çıkması oluşturmaktadır.

Rosenau, post-modernistleri, şüpheci ve olumlayıcı post-modernistler diye iki ayrı gruba ayırarak incelemektedir. Şüpheci post-modernistler kategorisinde Nietzsche, Wittgenstein, Heidegger, Barthes ve Foucault çizgisinden bahseder. Bu düşünürler, ayrı bakış açılarında olsa da temsile karşı çıkmaktadırlar. Örneğin Nietzsche (Rosenau, 2004:140), toplumdaki en zayıf unsurların bir çoğunluk

oluşturarak güçlü ve sıradışı insanlar üzerinde tahakküm kurmalarına izin vermesi nedeniyle demokratik temsile karşı çıkmaktadır. Diğer taraftan Foucault (Rosenau, 2004:141), insan kendi bilgisinin öznesi ve nesnesi olunca temsilin de karmaşıklaştığını belirtir. Dolayısıyla Foucault, temsilin öznesinin ve nesnesinin, sıkı sıkı bağlı hale hale gelmesiyle, artık basit ve doğal bir temsilin mümkün olmadığını ileri sürer.

Rosenau (2004:209), olumlayıcı post-modernistlerin, yeni temsil biçimlerinin geliştirilmesi şartı ile temsile olumlu yaklaşabildiklerini belirtir. Bunlar arasında yeni post-modern hareketleri destekleyenler ve yeterli bir temsil oluşturma mücadelesi veren ezilen gruplarla bağları olan oluşumları saymaktadır. Bu hareketler arasında, barış, ekoloji, feminizm, yeşil politika, milliyetçilik, parapsikoloji, psikokinesis ve yeni çağ hareketlerini, direniş cematlerini, yoksul hareketlerini, terapi gruplarını, ezilenleri, akıl hastalarını, özürlü yurttaşları, evsizleri, hayvan haklarını ve kürtaj karşıtlarını içeren hareketleri sayar. Dolayısıyla bu grup post-modernistler temsili, bütünen bir tarafa atmaktan çok, daha fazla temsile ve daha iyi temsil biçimlerine ihtiyaç duyduklarından bahsederler. Bu çerçevede Nelson (Roseanau, 2004:141), modern temsilin yerine, sunuş, yerleştirme, yüceltim siyasetini, ifşayı, simgeciliği, gündelik hayatı ve bunlarla bağlantılı alternatifleri önerir. Falk (Rosenau, 2004,141) ise iki özgün ve somut iyileştirme önerisinde bulunur. Birincisi, ABD Kongresine, kararlarından etkilenen ancak bu kararlarda söz sahibi olamayan ülkelerin temsil edilebilmesi için, bir “Denizaşırı Delegeleler Meclisi” şeklinde yeni bir yasama meclisi eklenmesini önerisidir. İkinci olarak, Birleşmiş Milletlere dünya halklarının ve yönetim dışı insan ilişkileri sektörlerinin oluşturduğu bir üçüncü meclisin eklenmesidir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde olumlayıcı post-modernistlerin, küreselleşme ile, daha çok samimiyet, kendini gerçekleştirme ve kimlik gibi belirli tanımlarla oluşturulan yaşam politikasını kendilerine amaç olarak kabul ettikleri görülür. Dolayısıyla bunlar, yeni post-modern hareketlerin, modern toplumsal hareketlerden farklı olduklarını ileri sürerler. Çünkü Rosenau, bu yeni post-modern hareketlerin, üyelerinin kasten ayrışık tutulduğunu, sınıf gibi toplumsal kategorileri dikine kestiklerini, faaliyetlerde üyelerinin zamanlarının sadece bir kısmını ayırdıklarını, tutarlı bir örgüt yapılarının olmadıklarını, merkezsiz, yerel, düzensiz ve parçalı bir durumda bulunduklarını, istikrarlı bir liderliklerinin bulunmadığını, uzun

vadeli stratejilerinin bulunmadığını, amaçlarının genelde sistem-karşıtı ve yıkıcı bir yönelim sergilediğini belirtir. Aksine bu hareketlerin, birer ağ olmayı, siyasi eylem olarak insanlarda iştihak uyandırmayı, bilinç yükseltmeyi, kimlik siyasetini araştırmayı ve marjinal konumdakilerin önüne yeni fırsatlar açmayı hedeflemeyi, yeni bir siyasi gündeme ve çok farklı bir içeriğe başvurmaya tecih ettikleri ileri sürülür. Yeni çağ hareketlerinin ise açık bir biçimde olumlayıcı ve siyasi bir özelliğe sahip oldukları ve küresel işbirliğini, hoşgörüyü ve kendini anlama yoluyla hakikate ulaşmayı benimsedikleri ileri sürülür (Rosenau, 2004:213).

Benzer şekilde Melucci (2004: 285) de temsil sorununa eğilerek, sivil toplumun en azından modern geleneğin başındaki tanımlanış biçimiyle özünü yitirdiğini ileri sürmekte ve hatta daha ileri giderek “siyasetin sonu mu” sorusunu gündeme getirmektedir. Melucci, hem ilerici ve hem de muhafazakar toplumsal düşünce geleneğinde, çatışma ve çatışmanın siyasal temsiline, çoğu kez tiyatro imgesi aracılığı ile bakıldığını belirtmektedir. Bu imgenin toplumsal çatışmalara ilişkin mevcut bakış açısını gösterdiğini ve büyük ölçüde kolektif eylemin, bu geleneksel temsiline bağlı kaldığını vurgulamaktadır. Melucci dolayısıyla, toplumsal hareketlerin karakterler biçiminde sonucu bilinebilir nitelikte olan bir piyes içinde yer alan, bir öz ve bir amaç ile donatılmış özneler olarak temsil edilemeyeceği savını ileri sürmektedir. Geleneksel kolektif eylem imgesinin tükenişinin nedenlerinin tarihsel olduğunu belirterek, toplumsal hareketlerin ve kolektif sınıf aktörlerinin, sanayi kapitalizmine özgü koşullarının bir ürünü olarak artık tükendiğini düşünmektedir. Bu duruma neden olarak iki koşul ileri sürmektedir. Bunlardan birincisi, kolektif çatışmaların, toplumsal ve siyasal boyutlarının değişmesidir. İkincisi ise sosyolojik çözümlemeye ilişkin kuramsal nedenlerin ortaya çıkmasıdır. Hareketlerin, bir karakter olarak düşünülmesinin yerinde olmadığını ve bu görüşün, kendisini harekete geçiren ve hedefler gösteren bir ruha sahip olan bir aktör olduğu biçimindeki bir anlayışla birlikte çözülüp yok olduğunu ileri sürmektedir.

Melucci (2004: 276), diğer taraftan, bu tür eylemlerin hiçbir sonucunun olmadığı anlamına gelmediğini ileri sürer. Çağdaş kolektif eylem biçimlerinin en azından üç düzeyde ölçülebilir sonuçlar ortaya çıkarmakta olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi, bu kolektif eylem biçimlerinin, siyasal reform veya örgütsel kültür ve pratiklerin yeniden tanımlanması yoluyla, modernleşmeye ve kurumsal değişime yol açmasıdır. İkincisi, yeni elitlerin seçilmesidir. Melucci örnek olarak

1970’lerde Batılı ülkelerin birçoğunda kollektif eylem, siyasal partiler ve sendikalar dahil ilerici örgütlerde dahi belirli değişiklikler yaratarak, enformasyon toplumunun anahtar niteliğindeki iletişim, medya, reklamcılık ve pazarlama sektöründe vasıflı yeni bir personel kuşağının ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtir. Üçüncüsü ise kültürel yenilenme sonucunun ortaya çıkmasıdır. Ancak Melucci, toplumsal çözümlemeyi, kollektif eylemin bu siyasal etkililiği ve başarısından oluşan yönleriyle sınırlamanın, çağdaş çatışmaların, temel bir boyutunun ihmal edileceği anlamına geldiğini ileri sürer. Ona göre, hareketler, artık bir oyunun karakterleri olarak değil de göstergeler olarak işlemektedir. Bu hareketler, kehanet, paradoks ve temsil etme şeklinde, işleyişlerini ve eylemlerini egemen kültür kodlarını altüst edici simgesel karşı çıkışlarına dönüştürmeleri ve yeni teknokratik iktidar biçimlerinin de işlerlik kazandığı enformasyon ve iletişim düzeylerinde eylemde bulunarak egemen kültür kodlarının akıldışlıklarını ve kısımlıklarını açığa çıkarmaktadırlar. Melucci (2004: 282-288), sanayi sonrası demokrasinin, artığın değişebilirliği (surplus variability), nihai amaçlarının kararlaştırılamazlığı ve bağımlı katılım şeklindeki ikilemlerinin açığa çıktığını ileri sürmektedir. Ona göre toplumsal çıkarların eski birliği ve türdeşliği havaya uçmuştur. Devlet ile sivil toplum arasındaki basit ayrım, yerini daha karmaşık bir duruma bırakmıştır. Kitle partilerinin maruz kaldığı farklılaşma ve laikleşme süreçleri, bu partileri, giderek artan bir biçimde kurumsal olarak devlet yapıları ile bütünleşmiş toplayıcı (catch-all) partilerine dönüştürmüştür.

Petras-Veltmeyer (2001), STK konusunda tamamen farklı bir açıdan eleştiri getirmektedir. Petras-Veltmeyer, STK’ların, yakın geçmişte yeni bir sosyal kurum olarak ve ‘kendinden kaynaklı’ bir tanım olarak ortaya çıktıklarını ileri sürmektedir. Onlara göre dünya çapında önemli sisyasi ve sosyal aktör olan STK’lar, dünyanın her tarafında faaliyet göstermekte ve onlara sponsorluk yapan AB, ABD ve Japonya gibi ülkelere bağlı roller üstlenmektedirler. Petras-Veltmeyer bu açıdan STK’ları, emperyalizmin hizmetinle olmakla suçlayarak, bunların, örgütlü sol hareketlerin yerini alıp onları yıkmakta ve örgüt liderlerini ve entelektüel stratejistlerini ele geçirip taraf yapmakta olduklarını ileri sürmektedir (2001:128-9). Petras-Veltmeyer, STK liderlerinin sahip olduğu sayısız ekonomik imkanlardan örnekler vererek, STK’ların dünya çapında, iddialı ve eğitilmiş bir sınıfın yükselmek için kullandığı en son bir araç olduğunu iddia etmektedir. Sponsor ülkeler tarafından beslenen bu STK liderlerinin, artı bir şey üretmediklerini sadece bu sponsor ülkelere hizmet ettiklerini iddia etmektedirler. Bu açıdan STK’ların tanımlarına zıt bir rol üstlendiklerini de ileri

sürmektedirler. Onlara göre, STK'lar bir taraftan otoriter ve diktatörlük yönetimleri ile insan hakları ihlallerine karşı çıkarken, diğer taraftan ise radikal sosyo-politik hareketlerle rekabet edip, halk hareketlerini hakim olan neo-liberal elitlerle işbirliğine kanallandırmaktadır. Ninehan (2006, 98) da benzer şekilde SKT'ların, yeni Dünya Düzeninin gardiyanları tarafından kontrol edilerek manipüle edildiklerini ileri sürmektedir. Petras-Veltmeyer, çözüm için ise STK'ların, bugünkü şeklini ima ederek STK olmayı bırakıp, kendilerini sosy-politik hareketlere dönüştürmeleri gerektiğini ileri sürmektedir (2001:128-138).

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu incelenmenin sonucunda, STK'ların üzerinde uzlaşılan bir tanımın olmadığı, tarihsel izleri ve toplumsal farklılıkları bakımından farklı vurgu ve eğilimlerin olduğu ve türevsel anlamlar taşıdığı görülmektedir. Bu çerçevede, vurgu yapılan kavramların, kamusalılık (kamusal amaçlar), gönüllülük, haklar ve özgürlükler, demokrasi, özerklik, bağımsızlık, gayri resmîlik, karşıtlık, yurttaşlık, kentlilik ve medenilik şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan sivil toplum kavramı ve STK'ların temsili hakkında eleştirel yaklaşımlar mevcuttur.

Bütün bunların sonucu olarak STK'lar, bağımsız düşünen ve öyle de hareket edebilen, sivil (civic) kültüre ve siyasetin oluşmasına katkı sağlayan kuruluşlar olarak bağımsız bir tanım yapılabilir. Böyle bir tanım STK'ları, karşıtlık olgusundan uzak tutmaya yarayacak ve bağımsız olarak konumlandıracaktır. STK'ların, yaptıkları beyan ve ortaya koydukları hedeflere uygun olarak, bağımsız düşünmesi ve bağımsız hareket etmesi, onların en belirgin karakteri olacaktır. Ancak bu durumda ortaya çıkan temel soru, böyle bir bağımsız düşünme ve hareket etmenin ölçülebilmesi sorunudur. Bu alanda kriterler geliştirilemediğinden niceliksel olarak bunun ölçülmesi zor olabilir. Ancak bunun niteliksel ölçülerinden bahsedilebilir. Bu niteliksel ölçüler arasında, sözkonusu STK'nın, toplumda ve resmi otoriteler nezdinde temsile haiz olması, kredibilitésinin olması, olaylar, politikalar ve hükümetler karşısında tutarlı ve istikrarlı olması gösterilebilir.

TABLO I: STK'LARIN ÖZELLİKLERİ

NİTEL ÖZELLİKLER	NİCEL ÖZELLİKLER
Beyan (advocacy)	Yapı
Katılım	Üyelik şekli
- Mobilizasyon	Amaç
- Sesini yükseltme	Mali bağımsızlık (gelir kaynakları)
-Talep etme	
- Temsil etme gücü	
Sorumluluk alma	
-Şeffaf olma	
-Güçlendirme	
-Bölge menfaati	
Karşıt olma (çoğulculuk)	
Kitlesel temelli gruplar (formel üyelik)	
Yerine göre (daha az formel üyelere sahip olma)	
Güven	
Metod	
Sivil olma	
Demokratik olma	
Kredibiliteye sahip olma	
Tutarlılık	

Keane (2005:159), sivil toplumun gideceği daha uzun bir yol olduğunu çünkü, Rusya, Çin, Pakistan, Kuzey Kore, Cezayir ve Suudi Arabistan'da sivil toplumun henüz ciddi olarak görülmediğini veya hiç olmadığını belirtir. Ayrıca Keane (2005:155) küresel sivil toplumun kurumsal zayıflığı, özgürlükleri istismar edenlerce daha da zayıflatılmakta olduğunu belirtir. Sivil toplum özgürlüğünü istismar edenler, gangasterler, holiganlar, mafya, silah tüccarları, teröristler, özel güvenlik birimleri, psiko-katiller, sivil topluma zarar veren örgütlenme ve faaliyetlerdir.

C. STK'LARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sivil toplum kavramının tarihsel süreç içerisinde izlediği seyrin ortaya konması, günümüzdeki sivil toplum tartışmalarını anlamakta yol gösterici olacaktır. Bu nedenle kavramın felsefi kökeni ve gelişimi üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır. Jenö Szücs, modern sivil toplumun doğuşunun, modern Avrupa'da toplum ve devlet arasındaki bölünmenin ex nihilo (hiç yoktan) ortaya çıkmadığını, coğrafyaya göre değişen daha önceki tarihsel gelişmeler tarafından koşullandırıldığını ileri sürmektedir (Keane, 2004:28). Tarihsel süreç, belli zaman dilimlerine ayrılmaktadır. Kavramın tarihsel süreç içinde uğradığı değişim ve çok boyutluluğu hakkında fikir vermesi bakımından literatürde yapılan bazı sınıflamalara yer vermek aydınlatıcı olacaktır. Örneğin Riedel sivil toplumun gelişim sürecini şu evrelere ayırmaktadır; Sivil toplum kavramının Grek-Latin uygarlığındaki kullanımı; 18. ve 19. yüzyılda cereyan eden doğal hukuk akımıyla gelişen Aydınlanma felsefecilerinin sivil topluma yüklediği anlam; sosyalist akımın sivil topluma yüklediği anlam; son olarak liberal burjuva ideolojisi sonrası dönemde sivil topluma verilen anlamdır (Doğan, 2002:9). Diğer taraftan Tosun (2001:27) sivil toplumun, Batı toplumsal ve düşünsel gelişme dinamiğinin yarattığı bir ürünün içinde doğup geliştiği, siyasal-toplumsal felsefe tarihinde 12. yüzyıldan başlayıp, 18. yüzyıla uzanan gelişmeler ve 18. yüzyıl ortalarından günümüze değin devam eden tartışmalarda, Rousseau'dan Hegel'e, Marx'tan Gramsci'ye kadar birbirinden farklı içeriklere büründüğünü belirtir.

Bu bölümde, sivil toplumun tarihsel gelişimi, Antik Yunan ve Ortaçağ Avrupasında sivil toplum, Aydınlanma sürecinde sivil toplum, II. Dünya Savaşı sonrasında sivil toplum ile STK'lar ve 1990'lar yani küreselleşme sürecinde sivil toplum ve kuruluşlarının gelişimi şeklinde dört ayrı bölümde ele alınacaktır.

1. ANTİK YUNANDA VE ORTAÇAĞ AVRUPASINDA SİVİL TOPLUM KAVRAMI

Antik Yunanda ve Ortaçağ Avrupasında sivil toplum kavramının gelişim süreci ile ilgili geniş ve kapsamlı bir analiz, Doğan (2002) tarafından yapılmaktadır. Doğan bu incelemede sivil toplumun gelişiminde yaşanan değişimleri ve farklı yorumları ortaya koymaktadır. Doğan, Antik Çağdan yeni çağa kadar sivil toplum, devlet ile toplum arasında henüz açık bir ayrım yapılmamakta olduğunu, daha doğrusu böyle bir farklılığın açıkça ortaya çıkmamış olduğunu belirtir. Benzer bir şekilde Tosun (2001:29) da bu dönemlerde sivil toplumun açıkça belirtilmediğini ancak sivil toplumun düşünsel temelleri olarak, Antik Çağda Cicero, Orta Çağda Thomas Hobbes, John Locke, Montesqueu ve Rousseau'nu eserlerinde yer verdikleri, devlet-toplum ilişkileri bağlamında incelenebileceğini belirtir. Bu düşünürlerin, ileri sürdükleri, “doğal kanun”, “doğal kukuk teorisi”, veya “toplumsal sözleşme” nin, Aydınlanma çağına kadar kavram ve kuramlara yön veren egemen konumunu koruduğu iddia edilmektedir (Tosun, 2001:30).

Aristo, “politika” adlı eserinde sivil toplum kavramını "*koinonia politike*" şeklinde kullandığını belirtmektedir. Bu kavramdan bir devlet çatısı altında ulaşılan en yüksek iyilik veya amaç ile polis sınırları içerisinde yaşayan bütün diğer insan toplulukları anlaşılmaktaydı. Aristo, *politike koinonia* kavramı ile hem hukuksal anlamda insanların oluşturdukları toplulukları örneğin aileyi hem de toplumu kastetmekteydi. Bununla beraber, birey ve polis arasında bir ayrım yapma yoluna gitmemiştir. Yani devlet ile bireyler ve toplum kavramları içerik olarak ayrılmış değildir. İnsan ancak Polis yurttaşı olması halinde varlık ve değer kazanma şansını elde etmiş olurdu. Aristo'da Polis ya da diğer deyişle Site Devleti, bireyi dışta bırakmayan ve bütün toplumsal alanları kapsayıcı bir içeriğe sahiptir. Aristo, "*koinonia politike*" yani politik düzen kavramı ile *conciliatio*, *communitas* ve *societas civilis* (uzlaşma, toplum ve sivil toplum) terimlerini eş anlamlı olarak kullanmıştır. Burada özellikle, "*societas civilis*" (sivil toplum) kavramının anlam itibarıyla bir çok değişikliğe uğradığına işaret edilmektedir. Söz konusu kavram, aynı zamanda siyasi bakımdan örgütlenmiş bir güç anlamında monarşik krallık olarak da anlaşılmaktaydı. *Societas* kavramı *civitas* ve *res publica* terimleri ile özdeş anlamdaydı. *Koinonia* kavramı Antik Yunanda aynı zamanda "dayanışma, dostluk" ve her tür insan

topluluğunu anlatmak için kullanılmaktaydı. Buna karşılık politike koinonia terimi, birlikte davranmaya yatkın homojen ama aralarında bir örgütlenmenin söz konusu olduğu bir insan topluluğunu anlatmak için kullanılmaktaydı. Yunan düşünce geleneğinde, Site ile Site-dışındaki alan, yani *res publica* ile *res privata* arasında açık bir ayrımın söz konusu olmadığı görülmektedir. Devletin en yüksek insani erdeme ulaşmayı sağlayacak ve insanın mutluluğunu gerçekleştirecek bir kurum olarak görüldüğü böyle bir anlayışın egemen olduğu ortamda ancak devlet-toplum karşıtlığı yerine devletin, siyasal toplumun kuşatmasından söz edilebilir. Avrupa siyasal düşünce tarihinde Kant'a gelinceye kadar *societas civilis* terimi, devlet ve toplumun henüz ayrışmadığı hem devlet hem de toplum karşılığında kullanılmaktaydı (Doğan, 2002:10).

Antik Yunan ve Roma düşüncesini kaynaştıran Cicero, Yunan kavramlarından ve düşüncesinden yararlanarak devleti hem vatandaşların oluşturduğu kolektif bir bütün şeklinde “*societas humana*” hem de halkın sahip olduğu bir manevi kişilik olarak tanımlar. Bu tanımın karşılığı olarak *res publica* terimini kullanır. Cicero'da *res publica* terimi ile; aile reislerinin egemen olduğu *res privata* özenle ayrılmıştır. Fakat *res publica*, *res privata* karşısında kesin bir üstünlük sahibidir (Doğan, 2002:10).

Romalılarda *societas* kelimesi belirli bir amaca ulaşmak için birbiriyle akdedilen sözleşme ilişkisi, bir iç ilişki manası taşıyordu. Buna karşılık *societas*'a yani birden çok özgür kişinin bir araya gelerek karşılıklı taahhüt altına girme işlemine hukuksal ehliyeteye sahip bir tüzel kişilik anlamı yüklenmiyordu. *Societas*'ın kolektif bir kişilik olarak yorumlanması, ilk kez Ortaçağ İtalya'sında söz konusudur. Bundan önce *corpus societatis*'in ne cemaati (topluluk) oluşturucu ne de özgür davranma yeteneğine sahip hukuki bir kişilik olarak kabul edilmekteydi. Buna rağmen “*societas civilis, politica, populus, respublica*”, terimleri birbiri yerine kullanılan ve aralarında farklı nitelendirmeler bulunmayan birer kavram durumundaydılar (Doğan, 2002). Benzer şekilde, Augustine, siyasal toplum anlamında “*societas terresta*” ve Aquinas ise “*societas*” ile eş anlamlı olarak “*politike communitas*” terimlerinin kullanmışlardır. Roma Katolik Kilisesinde ise sivil toplum, kiliseye zıt olarak devlet anlamında kullanılıyordu (Tosun, 2001:31).

Ortaçağda koinonia politike kavramı, Avrupa'da bölünmüş siyasal egemenlik olgusunu karşılamak için kullanılmıştır. Bu anlamda feodaliteye dayalı yönetimler, Süzerein ile onun yasaları arasında yetki bölüşümüne dayalı olmuştur. Diğer

yandan kilise öğretisinde de sivil toplumdan kasıt, kilise karşıtı dünyevi iktidarı ifade etmek olarak kullanılmıştır. Bu anlamda kilise, dünyevi devlet otoritesi için sivil toplum terimini kullanmıştır. Siyasal egemenlikten mutlak egemenliğe tedrici gidişi hazırlayan bir toplumsal değişim yaşanmıştır. Burjuvazi bu değişimin belirleyicisidir. Burjuvazinin yükselmesiyle sivil toplum daha da anlam kazanmaya başlamıştır (Doğan, 2002:13).

Bu bağlamda kentlerin ortaya çıkması sivil topluma doğru gelişimin de başlangıcıdır. Ortaçağın sonuna doğru oluşan ve ticaretin gelişmesiyle büyüyen ve ekonomik bakımdan da özerklik elde eden kentleri anlatmak için de sivil toplum terimi kullanılmaktaydı. Günümüzdeki sivil toplum oluşumunda da kentlerin belirleyici rol oynamaları gerçeğinin Ortaçağa kadar uzandığı görülmektedir. Feodal egemenlik anlayışının tasfiyesi, Avrupa'da sivil toplumun doğuşu koşullarının yolunu açmıştır. 16.yüzyıldan itibaren burjuvazinin yükselmeye ve ağırlığını açıkça hissettirmeye başlayacaktır. Böylece burjuvazinin, sivil toplumun doğuşunda belirleyiciliğine işaret edilmektedir (Doğan, 2002:14-8). Avrupa'da ticaretin gelişmesinin yanında devlet toplum ayrışmasını doğuran diğer bir olgu da sanayi devrimidir. Sanayi devriminin de baş aktörü, özel mülkiyeti kutsayan ve giderek büyük sermayeciye dönüşecek olan burjuvazidir. 17. yüzyıldan itibaren burjuvazinin doğuşu, feodal ilişkileri de kökünden sarsmıştır. Dolayısıyla sivil toplum, değişime uğrayarak siyasal bir içerik kazanacaktır. Sanayileşmeye benzer şekilde bir diğer önemli gelişme ise basının doğuşu olmuştur. Basının doğuşu, merkantilist ekonomide etkili olan farklı bir unsur olmuş, 17.yüzyıl Avrupa'sında toplumsal ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır (Doğan, 2002:25-32).

Hobbes'ın yaklaşımında devlet, özgür ve eşit bireylerin kurduğu "societas naturalis"tir. Bu yaklaşımda sivil toplum, sonradan kurulmuş, kurumlaşmış bir toplum (homo artificialias) olup, insanlar arasındaki sosyal sözleşme bir toplum değil bir devlet yaratır. Toplumun bütünleşmesi ise ancak devlet iktidarı ile gerçekleşebilir. Hobbes'a göre, doğa yasaları, doğa durumunun terkedilip, sivil toplumun kurulmasını buyurmaz. Burada Hobbes'ın dayandığı sav, bireyin çatışmacı ve saldırgan niteliğinin öne çıkmasıdır (Tosun, 2001:32). Diğer taraftan John Locke ise Hobbes'tan farklı olarak, siyasal alanın statüsünde bir değişikliğin sözkonusu olduğunu ve devletin rolünün mümkün olduğunca sınırlanması gerektiğini ileri sürer. Siyasal liberalizmin öncüsü olarak kabul edilen Locke'ın düşüncesinin temelinde,

özgürlüklerin ve hukukun üstünlüğünün iktidarlara (devlete) karşı savunulması yatmaktadır. Locke'ın, yaklaşımında “sivil yönetim” den bahsetmesi, sivil toplum ile siyasal toplumun birbirinin alternatifi olarak kullandığını gösterir (Tosun, 2001:33).

Montesquieu ise sivil (medeni, özel) ile kamu hukuku (siyasal hukuk) ayrımını yaparak bunları sözleşme yaklaşımında birleştirir. Buna göre siyasal hukuk, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkileri düzenlerken, sivil hukuk ise toplum üyelerinin diğer üyelerle arasındaki ilişkileri düzenler. Bu anlayış, devlete karşı toplum söyleminin gelişmesine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla paradoksal olarak, sivil ve siyasal toplumun, devletle birlikte tanımlandığı bir durumu ifade eder. Bu durum, devlet ile toplum keskin bir şekilde ayırımından çok, tanımlanmış bir birlikteliğine işaret eder (Tosun, 2001:35). Siyasal felsefesinin özü liberalizm olan Montesquieu'nun, öngördüğü siyasal düzenin amacı, güçler dengesinin ılımlaştırdığı bir iktidardır. Ancak burada belirtilmesi gereken durum, Montesquieu'nun, özgürlüğün koşulu olarak toplumsal güçlerin dengesinin sadece aristokratik bir toplum modeli üzerine düşündüğü anlaşılmaktadır. Buna rağmen, bu durumla biraz paradoksal olarak, Montesquieu halkın mutlak egemenliği sonucuna ulaşır (Aron, 2004: 36 ve 50). Diğer taraftan Rousseau, devleti, “etat civil” olarak isimlendirmeyi, insanlığın “sivilleşmemiş” durumuyla ilişkilendirir. Rousseau, sivil toplumu, özel mülkiyet üzerine oturtur. Rousseau'nun sivil topluma ilişkin yaklaşımın temel bir unsurunu da yurttaşın bakış açısı oluşturur. Rousseau'ya göre yurttaş, bir bütünün parçası, bir kesirin değeri ve paydasına bağlı olarak yurttaşın değeri ait olduğu topluluğa (bütüne) bağlıdır. Bu çerçevede Rousseau'nun geliştirdiği, “toplumsal sözleşme” de bireyin kendisinin de bir parçası olduğu bütüne (topluluğa) bağlılığını göstermesi ve üyesi olduğu halkın aracılığı ile egemenliğe katılması öngörülür (Tosun, 2001:35).

2. AYDINLANMA SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KAVRAMININ GELİŞİMİ

Aydınlanma Çağı'na kadar sivil toplum, belli bir hukuk düzenine tabi bir tür siyasi örgüt olarak anlaşılmıştır. Doğan (2002:29) Aydınlanma akımı ile beraber yeni bir anlam yüklenen toplum kavramının tarihsel arka planının belirlenmesi için aydınlanma öncesi Ortaçağ toplumunun üretim ve yönetim biçimleri dünyası ile Fransız devrimini de içinde barındıran yeni siyasal felsefe ve dünyaya bakışı

ayırmanın gerekli olduğunu belirtir. Ona göre, aynı zamanda toplumun örgütlenme ve yönetim tarzı bu iki ayrı düzeye göre değerlendirilmelidir.

Sivil toplum kavramı felsefi alanda Ortaçağa özgü negatif anlamdan sıyrılarak aşamalı olarak olumlu bir içerik kazanmaktaydı. Sivil toplumun içeriğinin bu şekilde değişmesinde Hobbes ve Locke'un katkıları önemli yer tutar. Toplum sözleşmesi düşüncesi, beraberinde siyasal toplum ve sivil toplum ikileminin habercisi olmuştur. Diğer yandan Adam Smith de sözleşme kuramını kullanmaksızın ekonomiyi sivil toplum alanı olarak belirlemekteydi. Felsefi alanda yaşanan bu değişimin itici gücü burjuvazi olmuştur (Doğan, 2002:29-30).

Aydınlanma felsefesi akımından en çok monarşinin sınırsızlığı zarar görmüştür. Kilise öğretisinin eleştirilmesi meşruluk temelini teokrasiye dayanmış sınırsız iktidarın da eleştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Rasyonalizm ve aydınlık felsefesi bu yönde gelişirken, dinin peşin yargılarını ortadan kaldırırken, dolaylı olarak siyasal peşin yargılar da zayıflamıştır (Doğan, 2002:30).

Aydınlanma felsefesini sahiplenen burjuvazi için öncelikli olarak hak, mülkiyet olmuştur. Mülkiyet konusundaki yaklaşım henüz feodalitenin getirdiği toplumsal örgütlenmeden kurtulmak için yeterince güçlü bir burjuvazinin bulunmadığı Almanya'da da hissedildiğinden Kant; Locke, Rousseau, Montesquieu ve Voltaire gibi Fransız aydınlanmacı düşüncesini Almanya'ya taşımıştır (Doğan, 2002:31). Burjuvazi artık güçlü devlet otoritesini sınırlamayı amaçlamıştır. Bu noktada iktidarı sınırlamak için ortaya konulan en önemli dayanaklardan biri devletin toplum karşısında sınırlanması olmuştur. Bu sınırlılığın belirlenmesinde liberal düşünürlerin ortaya koydukları kuramlar yönlendirici olmuştur. Bu, aynı zamanda sivil toplum kuramsal çerçevesinin ortaya konması ile olmuştur (Doğan, 2002:31).

Comarff'a göre sivil toplum kavramının kökleri, 1700'lere gider ve bazen analitik, bazen pragmatik, bazen tasvirici ve bazen de aşırı felsefik olarak neo-modern mit olmuştur (Kaldor, 2003:17). 17. ve 18. yüzyıl düşünürlerine göre sivil toplum, doğa durumuna göre tanımlanmaktaydı. Buna göre, sivil toplum, siyasi otoritenin uyguladığı ancak kendisinin de uymak zorunda olduğu temel bireysel hakları içeren hukuk devletinin oluşturduğu toplum olarak tanımlanıyordu. Devlet ve sivil toplum arasında kesin bir sınır çizilmemekle birlikte sivil toplum, laik anayasal bir düzeni ifade etmekteydi. 1750'li yıllardan itibaren, kavram neredeyse zıt bir anlam kazanmıştır. Sivil

toplum, artık devlet kavramıyla ilişkilendirilmekten çıkmış, giderek devlete eşdeğer nitelikte ayrı bir kavramı temsil etmeye başlamıştır. Bu durum, o dönemde liberal bir dünya görüşünü savunan burjuvazinin, sivil toplum kavramını, siyasi alandan bağımsız, toplumun özel yaşamına ve ekonomik pazara ayrılmış bir sosyal alan ile eş tutmasından kaynaklanmıştır (Doğan, 2002:32-33).

17.yüzyıl doğal hukuk okuluna mensup düşünürlerde sivil toplum kavramının anlamı ile devletin geleneksel-siyasal kimliğinin aynı anlama geldiği görülür. Bu dönemde civitas, societas, societas civilis, populus ve res publica terimlerinin birbirlerinin yerlerine ikame edilebilir terimler olmuştur. Sivil toplum kavramı, ilk kez Adam Ferguson tarafından 1767'de "Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme" adlı çalışmasında kullanılmıştır. Ferguson, sivil toplumu, ilkel toplumun antitezi olarak kullanmıştır. Adam Smith de benzer bir şekilde sivil toplumu, medenileşmiş toplum olarak kullanmıştır (Bobbio, 2004:99).

Hegel ve Marx'a gelinceye değin bu terim, 'devlet öncesi toplum' durumu; doğa durumu-sivil durum karşıtlığı; sivil toplum-farkı; societas civilis kavramı ile devlet kavramı ya da devlet öncesi toplum ile devlet ortaya çıktıktan sonraki toplum arasındaki ilişki; sivil toplum ile siyasal toplumun karşıtlık durumu; doğa durumu ve sivil durum ayrımı gibi karşıtlıklar üzerinde kavramsal tartışmalar yapılmıştır. Orto von Gierke doğal hukukçu devlet kuramında societas civilis kavramının, ne halkın bütününe anlatmak için ne de toplum sözleşmesi öğretisinde kullanılan bir terim olduğuna dikkat çekmektedir. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren societas civilis kavramına henüz bağımsız ve temel bir anlam yüklenmemiş olduğu söylenebilir. Bununla beraber bu ve takip eden yüzyılda toplumun devletten farklı bir sosyal düzey olarak görülmeye ve giderek "politik olmayan" bir anlam kazanmaya başladığına işaret edilir (Doğan, 2002:33). 19. yüzyıl başlarından itibaren ise, "sivil toplum" terimi ile burjuvazinin özgürleşmesi ve feodal egemenlik anlayışından uzaklaşma kastedilmeye başlandı. Burjuvazi yeterince güçlendiğinden iktidar ile liberal anlamda özgürlükler arasında karşıtlık belirmiştir. Bu karşıtlığın özünde insan iradesine rağmen hiçbir yönetimin var olamayacağı yaklaşımı egemen olmuştur. Yeni bir terim olarak sivil toplum giderek iktidar ve devletin örgütlenme biçimi karşısında bir olumsuzlama manası kazanır. Böylece artık sivil toplum kavramının birden fazla anlamı vardı. Bu anlamda sivil toplum kavramı, aynı zamanda devletin doğrudan yer almadığı ve siyasal faaliyet dışında bulunan alan mülk sahiplerinin

egemen oldukları bir alan, siyasal iktidar yerine sadece ekonominin ve kişinin mülkiyet özgürlüğünün meşru karşılandığı bir toplumsal boyut manasına da kullanılmıştır. Böylece siyasal felsefede artık "bürgerliche Gesellschaft" teriminin neyi ifade ettiği konusunda modern dünyada bir tartışma başlamıştır (Doğan, 2002:34). Önceki toplum ayrıcalıklarına ve kapalı ekonomiye dayalı iken, yeni anlam yüklenen toplum kavramına Fransız devrimi sonrası için "burjuva toplumu" yani sivil toplum; (Bürgerliche Gesellschaft) terimi, kullanılmaya başlanmıştır (Doğan, 2002:35-7).

19. yüzyıldan itibaren, Tocqueville'in, Durkheim veya Weber'in ilham kaynağı olduğu modern sivil toplumun yeni bir yorumu ortaya çıkmaktadır. Bu yorum beş temel kurala dayanır: Sivil toplum, devlet, aile ve yerel yaşamdan bağımsız bir toplumsal alandır; Bireyler, sivil toplumu oluşturan herhangi bir dernek, işyeri veya gruba katılmaya zorlanamazlar; Sivil toplum, hukuk düzeninin dışında kalmaz; sivil toplum, kolektif hedefler koyar ve vatandaşları temsil eder. Örgütlü sivil toplum bireyler ve devlet arasında "aracı" ve "itici güç" olarak rol oynar; Sivil toplum,"yetki devri" (subsidiarity) boyutunu getirmiştir. Devlet ancak kendi girişimi, vatandaş açısından, yerel, bölgesel veya ulusal girişimden daha etkin ve yararlıysa, harekete geçmelidir (Doğan, 2002:40-42).

Örneğin Weber, toplumsal ilişki ve mücadele kavramlarını geliştirmesinin bir sonraki aşamasında toplumsal grupların oluşturulmasını içeren ikinci aşamayı ortaya koymaktadır. Buna göre aktörlerin bütünleşmesi süreci ya toplumsal oluşum yada topluluk yaratmaya yol açar. Bu oluşumların, ya bir topluluk (gemeinschaft), ya bir yönetim ekibi (verwaltungsstab), ya bir birlik (verband), ya bir işletme (betrieb) yada bir işletmeler birliği (betriebsverband) olarak ortaya çıkar. Ancak Weber bunların ötesinde toplumsal davranışı, yeniden kurmada diğer önerileri ve formülasyonları ileri sürer. Bunlar, dernek (verein) ve kurum (anstalt) olmaktadır. Dernekte, katılanların bilinçliliğine ve gönüllülüğüne dikkat çekerken, kurumda katılanların buyruklara uymasına dikkat çeker. Weber'in bunların ötesinde toplumsal örgütlülük bakımından ileri sürdüğü diğer oluşumlar, siyasal birlik (politischer verband) ve hiyerokratik yada kutsal birlik (hierokratischer verband) şeklindedir (Aron, 2004:436-439). Weber'in, bir anlamda bu hiyerarşik örgütlenme önerileri sivil toplumu içermektedir. Ancak Weber'in, sivil topluma bir çeşit bir ara aşama rolü vermekte olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Aron, Weber'in, siyaseti, insanın insana egemenliğini

içeren insan davranışının bütünü olarak gördüğünü ve ulusun büyüklüğünü ve devletin gücünü herşeyin üstünde tuttuğunu ileri sürmektedir (2004:444).

Diğer taraftan Tocqueville ise özgürlüklerin korunmasına katkıda bulunacak faktörler olarak yarı anayasal ve yarı toplumsal olmak üzere siyasal durumları belirtir. Bunların anlamının, örgütlenme özgürlüğü ve bunların kullanımı yani örgütlerin çoğalması olduğunu belirtir. Tocqueville bunlara örnek olarak Amerikan deneyimini ileri sürerek, toplumsal sorunları pragmatik biçimde tartışmaya eğilimli çıkar örgütlenmelerini göstermektedir. Tocqueville, demokratik toplumun özelliklerini sıralayarak, eşitlik duygusunun egemen olduğuna, toplumsal örgütlenme ve ideoloji arasında sıkı bir bağ olduğunu, bireyciliğin önemini, demokratik toplumların doyumsuz olduğunu, ve karşı devrimci olduğunu ileri sürer (Aron, 2004: 190-192).

Keane'ye göre 18. yüzyıldan 20. yüzyılın sonuna kadar sivil toplum, hükümetten, aileden ve piyasadan farklılaşan kendine has sosyal bir alan olarak tanımlanmıştır (Holton, 2005: 133). Bu yüzyıllar boyunca, sivil toplumdan liberal düşünürler ile totaliter düşünceye kaynaklık eden düşünürler arasında birbirine farklı düşen tartışmalar yapılmıştır. Liberal öğretilerde sivil toplum, özgürlüklerin yaşam alanı bulunduğu, siyasal iktidarın sınırlı yetkilere sahip olduğu, hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik bir toplum durumu olarak nitelenir. Amaç devletin sivil toplum öğelerine saygılı davranmasıdır. Örneğin Harrington, (2005: 25-6), sivil toplumu, 18. yüzyılda, devletin kanun ve eylemleri ile bireyler ve ailelerin çıkarları arasında aracılık yapan toplumsal kurumlar olarak niteler. 19. yüzyılda ise, liberal ideolojinin yükselişi çerçevesindeki sivil toplum, mülk sahiplerini ve devletin zenginliğinden yararlananları içeren bir anlamda kullanılmıştır. Örneğin Mill, özgürlüğü savunma anlamında, hükümetin (devletin) sınırlandırılması zorunluluğu ve hükümetin görev yaptığı toplumun çıkarlarını temsil etmesi gerektiğini belirtir. Ona göre devlet, sivil toplumun, bağlı bir hizmetkarıdır (Harrington, 2005: 25-7). Bunun aksi tutumlar siyasal sistemde meşruluk krizi doğurucu sonuçlar içerebilir (Doğan, 2002:36).

Buna karşılık Hegel, Marx ve Gramsci de sivil toplumdan anlaşılan liberal öğretilerle aynı olmakla beraber, bu düşünürlerden ilk ikisinde liberal anlamda sivil toplum, aşılması gereken bir toplumsal aşamadır. Gramsci'de ise çok açık söylenmese de sivil topluma tamamen olumlu bir anlam yüklenmez. 19. yüzyılda Hegel ve Marx gibi düşünürler, sivil toplumu, daha çok burjuva ve bireyci dünya görüşü olarak tanımlamıştır (Doğan, 2002:36). Liberalizm ve sosyalizm, sivil

toplumun tanımına ilişkin kavgalarda zıt kutupları temsil etseler de, sivil toplum, siyasi alanın antitezi olarak tanımlanmaktadır: Liberalizm, sivil toplumu, bireysel özgürlüğün ve sözleşmeye bağlanmış ilişkilerin kalesi olarak görürken, sosyalizm, baskı ve sınıf ayrılığının ifadesi olarak yorumlamıştır. Hegel, sivil toplumu, siyasal toplum öncesi anlamında, yani doğal toplum denilmiş olan insan toplumu evresi anlamında kullanır. Hegel sivil toplum kavramına yalnızca ekonomik ilişkiler alanı ve sınıfların oluşumunu değil, aynı zamanda adli mekanizmayı, idari ve örgütsel yapıları da yani geleneksel amme hukunun iki yönünü de dahil eder. Hegel’de sivil toplum, liberal devletin ilkelerine göre yapılan dışsal düzenlemelerle birlikte ekonomik ilişkiler alanıdır ve aynı zamanda hem burjuvazi toplumunu hemde burjuvazi devletini içerir (Bobbio, 2004; 97-103). Marx ise sivil toplumu, ekonomik ilişkilerin bütünüyle yani altyapısal alanla özdeşleştirmektedir. Marx sivil toplumun anatomisinin ekonomi politikte aranması gerektiğini ileri sürerek, altyapı ile üstyapı arasındaki ilişkiler hakkındaki tezini geliştirir. Diğer taraftan Gramsci’nin sivil topluma yaklaşımı ise Marksist gelenekte bir yenilik getirmektedir. Gramsci’nin vurgusu, Hegel’in devlet vurgusunun aksine Marx’ın yaptığı gibi sivil topluma olmuştur. Ancak Gramsci’nin Marx’tan ayrı olarak vurgusu, sivil toplumun altyapısal alana ait olduğunu belirtmekle birlikte, üstyapının kendi içinde cerayan etmesi yaklaşımıdır. Gramsci, devletin sonundan da bahseder. Gramsci, devletin sonunu, siyasal toplumun, sivil toplum içerisinde erimesi olarak öngörür. Gramsci, düzenlenmiş dediği, devletsiz bir toplum, siyasal toplumun işgal ettiği tüm uzamı bertaraf edinceye kadar, sivil toplumun ve bundan dolayı hegemonik güçlerin genişlemesinin sonucu olarak görür (Bobbio, 2004: 99-116).

Sivil toplumu aktif vatandaşlık ile ilişkilendiren Dahrendorf ise, sivil toplumu "başkalarına saygı gösteren, başkalarını cesaretlendirip, harekete geçirmek isteyen ve geçebilen, eyleme yönelik araçları yaratabilen, kendinden emin, korkusuz ve korku duymak için nedeni olmayan kadınlar ve erkekler, yani vatandaşlar" olarak tanımlamıştır. Aktif vatandaşların özellikleri ise girişimcilik ve yenilikçilikdir. Şoklara dayanıklı olup, yeni fırsatlar yaratırlar. Güç şartları altında yaşayan ve göreceli olarak toplumun daha az şanslı kesimleri için toplumsal destek sağlamak üzere kendilerini düzenleyebilirler. Çağdaş toplumlar da sivil toplum, devlete karşı çıkış olmayıp, devlet, ekonomik pazar ve vatandaşlar arasında üçüncü sektör olarak bir rol üstlenmiştir.

1700'li yılların sonunda bazı STK'ların ortaya çıktığı görülür. Bunlar, Pennsylvania Köleliğin kaldırılması Geliştirme Derneği (1775), Societe des Arms des Noirs (Fransa, 1788) ve İngiliz ve Fransız Anti-Slavery Society (1788) kuruluşlarıdır (Kaldor, 2003:153). Diğer taraftan sivil toplumun, 1830'lardan itibaren yoğun bir şekilde kendi kurumlarını oluşturmaya başladıkları görülmektedir. Bu doğrultuda STK'lar, 1830'lardan beri kurumsal olarak gelişmektedir (Mathews, 1997:203-207). STK'lann ortaya çıkışı, modernleşmesi, uluslararası bilinçe ulaşması ve aktif olmasına, 1838'de kurulan İngiliz Anti-Köle Derneği ve 1863'te Cenevre'de kurulan Kızıl Haç gösterilmektedir. Kızıl Haç'ın sahip olduğu tarafsızlık, bağımsızlık, kimliğine bakmadan insanlara yardım etme bağlılığı gibi prensipler, 1900'lerin başlarında diğer STK'lar tarafından örnek alınmıştır. Save the Children (1919), 2. Dünya Savaşında savaştan etkilenen insanlara yardımı öngören Oxfam (Oxford Committee for Famine Relief) (1942) ve CARE (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere) (1945) gibi insani yardım kuruluşlarının hızla artmasına yardımcı olmuştur.

Birçok STK, BM'nin kurulmasıyla uluslararası düzeyde etkilerinin daha da artacağı fırsatını görmüştür. Ülkelerin resmi temsilcileri 50 yıl önce San Fransisko'da toplanıp BM Anayasasını hazırlamaya başladıklarında, STK'lar, BM'nin karar verme mekanizmalarına katılma yönünde ciddi bir gayret göstermişler ve başarılı olmuşlardır. BM Anayasasının 71. Maddesine göre BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi STK'lara danışma statüsü vererek BM'de oy sahibi olmasa da söz sahibi etmiştir (Willets, 2000:196).

3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI SÜREÇTE STK'LARIN GELİŞİMİ

STK'lar, 1950'lardan itibaren ilgi alanlarını hızla genişletmektedirler. Bu süreçte STK'larda bir politika değişikliği daha olmuştur. Bu değişiklik ise acil yardım politikaları yanında orta ve uzun dönemli kalkınma ve İnsani yardım politika ve faaliyetlerine yönelmek olmuştur. Bu değişikliğin ardından gelişmiş ülkelerdeki STK'ların parasal yardımıyla, STK'lar, gelişmekte olan ülkelerde de daha hızlı kurulmaya başladı. 1980'lerde uluslararası STK'ların sayısı binleri bulmuş ve program ve faaliyetlerin içeriği de hızla artmıştır. Bu süreçte STK'lar BM'de ilgi ve

katılımlarını artırmışlardır. Bu bağlamda Dünya zirvelerine katılmışlar ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi kuruluşlara yardımlarda bulunmuşlardır. 1989'da BM Ekonomik ve Sosyal Konseye danışma statüsünü sahip 848 teşkilat olmuştur. Binlerce STK da dünyanın her köşesinde etkinlikle faaliyetlerini sürdürmektedir.

4. 1990'LARDA SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE STK'LARIN YÜKSELİŞİ

1990'lar, dünyadaki değişimler nedeniyle, STK'lar için yepyeni bir sayfa olmuştur. STK'ların sayısı katlanarak artmaya devam etmektedir. UIA'a (Union of International Associations) göre 1906'da IGO'ların sayısı, 37 ve INGO'ların sayısı ise 176 iken, 2000'lerde IGO'ların sayısı 1830'a, INGO'ların sayısı ise 38243'e ardından 2006 itibarıyla ise IGO'ların sayısı 4055'e, INGO'ların sayısı ise 44128'e çıkmıştır (www.uia.org/organisations/faq/statistics).

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Eylül 2000 tarihinde yapılan BM Bin yıl Zirvesinde, 'STK devriminden bahsetti' ve 'BM'nin, STK'ları partner olarak kabul ettiğini' söyledi. 1990'ların yeni dili, "sosyal partnerler kavramı" şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü bu kavram, hükümetler ile STK'lar arasında eşit statüyü ima etmektedir. Bundan dolayı devrimci bir havaya sahiptir. Ancak partnerlerin buradaki eşitliği oy hakkı ve sorumluluk anlamında tam bir eşitlik değil, tüzel kişilik anlamındadır (One country, 2000:8). Diğer taraftan, ulusal STK'ların durumu bundan farklıdır. BM, ulusal STK'lar ile yeterli bir ilişki geliştirememiştir. Çünkü ulusal STK'lar, BM'de temsil hakkını ancak 1996 yılından itibaren elde etmişlerdir (Willets, 2000:207).

1994 Viyana İnsan Hakları Zirvesi, 1994 Kahire Nüfus Konferansı, 1995 Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesi ile Pekin 4. Kadın Konferansı ve 1996 HABITAT II gibi BM Dünya zirvelerinde resmi toplantılara hem paralel olarak ve hem de ortak yapılan STK toplantıları gerçekleştirilmiştir. Örneğin, 1995 Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesi, sivil toplum örgütü olarak sendikaların dünya politikasına etki yaptığı önemli bir aktivite olmuştur. Kopenhag Zirvesi, ICFTU, ETUC ve Dünya İşçi

Sendikaları Konfederasyonu'nun (WCL) ortak gayretleri ile ILO ile işbirliğinin bir katkısı olarak gerçekleştirildi.

STK'lar için, BM zirvelerinin her biri, bir sonraki zirve için önemli tecrübeler sağlamıştır. 1996 HABITAT II Zirvesine kadar, zirve toplantılarına da resmi delege ile STK'ların çalışmaları ayrı ayrı yürütölüp sonuçlanıyordu. HABITAT II'de STK'ların etkinliği lehinde yeni bir adım daha atılmıştır. Resmi delegasyon çalışmaları ile STK'ların çalışma ve sonuçlarının birlikte tartışılarak birleştirildiği yeni olan ortaklık komitesi kurulmuştur. STK'ların, söz konusu Ortaklık Komitesi ile BM'nin bu önemli zirve toplantıları ile aldığı dünya kararlarına doğrudan katılacağı mekanizma gerçekleştirilmiş oldu. Diğer taraftan, STK'lar sadece BM'nin toplantılarında etkinlik göstermekle kalmayıp diğer uluslararası kuruluşların toplantılarında da etkin bir rol oynamaktadırlar. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Kasım 1999'da İstanbul'da yapılan Zirve toplantısına da resmen akredite olarak etkin bir faaliyet göstermişlerdir.

STK'ların, BM'ye yönelik bu çalışmaları ve yaklaşımları, sivil itaatsizlik (Thoreau, 1997) yaklaşımından ayrıldığını görüyoruz. Sivil itaatsizlikle katılmama ve işbirliği yapmama (non-cooperation ve non-participation) etkili bir yöntem iken küreselleşme de bunun aksine, STK'ların BM çalışmalarına yaygın ve etkin katılım ve işbirliği içinde oldukları görölmektedir. STK'lar bu süreçte, BM ve diğer uluslararası kuruluşlarla içice çalıştıklarını vurgulamak gerekir. Bu haliyle STK'lar, adeta uluslararası düzeyde sivil itaatsizlik temelinde bir tepkisel yaklaşım ve görüntüsünde olmaktan çok, öneren partnerler olma yolunda görünmektedirler (Kapstein, 2000:372). STK'ların, BM çalışmalarında birer yardım, birer teklif üreten, birer yönlendiren ve ufuk veren örgüt olma özellikleri daha öne çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinde, bir anlamda küresel kanunların kural ve kurumların şekillendirilmek istenmesi söz konusudur.

STK'ların son yıllarda yükselmesine en çarpıcı bir örnek gelişme, Eylül 2000 tarihinde New York'ta gerçekleştirilen BM Binyıl (Milenyum) Zirvesi olmuştur. Milenyum Forumuna 1800'den fazla STK katılmıştır. Büyük sayıda STK'ların katılımı yanında dikkat çeken bir başka özellik ise katılan STK'ların ölçütlerinin çok farklı olmasıydı. Zirvenin en önemli amacı, yeni yüzyıl için "kollektif bir vizyon" oluşturmaktı (One country, 2000:42). Odak noktasında ise barışın sağlanması, fakirliğin giderilmesi, insan hakları, çevre, Küreselleşme ve BM'nin yeniden

canlandırılması gibi hususlar vardı. Bu çerçevede ana teması, "21. yüzyıl için BM" olan forumda barış, güvenlik ve silahsızlanma; fakirliğin giderilmesi, borçların silinmesi ve sosyal kalkınma; insan hakları; sürdürülebilir kalkınma ve çevre; küreselleşmenin meydan okuması, eşitlik, adalet, fakirliğin giderilmesi; ve BM'nin ve uluslararası kuruluşların güçlendirilmesi ve demokratikleştirilmesi şeklinde altı ana ayrı başlık altında tartışmalar yapılmıştır. Forum'da çok ciddi görüşler de dile getirilmiştir. Bunlardan biri, sivil topluma çok güçlü bir kurumsal yer sağlayacak olan çok az kullanılan "Trusteeship Council"ın "Küresel Halk Asamblesine" dönüştürülmesi olmuştur (One Country, 2000:36).

D. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YÜKSELİŞ NEDENLERİ

STK'ların, son yıllarda hızlı yükselmelerinin birçok nedeni bulunmaktadır. Temel nedenlerden bir kısmı aşağıda incelenmektedir. Bu nedenler onüç ayrı başlık altında değerlendirilecektir. STK'ların yükselmelerinin nedenleri arasında ilk olarak, sivil toplum kuruluşlarının, yapıları ve amaçları itibariyle, dengeleyici ve iyimserlik umutlarını ortaya çıkartıcı rol oynaları gelmektedir. Sivil toplum örgütleri, bu yapı ve anlayışları ile özellikle Soğuk Savaşın hemen ardından gerginleşen, kutuplaşan ve çatışan bir dünyada bir denge, bir uyum, bir konsensüs ve bir birlikte yaşamaya yöneltici unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Küçülen Dünyamızda, 1998:101).

İkincisi, Soğuk Savaş sonrası yeni dönemde, küresel sivil toplumun yükselmesine yol açan yeni bir terminoloji de gelişmektedir; Küresel Köy (global village), küresel yönetim (global governance), küresel vatandaşlık (global citizenship), küresel dünya, küresel sivil toplum, küresel demokrasi, küresel toplumsal hareketler, küresel vatandaşlık, küresel pazar, küresel sermaye, küresel kültür, küresel değerler, küresel kimlik, küresel dil, küresel siyaset, küresel muhalefet, küresel modernite, küresel sanat, küresel üretim, küresel tüketim, küresel başkanlık, küresel hukuk, küresel emek, küresel din ve küresel terör (Keyman, 2005:18). Bütün dünyada yaygın olarak tartışmaya açılan bu terminolojik gelişmelerin hem bir sonucu ve hem de tamamlayıcısı olarak küresel sivil toplumun (global civil society) yükselişi ortaya çıkmaktadır (Hopgood, 2000: 6).

Üçüncüsü, küreselleşme süreci, insan güvenliği kavramını daha ön plana çıkarmaya başlamıştır. Artık insan güvenliği, sadece askeri ve dış bir tehdit olarak görülmemektedir. Aynı zamanda insanın günlük yaşamda ihtiyaç duyduğu, gıda, barınma, istihdam, sağlık ve kamu güvenliği gibi konular da artan bir önem ve gereklilik arz etmektedir. Hele bir de Soğuk Savaşın ardından dünyada yaşanan sayısız çatışmaların devletlerarası olduğu ve çoğu kez devletlerin bunları vatandaşlarına karşı giriştiği dikkate alınırsa bu durumun ortaya ciddi bir insan güvenliği boyutunu çıkardığı anlaşılır (Michael, 1993:153). Bu durum, STK'ların doğuşu ve etkinliğini ateşleyen bir faktör olmaktadır.

Dördüncüsü, ideolojik bağlamda laissez-faireci liberalizmin zaferini, Soğuk Savaş'ın sonuyla ilan etmiş olması ve bu ideoloji ile aynı idealleri paylaşan başta ABD gibi devletlerle DTÖ, DB ve IMF gibi kuruluşların küreselleşmeyi bir gerçek değişim modeli olarak tüm dünyaya zafer anlayışıyla sunmuş olmaları ile globalizasyon sürecinin 1980'li yılların sonunda yeni bir ivme kazanması arasında pozitif bir ilişki vardır. Bunlar, dünyadaki ekonomik liberalleşme gayretleridir. Ulaşım, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler globalizasyon sürecine alt yapı hazırlarken, bunun yanında uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, tarife ve kotaların kaldırılması, uluslararası finans ve sermayenin önündeki engellerin asgariye indirilmesi de önemli birer faktör olarak belirtilmelidir. Hem hükümetler arası ilişkilerin, hem de STK'ların, globalizasyonun taşıyıcıları olarak oynadıkları olumlu roller bu çerçevede gerçekleşmektedir. Keane (2004:16), ekonomilerin halihazırdaki yeniden yapılanmasının, devlet-sivil toplum ilişkisi konusuna gösterilen yeni ilginin anahtar etmenleri arasında yer aldığını belirtmektedir. Çünkü bu ekonomik yeniden yapılanma sürecinin, savaş sonrası uzun yatırım ve refah dalgasının sahip olduğu büyüme potansiyelinin tükenmesi nedeniyle harekete geçirildiğini iddia etmektedir. Keane, böylece bu sürecin, birçok devlet politikasının, sivil toplum içinde yer alan görece bağımsız meta üretimi ve mübadele süreçlerine yaşamsal bağımlılığını kesin bir şekilde gözler önüne serdiğini ifade etmektedir.

Beşincisi, buna paralel olarak önemli bir gelişme de uluslararası kuruluşların politika ve çalışmalarındaki yeni boyutlarında yaşanmaktadır. Sosyal boyut ve sosyal kaygılar (social clause veya social dimension) uluslararası kurum ve kuruluşların resmi politikaları arasında yer almaya başlamıştır. Dünya Ticaret Örgütü (WTO), G-8 Zirvesi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Davos Dünya

Ekonomik Forumu, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar, "sosyal boyut" (social clause) kavramını, ya resmi politikalarına eklemişler, ya da kendilerini bu yönde yoğun bir tartışmanın içinde bulmuşlardır (Langley, 2000:463).

Altıncısı, sorunların küresel boyutta olması ve ortak hale gelmesidir. Bugün, istihdam ve çevre sorunları, refah ve sosyal adalet hedefleri, sadece ulusal düzeyde çözümlenebilir sorunlar olmaktan çıkmıştır. Bu da dünya'da STK'ları bir ihtiyaç haline getirmektedir. Merkeziyetçi anlayışla idare edilmeleri mümkün olmayan karmaşık toplumlarda, mevcut sorunlar, ancak toplumun yerel, ulusal ve bölgesel düzeyde etkin katılımıyla çözülebilir. Bu sorunlar, bütün küreyi bir bütün olarak ilgilendiren veya küresel ölçekte etkileri olan ve bu anlamda küreselleşmeyi zorunlu ve kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu sorunlar yığını küreselleşemeyi, başta Ozon tabakasının delinmesinden suların kirlenmesi, yeryüzündeki yeşil alanların hızla yok edilmesi ve doğal hayatın köklerinin kazanmasına kadar pek çok çevre sorunları olmak üzere, küresel ölçekli terörizm, sınır tanımayan sağlık, işsizlik ve açlık gibi insani sorunlara tüm ilgili ve yetkilileri "küresel" çapta çözüm üretme mecburiyetinde bırakmaktadır. Keane (2004:18) örneğin, bugün dünyada üretim krizi niteliğini de taşımakta olan istihdam krizinin, sivil toplum içinde daha fazla çoğulculuk olanağını sağladığını iddia etmektedir. Çünkü ekonomide yaşanan yeniden yapılanma niteliğinde deregülasyon yaklaşımlarının, Keynezci refah devletinin yüksek istihdam düzeyi taahhüdünü etkili bir biçimde gerçekleştirme kapasitesini ciddi bir biçimde zayıflattığını belirtir. Keane dolayısıyla Keynezci refah devleti politikalarının başarısızlıkları etrafındaki siyasal tartışmaların da eski devlet-sivil toplum ayırımına gösterilen ilginin artmasına neden olduğunu belirtmektedir.

Bunun yanında sadece maddi değil, hak ve hürriyetler konusu da artık sadece bir vatandaşlık sorunu ve ulusal hukuku ilgilendiren bir konu olarak görülmemektedir. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi konular artık küresel çaptaki sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Zaman ve mekan boyutlarının daraldığı ve küçüldüğü bir dünyada mikro düzeyden en makro düzeye kadar daha insani bir siyasal yapı arayışı da globalizasyonun ve dolayısıyla STK'ların sürekli alt yapısını oluşturmaya devam etmektedir.

Yedincisi, sivil toplum ve devlet arasındaki ilişki üzerindeki tartışmaların canlanmasının, yeni toplumsal hareketlerin doğuşuyla da ilgili olduğu iddia edilmektedir (Keane, 2004:21). Keane, yeni kolektif eylem biçimlerinin canlı bir

gelişme gösterdiğini ifade ederek, bu hareketlerin, tabandan gelen oluşumlara, gayri resmi ve gizli örgütlenme biçimlerine büyük bir değer verdiklerini, iş örgütlerine, sendikal örgütlenmeler, siyasal partilere ve devlet bürokrasisine kuşku ile yaklaşma eğiliminde olduklarını ileri sürmektedir. Bu toplumsal hareketlerin makro düzeydeki iktidar ilişkilerinin dağılımı ve meşruluğu hakkında önemli soruları gündeme getirmekte, resmi siyaset dünyasından uzak durarak, eylemde bulunmayı yeğlerler. Bu açıdan bu yeni toplumsal hareketlerin, hem sivil toplum ile devlet arasındaki bölünmeyi derinleştirdiği ve hem de sivil toplumun kendi içinde yer alan iktidar ilişkilerinin çoğullaşmasına katkıda bulunarak yeni dayanışma biçimleri inşa ettikleri ileri sürülmektedir (Keane, 2004:22-23).

Sekizincisi, iletişim ve bilgisayar alanında yaşanmakta olan devrimin, STK'lara yardım eden önemli bir diğer etken olduğunu belirtmek gerekir. Bilgi, teknoloji ve başta internet olmak üzere iletişim, toplumdaki klasik hiyerarşiyi bozmakta, kişi ve grupları daha güçlü kılmaktadır. Kişi ve gruplar, fiziki bir kurum kurmadan bile ortak bir eylem ve hareket oluşturabilmektedirler (Warkenstin, 2000:238). II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, özellikle de son 20 yılda gelişen telefon, faks, elektronik posta gibi uluslararası alanda iletişimi hem hızlı, hem de ucuz kılan telekomünikasyon sistemlerinin hızla gelişmesi görülmektedir. Buna, önceki dönemlerle kıyaslandığında, daha ucuz ve daha güvenilir hale gelen uluslararası mal, hizmet ve insan taşıma ve ulaşım sistemleri de eklenmelidir. Bu durum ise küresel sivil toplum açısından iki yönlü bir nedensellik doğurmaktadır. Bu yaklaşım bir taraftan küresel sivil toplumun güçlenmesine neden olurken, bir taraftan da küresel toplumun çalışmalarının bir sonucu olarak bu konu ve politikalar daha yaygın ve tartışılır olmuştur. Sivil toplumun, Seattle, Davos, ve Prag'da ortaya koyduğu tepki, bunun bir göstergesi kabul edilmektedir (Business Week, 6 Kasım 2000:44).

Teknoloji ve internetin etkileri hakkında Falk (2002:6-8) çok daha geniş bir perspektif çizmektedir. Falk, internet gibi siber araçlar yoluyla piyasanın gerçek hürriyetine kavuştuğunu, buna müdahale etmek isteyen devletin, inatla gölge etmeyi sürdüren yapısal bir engel teşkil ettiğini ileri sürmektedir. Ona göre, enformasyon ve bilgisayar teknolojileri bu hürriyetçi duruşu artırmıştır. Hem piyasanın ve hemde internetin küresel çapta olduğunu ve ulusal ve bölgesel topluluklara bağlılık duygusuna sahip olmadıklarını ilave eder. Her ikisinin de sınırlar üzerine ve insan faaliyetlerine, hürriyetler ve verimlilik üzerine getirilen her türlü kısıtlamayı

reddettiğini belirtir. Falk dolayısıyla, geriye dönüşü görünmeyen internet ağının, bütün dünyadaki faal sosyal güçler arasında ilişkiler kurmak isteyen herkes için özgürleştirici kaynak oluşturduğunu ileri sürer. Falk bilgi çağının, teknolojik kabiliyetlerinin küreselleştirici bir dinamiği barındırdığından hareketle, internetin, şu anda boğun eğdirilmesi zor görünen küreselleşmeye, tabandan küreselleşmenin güçlendirilmesi yoluyla bu sürece etkiye bulunduğunu belirtir. Falk (2004:9) daha da ileri giderek bu teknolojilerin, piyasa kriterleri kadar, sürdürülebilir kalkınma, insan hakları ve kozmopolit demokrasiyi içine alan normatif ve ahlaki kriterlere göre de kullanılma yollarının bulunması sorusunu da sorar.

Dokuzuncusu, Doğu ve Batı arasında askeri ve siyasi rekabetin durulması ile insani yardımların artırılmasına önemli bir imkan tanınmış oldu. Bu bağlamda STK'ların Kuzey Irak, Somali, Kafkasya ve Bosna-Hersek'te yapmaya çalıştıkları yardım dünya kamuoyunda ön plana çıktı ve takdir gördü. Böylece STK'lar uluslararası düzeyde artan bir itibar elde etmeye başladılar. Dolayısıyla uluslararası imaja önem veren ülkeler, STK'ları kolayca göz ardı edememe durumunda kalmaktadırlar.

Onuncusu, süper güçler arasındaki rekabetin ve çekişmenin yok olmaya yüz tutmasıyla borç veren zengin ülkeler, nüfuz kazanmaktan vazgeçtikleri için, Üçüncü dünya ülkelerine yaptıkları yardımları STK'lar eliyle gerçekleştirmeye yöneldiler. Dolayısıyla bu boşluğu STK'lar doldurmaya başladılar. Örneğin 1995'te yapılan BM Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesinde Amerikan Başkan Yardımcısı Al Gore, gelişmekte olan ülkelere yapılacak Amerikan yardımlarının beşte ikisinin STK'lar aracılığı ile yapılacağını belirtti (Sinnor, 1995:121). Buna ilaveten devlet yardımlarının STK'lar aracılığı ile yapılmasına örnek olarak OECD ülkelerinde devlet yardımlarının artan oranda STK'lar aracılığı ile yapılması gösterilebilir. STK'ların devlet yardımlarını götürme oranı, 1975 yılında % 0.7 iken 1985 yılında % 3.6'ya ve 1994 yılında % 5'e çıkmıştır (Deakin, 2001:169-170).

Onbirincisi, STK'ların gerek BM'de gerekse Batı başkentlerinde üstlendikleri politika belirleme rolleri olmuştur. STK'lar, Amerika'da dış politikadan güvenliğe kadar sadece yetkililerin "bilen adam" durumunu yıkmaktadır. Artık STK'lar da ilgi alanlarına giren konularda önemli araştırma, inceleme, analiz ve çalışmalarda bulunmaktadır. Birçok STK, kendi araştırma birim, enstitü ve merkezleriyle politika ve hedefler üretmekte en uygun metotları tespit etmektedirler. Bu özellikleri ve

gayretleri ile STK'lar yeni bilgi ve politika odakları olmaktadır. Bu nedenle hükümetlerin her şeyi en iyi bilen ve yapan konumları ortadan kalkmaktadır.

Onikisincisi, STK'ların toplumsal modelin örücüleri olmalarıdır. Avrupa örneğinden yola çıkarak, STK'ların bu rolü şöyle açıklanabilir. Avrupa'da STK'lar, demokratik ve şeffaf bir Avrupa toplumunun yaratılması, farklı çıkar gruplarının görüşlerinin uzlaştırılması, yeni teknolojiler ve küreselleşme baskılarıyla karşılaşan toplumun değişime ayak uydurmasının sağlanması veya hükümetlerin dolduramadığı mekanizmalardaki boşlukların doldurulması açısından önemlidir. Örneğin, STK'lar, hangi alanda bir AB politikası oluşturuluyorsa, Avrupa Komisyonunda ve Avrupa Parlamentosu'nda lobi faaliyetleri yürütüp, politika üretiminde ve karar verme sürecinde çok önemli rol oynarlar.

Son olarak on üçüncüsü, yüksek öğretimin yaygınlaşmasıdır. Keane (2005:129-139) yüksek öğretimin bütün dünyada artmasını, sivil toplum kuruluşların yükselişinin bir nedeni olarak göstermektedir. Sayıları her geçen gün artan yüksek öğretim gençliğinin farklı bir yaşam tarzı sergilediğini ve kendisini sürekli olarak geliştirdiğini belirtmektedir. Buna göre, gençler, daha serbest bir yaşam tarzını benimsemekte ve parti siyasete ve hükümet işlerinden uzak durmaktadırlar. Buna karşılık hem pahalı yaşam tarzlarını finanse etmek ve hem de hayatlarını daha anlamlandırmak için sosyal içerikli işler yapmak üzere sivil toplum kuruluşlarında full-time veya part-time görevler almaktadırlar. Ardından da gençlerin bu eğilimlerini sürdürdükleri görülmektedir. Eğitimli gençlerin sivil toplum kuruluşları sürecine artan bir oranda girmeleri, sivil toplum kuruluşlarına hem teknik destek sağlamakta ve hem de stratejik bir bakış açısı kazandırmakta ve bu durum sivil toplum kuruluşlarına daha etkin ve belirgin bir yük sağlamaktadır.

E. ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Teorilerin, STK'ların küreselleşme sürecinde artan rollerine ilişkin bakış açıları ve yaklaşımları vardır. STK'ların dünya politikasında artan rolüne ilişkin, devletlerin yanında STK'ları temel aktör kabul eden değişik teori, kuram ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Hatta Petras-Veltmeyer'e (2001:138) göre, STK'lar teorisi bile oluşmaktadır.

Bu teori ve yaklaşımlar arasında uluslar arası toplum kuramı, çoğulculuk (pluralizm), liberalizm, uluslararası rejim teorisi, çok taraflılık teorisi, karmaşık karşılıklı bağımlılık teorisi ile iletişimsel davranış, aksiyon modelleri ve e-hükümet modelleri yer almaktadır. Bunların hepsini çoğulcu bağlamında ele almak mümkündür. Diğer taraftan bu teorileri liberalizm gibi bir diğer teori adı altında değerlendirmek de mümkündür. Çoğulculuk farklı aktörlerin hepsini ifade ettiğinden dolayı bu çalışmada bu kavram tercih edilmektedir. Heywood (2004: 36), pluralizmi, en geniş anlamıyla farklılığa, çoğulculuğa ve çokluğun varlığına inanmak ve bağlılık olarak tanımlar. Siyasi pluralizmin, tarafların çoğulculuğuna ve rekabetine atıfta bulunduğunu, değer pluralizmin ise değerlerin çoğulculuğunun kabulü anlamına geldiğini belirtir. Dolayısıyla pluralizm, normatif bir terim olarak farklılığı, sağlıklı ve istenen bir durum olarak kabul eder. Ona göre, dar anlamda pluralizm, siyasi gücün dağılımı hakkında bir teoridir. Buna göre, güç, toplumda bir elit ya da yönetici sınıfın elinde toplanmayıp, en geniş biçimiyle topluma dağılmaktadır. Bu anlamda pluralizm, grup politika teorisi olarak da nitelendirilir.

Rosenau'nun, bütün bunları tek bir bakış açısıyla birleştiren açıklamaları bu bağlamda önemli bir yol gösterici niteliği taşımaktadır. Rosenau'nun küreselleşme sürecinde, küresel toplum, yeniden düzenlenmiş devlet-merkezli sistem, çoğulcu sistem ve ikiye ayrılmışlığı sürekli sistem şeklinde ileriye dönük senaryolardan ikisini küresel toplum ve çoğulcu sistem oluşturmaktadır. Rosenau, günümüze ve gelecekteki uluslararası yapıya ilişkin olarak senaryolar üretilirken, bir önceki dönemin paradigmalarından uzaklaşmanın gerekebileceğine değinmekte, bir uluslararası sonrası dönemin gelmekte olduğu olasılığına işaret etmektedir. Bu süreçteki küresel sistemde, hem egemenlik kavramıyla ilişkili devlet-merkezli

dönemden arta kalan aktörlerin, hem de bu kategoriden olmayan birim çeşitlenmesini temsil eden aktörlerin bir arada yer alacaklarını belirtmektedir (Sönmezoğlu, 1992:699). Bunun yanında toplumsal kuram yaklaşımları, temel unsurlarının STK'lar olduğunu vurgulayan toplum modelini ortaya koyar. Toplum kuramı ile çoğulcu teoriler, STK'ların rolünü farklı bir boyuttan açıklamaya çalışmaları nedeniyle birbiriyle içeçelik arz eder.

Bu teorilerin ortak tarafı, sadece devlet merkezli bir analizi benimseyip, devlet dışı aktörlerin de dünya politikasında belirleyici olmasını ileri sürmeleridir. Çoğulculuk teorisinin, temel unsurlarından ilki de devlet-dışı aktörlerin dünya politikasının önemli bir aktörü olması hususudur. Buna göre uluslararası örgütler, bağımsız aktör olarak hareket edebilmekte bu çerçevede STK'ların, bireylerin ve bürokrasinin kendi çıkarları doğrultusunda davranabilmektedir. STK'ların karar verme sürecine katılımı, süreci ve kararları yönlendirmesi ve gündemi belirlemesi söz konusudur. Çoğulculuğun bu temel unsurları, STK'ların dünya politikasında hem yükselmelerini ve hem de bundan böyle de yükselmeye neden devam edeceklerini açıklamaktadır.

Bu teorilerin yanında, konuyla ilgisi kurulabilecek, sosyal teori gibi başka teoriler de bulunmaktadır. Örneğin Harrington (2005: 1-16), sosyal teoriyi bir anlamda, siyasi teori, psikoloji, sosyoloji, tarih ve felsefeyi içine alan multi-disipliner bir teori olarak değerlendirmektedir. Harrington'a göre, sosyal teorinin, toplumun nasıl değişip, geliştiği, sosyal davranışlar ile güç, sosyal yapı, sınıf, cinsiyet ve etniklik konuları, modernite ve medeniyet, ütopyalar ve diğer kavram ve olayları açıklama metodlarının neler olduğu ile ilgilenen geniş bir anlamı vardır. Harrington, (2005:16-17), sosyal teoriye ilişkin olarak, toplum konusunda özel bir yaklaşım olarak gelişmesi, modernitenin yükselişi ile ilgili olduğu şeklinde bağlantıları öne çıkarmaktadır. Çünkü Harrington moderniteyi, zamanın ve sürecin radikal ve sürekli olarak değişim anlayışı olarak nitелеmektedir. Modernitenin getirdiği bu kapsamlı ilişkilere atıf olarak yorumlanabilecek şekilde Arendt, teorinin, günümüzde teknolojinin kontrolün altına girdiğini iddia ederek, çıkış yolu olarak Antik Yunan dönemine atıfta bulunarak, o dönemde insanların, kamu siyasi katılımı (vita activa) davranışı içinde bulunduklarını belirterek, bu durumun modern çağa da yansıması gerektiğini göstermektedir. (Harrington, 2005: 3). Ancak bu teorik tartışmalar, çalışmayı sınırlandırmak çerçevesinde çalışma kapsamının dışında tutulmuştur.

Bu bölümde teorik yaklaşımlar, uluslar arası toplum kuramında STK'lar, çoğulculuk ve liberalizmde STK'lar, iletişimsel davranış, retoriksel aksiyon ve e-hükümet modelleri diye adlandırılan diğer bazı teorik yaklaşım ve modellerde STK'lar şeklindeki üç başlık altında ele alınacaktır.

1. ULUSLARARASI TOPLUM KURAMI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Uluslararası toplum kuramı yaklaşıma göre, uluslararası ilişkilerin özünü, devletler arası çıkar çatışmaları değil, toplumların ve bireylerin de etkin olduğu transnasyonel bağ ve ilişkiler oluşturur. Rosenau, transnasyonelizmin uluslararası ilişkiler sisteminin dönüşümünde temel belirleyici bir role sahip olduğunu ileri sürer. Bu yaklaşıma göre, tüm insanlığın amacı daha iyi ve evrensel bir topluma kavuşmak şeklinde ortak bir hedeftir. Uluslararası toplum kuramının bu özellikleri, genelde aralarında bazı farklılıklar olsa da Kant, Bull, Burton, Rosenau gibi toplum kuramı teorisyenlerince paylaşılmaktadır (Callinicos, 1999:23-26).

Son iki yüzyılda gelişen toplum kuramı, toplumsal gücün en çok üç ana boyutu ile ilgilenmiştir. Bunlar, kapitalizm olarak bilinen piyasa sisteminde en üst gelişim düzeyine ulaşan ekonomik ilişkiler, özel güç biçimlerinin meşrulaştırılmasını ve bu güç biçimlerine tabi olanların dünyasındaki yerlerinin tanımlanmasını sağlayan ideolojiler ve çeşitli politik egemenlik örüntüleri şeklindedir. Toplum kuramcıları, modern dünyanın inşasında etkili olması nedeniyle bu üç toplumsal güç çeşidinin birbiriyle olan ilişkilerini anlamaya büyük önem vermişlerdir (Callinicos, 1999:13). Bu ilişkilerin anlaşılması böyle bir dünyayı anlamlandırmaya ya da geliştirmeye çalışan biri için önemlidir. Dolayısıyla toplum kuramı, bu anlayışın gelişimini ve bu anlayıştaki çeşitlilik ve çelişkileri incelemeye yardımcı olmaktadır.

Callinicos (1999:27) toplum kuramının tanımını şöyle yapmaktadır; "Toplum kuramı, politik kurumlardan ayrı olarak düşünülen toplumla ilgili olup, toplum kuramı, değişik toplum türlerini birbirinden ayırır ve bunlarla ilgili genellemeler yapar. Toplum kuramı, özellikle son birkaç yüzyılda modern Batı'da ortaya çıkan ve bir bütün olarak dünyayı egemenliği altına almaya başlayan toplum biçimi olan modernliği çözümlemekle ilgilenir". Callinicos, (1999:15) toplum kuramını, Aydınlanma'nın

temel mirasçılarından biri olarak görür. Toplum kuramının, Aydınlanmanın arzularını ve çelişkilerini alarak hayata geçirdiğini ancak postmodernizmin etkisiyle Aydınlanmanın birçok baskı çeşidinin ve şablonlarının uygulandığı bir çağ olarak görülmeye başlandığını ileri sürer.

Callinicos (1999:17), toplumsal kuramın incelenmesinde felsefe ve ekonomi politiğin özel öneminin olduğunu vurgular. Toplumsal kuram ile ilgilenen bir çok düşünürün ilgilendiği modernlik sorunu, temelde, “insan aklının toplumsal dünyayı anlamlandırıp daha ileriye götürüp götüremeyeceği” sorusuyla ilgilenmektedir. Aydınlanma bu soruya olumlu yanıt vermektedir. Diğer taraftan Marx, Hegel’in sivil toplum içine aldığı hayatın maddi şartlarına odaklanmaya karar veren ve bu sivil toplumun anatomisinin ekonomi politiğinde aranması gerektiğini savunarak, ekonomi politiğin toplum kuramı üzerindeki önemine dikkat çekmektedir. Smith ve Ricardo gibi klasik iktisatçıların üzerinde durduğu sivil toplum yapısı, Marx’tan bu yana kapitalist sistemdir (Callinicos, 1999:20). Toplumcu teoriye göre, vatandaşlar, kendilerinin belirledikleri değerler esasında kurulmuş olan bir toplumun üyeleridir. Bireyler kendi işlevlerini, bireyle devlet arasındaki ilişkiler sisteminde yerine getirmeli ve davranışlarını toplumun hedefleriyle örtüştürmelidir.

Küreselleşme sürecine bakıldığında, benzerliklerin olduğu görülür. Küreselleşme ile küresel toplum da serbest pazar ekonomisinin öne çıktığı görülür. Burada toplumsal kuramın incelenmesi, küresel toplumun anlamlandırılması ve bu anlamlandırmayı yapmaya çalışan sivil toplumu oluşturan bağlamın tanımlanması açısından katkı sağlar. Böylece toplumsal ve politik düşünceye yapılan katkıların hem anlaşılması ve hem de güçlendirilmesi açısından katkı sağlar (Callinicos, 1999:21).

Martin Shaw, küreselleşme ile dünyada yaşanan radikal dönüşümler olduğunu, bu açıdan yaşananların yalnızca küresel bağların sıkılaşması olarak değil, yeni oluşmakta olan bir küresel toplumun görüntüsü olduğunu ileri sürmektedir (Keyman, 2005:20). Hem Callinicos ve hem de Shaw, küreselleşme ile pazar ve üretim ilişkileri koordinasyonu ile oluşan ekonomi, kurumları, ideolojisi ve siyasal pratikleriyle küresel bir düzen, yönetim, iletişim ve bilişim ağlarıyla yeni bir küresel kültürün kurulduğunu ileri sürmektedir. Burada evrenselleştirici ve homojenleştirici eğilimler, küresel toplumun dayanak noktalarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Keyman (2005:20) Robertsonu teyit ederek önerilen şeyin, (ulusal) toplumdan

küresel topluma, uluslararası ilişkilerden küresel ilişkilere ve dünya sisteminden küresel sisteme geçişi niteleyen küreselleşme sürecinin yada küresel toplum nosyonunun bir çözümleme birimi olarak tanınması olduğunu belirtir.

Keyman bu açıdan bakarak, küreselleşmenin, üç boyutlu bir sav olduğunu düşünmektedir. Bu savlar; ilk olarak epistemolojik olarak küresel toplum nosyonunun ekonomik ve siyasal indirgemeciliğe düşmeden toplumsal değişimi sistemik açıklama potansiyeline sahip olması; ikinci olarak ontolojik olarak ulusal toplumlardan bağımsız bir hareket tarzı ve kendine özgü bir mantığı olan, ama aynı zamanda ulusal ve yerel ilişkiler üzerinde ciddi etkileri olan bir küresel toplumun oluşmakta olduğunu tanınması; ve üçüncü olarak ise yönetsel olarak artık ulusal ve yerel ilişkilerin küresel dinamiklere gönderimde bulunmadan açıklanamayacağını öne sürülmesi ve böylece küresel toplumun bir çözümleme birimi olarak ele alınması şeklindedir. Keyman bu bağlamda küreselleşmenin, ulus-devleti sorunsallaştırmakla birlikte egemen demokratik modern devlet kuramının varsaydığı, ulusal topluluk nosyonunu yıkmaya ve sonuçta devlet ile toplum arasındaki temsiliyet bağına kopartarak bir ayrışmaya yol açması ve küresel bağlantıları artırması sonucunu doğurduğunu belirtmektedir. Bu nedenle bugün hükümetlerin, kararlarını, politikalarını ve eylemlerini artık bağımsız bir şekilde programlayamamakta olduğunu iddia etmektedir.

2. ÇOĞULCULUK (PLURALİZM) VE LİBERALİZMDE STK'LAR

Uluslararası ilişkilerde realizm, pluralizm ve globalizm şeklinde üç alternatif imaj ya da perspektif bulunmaktadır (Viotti ve Kappi, 1993:7-9 ve 228-235). Bunlardan pluralizm (çoğulculuk) teorisinin dört temel unsurunun birini, devlet-dışı aktörlerin olması teşkil eder. Buna göre devlet-dışı aktörler, dünya politikasının önemli bir aktörüdür. Pluralist yaklaşım, uluslararası örgütlerin, bağımsız aktör olarak hareket edebileceğini ileri sürmektedir. Başka bir ifade ile pluralist yaklaşım, devlet merkezli yaklaşım yerine çok aktörlü bir uluslararası ilişkiler anlayışını benimsemektedir. Pluralizm, uluslararası ilişkilerin aktörleri arasında devletin yanında bireyi, ulusal ve uluslararası baskı gruplarını ve uluslararası örgütleri de dahil etmektedir.

Pluralizmin ikinci unsurunu, devletin tek bir uniter aktör olarak hareket etmemesi, STK'ların, bireylerin ve bürokrasinin bağımsız davranıp, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri özelliği oluşturmaktadır. Devletler, çoğulcu bir yapıya sahip olmakta ve bu doğrultuda hareket etmektedirler. Pluralizm, devleti egemen bir güç kabul edip, adına hareket ettiği tüm unsurları etkisiz kabul etme gibi bir yaklaşım yerine, bütünü oluşturan parçaların, ayrı ayrı etkilerine ve rollerine yer verilen bir varlık olarak görmektedir. Pluralizmin üçüncü unsuru, devleti rasyonel bir aktör olarak kabul eden realistlere karşı çıkarak, kararların çeşitli aktörler arasındaki bir rekabet ve uzlaşma süreci sonunda alınması özelliği oluşturur. Buna göre, karar alma süreci, bu aktörler arasındaki koalisyonlar, karşı koalisyonlar, pazarlık ve uzlaşma süreci olarak gerçekleşir. Son olarak dördüncü unsur ise, uluslararası gündemin çok kapsamlı olması özelliğidir. Artık güvenlik konuları önemli olmakla birlikte ekonomik, sosyal ve ekolojik konuların da yükselen konular arasında yer alması sözkonusudur. Bu çerçevede, enerji, sağlık, mali ve dış yardım konuları, borç sorunları, uzay araştırmaları, denizlerden ortak yararlanma, değişik ülkelerdeki açlık ve yoksulluk sorunları, nüfus artışı gibi konular artık uluslararası ilişkilerin gündemini belirleyen temel konular arasına girmektedir. Dolayısıyla pluralistler, realistlerin yüksek politika- alçak politika ayırımını kabul etmemektedirler.

Pluralistlerin diğer temel özelliklerinden birini ise uluslararası ilişkilerin sonucunun nasıl görüldüğü hususu oluşturmaktadır. Buna göre, realistlerin uluslararası ilişkileri, sıfır toplamı (zero-sum) görmesine karşılık, pluralistler ise pozitif toplamı (pozitif-sum) olarak görürler. Uluslararası ilişkilerde belirsizlik ve güvensizliğin devletlerin işbirliğini engellediğini ileri süren realistlere karşı, pluralistler, dünyada hızla artan iletişim ve etkileşimin, kuşku, belirsizlik ve güvensizliği azalttığına dikkat çekerek işbirliği yapmamanın maliyetininin yüksekliğine dikkat çekmektedir.

Pluralistlerin bir diğer özelliği, bütün bunları, pluralist bir formülasyonla ortaya koyan ve özetleyen, realistlerin bilardo topu (billiard ball) nun aksine, uluslararası ilişkileri örümcek ağı (cob web) şeklinde bir model olarak görmeleridir. Örümcek ağı modeli, gücün göreceli bir kavram olduğundan hareketle sadece devlet merkezli ilişkileri temel almayan, devlet ve devlet merkezli olmayan, içsel ve dışsal tüm ilişkileri esas alarak bunların örümcek ağı gibi iç içe geçtiğini ileri sürer. Dolayısıyla çoğulcu demokratik yaklaşıma göre, sivil toplum, demokratik tartışmaların sadece

fikir oluşturmakla kalmadığı, standartlar da oluşturduğu siyasi bir bilinçlilik yaratmaktadır. Böylelikle, bilgilendirme süreci, aynı zamanda bir karar oluşturma süreci haline gelmekte ve sivil toplum, ortak değerler üzerinde anlaşmaya varabilmektedir. Çoğulculuğun bu temel unsurları, STK'ların hem yükselmelerini ve hem de bundan böyle yükselmeye neden devam edebileceklerini ortaya koymaktadır.

Genel hatları ile ortaya konulan pluralist yaklaşım içinde yer alan ve onun değişik versiyonları şeklinde ortaya çıkan Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı ve Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımının, STK'ların artan rollerine ilişkin ileri sürdükleri argümanları ile liberalizm konusu aşağıdaki gibi kısaca değerlendirmek mümkündür.

Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı: Bu yaklaşım, pluralizmin genel ilkelerini paylaşmanın yanı sıra daha ayrıntılı olarak şu hususlara vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşıma göre küresel etkileşim dört açıdan değişmektedir. Birinci olarak, ulus devletlerin uluslararası politikadaki rolü değişmektedir. Uluslararası ilişkilerde devletlerin yanı sıra, uluslararası örgütler, şirketler, karteller ve terörist gruplar gibi oluşumlar da öne çıkmaktadır. İkinci olarak, askeri ve güvenlik konularının yanı sıra diğer konular da önem kazanmaktadır. Uluslararası politikanın gündeminin değişmesi ve çeşitlenmesi söz konusudur. Üçüncü olarak ticaret, teknoloji transferi, yatırımlar, seyahatler, göçler, öğrenci değişimi gibi konular karşılıklı bağımlılığı artırmaktadır. Küresel etkileşim, iletişim, ulaşım, finans ve seyahatler ile artarak gelişmektedir. Son olarak savaş artık dış politikada temel bir opsiyon olmaktan çıkmaktadır (Arı, 2002:357-373).

Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı : Sadece devletlerin değil, toplumların da çok sayıda ve karmaşık kanalla birbirine karşılıklı bağımlı hale geldiğini savunan bu yaklaşım, genel pluralist ilkeleri paylaşmanın yanı sıra daha ayrıntılı olarak şu hususlara vurgu yapmaktadır. Uluslararası ve toplumlararası iletişim kanalları artmaktadır. Devletleri ve toplumları birbirine bağlayan, devletler arası ilişkilerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları gibi kuruluşların ilişkileri artmaktadır. Uluslararası gündem konuları arasında herhangi bir öncelik bulunmamaktadır. Ayrıca askeri gücün önemi azalmaktadır (Arı, 2002:373-383).

Liberal Yaklaşım: Liberalizm çerçevesinde Çıkar grubu liberalizmi (interest group liberalism), (Viotti, 1993:232) adlı yaklaşım da STK'ların yükselmelerine açıklama getirmeye çalışmaktadır. Bu yaklaşım, uluslararası politikayı iç politikaya benzeterek açıklamak ister. Buna göre uluslararası karar verme sürecinin, çıkar grupları yani STK'ların çıkarlarının bir harmonisi şeklinde oluştuğunu belirtir. Bu açıdan, STK'ların, karar verme sürecine katılımı, yönlendirmesi ve gündemi belirlemesi söz konusudur.

Liberal yaklaşım, temelde üç temel unsura dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, kaynakların ve fırsatların eşit dağıtılmasını öngören fırsat eşitliği kavramıdır. İkinci kural, bireyin rasyonel olmasıdır. Buna göre birey, doğal gereksinimlerini rasyonel yollarla karşılama ve isteme kapasitesine sahiptir. Üçüncü ilke ise bireyin temel alınması ve özgürleştirilmesidir. Toplumsal politikanın amacı, bireyin hak ve özgürlüklerinin genişletilmesidir. Buna göre, en iyi toplum, bireye daha fazla hak ve özgürlük sağlayan toplum olacaktır. Görüldüğü gibi, liberal öğretilerde, bireyin hak ve özgürlüklerinin genişletilmesi, asıl ilgi odağı olmaktadır. Bu doğrultuda, bir toplumda devletin rolü mümkün olduğunca en asgariye indirgenmelidir. Devletin rolü, bireyin hak ve özgürlüklerini kullanabileceği, rahatça örgütlenebileceği ve çeşitli ekonomik, siyasi ve sosyal faaliyetlerde bulunabileceği ortamı oluşturmak şeklinde olmalıdır. Dolayısıyla liberal öğretisi, vatandaşları, hak ve ödevleri açısından tanımlanan ekonomik ve rasyonel unsurlar olarak görür. Vatandaşlar, çıkar grupları olarak, kendilerini düzenlerler ve devlet de evrensel olarak geçerli olan bireysel haklarını güvence altına alır. Vatandaşlar bu atmosferde sivil toplumu oluşturur ve bireysel hakların daha ileri bir şekilde hayata geçirilmesinin yolu açılmış olur.

Heywood'un (2005;38) analizinde, liberalizm anlayışının, tarihsel süreç olarak geliştiği görülür. Ona göre, liberalizm, sanayileşen Batı'nın bir ideolojisi olarak başlamış, Batı medeniyetinin bir parçası haline gelmiş, ardından on dokuzuncu yüzyılda evrensel bir nitelik arz etmiş ve yirminci yüzyılda ise meta-ideoloji haline gelmiştir. Bu çerçevede liberalizmin aşamaları olarak klasik liberalizm, neo-liberalizm, modern liberalizm şeklinde sıralamakta, bunun yanında universalist liberalizm ve pluralist liberalizme kavramlarına yer vermektedir. Heywood, bu gelişme sürecine bağlı olarak liberalizmin temel değerlerinin de bu kavramlara göre sürekli değiştiğini ileri sürmektedir. Ona göre, liberalizmin başlangıçtaki özellikleri, birey, özgürlük, mantık, tolerans ve farklılık (çoğulculuk), adalete bağlılık şeklinde özetlenebilir.

Heywood (2005:54-6), neo-liberalizmin, 1970'lerden beri gelişmekte ve ekonomik liberalizmin yeniden canlandırılmasını esas aldığını belirterek, pazar esaslarına dayalı ekonomik küreselleşme ile daha ileri götürüldüğünü ileri sürmektedir. Bu durum, Bobbitt'in ifadesi ile piyasa devletinın ulus-devletin yerini almasına yol açmıştır. Heywood (2005:38), universalist liberalizm ile pluralist liberalizmin arasında öne çıkardıkları değerler bakımından değişim olduğunu ileri sürmektedir. Universalist liberalizm, evrensel mantığa, doğruyu arayışa, temel değerlere, liberal hoşgörüyeye, insan haklarına, liberal-demokratik kültüre ve liberal zafere inanırken; pluralist liberalizm, şüpheliğe, düzen arayışına, değer pluralizmine, siyasi farklılığa, kültürel haklara çok kültürlülüğe ve çoğulcu siyasi formlara inanmaktadır.

Klasik liberalizmden modern liberalizme geçişte, birey kavramı üzerinde pozitif anlamda temel bir anlayış farkının geliştiği görülür. Buna göre, klasik liberalizm de bireyin özgürleşmesi, onun engellerden kurtularak bireysel çıkarlarını gütmesi anlayışı varken, modern liberalizmde bireyin egoist çıkarlarının ötesinde toplumsal sorumluluklara sahip olduğu keşfi vardır. Bu noktadan hareketle, modern liberalizm, bireyciliği, bireyin özgürleştirilmesini ötesinde yeni sistemin temel taşı haline getirmektedir. Klasik liberalizm ile modern liberalizmin kavramsal değişim farklılığı ekonomik liberalizmden, sosyal liberalizme; egoist bireysellikten, gelişmeci bireyselliğe; faydayı maksimize etmekten, kişisel gelişime; negatif özgürlükten, pozitif özgürlüğe; minimal devletten, yetkin devlete; serbest piyasa ekonomisinden, yönetilebilen ekonomiye; sıkı erdemcilikten fakiri düşünmeye; bireysel sorumluluktan, sosyal sorumluluğa; bireye dar anlamda refahtan beşikten mezara refaha uzanan konularda özetlenebilir (2005:58-65).

Liberalizm çerçevesinde bir diğer kavram liberal pluralizm kavramıdır. Galston (2005;1-5), liberal pluralizmin, hükümetleri sınırlayacak kapsamlı bir teorinin geliştirilmesi olarak nitelendirir. Bu çerçevede özel bir öneme sahip temel kavramlar olarak siyasi pluralizmi, değer pluralizmini ve kendini ifade özgürlüğünü belirtir. Siyasi pluralizm, herhangi birinin bir diğerine bir alanda üstünlük sağlamadığı, bireyler, aileler, sivil örgütlenmeler, inanç kuruluşları ile devletten oluşan çoklu otorite kaynağından oluşan bir sosyal hayatı ifade eder. Siyasi pluralizm, bir yapıdan ziyade bir siyasi kabuldür. Isaiah Berlin'in kullandığı değer pluralizmi kavramı, yaşadığımız dünyada moral değerleri dikkate alır. Bu yaklaşım, iyi ve kötü ayrımını hedef olarak seçmekle beraber, iyinin kendi arasında bir sınıflandırma yapmaz. Tek bir değerler

dizinine sahip tek bir hayat tarzı olmadığını ileri sürer. Bütün bireylere uyan tek bir ana iyilik yoktur (summum bonum). Buna göre devlet, toplumda huzuru bozacak şeyleri engellerken, vatandaşlarına tek bir şablona sahip bir hayat tarzını dikte edemez. Kendini ifade özgürlüğü kavramı ise, vatandaşların ve bireylerin dini özgürlük dahil hayata dair kendileri için değerli ve anlamlı olan her şeyi yaşama ve ifade etme durumudur. Buna göre siyaset bir hedef değil, bir araçtır.

Liberal pluralizm, kamu düzeninin gerekliliğini minimum düzeyde öngörür. Bu durum minimal universalizm olarak adlandırılır. Buna göre toplumun, tiranlık, zulüm, aşışılama, kitle açlığı ve salgın hastalıklar gibi insanlık tehditlerinden korunması, insanlığın temel ihtiyaçlarını gidermeyi hedef alan uluslararası insan hakları hareketleri ile örtüşür. Modern şartlarda liberal pluralist rejim bir taraftan olağan politika ve mevzuatı, diğer taraftan yönetim yapısını içeren iki boyutlu yapısal bir durumu ifade eder. Bütün bu unsurlar liberal hükümetin sınırlı olmasını doğurur. Bu bağlamda liberal teori, pluralist bir çerçevede, uluslararası ilişkilerin ve devletlerin dış politikasının, bireyler, uluslararası sivil toplum kuruluşları, devlet ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde analiz edilmesi gerektiğini ileri sürer.

3. DİĞER TEORİK YAKLAŞIM VE MODELLERDE STK'LAR

STK'ların dünya politikasında yükselişi ile ilgili olarak değişik modeller önerilmektedir. Bunlar, iletişimsel davranış veya aksiyon modeli; retoriksel aksiyon modeli ile e-hükümet modelleri şeklindedir. Bu bölümde bu modellerin STK'lara olan yaklaşımı ele alınacaktır.

Bunlardan birincisi, İletişimsel Davranış veya Aksiyon Modelidir (Risse, 2000:27-29). Bu model, Game (Oyun) Teorisinin farklı bir yorumu şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu model, STK'ları, dünya politikasının pazarlıkçı aktörleri olarak görür. Buna göre STK'lar, bir ekonomi ve pazar mantığı içinde kendi hedeflerine ulaşmak için kredibilitesi ve inandırıcılığı olan, söz verme ve tehdit etme unsurlarını da kullanarak karşılıklı talepleri ileri sürerek, pazarlık güçlerini maksimize etmeye çalışırlar. Bu amaçla, iletişimsel davranış ve aksiyonda bulunarak öncelikler, tercihler, talepler, tehditler ve vaatler hususunda bilgi elde etme yolunu kullanırlar.

İletişim burada bilgi elde etme anlamına gelmekte ve rasyonel bir yaklaşımla pazarlık gücü artırılmak istenir. Bu yaklaşımlar basit veya ucuz irtibat (cheap talk) olarak da adlandırılırlar. Bunlar, belirsiz ve yetersiz bilgi şartlarındaki oyunun alt unsurlarını oluştururlar.

İkinci model, Retoriksel Aksiyondur (Risse, 2000:27-29). Buna göre STK'lar, birçok argüman kullanarak, hükümetlerin, siyasi otoritelerin ve karşısındakilerin düşüncelerini, amaçlarını, tercihlerini ve dünya görüşlerini hatta kimliklerini değiştirir. Bu amaçla birçok sosyal olaydan yararlanır ve sosyal argümanlarını güçlendirir ve meşrulaştırırlar. Bu yaklaşım, daha çok Habermas'ın 'ortak hayat' oluşturma hedefleriyle argümancı rasyonelitesinin bir yorumuna dayanmaktadır. Diğer taraftan Habermas'ın bu yaklaşımı, uluslararası şartlarda olamayacağı iddia edilerek eleştirilmektedir. Bunun için iki neden gösterilmektedir. Bunlar; uluslararası ilişkilerin, Hobs'çu bir yaklaşımla anarşik olduğu ve dünya politikasının aktörlerinin ortak bir tarih ve bir kültürü paylaşmadığıdır. Uluslararası düzeyde de güç mücadelesi olduğundan doğruyu arama ve yakalama imkanı yoktur.

Üçüncü model e-hükümet modelleridir. e- hükümet modelleri, STK'ların yükselişini, günümüzde hızlı bir gelişme içinde olan ICT'ların (Information Communication Technology) etkilerinden yola çıkarak (Chadwick, 2003:275) açıklamaya çalışan yaklaşımlardır. e-hükümete ilişkin tartışmaların hareket noktasını, ICT'lerin, politika ve demokratik teori arasında ilişkiyi oluşturan ve bunları birbirine bağlayan, daha çok bu ilişkilerin geleceğine dönük durumu açıklayan unsurları ortaya koydukları kabulü oluşturmaktadır.

Buradaki temel soru, internetin hükümeti nasıl transformasyona uğratacağı hususudur. e-hükümetin, devlet ile vatandaşlar arasındaki ilişkileri geliştirecek üç modeli vardır (Chadwick, 2003:276). Bunlar; yönetim modeli veya etkileşim veya yönetsel demokrasi; danışma modeli, etkileşim ile katılımcı modeli interaksiyon modelidir. Bunlardan ilki olan yönetim modeline göre, e-hükümet, normalde yaptığı işleri internet aracılığı ile yapmaktadır. İleri iletişim teknolojileri, kamu hizmetlerinin etkin ve düşük maliyetle gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Tascott, bu durumun, "ağlaşan hükümet" (internetworked government) olayının, hükümetlerin işlerini kolaylaştıracağını ve halkın bu bilgilere daha kolay ve hızlı ulaşabilmelerine kolaylık sağlayacağını belirtir. Ancak Tascott, bu yolla vatandaşların erişiminin kolaylaşmasının sağlanmasından daha ziyade hükümetlerin fonksiyonlarının

gelişeceğini iddia etmektedir. Çünkü Tascott, ağlaşan hükümetin, yedi avantaj elde edeceğini ileri sürmektedir. Bunlar; idari yenilenme, digital faydaların entegre hale gelmesi, hükümet kaynaklı bilgi girişimlerinin olması, hükümetler arası vergi dosyaların, raporlamaların ve ödemelerin kolayca yapılması, ulusal ve küresel hukukun uygulanması, hükümet/müşteri iletişiminin sağlanması, ile yönetim modelinin temel faraziyesi ile değişimin ilerlemeci olması şeklinde sıralanmaktadır (Chadwick, 2003:278-9). Tascott'a benzer şekilde Uimonen (2003:279) da, ağlaşan (networking) toplumun, küreselleşme ve bireyselleşme süreçleri çerçevesinde modernitenin temel boyutlarını güçlendireceğini ileri sürmektedir. Ona göre, internet, dünya sınırlarını belli-belirsiz yapmakta ve kullanıcılarının, küresel ölçekte bireysel sosyal ilişkiler kurmalarına yardımcı olmaktadır. ICT'ler, hükümetlerin, ulusal ekonomi ve daha önemlisi sivil toplum ile etkileşiminde hem meydan okuma ve hem de fırsat olabilir. Ekonomide neoliberal politikalar yaygınlaşmasına, deregulasyonun artmasına ve bilgi ekonomisine geçilmesine rağmen devlet faaliyetinde radikal bir değişime gidilmemektedir. Aksine ekonomideki bu değişim ve dönüşümler, devletin asli fonksiyonlarına dönmesini meşrulaştırılmakta ve bu sayede sivil toplum geniş bir alan oluşturulmaktadır (Chadwick, 2003:276).

Yönetim modeline göre bilgi, karışık ve söylem olarak üretilmiş değil, düz bir gelişmeye (linear) sahiptir. Buna göre bilgi, ihtiyacı olanlara ve ulaşım imkanı olmayanlara sunulabilir. Devlet, toplumdaki bilgi kaynağının otoritesi olarak kabul edilir. Bu anlamda devlet bilgiyi yöneten durumdadır. Vatandaşlar, e-hükümet ağının kaçınılmaz bir parçasıdır (Chadwick, 2003:278-9).

Bunlardan ikincisini oluşturan danışmacı model, yönetici modeline göre "çeken" konumunda bir modeldir. Buna göre ICT, vatandaşların görüşlerini hizmete ulaştıran bir araçtır. Bilgi ise daha iyi politika ve yönetim sağlayan kaynaktır. Hükümet, bu yolla seçmenlerinin görüşlerini öğrenme ve insanların gerçekten ne düşündüğünü öğrenme imkanı bulur. Danışmacı model, vatandaşların, arada, özel çıkar grupları ve anlam yönlendirmeleri olmadan hükümete doğrudan ulaşmalarının yoludur. Bu modele göre, vatandaşların, e-demokrasi yoluyla daha büyük ve demokratik katılımı sağlanması söz konusudur. Bu model, sınırlı imkanlara rağmen hükümete etkin bir şekilde ulaşmayı mümkün görmektedir. Kendiliğinden referandum yapmak ve elektronik oylamaları yaymak mümkündür. Bu modele göre

de bilgi pasif bir kaynaktır. Yönetim ve danışma modelinin her ikisi, devlet-vatandaş arasında dikey bilgi akışından bahsetmektedir (Chadwick, 2003:278).

Bunlardan üçüncüsü olan katılımcı model ise devlet-vatandaş arasında karşılıklı, yatay ve çok yönlü bir etkileşimi öngörmektedir. Devlet bir taraftan siyasi tartışma ve etkileşimi hızlandırırken, diğer taraftan, sivil toplumun bir parçası olarak hareket eder. Modele göre, bilgi söylemi, bulaşıcı ve değişebilir. Bilgi, etkileşim ile oluşur. Modele göre, etkileşim demokrasinin kendisini oluşturan unsurdur. Forumlara, grup ve faziletli toplumlara dayanan görüşler ve politik aksiyonlar, sivil toplumu yaşatan ve geliştiren unsurlardır (Chadwick, 2003:281). ICT'nin aracılık ettiği etkileşim, vatandaşların potansiyel katılımını hızlandıran "siber sivil toplumun" inşasına yardımcı olacaktır. Gerçek siber sivil toplum, mantık/düşünce ve uygulama olarak katılımcı olmayı gerektirir. Böyle bir durum, hızlandırılmış bir çoğulculuk oluşturduğu iddia edilebilir. Bruce Bimber ise hızlandırılmış çoğulculuğun bir ütopya olmadığını belirtir. Bunlara örnek olarak AB'nin bilgi toplumu projesini gösterir. AB Komisyonu, bilgi toplumu proje ofisi, AB'nin, bilgi toplumunu oluşturmadaki on adım şöyle sıralamaktadır; tele çalışma, uzaktan öğrenme, üniversiteler ve araştırma merkezleri arasındaki ağ, yol trafik yönetimi, hava trafik kontrolü, sağlık-bakım ağları, elektronik ihaleler, trans-Avrupa yönetim ağı, şehir-bilgi otobanları ile KOBİ'ler arasındaki telematik hizmetlerdir. AB, Bilgi çağının ve bilgi ekonomisinin temel itici gücünün, piyasa-karakterli bir özellik olmasını öngörmektedir. AB Komisyonu, 1999 yılına "e-Avrupa: Herkes için Bilgi Toplumu" adını vermiştir (www.europa.eu.int).

İKİNCİ KISIM

ULUSLAR ARASI SİSTEMDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YERİ

III. BÖLÜM

III. ULUSLARARASI SİSTEM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Küreselleşme ile birlikte uluslararası alanda eski yapı, kurum ve aktörler zayıflamakta ve siyasetin şekli ve eğilimleri değişmektedir. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme ile güçlenen aktörler ve gelişen yeni politikalar vardır. Küresel düzende küresel siyaseti belirlemeye aday yeni küresel aktörler ortaya çıkmaktadır. Ulus devlet, uluslararası sistemin temel aktörü olmuştur. Ancak küreselleşme sürecinde ulus devlet aktörünün yanında uluslararası kurumlar, çok uluslu şirketler ve sivil toplum örgütlerinin de temel aktörler olarak güçlendikleri görülmektedir. Bu yeni aktörlerin, ulus devletin yanında güçlenmeleri, çeşitli şekillerde ve boyutlarda olmaktadır. Bu nedenle bu aktörler arasında bir eşitlikten bahsetmek mümkün değildir.

Bu bölümde, öncelikle yeni dönemde, uluslararası sistem ile sistemin aktörleri ve politikadaki eğilim ve gelişmeler arasındaki ilişkiler analiz edilecektir. Ardından uluslararası sistemin yaşadığı süreç ve sahip olduğu dayanakları çerçevesinde, temel aktör olan ulus devletin geçirdiği tarihsel süreç, diğer aktörlerin durumları ve konumları incelenecektir.

A) ULUSLARARASI SİSTEM TANIMINDA STK'LARIN YERİ

Bu bölümde küreselleşme sürecinde STK'ların rolünün anlaşılabilmesi ve uluslararası karar süreçlerinde yeni aktörlerin durumlarının daha iyi tanımlanabilmesi için sistem tanımı ve tartışmalarını, uluslararası sistemin dayandığı kökleri, Westphalia'dan günümüze kadar ortaya koymak yararlı olacaktır.

Sistem yaklaşımı, başta uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi olmak üzere genelde sosyal bilimlerin üzerinde durduğu temel bir konudur. Sistem kavramı, aralarında düzenli ilişkiler bulunan ortak özelliklere sahip ve birinde meydana gelen bir değişikliğin diğerlerini de etkilediği bağımlı değişkenler dizisi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu genel tanımının ötesinde sistem, yapısına, aktörlerine, fonksiyonlarına ve amaçlarına göre farklı farklı tanımlanmaktadır. STK'ların rolünü inceleyen bu çalışmanın amacına uygun olarak burada aktörler için yapılan bazı tanımlamalara yer verilmektedir.

Bu tanımların arasında örneğin, Young'a göre, uluslararası sistem, temel öğeleri, belirli sınırlarla birbirinden ayrılan ve aralarında düzenli ve bağımlı ilişkiler bulunan devletlerin oluşturduğu bir yapıdır (Arı, 2002:487). Bu tanım, uluslararası ilişkilerin tek aktörü olarak devleti kabul eden realist yaklaşıma uygun özellik arz etmektedir. Bu tanıma göre, STK'ların, uluslararası ilişkiler sistemindeki rolünü belirtmek zor olmaktadır. Bir diğer sistem tanımı, Holsti tarafından, "kabileler, şehir devletleri, imparatorluklar veya ulusal devletler gibi bağımsız siyasal varlıkların herhangi bir şekilde toplamıdır" şeklinde yapılmaktadır (Arı, 2002: 488). Aynı şekilde Young'un tanımında olduğu gibi, Holsti de sistemin siyasi varlıkları arasında STK'lara yer vermemiştir.

Diğer taraftan bir çok yazar sistem sınıflandırmaları üzerinden tanım yapmaya çalışmaktadır. Örneğin Rosecrane, 1740-1960 arası Avrupa tarihini, Avrupa Ahengi, Milletler Cemiyeti ve BM Örgütü şeklinde tarihsel dönemlere ayırarak yapmaktadır (Arı, 2002:488). Holsti ise, hiyerarşik sistemler, güç dengesi sistemi, gevşek iki kutuplu sistem, sıkı iki kutuplu sistem ve çok kutuplu sistemler şeklinde beş ayrı sistem modeli ortaya koymaktadır. Morton Kaplan (Arı, 2002:490) da benzer şekilde, güç dengesi sistemi, gevşek iki kutuplu sistem, sıkı iki kutuplu sistem, evrensel sistem, hiyerarşik sistem ve birim veto sistemi şeklinde altı ayrı sistem modelini ileri sürmektedir. Ancak uluslararası sistemin ne zaman başladığı konusunda net bir görüş yoktur. Buzan ve Little (2000;1), M.Ö. 3500 yıllarında kurulan Sümerliler'e ait şehir-devletlerini, bilinen ilk tam-anlamıyla uluslararası sistem olarak nitelendirmektedirler. Bu tarihten önceki durumu ise uluslararası-sistem öncesi durum olarak kabul etmektedirler.

Bu sistem modellerinin hepsi, devletleri, uluslararası sistemin tek aktörü kabul eden, devletlerin davranışlarını yapısal nedenlere dayandıran, devlet adamları ve

karar vericilerle ilgilenmeyen, STK'lar gibi diğer aktörleri görmezden gelen ve öznel koşulları yadsıyan bir nitelik arz etmektedir. Buzan ve Little (2000;1), mevcut uluslararası ilişkiler teorilerinin, Westphalian uluslararası sistem modelinden üretilmiş olup, dünya tarihi ile pek ilgilenmediğini ileri sürerler. Brown (2004:11-) aynı şekilde, mevcut uluslar arası sistemin, egemen devletlerin ve devlet siteminin yaygınlaşması ve gelişmesi; kapitalist üretimin getirdiği sosyal ilişkilerin yayılması ile evrenselleşmesi; ve Aydınlanmaya dayanan liberal ve emperyal kültür ve politikanın yaygınlaşması şeklinde üç temel özelliğinin olduğunu ileri sürer. Brown, bu özelliklerinden dolayı modern uluslar arası sistemin, tam anlamıyla küresel ve belirleyici olan bir sistem olduğunu vurgular.

Buzan ve Little'a göre, mevcut teoriler, uluslararası sistem kavramlaştırmasında iki temel probleme sahiptir. Bunlardan birincisi, teorilerin, Westphalian modele temel olmaları nedeniyle ondan önceki tarihsel süreci yakalamamalarıdır. Bunlardan ikincisi, teorilerin, Westphalian modelle sınırlı olması nedeniyle uluslararası sistemi dar anlamda tanımlamalarıdır. Westphalian uluslararası sistem, devletler arası sistemdir. Buzan ve Little'a (2000;18-22) göre, uluslararası sistemin kavramlaştırılmasının geri kalması, beş temel konunun cevaplandırılmamasından kaynaklanmaktadır. Bunlar, mevcut durum (presentism), tarihe ilgisiz olma (ahistoricism), Avrupa-merkezcilik (euro-centrism), anarşik durum (anarchoplia) ve devlet-merkezcilik (state centrism). Mevcut durum, günümüzdeki duruma odaklanıp, günümüzden tarihi okumak ve anlamak anlamına gelmektedir. Bu anlayış geçmişle ilgilenmekten ziyade, günümüz ve gelecekle ilgilenmek anlamına gelmektedir. Tarihe ilgisiz olma, tarihin önemsiz olmadığı anlamına gelmeyip, günümüz olayları için kural geliştirmenin önemi kadar tarih için de genel kural ve kanunlar geliştirmek anlamına gelir. Avrupa-merkezcilik, Avrupalıların ilk küresel uluslararası sistemi kurdukları anlamına gelmektedir. Avrupalılar bütün kıtaları işgal edip kolonileştirmişler. Kolonileştiremedikleri, Japonya, Çin, Pers ve Türkiye gibi yerleri de Avrupa modellerini benimsemeye zorlamışlardır. Anarşik durum, realistler, liberaller ve farklı yaklaşımların temel unsuru olmuştur. Devlet-merkezcilik ise askeri-siyasi boyutlara odaklanarak, politikayı sadece devletle ilişkilendirmektedir. Bu beş temel husus, cevapsız bırakıldığı için uluslararası sistemin kavramlaştırılması engellenmiştir. Uluslararası sistem, tek bir unsur olan devlete göre dizayn olmaya zorlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, devlet dışı aktörlerin rolü ve etkinliğinin tanımlanması geciktirilmiştir.

Bu nedenle, sistem modellerinin, küreselleşmeye uygun olarak ve devlet dışı aktörler gibi uluslararası politikanın değişen aktörlerini dikkate alan bir içerikte geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Böyle bir ihtiyacın giderilmesine katkı sağlayacak yaklaşımların varlığı (Owen, 2002; Modelski, 1996) da sözkonusudur. Örneğin Modelski, küresel politikanın evrimsel bir paradigma olduğunu ileri sürer. Ona göre, küresel politikanın evrimsel süreci, fiziksel, biyolojik, sosyal ve kültürel gibi farklı evrim sürecini içerir. Modelski, bu evrimsel paradigmanın dört temel sava sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan birincisi, küresel siyasi sistem, politika ve stratejilerin bir popülasyonudur. İkincisi, küresel politika özel şartlar altında gelişen karışık bir sistemdir. Üçüncüsü, küresel politika, inovasyon, çeşitlilik, işbirliği, seçme ve uygulamanın temel unsurları olduğu dört aşamalı bir öğrenme sürecidir. Dördüncüsü, küresel politika, küresel ekonomi, küresel toplum ve küresel kamuoyu gibi hususlardan oluşan eş zamanlı bir evrime sahiptir. Bu şekildeki evrimsel paradigma, küresel düzeyde kurumların oluşması ile dünya güçlerinin uzun erimli yükselmeleri ve düşmeleri şeklinde iki temel sürecin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (1996; 321-5). Owen (2002:654-5) ise, uluslararası ilişkilerde aşırı pratik yaklaşımlara karşı (Bohman, 2002; Cochren, 2002; Albert, 2002), uluslararası ilişkilerin yeniden yönlendirilmesi konusunda üç aşamanın olması gerektiğine inanır. Birincisi, mevcut teorileştirmenin bir karışıklıkla karşı karşıya olmasının bilinmesidir. İkincisi, yönetim konusunda, çok yönlü, karışık ve iç içe geçmiş özellikleri içeren yönetim ve yönetişim pratiklerinin olmasıdır. Öyle ki bu durum çoğulculuğun değerini ortaya koyacaktır. Üçüncüsü, pragmatik durumun moral çoğulculuk ile uyuma durumudur.

B) ULUSLARARASI SİSTEMİN TARİHSEL SÜRECİ VE DAYANAKLARI

Bu bölümde, uluslararası sistemin dayandığı kökler, unsurlar ve süreç, Westphalia'dan günümüze kadar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu süreçteki unsurlar iki ayrı grup şeklinde incelenecektir. Birinci grupta tarihsel dönüm noktalarına işaret eden Westphalia Sistemi, Milletler Cemiyeti ve BM sistemi gibi tarihsel olaylar ele alınmaktadır. İkinci grupta ise yine belli dönemsel süreçleri ifade eden modernizm, post-modernizm ve küreselleşme ile Yeni Dünya Düzeni gibi kavramsal açıklamalara yer verilmektedir.

1. TARİHSEL SÜREÇ VE OLAYLAR

Uluslararası sistemin sahip olduğu tarihsel süreç ve olaylar açısından, Westphalia Sistemi, Milletler Cemiyeti Sistemi ile BM Sisteminde STK boyutu şeklinde üç başlık altında incelenecektir.

a) Westphalia Sistemi ve STK'lar

Ulus devletin doğuşu, 24 Ekim 1648 tarihli Westphalia barışına kadar geri gitmektedir. Otuz Yıl Savaşlarının sonunda, Protestan-Katolik çatışmasını çözme yönündeki bu barış, dönemin Avrupasında 350 krallık ve prensliğin katılımı ile gerçekleşmiştir. Barış Antlaşması metni, Avrupa uluslararası hukukunu şekillendirme ve devletlerin bağımsızlığının temel yasası olma şeklinde bir Avrupalılık Şartı olarak kabul görmüştür (Akkaya, 2004:57). Westphalia, katılımcı devletlerin, kendisiyle çatışma içinde diğer bir devletin içinde yaşayan isyancı dini grupları desteklemekten vazgeçmesi hususuna dayanır. Antlaşma, çatışmaların nedeni olan dini inanç konusunda, devletlerin karşılıklı olarak birbirlerinin egemenliklerini tanımaları ilkesini getirmiştir. Antlaşma ayrıca, her devletin, bir diğerinin, toprak sınırlarına saygılı olması kuralını ortaya koymuştur. Çünkü antlaşma ile, egemenliğin esası, artık kralın yada prensin kişisel iktidar alanına değil, *principe du cujus regio, ejus religio* şeklinde hükümler altındaki toprak ve onun sınırlarına tanınmıştır (Akkaya, 2004:58).

Bu antlaşma, iktidar ile toprak arasında yeni bir ilişkinin doğmasına neden olmuştur. Devletler arası sistem, kendilerine yeten bütünlüklerin oluşturduğu ve egemenlerin herbirinin iç kontrolü sağlamada isteği gibi hareket ettiği bir egemenler dünyası kurmuştur. Bu sistemin odak noktasını, Avrupa'nın siyasal aktörleri olarak, devletlerin, hukuksal anlamda egemen ve eşit ulus-devletler olan bir uluslararası siyasal ilişkiler ortamı oluşturur (Akkaya, 2004:58). Bu sürecin bir sonucu olarak, egemen devletlerin gerçek hukuksal eşitliği, 1715 Utrecht Antlaşması ile

sağlanmıştır. Çünkü bu antlaşma ile Protestan kralların tahta geçmesi, Katolik ülkeler tarafından resmen kabul edilmiştir (Akkaya, 2004:59)

1648 Westphalia Barış Antlaşması ile bir anlamda Avrupa'da devletler sistemi şekillendirilmiştir. Böylece, uluslararası yeni sistemin, önce Batı Avrupa'da olmak üzere temel aktörü ulus-devlet olurken, bu yeni sistemin temel ilkeleri de bu aktörün unsurlarını ortaya çıkarmıştır. Held'e göre bu temel unsurlar şunlardır;

- Devletler uluslara dayanmaktadır.
- Ulusların devletleri tam bağımsızdır ve en üst bir otoriteyi oluşturmaktadırlar.
- Ulusların (aslında devletler) egemenlik haklarına saygı duyulmalıdır.
- Uluslar birbirlerine kıyasla eşit varlıklardır, dolayısıyla güçlerdeki eşitsizliği dikkate almaz.
- Uluslararası hukuk, birlikte var-olma anlayışının karşılığı olarak minimum kuralları oluşturur.
- Sınırlar kutsal olmalı ve asla birbirlerinin iç içlerine karışmamalıdır (Steger, 2003:58).

Westphalia sonrasında, 1715 Utrecht Antlaşması, 1789 Fransız Devrimi, 1815 Viyana Kongre Sistemi, 1840 Anayasallaşma Reformları, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı ve sonuçları hep bu süreci güçlendiren önemli gelişmeler olmuştur.

Westphalia'ya atfen Falk (2002:26), her bir dünya düzeninin normatif bir mimarisinin olduğunu belirterek, Westphalia'nın getirdiği dünya düzeninin ana unsurlarını bu açıdan değerlendirmeye tabi tutar. Falk, birkaç yüzyıl boyunca dünya düzeninin normatif mimarisinin, sınırları çizilmiş hükümler devlet birimi üzerine kurulan Westphalia mantığının normatif hakimiyetini yansıttığını ileri sürmektedir. Falk'a göre her bir devlet, kendi sınırları içinde en yüksek otorite sahibidir ve diğer devletlerin de bu haklarına saygı duymaları gerekmektedir. Modern uluslararası hukuk, diğer devletlerle diplomatik ilişkilere girme yetkisini de içeren bu formel eşitlik öncülüğünden ortaya çıktı. Falk hükümlerinin, devletlerin, kendi rızaları ile kabul ettikleri, ya da hükümlerinin rızasına bağlı kalmaksızın bağlayıcı olan 'tabi hukuk' dışında, hiçbir hukuki mesuliyete tabi olmadığı biçiminde yorumlandığını ileri sürmektedir. Falk, bu şekilde formelleştirilmiş dünya düzeni anlayışının, bir siyasi topluluğun dini aidiyeti-

ni, uluslararası çekişmelerden uzak tutma yönünde tarihi bir eğilim açığa vurduğunu belirtmektedir. Çünkü Westphalia Barışı'nın, Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları diye bilinen dini savaşların neticesinde imzalanmasının, Westphalia yaklaşımının, laikleştirici eğilimlerin ekonomik ve siyasi alanlardan artan etkisini de yansıttığını belirtilir. Bu eğilimler hem devlet seviyesinde dahili otoriteyi merkezileştirmeyi, hem de feodal Avrupa'da Roma Katolik Kilisesi'nin sahip çıkıp uyguladığı türden daha geniş otoritelere kaçınmayı talep ediyordu (Falk, 2002:26-27). Bütün bunlara rağmen, Falk, Westphalia dünya görüşünün, hiçbir zaman normatif talepleri ve siyasi gerçekliği tasvir etmediğini ancak, eşit hükümler devletlerden oluşan bir dünya ve ısrarlı bir ideoloji yani eşitsizliği saklayan hukuki bir maske olarak anlaşılması gerektiğini ileri sürer.

Westphalia mantığının hakim anlayış olmasına rağmen, bu mantığın karşısına kavramsal ve normatif meydan okumaların çıktığı ve bu bağlamda devlet-toplum ve devlet-devlet ilişkilerinin biçiminin, özellikle vatandaş haklarının, liderlerinden hesap sorulabilmesi, sınıf ve ırki dayanışma unsurlarını yeniden düzenleme konusunda devrimci fikirlerle ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bu hususta uluslararası insan hakları hukukundaki gelişmeler ve Nürnberg prensiplerinin benimsenmesi gibi Westphalia'nın milli sınırların üstünlüğü kavramına aykırı bu meydan okumalar, devletler adına hareket eden hükümetlerce resmi seviyede kabul edilerek, dünya düzeninin normatif çerçevesine dahil edildiği iddia dilmektedir. Bu meydan okumalar, teknik anlamda devlet hükümlerliğinin formel mantığını ihlal etmemekle beraber, pratik sonuçları bakımından, milli sınırların üstünlüğü ve hükümler yetkilerine kısıtlama getirme şeklinde geliştiği tartışılmaktadır (Falk, 2002:27). Bu çerçevede Westphalia'nın odaklandığı hükümlerliğe dayalı ulus-devlet olgusunun incelenmesi gerekli olmaktadır.

(1) Ulus-Devlet Aktörü Yanında STK'lar

STK'ların, uluslararası politikadaki rolünün anlaşılması için, Westphalia'nın odaklandığı milli sınırların temsilcisi olan ulus devletin, uluslararası sistemin temel aktörü olma statüsü incelenecektir. Burada amaç, ulus devletin ne olduğunun etraflıca incelenmesi değildir. STK'lar açısından ulus-devletin anlamının ortaya

konulması, küreselleşme sürecinin etkilerini görebilmek açısından önem arz etmektedir.

Ulusun hukuki bir kavram ve bir siyasi ilke olarak ne zaman kullanılmaya başlandığının tespiti temel bir sorudur. Bu düşüncenin dayanak noktası, kavramın bugünkü anlamı ile kullanılmaya başlandığı tarihsel dönemin yine bugüne yakınlığıdır. Söz konusu dönem, geç Orta Çağ'dan başlayarak Fransız İhtilaline kadar uzanır. Bu dönem aynı zamanda, Avrupa'da, ulus-devlet düşüncesinin belirlendiği ve egemenlik kuramının da olgunlaştığı bir süreçtir (Akkaya, 2004:11).

Ulus, Batı Avrupa'da modernite ile ortaya çıkmış bir üretim ve örgütlenme modelidir. Marksist bakış açısı, ulusun, feodaliteyi parçalayarak, içinden ortaya çıkan toplumsal bir olgu olduğunu ileri sürerek ulusun oluşumunu ekonomik değişim ve liberal dönemin başlangıcına bağlar. Liberal geleneğin ekonomistleri de bu tezi desteklemektedir. Liberal düşünce ile ikircikli olarak, ulus kavramının, Batı Avrupa'dan dünya ölçeğine yayıldığı, yeni bir düzen oluşturma, ulus-devleti kurma, siyasal bağımsızlık ve arkasından ekonomik kalkınma hedeflerine yönelik bir gelişim ve değişim izlediği görülür (Akkaya, 2004:11). Burada vurgulanması gereken iki husus vardır. Birinci olarak, ulus-devlet kavramının 1694 gibi oldukça eskilere dayandığı, bu tarihin Westphalia'ya yakınlığı nedeniyle Westphalia sürecini doğruladığı ve güçlendirdiği anlaşılmaktadır. İkinci olarak, ulus-devlet tanımında, STK'lara yer verilmediği ve atıfta bulunmadığının anlaşılmasıdır (Akkaya, 2004:11).

Ulus kavramı, Akademi Sözlüğünün 1694 tarihli versiyonunda, "aynı devlet içinde, aynı toprak üzerinde yaşayan, aynı kanunlarla yönetilen ve aynı dili konuşan insanlar topluluğu" olarak tanımlanıyordu. Sözlüğün 1718 versiyonu, bu tanımlamaya ek olarak, "aynı yasalarla yönetilmese de aynı ülke içinde yaşayan insanların ulus olduğu" belirtilerek, kavram daha geniş bir tanıma kavuşturulmuştur (Akkaya, 2004:20-21).

Ulus sözcüğünü, 1740'da kullanan Zedler'e göre, ulus, gerçek ve özgün anlatımıyla ortak adetleri ve ahlaki gelenekleri paylaşan bir "bürger" grubu (vatandaşlar) demektir. Hobsbawm'a göre ulus bilinci, organize bir insan topluluğu biçiminde tarihsel geleceği olan bir güç olma şeklinde tanımlar. Weber, siyasal bir güç olma isteğinin ve bilincinin ulusu diğer toplu yaşama biçimlerinden ayırdığını belirtir (Akkaya, 2004:8). Voltaire, 1769 tarihindeki "Ulusların Ruhu ve Töre Üzerine

Deneme” adlı kitabında, “ulus burjuvazinin siyasal yükselişini” ifade eder (Akkaya, 2004:22). 1776 tarihinde, Adam Smith’in “ulusların Zenginliği” adlı eseri yayınlanır. Filozofların, ulus-devleti tanımlamaya çalışmaları yanında, kavramın çeşitli ülkelerin kabul ettiği ulusal belgelerde de bugünkü anlamına yakın anlamda kullanıldığı anlaşıyor. 1789 tarihinden önce ulus ve halk kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülür. 1776 tarihli Virginia İnsan Hakları Bildirgesinde, “tüm güç halkta toplanır ve halktan gelir; yetkili kişiler halkın vekilleridir; halk için çalışır; halka karşı her zaman sorumludurlar” (Madde 2) denmektedir (Aktan, 2000:91). Bu Bildirge her ne kadar ulus kelimesini kullanmazsa da onun yerine geçen halk kelimesinin kullanmakta ve daha sonraki bildirgelerin bir öncülüğünü yapmaktadır. Ulus kavramı, 1789’da mutlak bir siyasal yaşama dönüşür. Bu siyasal olgu, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde egemenliğin kaynağını ve özünü oluşturan bir ilke olarak belirtilir. Bildirgenin 3. maddesi, “egemenliğin özü, esas olarak ulustadır. Hiçbir kuruluş, hiçbir kimse, açıkça ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamaz” (Aktan, 2000:99).

Bu yıllardan itibaren aynı yaklaşımın, diğer ülkelerin temel bildirgelerinde de açıkça ortaya konulduğu görülmektedir. 1791 tarihli Amerikan Haklar Bildirgesi, ulus kelimesini kullanmamakta ancak onun oluşturduğu devlete vurgu yapmaktadır. Bildirge, “Kongre” (madde 1), “özgür bir devletin güvenliği” (madde 2) ve “ABD tarafından eyaletlere devredilmeyen ya da yasaklanmayan erkler eyaletlere ya da halka aittir” (madde 10) kavramlarına yer vermektedir (Aktan, 2000:101). 1812 tarihli İspanyol Halkının Politik Anayasası, her ne kadar girişinde, “herşeye kadir Tanrının, Baba, Oğul ve Kutsal Ruhun ve toplumun yüksek kanun koyucusu ve yaratıcısının adıyla” diye başlasa da, ulus kavramına ve olgusuna vurgu yapmaktadır. Anayasanın birinci bölümü, İspanyol ulusu, ikinci başlığı, İspanyol ülkesi ve Hükümeti, üçüncü bölümü ise, devlet başlıklarından oluşur. İspanyol Ulusu adını taşıyan birinci bölümün 3. maddesi, “egemenlik esasen millete aittir ve bu nedenle temel kanunların oluşturulması hakkı da tamamen millete aittir” (Aktan, 2000:104) demektedir.

Koçdemir (2004:32), modern devletin, siyasi iktidar biçimlerinden biri olduğunu belirterek, kendisinden öncekilerden farklı olarak meşruiyeti millete mal etmiş, egemenliğe sahip ayrı bir tüzel kişilik olarak ortaya çıktığını ifade eder. Mann’a (Koçdemir, 2004:33) göre liberaller ve Marksistler devleti, siyasi ve ekonomik

kavramlarla tarif ederler. Bunlar devleti, toplumun önemli grupları tarafından üstlenilen üniter ve sabit kurum olarak görürler. Marksizm, devlet elitlerinin hakim sınıfın yada sınıfların menfaatlerini temsil ettiğini, liberalizm ise farklı gruplar arasında aracı olduğunu belirtir. Realistler ise jeopolitik ve askeri kavramları tercih ederek, devletin, bir milletin menfaatlerini yerine getirdiğini ileri sürerler. Webb'e (Koçdemir, 2004:33) göre devlet, beşeriyetin sosyal evrimi içinde müstesna bir dönüşümünün sonucudur. Kant'a göre devlet, meşru yasa altında toplanan insanların birliğidir (Koçdemir, 2004:34). Benzer şekilde Karl-Rudolf Korte'e göre devlet, belli bir coğrafyada devlet otoritesi altında teşkilatlanan insan topluluğunun siyasi birliğidir (Koçdemir, 2004:34). Bu tanımlarda ortaya çıkan vurgu ise devletin, belli hizmetleri yerine getirmek için düzenlenmiş bir organizasyon olması hususudur. Doğrudan yada dolaylı olarak devlet yapılanmasında bir çeşit tercih yapıldığını veya yapılacağını ima eder. Korte, bu tanımlardan yola çıkarak istenirse devlet içinde bireylerin beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda STK'lara güçlü bir rol ve konum verilebileceğini belirtir.

Diğer taraftan, devletin zorlama ve güç özelliklerini ortaya çıkaran ve vurgulayan tanımlar da yapılmaktadır. Örneğin Jellinek'e göre devlet, belli bir milleti olan, belli bir ülkede yaşayan ve bir devlet gücü ile donatılmış insan topluluğudur. Teziç'e göre devlet, belli bir arazi üzerinde ve belli bir topluluk üzerinde teşkilatlı ve zorlama gücüne sahip bir kurumdur. Benzer şekilde Weber de tarifini güce (macht) dayandırır. Ona göre devleti diğerlerinden ayıran özellikle fiziki güç ve şiddet kullanımıdır. Bunun anlamı, iktidarın iradesini ona karşı koymalarına rağmen hayata geçirmesidir. Bu hayata geçirme ise ancak güç kullanımı ile mümkün olacaktır. Bu tanımlardan, devletin üç unsura sahip olduğu sonucuna varılır. Bunlar, ülke, millet (halk) ve güç monopolidir (Koçdemir, 2004:35-37). Bu çerçevede, devlet yapılanması içinde STK'lar açısından olumlu bir yaklaşımın ortaya çıktığını söylemek daha zor olacaktır. Hele güç kullanımı STK'lar açısından imkansız bir durumdur. STK'ların güç kullanımı, fantazi bir senaryo olarak kabul edildiğinde bile o zaman feodal sistemin paralı özel askeri oluşumlarına dönmüş olunacaktır ki bu olgunun tarihsel sürecini çok önceden tamamladığı bilinmektedir.

Devletin bu temel unsurlarının varlığı yanında, hukukun üstünlüğü, meşruiyet, refah ve bürokrasinin varlığı gibi unsurların varlığı da dikkate alınırsa, devletin egemenlik kavramının tek başına kendinden bir olgu olmayıp, şekillendirildiği

gerçeği ortaya çıkar. Bu bakımdan STK'lar açısından bir perspektif belirir. Bu durum, devletler açısından bir devrim, değişim ve transformasyon sürecini niteler. Nitekim Otto Hintze ve Schulze (Koçdemir, 2004:58) modern devletin tarihi gelişimi ile ilgili olarak dört maddelik bir sınıflandırmayı yapar. Buna göre, 16. ve 17. yüzyılları kapsayan ve mülke bağlı, Avrupa devletler sistemi içinde egemen güç devleti; burjuva-kapitalist toplum ve ekonomi formasyonunda görece olarak kapalı ticaret devleti; 17. ve 18. yüzyıllardan itibaren bireyin kişisel özgürlüğüne yönelik liberal hukuk ve anayasa devleti; ve 19. yüzyıldan itibaren ise bütün bu eğilimleri kapsayan ve yükselten modern demokratik devlet gelişim çizgisi görülmektedir. Tabiki bu süreç kendiliğinden oluşan ve gelişen bir süreç olmamıştır. İlk olarak modern devletin oluşumu öncesi bir süreç yaşanmıştır. Bu ilk süreçte, hükümransız kabileler, hükümranlı kabileler, kent devletleri, feodalizm ve imparatorluklar bulunmaktadır. Başlangıcı 16. yüzyıla dayandığı belirtilen modern devletin gelişim sürecinde kiliseye karşı mücadele, imparatorluğa karşı mücadele, feodalizmle mücadele ve kentlerle mücadele gibi temel mücadelelerin yaşandığı bilinmektedir (Koçdemir, 2004:66-102). Bu süreçte devlet olgusunda amaç olmaktan araç olmaya doğru bir değişim yaşanmıştır. Bu temel değişim eksenini, devletin yapılanması ve aktörleri üzerinde etki yaparak STK'lar lehine bir durum oluşturmuştur. Sınırsız bir güç tekeline sahip hükümdar devletten, refahı esas alan hizmet devletine bir gelişim ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede ulus-devlet olgusunun, salt iç ve dış güvenlik olgusundan, siyasi katılım, demokratikleşme, azınlıklar ve haklar, ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve refahın ve hak ve özgürlüklerin yaygınlaşması ve yapısal farklılaşmaya değin bir dizi yeni unsurlar üzerinde rasyonelleşme süreçlerini yaşadığı görülmektedir.

Günümüzde küreselleşme süreci ile Doğu-Batı gerginliğinin ortaya çıkardığı derinleşmiş düşman imajının ortadan kalkması sonucu, ulus-devlet durumunu etkileyen nasıl bir toplumda yaşıyoruz sorusunun cevabı aranmaya başlanmıştır. Armin Pongs (Koçdemir, 2004:342) bu toplum tartışmalarını şöyle listemektedir: dünya toplumu (Martin Albrow), risk toplumu (Ulrich Beck), post-endüstriyel toplum (Daniel Bell), burjuva toplumu (Ralf Dahrendorf), çok opsiyonlu toplum (Peter Gross), çözülen toplum (Wilhelm Heitmeyer), çok kültürlü toplum (Claus Leggewie), fonksiyonel ayrışan toplum (Armin Nasehi), emek toplumu (Claus Offe), tecrübe toplumu (Gerhard Schulze), transkültürel toplum (Wolfgang Welsch), bilgi toplumu (Helmut Wilk, Karin Knorr-Cetina ve Scott Lash), sorumluluk toplumu (Amitai Etzioni), modern toplum (Anthony Giddens), gerilen toplum (Alex Honneth), tek

toplum (Stefan Hradil), post-modern toplum (Ronald Inglehart), eğitim toplumu (Karl Ulrich Mayer), medya toplumu (Neil Postman), dinamik toplum (Renate Mayntz), esnek toplum (Richard Sennett) ve şeffaf toplum (Gianni Vattimo).

Bu yeni tanımlama arayışları, ulus-devletin durumu ile ilgili, geçmişte daha az sıklıkla ve istisna niteliğinde olan bazı tartışmaları yoğunlaştırmaktadır. Geçmişte, Herbert Spencer (Koçdemir, 2004:384-9), en büyük umudu olarak, devletin varlığının sona ermesi olduğunu ileri sürmüştür. Benzer öngörüler, Karls Jasper (1960) ve Carl Schmitt'in (1963) de ortaya koydukları görülmektedir (Koçdemir, 2004:386-88). Ulus-devletin, küreselleşme sürecinden negatif etkilendiğine ilişkin tartışmaların bir istisna olmaktan çıkıp geniş bir yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bunlar arasında, Tilly (1995), McGrew (1995), Held (1992), Reinhard (1999), Habermas (1998), Weissmann (2001), Guehenno (1998), Glotz (1990), MacIntyre (2003), Korte (1993), Mann (1997), Cemal Ali Akal (2000), Höffe (1994), Nalbant (197), Zürn (1999), Ruggie (2000), Beck (2001), Pierson (2000) ve Albrow (1998) (Koçdemir, 2004:383-414). Bu yazarlar, ulus-devletin, küreselleşme sürecinden derinden etkilenmesini tartışarak, ulus-devlet sonrası senaryolara ilişkin öngörülerini ortaya koymaktadırlar. Örneğin Beck, milli müdahale ve hükümet siyasetinin bir aracı olarak transnasyonal siyaset (kozmpolit vitrin örme), milli hükümetlere karşı küresel siyaset programı uygulayan güçlü merciler oluşturma (uluslararası rejimler) ve dünya vatandaşlığını esas alan dünya partilerinin kurulması şeklinde üç senaryodan bahseder (Koçdemir, 2004:412). Bir başka örnekte ise Zürn üç yeni yönetim formu ileri sürmektedir. Bunlar; hiyerarşik yönetim, korporatif yönetim ve öz yönetim şeklindedir (Koçdemir, 2004:424). AB örneği ise ulus-devletin kendi iç değişimi olduğu kadar, sınır ötesi bir değişimi de simgelemektedir.

Diğer taraftan Huntington (2005: 24-25) ise Soğuk Savaş'ın bitmesiyle mevcut uluslar arası sistemin çöktüğünü yerine dünyada halklar arasında en önemli farklılıklar olarak ideolojinin, politik ve ekonomik farklılıkların değil, kültürel farklılıkların aldığını ileri sürmektedir. Huntington, kültürel farklılığın öne çıkmasının nedenini ise, 'kimiz biz' sorusuna dayandırmaktadır. Huntington, ulus devletlerin dünya olaylarında temel aktörler olarak kaldığını ileri sürerek, ulus devletlerin davranışlarının geçmişte olduğu güç ve servetin yanında kültürel tercihler, ortaklaşa sahip olunan şeyler ve farklılıklar tarafından biçimlendirildiğini ileri sürmektedir. En önemli 'devlet grup-

laşmalarını' ise artık, Soğuk Savaşın bloklaşması olarak değil, dünyanın yedi ve sekiz temel medeniyete ayrılması olarak yaşandığını ileri sürmektedir.

Bu süreçte ortaya çıkan temel sonuç, realist bakış açısı doğrultusundaki ulus-devlet olgusunda değişmezlik konusunda tarihsel bir determinizmin olmadığı sonucudur. Böyle bir gelişim ve değişim çizgisi, STK'ların etkinliğinin artması için geniş ve güçlü bir perspektifi oluşturduğu sonucunu doğurmaktadır.

b. Milletler Cemiyeti Sisteminde STK'lar

Birinci Dünya Savaşının sonunda, Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Milletler Cemiyeti, yeni bir uluslararası düzenin belirleyici kurumu olarak ortaya çıkmıştır. Milletler Cemiyetinin bu vizyonunu anlayabilmek için yapısı ve işleyişini kısaca tanımlamak yararlı olacaktır.

Milletler Cemiyeti, 1919 Versay Barış Antlaşması ile Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri tarafından kuruldu. Cemiyet Misakı, Versay Barış Antlaşması'nın I. Kısmını teşkil ediyordu. Antlaşmanın 10 Ocak 1920'de yürürlüğe girmesiyle birlikte, Cemiyet Misakı da yürürlüğe girdi. Cemiyetin başlıca görevleri, milletlerarası işbirliğini geliştirmek ve milletlerarası barış ve güvenliği korumak olmuştur. Misak'ın 1. maddesine göre, Cemiyetin biri asli, diğeri sonradan kabul edilenler olmak üzere, iki grup üyesi bulunuyordu. Asli üyeler, Misak'ın kurulmasına imzacı Devletler (Versay Barış Antlaşmasını imzalamış) ile Misak'ı çekincesiz kabul edeceklerini belirtilen (davet edilen) devletler olmuştur. Bunlar dışında kalan devletler daha sonra, Genel Kurul'un 2/3 çoğunluğu ile Cemiyet'e alınabiliyordu. Örneğin, Türkiye 1932'de Cemiyet'e davet edilmiş ve oybirliği ile üyeliğe kabul edilmiştir.

Cemiyetin başlıca organları, bütün üyelerin eşit şekilde temsil edildiği Genel Kurul ile sayısı zaman zaman değişen süresiz ve süreli üyelerden oluşan Cemiyet Meclisi (Konsey) olmuştur. Sekreterlik bunlara yardım ediyordu. Genel Kurul'da her bir üyenin bir oy hakkı vardı. Oylamada karar oranı, kural olarak oybirliği olmakla beraber, alınacak kararın türüne bağlı olarak başka oylama usulleri de öngörülmüştür. Cemiyet Meclisi'ne (Konseyine) de kararların alınmasında prensip olarak, oybirliği kuralı geçerli olmuştur.

Milletler Cemiyeti ile, devletlerin savaş yetkisi kaldırılmamış, sınırlandırılmıştı. Bu sınırlama, uyuşmazlıkların barışçıl şekilde çözümlenmesi usulleriyle tamamlanmıştır. Bir başka deyişle, savaş bazı şekli tedbirlerle sınırlandırılmıştır. Milletler Cemiyeti'nin milletlerarası işbirliğini geliştirme alanındaki başarılı çalışmalarına rağmen, milletlerarası barış ve güvenliği koruma alanında başarılı olmadığı kabul edilmektedir. Çıkmasını önleyemediği İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başarısızlık inancının ağır basması sonucu Milletler Cemiyeti Genel Kurulu, 18 Nisan 1946'da yaptığı son toplantısında Cemiyetin feshedilmesi kararı alındı. Böylece Cemiyet ortadan kaldırılmıştır. Onun yerine fakat ondan ayrı olarak Birleşmiş Milletler kurulmuştur (Gündüz, 2000:68-70).

Kısaca, Milletler Cemiyeti'nin üyelerini, devletler oluşturmuştur. Milletler Cemiyeti Misakı, devletlerin dışında diğer aktörlere atıfta bulunmamıştır. Milletler Cemiyetinin, temel amacı ve önceliğini, güvenlik konusu oluşturmuştur. Öyle ki Milletler Cemiyeti Anayasasının ilk cümlesini; "yüksek akit taraflar; savaşa başvurmama yükümlülüklerini kabul ederek" ibaresi oluşturmuştur. Milletler Cemiyeti Antlaşması, STK'lardan ne bahsetmekte ve de onlara rol vermektedir. Oysa onun yerini alan BM, STK'lara yer ve rol vermesi bakımından daha ileri bir yapı ortaya koymaktadır.

c. Birleşmiş Milletler Sisteminde STK'lar

Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurularak, Milletler Cemiyetinin yerini almıştır. BM ile de yeni bir dünya düzeni vizyonu ortaya konulmuştur. BM'nin ortaya koyduğu bu vizyonu anlayabilmek açısından ortaya çıkışını ve kurumsal yapısını özetle değerlendirmek yararlı olacaktır.

'Birleşmiş Milletler' ifadesi, ilk defa Roosevelt tarafından teklif edilmiş ve gene ilk defa 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Bildirisinde kullanılmıştır. Daha sonra San Fransisco Konferansı'nda, Birleşmiş Milletler, yeni milletlerarası örgütün resmi ismi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler'in kurulup ortaya çıkmasında bazı bildiri ve konferansların önemli rolleri vardır. Bunları kısaca şöyle belirtmek mümkündür. 14 Ağustos 1941 tarihinde zamanın ABD Başkanı Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Churchill'in imza koydukları Atlantik Şartı (Bildirisi) yayınlanmış-

tır. Bu bildiride iki hükümet dünya için daha iyi bir gelecekle ilgili ümitlerini içeren ortak politika ilkelerini dünyaya ilan ettiler. 1 Ocak 1942'de saldırgan Üçlü Pakt (Tripartite Pact) Devletlerine karşı savaşan yirmi altı ülke Beyaz Rusya'da Birleşmiş Milletler Bildirisi'ni imzaladılar. Bu bildiri ile Devletler savaşı kazanmak için kaynaklarını taahhüt ederken, Atlantik Şartı'nda belirtilen ilkeleri de kabul ettiklerini beyan ettiler. Daha sonra, yirmi-bir devlet daha bu bildiriye imzalamıştır. 30 Ekim 1943'te ABD, SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği), İngiltere ve Çin, Moskova'da Moskova Bildirisi adıyla bir bildiri daha yayınladılar. Bu bildiride, diğerleri yanında milletlerarası barış ve güvenliği sağlayacak, barışsever bütün milletlere açık bir milletlerarası örgütün uygun olan en kısa süre içinde kurulması zorunluluğu ifade edilmiştir. Kısa bir süre sonra 3. maddede belirtilen dört devletin temsilcileri, Dumrabton Oask'ta toplanarak geçici bir Birleşmiş Milletler Antlaşması tasarısı hazırladılar (Dumbarton Oask Teklifleri). Roosevelt, Churchill ve Stalin, 3-11 Şubat tarihleri arasında Malta Konferansı'nda, Güvenlik Konseyi'nin oylama usulleri hakkında mutabakata vardılar. Bu toplantıda taraflarca, ayrıca 25 Nisan 1945'te, San Fransisco'da bir konferansın toplanarak Dumbarton Oask Tekliflerini baz almak suretiyle yeni örgütün Anayasasının hazırlaması kabul edilerek konferans, San Fransisco'da toplanmıştır. Bu konferansa katılmak için Almanya ve Japonya'ya, 1 Mart 1945 tarihine kadar savaş ilan etmiş olmak ve Birleşmiş Milletler Bildirisi'ni imzalamış olmak gerekli kılınmıştır. San Fransisco'daki görüşmeler, katılanların oybirliği ile bugünkü Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı (Şartı) ve Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün kabul etmesiyle sonuçlanmıştır. Şart, 26 Haziran 1945'te imzalanarak, 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir (Aslan, 2000:80-81).

Birleşmiş Milletler'in, asli üyeler ve sonradan kabul edilen üyeler şeklinde iki çeşit üyesi vardır. Sonradan kabul edilen devletler, Şart'ın getirdiği şartları kabul edip, bunları yerine getirmeye yetkin olduklarını BM'e ileten diğer barışsever devletlerdir. Asli üyelerin sayısı 50'dir. Sonradan üye kabul edilen üyeler, 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Bildirisi'ni önceden imzaladıktan sonra anayasalarına uygun şekilde, Şartı imzalayan ve onaylayan devletlerden oluşurlar. Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi, Genel Kurul'un kararı ile bunlar, BM'ye üye kabul edilir. Kurucu üyeler ile sonradan kabul edilen üyelerin arasında yetki ve görev bakımından fark yoktur. Birleşmiş Milletler'in 2005 yılı başı itibariyle üye ülke sayısı 191'dir (www.un.org).

Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkeleri, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak şeklinde özetlenebilir. Ülkeler arasında dostane ilişkileri geliştirmek, ekonomik, sosyal, kültürel veya insanı içerikteki problemlerin çözümü ve insan hak ve hürriyetlerine saygının geliştirilip teşvik edilmesi konusunda uluslararası işbirliğini sağlamaktır. Bu ortak amaçları gerçekleştirecek hareketlerin uyumlu hale getirilmesinde bir merkez görev görmektedir.

Birleşmiş Milletler'in başlıca organları, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterliktir. Bunlardan Genel Kurul, esas itibarıyla, bir müzakere organıdır. Şart'ın kapsamına giren herhangi bir sorunu tartışabilir. Genel Kurul'da her üye devletin bir oyu vardır. Önemli konulara ilişkin kararlar, mevcut bulunan ve oy verenlerin 2/3 çoğunluğu ile, bütçeye ve bazı iç yönetime ilişkin kararlar hariç diğer konularda mevcut ve oy verenlerin çoğunluğu ile karar alınır. Genel Kurulun kararları, ilke olarak tavsiye niteliğindedir.

BM'nin ikinci organını Güvenlik Konseyi oluşturmaktadır. Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler'in yürütme organıdır. Milletlerarası barış ve güvenliğin korunması görevi birinci planda Güvenlik Konseyine verilmiştir. Bu konularda üyeler adına hareket eder (Madde. 24). Şart'ın 25. maddesine göre, üye devletler, Güvenlik Konseyi'nin Şarta uygun şekilde aldığı kararları icra etmeyi kabul etmişlerdir. Konsey Şart'ın VII. Bölümüne göre bağlayıcı kararları alabileceği, hatta zorlama tedbirlerine karar verebileceği gibi, VI. Veya VII. Bölüme göre sadece tavsiye niteliği olan kararlar da verebilir. Güvenlik Konseyi'nin beşi süresiz (daimi), 10'u süreli olmak üzere 15 üyesi vardır. Geçici üyeler iki yıl için seçilirler ama tekrar hemen seçilmeleri mümkün değildir. Güvenlik Konseyi'nde her üyenin bir oyu vardır. Uygulamada, Güvenlik Konseyi kendisine Şart ile verilmiş olan görevleri, uzun süre veto yetkisinin kullanılmasından dolayı etkin bir şekilde yerine getirememiştir. Uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl şekilde çözümü konusunda bu sebepten dolayı etkili olamamıştır. Ancak, Sosyalist Blokun çökmesinden sonra, daimi üyeler veto yetkilerini sık olarak kullanmamakta ve Güvenlik Konseyi hemen hemen her konuda karar alabilmektedir.

BM'nin üçüncü organı Ekonomik ve Sosyal Konseydir. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in görevi, ekonomik, toplumsal, kültürel alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında ve insan haklarının korunması alanında incelemeler yapmak ve BM Genel Kurulu ile üyelerini tavsiyelerde bulunmaktır (Madde. 62). Gerektiğinde, Konsey'in yetki

alanına giren konularda, antlaşma tasarıları hazırlama ve konferanslar düzenleme yetkisi de vardır. Nitekim Ekonomik ve Sosyal Konsey, 1946 yılında İnsan Hakları Komisyonunu kurarak, 10.12.1948 tarihinde BM Genel Kurulunda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisini hazırlamıştır. Yine, Konsey, 1966 yılında BM Genel Kurulunda kabul edilerek 1976'da yürürlüğe girmiş bulunan Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ni İnsan Hakları Komisyonuna hazırlatarak BM'de kabul edilmelerini sağlamıştır. Ekonomik ve Sosyal Konsey, ayrıca, BM uzmanlık kurumlarının BM'ye bağlanması amacıyla yapılacak antlaşmaları gerçekleştirmek, onlarla kurulacak sürekli ilişkileri yürütmek ve bu konularda BM Genel Kurulu'na ve üye devletlere tavsiyelerde bulunmak yetkisiyle donatılmıştır (Madde. 63-64). Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kararlarına gelince, seçilen her üye devlet bu konseye bir üye ile katılmakta (Madde. 61/4), kararlar toplantıda hazır bulunan ve oy veren üyelerin oy çokluğu ile alınmaktadır (Madde. 67). ESK'nın üye sayısı başlangıçta 18 iken sonradan 54'e çıkartılmıştır.

ESK'nın üyeleri, ülkelerden meydana gelmektedir. Ancak ESK, yetki alanına giren konularda hükümet-dışı uluslararası örgütlere ve hatta gerektiğinde Teşkilatın ilgili üyelerine danışıldıktan sonra ulusal örgütlere de danışabilmektedir. ESK'nın bu özelliği, BM'nin, Milletler Cemiyetine göre, STK'ların rolü ve yerini tanıyan en önemli yeniliği oluşturmaktadır.

BM'nin dördüncü organı Vesayet Konseyidir. Vesayet Konseyi bugün yalnızca Güvenlik Konseyi'nin beş sürekli üyesinden oluşmaktadır. Vesayet Konseyi'nin görevi ise, BM Genel Kurulu'nun yetkisi altında vesayet yönetiminden sorumlu devletlerin sunduğu raporları incelemek, vesayet altındaki topluluk üyelerinin vereceği dilekçeleri kabul edip incelemek, vesayet altındaki ülkelerde yöneten devletle anlaşarak, saptanan zamanlarda denetlemelerde bulunmaktır (Madde. 87). Vesayet Konseyi'nde yer alan her üye devletin bir oy hakkı bulunup, kararlar hazır bulunan ve oylamaya katılan üyelerin oy çokluğu ile alınmaktadır (Madde. 89). Ancak vesayet altında ülke kalmaması nedeniyle bugün Vesayet Konseyi'nin fiilen hiçbir görevi kalmamıştır. Bu nedenle bu organ kaldırılmak istenmektedir.

BM'nin beşinci organı Uluslararası Adalet Divanıdır. BM'nin başlıca yargı organını oluşturan Uluslararası Adalet Divanı, 15 bağımsız yargıçtan oluşmaktadır. Bu yargıçlar, Sürekli Hakemlik Mahkemesinin ulusal gruplarının aday gösterdiği kişiler

arasından, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nin yaptığı ayrı oylamalar sonucu seçilmektedir (Divan Statüsü, Madde. 4).

Son olarak BM'nin altıncı organı Sekreterliktir. BM Sekreterliği, başında bir Genel Sekreter ile örgütün memurlarından oluşmaktadır. Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine, Genel Kurul tarafından atanmaktadır (Madde 97). Gerek Genel Sekreter, gerek öteki BM memurları devletlerden bağımsız olup, yalnızca örgüte karşı sorumludurlar (Madde 100). Genel Sekreter, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey ile Vesayet Konseyi'nin kendisine vereceği görevleri yerine getirmekle görevlidir (Madde 98). Ayrıca, Genel Sekreter, uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düğüldüğü zaman, kendiliğinden bu konuya Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekme yetkisine sahiptir (Madde 99). Yine, örgütün en yüksek memuru sıfatıyla (Madde. 97), sekreterlik memurlarını atama, yükseltme, Genel Sekreterin görevidir (Madde 101).

BM'nin, ana organlarının yanında yardımcı organları da bulunmaktadır. BM Antlaşmasının 7. maddesi 1. fıkrası, teşkilatın ana organlarını saydıktan sonra, 2. fıkrası, gerekli görülecek yardımcı organların Antlaşmaya uygun olarak kurulabileceğini öngörmektedir. BM Antlaşmasının 22. maddesi Genel Kurul'a, 29. maddesi Güvenlik Konseyi'ne ve 68. maddesi Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bu tür organları kurma yetkisi tanımaktadır. BM'in yardımcı organlarını, teşkilat hiyerarşisindeki yerleri ve görevleri göz önünde tutularak, alt-organlar, teknik yardımcı organlar ve özel yardımcı organlar şeklinde üç kategoriye ayırmak mümkündür.

BM alt-organları, belirli bir ana organın çalışmalarının hazırlıklarını yapmak amacıyla kurulmuş yardımcı organlardır. Bu tür alt-organların başında, Genel Kurula bağlı olarak oluşturulan, yedi komisyon gelmektedir. Bu komisyonlar, Genel Kurula sunulmak üzere karar tasarıları hazırlamakla görevli olup, aşağıdaki konularla ilgili çalışmalar yapmakta ve şu adları taşımaktadır: I. Komisyon ya da Siyasal Sorunlar ve Güvenlik Komisyonu, II. Komisyon ya da Ekonomik ve Mali Komisyon, Özel Siyasal Komisyon, III. Komisyon ya da Vesayet Komisyonu, IV. Yönetim ve Bütçe Sorunları Komisyonu ve V. Komisyon ya da Hukuk komisyonu. Bundan başka, Genel Kurula yardımcı çalışmalar yapmaları amacıyla kurulan önemli komisyonlar arasında, uluslararası hukuku kodifiye etme ve geliştirme konularında çalışmalar yapan Uluslararası Hukuk Komisyonu ile Uluslararası ticaret ilişkilerini düzenleyen kuralların uyumu ve geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapan BM Uluslararası Ticaret Komis-

yonu ile Uzayın Barışçı Amaçlarla Kullanımı Komitesi sayılmaktadır. Öte yandan, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in de bu tür alt-organlara sahip olduğu görülmektedir. Bunların en tanınmışları insan hakları konusunda çalışmalar yapan İnsan Hakları Komisyonu ile uyuşturucu maddeler konusunda çalışmalar yapan Uyuşturucu Maddeler Komisyonu olmaktadır. Ayrıca, Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı dört bölgesel ekonomik komisyon vardır.

Teknik yardımcı organlar ise, belirli bir konuda uzmanlaşmış organlar olup, genel olarak örgütün değişik ana organlarına konusuyla ilgili hizmetler sunan organlardır. Bunların arasında; görevlileri ile BM arasında çıkan hukuksal sorunlarda yargı görevi yapan BM Yönetim Mahkemesi, Uluslararası Uyuşturucu Maddeleri Denetleme Organı ve Irk Ayrımını Kaldırma Komitesi örnek verilebilir.

BM'nin özel yardımcı organları, kısmen özerk bir örgütlenmeye sahip bulunan ve merkezleri farklı ülkelerde bulunan önemli yardımcı organlardır. Bunların belli başlıları şunlardır; Merkezi Nairobi'de bulunan BM İnsan Çevresi Konferansı, Merkezi Cenevre'de bulunan BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı, BM Sığınmacılar Yüksek Komiserliği Bürosu, BM Çocuklara Yardım Fonu, BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü ve merkezi Roma'da bulunan Dünya Gıda Programı'dır.

Birleşmiş Milletlere bağlı uzmanlık kurumları da vardır. Bir takım uluslararası örgütler, kendi başlarına bir varlığa ve uluslararası kişiliği sahip olmakla birlikte, BM'nin amaçları ile bağdaştığı için, BM ile işbirliği içine girmiştir. BM ile işbirliği ilişkileri iki taraf arasında yapılan anlaşmalarla düzenlenen ve BM ile ortak faaliyetlerin eşgüdümlü Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından sağlanan bu uluslararası örgütler, BM uzmanlık kurumları olarak anılmaktadır. Her biri ayrı bir uluslararası örgüt olan bu uzmanlık kurumları şunlardır; Uluslararası Çalışma Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü, BM. Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Uluslararası Bayındırlık ve Kalkınma Bankası, Uluslararası Mali Ortaklık, Uluslararası Kalkınma Derneği, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü, Evrensel Posta Birliği, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Dünya Meteoroloji Örgütü, Uluslararası Denizcilik Örgütü, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, BM Sınai Kalkınma Örgütü ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı. Bunlar, her yıl Genel Kurul'a ve gerektiğinde Güvenlik Konseyi ile Ekonomik ve Sosyal Konsey'e raporlar sunmaktadır.

Hem Milletler Cemiyetinin ve hem de Birleşmiş Milletler'in bu şekildeki kurumsal yapıları genel olarak incelendiğinde, yirminci yüzyılın dünya düzenlemelerinde temel kurumsal organizasyonları oluşturdukları görülmektedir. Falk (2004:28), bu durumu, önce Milletler Cemiyeti, sonra BM ve ardından AB örneklerinde olduğu gibi, 'kurumlara yönelme' şeklinde bir eksen kayması gereksinimi olarak değerlendirmektedir. Falk bunu, devletlerin hükümranlılığı açısından değerlendirerek, ortaya çıkan teşkilatlı bir dünya topluluğuna riayet ederek hükümranlığa uygun olma doğrultusunda vurgulu bir hareket ve böyle kurumların özerk rolünü en dar sınırlar içinde tutarak, katılımı sadece devletlerin üye olmasını sağlayacak şekilde devletin ötesinde yapılandırarak hükümranlılığı genişletme aracı olarak nitelendirmektedir. Falk bunlara örnek olarak, hem Milletler Cemiyeti'nin ve hem de BM'nin, muhtemelen savaş/barış konuları hariç, hükümranlılığın kapsamı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmalarını göstermektedir. Hatta, BM Sözleşmesi'nin 2(7) sayılı maddesi, Bölüm VII'nin kapsamına giren barış ve güvenlik operasyonları haricinde, teşkilatın 'iç işlere' karışmasını yasaklayarak bu durumu doğruladığını ileri sürmektedir. Falk'a göre, bu kurumsal gelişmelerin ve yapıların, Westphalia mantığının alternatifleri olarak değil, uzantıları olarak kavranmakta olduğunu ileri sürer. Çünkü bu kurumlara, yalnızca devletlerin üye olabildiklerini, hükümrana eşitlik ve iç işlerine karışmama prensiplerinin vurgulandığını; anlaşmazlıkların Uluslararası Mahkeme'ye götürülmesinin esasen isteğe bağlı olduğunu ve şimdiye kadar uluslararası kuruluşlara bağımsız fon temini ve kendi barış koruma güçlerini geliştirme izni verilmediğini belirtir.

Bu çerçevede ortaya çıkan temel soru ise yeni meydan okumalara karşı verilen devletçi yaklaşımların yeterli olup olmadığı ve bu yaklaşımların küresel sivil toplumun artan önemine hangi derecede katkıda bulunduğu. Falk'a (2002:30) göre, devletçiliğin yüzyıllar boyunca süren direnci, kayda değer olmakla birlikte, devletçiliğin davranış ve kavrayış açısından uyum gösterme kabiliyetinin görülmedik bir biçimde tekrar sınanarak, küreselleşme sürecinde uyum gösterme yeteneğinin yeterli olup olmadığı ve ne derecede yeterli olduğu, temel tartışma konusu olmaya devam edecektir. Bu çerçevede, yönetişimin siyasi temelleri, tam olarak gelişmemiş bir aşamada olup, yeniden Birleşmiş Milletler'in güçlendirilmesi yönünde filizlenen umutlar çerçevesinde bu beklentinin karşılanabileceği tartışılmaktadır. BM organlarının, tamamen devletler ve onların resmi temsilcilerince yönlendirilmesine ve gayri-resmi kuruluşların ve küresel sivil toplum perspektiflerinin genellikle toplantıların dışında bulunması gerçeğine rağmen, federal bir dünya hayal eden ütopyacıların,

BM'yi doğmakta olan bir dünya hükümetinin öğelerini taşıyan bir kurum olarak gör-
dükleri ileri sürülmektedir (Falk, 2002;32).

Bu genel analiz ve değerlendirmeler ışığı altında BM sisteminde STK'ların yeri ve rolünün ne olduğu önem arz etmektedir. Mevcut duruma göre, BM sisteminde, sistemin ulusal devletlere dayandırıldığı ve STK'ların yeri ve rolünün ise sınırlı tutul-
duğu anlaşılmaktadır. Ancak BM sisteminde, Milletler Cemiyetine göre STK'lar açısından yeni durumlar ortaya çıkmıştır. BM Antlaşması, uluslararası ve ulusal STK'ları, açıkça ESK ile ilişkilendirip onlara yasal bir rol ve zemin vermiştir. 1975 yılında NGLS (BM Sivil Toplum İrtibat Serisi) kuruldu (Ryfman, 2000:109). 2005 yılı itibariyle ESK'ya danışma statüsünde akredite edilen uluslararası ve ulusal STK'ların sayısı 2600'e çıkmıştır (www.un.org). Başlangıçta bu rakam, 200 civarında bulunmaktaydı.

BM'nin STK'lar ile ilişkilerini geliştirdiği bir başka boyut ise BM-STK Ortaklıkları boyutudur. BM, 2001 yılında, BM ile Birleşmiş Milletler Vakfı'nın (UNF) işbirliği ile UNFIP'ı (BM Uluslararası Partnerlik Fonu) kurarak, STK'lar ile olan partnerlik ve işbirliğini geliştirmeye çalışmaktadır. Dossal (2004:6), bu partnerliğin amacının, BM'in, hükümetler, özel sektör, vakıflar ve STK'lar ile kelimenin tam anlamıyla ortak çalışmak, entellektüel ve mali kaynakları paylaşmak, ve hükümetler, özel sektör, vakıflar ve STK'lar arasında bir sinerji yaratarak bundan faydalanmak, bunların nispi üstünlük avantajlarından yararlanmak ve tek başına çözülemeyecek problemleri birlikte aşmak olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin, özel sektör, alt yapı, teknoloji uzmanlığı, yöneticilik becerileri ve kaynaklar konusunda, vakıflar ve STK'lar, bilgi ve uzmanlığın birikimi ve yaygınlaştırılması ve fon oluşturma konularında katkı sağlarlar. Dolayısıyla böyle bir ortaklık, fon oluşturma yanında politikaların oluşumu ve uygulanmasında diyalog oluşturma, adamışlık girişimlerinin yaygınlaştırılması, teknoloji transferlerinin, teknik yardımların, bilginin ve eğitimin gerçekleşmesi ve yaygınlaşmasında önemli rol oynayacaktır. Bunun gerçekleşmesinin ilk adımı, Kofi Annan tarafından BM Milenyum Zirvesinde atılmıştır. Annan, bütün sivil toplumu içine alacak küresel bir partnerliğin kurulmasını önermiş ve bu da kabul görmüştür. Bu partnerlik, 2015 gibi bir zaman hedefi içinde gerçekleştirilmesi düşünülen, fakirlikle, açlıkla, hastalıklarla, cahillikle, çevre bozulması ve çinsiyet ayrımcılığı ile mücadeleleri kapsayan Milenyum Gelişme Hedefleri'nin (MDG) başarılmasını amaçlamaktadır (Dossal, 2004:7).

UNFID'ten bu ortaklıkları genişletmesi istenmektedir. UNFID'in, ortaklıkları geliştirdiği kurumlar şöyledir: Afrika Tıp ve Araştırma Vakfı, Ağa Kağan Vakfı, Bill ve Melinda Gates Vakfı, Bağış Yardım Vakfı (Charities Aid Foundation), Drucker Vakfı, E7 Vakfı, Hilton Vakfı, Açık Toplum Enstitüsü, Rockefeller Brothers Vakfı, Rotary International, Wellcome Trust, Amerikan Kızıl Haç Derneği, Aspen Enstitüsü, Equal Access, Digital Partners, Hope Worldwide Afrika ve Uluslararası İş Dünyası Liderleri Forumu, Vakıflar Konseyi, Avrupa Vakıflar Merkezi, Avrupa Yenilikçi İşbirliği Vakıflar Ağı, Dünyada Avrupa, Hibe Destekçileri Dünya Girişimi, ABD Şirket bağışlarını Cesaretlendirme Ticaret ve Komite Odaları, Cisco Systems, Coca-Cola Company, Ericsson ve Pricewaterhouse Coopers. Bu partnerliğin, çevre, çocuk, barış, güvenlik ve insan hakları konularında başarılı çalışmalarına örnekler verilmektedir. Örneğin Ocak 2004 itibarıyla, UNF-UNFIP tarafından, 120 ülkede, 299 proje için 564 Milyon \$ ayrıldığı belirtilmektedir (Dossal, 2004:6-7).

Ayrıca son yıllarda BM'nin geliştirdiği en önemli politika alanlarından biri ise BM- sivil toplum ilişkileri alanı olmaktadır. BM, STK'larla yakın bir ilişki geliştirmekte ve STK'ların katılım ve rollerinin artırıldığı bir çok etkinlik düzenlemektedir. Özellikle 1990 sonrası sıklıkla yapılan Dünya zirveleri bunlara örnek teşkil etmektedir. STK'lar, bu zirvelere katılmakta ve resmi heyet toplantılarına paralel forumlar ile resmi heyetlerle birlikte ortak oturumlar yapmakta ve ortak komiteler oluşturmaktadırlar. Hatta 1996 Habitat II Zirvesi ile STK'lara, kararlar komisyonuna eşit statüde katılma hakkı tanınmıştır. Aslında 1972 yılındaki Stockholm Çevre ve Kalkınma Konferansı, günümüzdeki paralel zirvelerin başlangıcını göstermektedir. Paralel zirvelerin ilk denemeleri, 1899 ve 1907 tarihli La Haye Barış Konferanslarına kadar geri gider. Bu konferanslarda STK'lar, paralel oturumlar organize etmişler ve kendi gazetelerini çıkarmışlardır (Kaldor, 2003:87).

BM'in, Soğuk Savaşın hemen bitiminde başlatıp, on yıllık bir sürede gerçekleştirdiği seri zirveler şunlar olmuştur; 1992 BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), informal kullanımı, Yeryüzü Zirvesi, Rio de Janeiro, Brezilya; 1993 Dünya İnsan Hakları Konferansı, Viyana, Avusturya; 1994 Küresel Gelişmekte olan Ülkelerin Küçük Adaların Sürdürülebilir Kalkınması Konferansı, informal kullanımı Küçük Adalar Konferansı, Bridgetown, Barbados; 1994 Dünya Doğal Afetlerin Azaltılması Konferansı, informal kullanımı Yokohama Konferansı, Yokohama, Japonya; 1994 Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD),

informal kullanımı Nüfus Konferansı, Kahire, Mısır; 1995 Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (WSSD), informal kullanımı Sosyal Zirve, Kopenhag, Danimarka; 1995 Dünya Kadın Konferansı IV: Eşitlik, Kalkınma ve Barış İçin Eylem, informal kullanımı Pekin Kadın Konferansı, Pekin, Çin; 1995 BM Dokuzuncu Suçun Engellenmesi ve Saldırganlara Muamele Kongresi, informal kullanımı Suç Kongresi, Kahire, Mısır; 1996 BM İkinci İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II), informal kullanımı, Şehir Zirvesi, 1996, İstanbul, Türkiye; ve Dünya Gıda Zirvesi, informal kullanımı, Gıda Zirvesi, Roma, İtalya ile 1996 BM Dokuzuncu Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD IX), Midrand, Güney Afrika Cumhuriyeti; informal kullanımı UNCTAD IX (UN, 1997) ve 2000 Dünya Çocuk Zirvesi (WSC), informal kullanımı, Çocuk Zirvesi, New York, ABD (UN Conferences, 2000).

BM tarafından 1990'lar boyunca yapılan bu konferans ve zirveler serisi, ulusal liderleri, uluslararası kuruluşların temsilcileri ve ulusal ve uluslararası STK temsilcileri ile yüzlerce uzmanı bir araya getirerek, günümüz dünyasının ekonomik, sosyal, çevre ve kalkınmaya ilişkin temel problemlerini gündeme getirip tartışarak, küresel bir dünya bilinci yaratmaya katkıda bulunmuştur. Martin Albrow, 1995 yılında gerçekleştirilen, Dünya İklim Konferansını, küresel çağın başlangıcı kabul eder (Koçdemir, 2004:412). Katılımcılar açısından bakıldığında ise bu zirveler, STK'lar için ayrı bir önemi göstermektedir. Sadece Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesine 123 Devlet veya Hükümet Başkanı ile 6000 civarında temsilci katılmıştır. Bu platformlarda çok farklı görüşler dile getirilmiş, binlerce çözüm önerisi sunulmuş ve daha önemlisi siyasi bir uzlaşma sağlanmıştır. Zirvelerde tartışılan konuların, bir bütünlük içinde ve birbirleriyle bağlı olarak örneğin, çevre koruması, çocuk, insan ve kadın hakları, nüfus, işsizlik, suç, ticaret, gıda güvenliği, insan yerleşimleri, doğal afetler, kalkınma ve sosyal bütünleşme konularında olmak üzere bir devamlılık ve bilinçli bir şekilde ayrıntılı bir program şeklinde yapıldığı görülmektedir. Bu girişimler, insan merkezli, sürdürülebilir kalkınma, cinsiyet-duyarlı boyut ve sosyal boyut şeklinde dört temel odak noktası olacak şekilde BM'nin gelecekteki rolüne ilişkin güçlü bir kavramsal temel oluşturmaya yardımcı olmuştur. Herbir konferans sonunda kapsamlı ortak deklarasyonlara, ortak eylem planlarına ve antlaşmalara imza atılmıştır. Zirveler sonucunda ayrıca bazı kurumlar da kurulmuştur. BM'nin resmi görüşme ortağı olarak kabul gören, Dünya Kentler ve Yerel Yönetimler Eşgüdümü Birliği (WACLAC) ile UN-ACRA (BM- Yerel Yönetimler Danışma Komitesi) örnek

olarak gösterilebilir (Örs, 2004:345-255). Bütün bunlar ile böylece uluslararası toplum açısından yeni bir küresel dönem oluşturulduğu görülmektedir (BM,1997).

Bu zirve ve konferanslar STK'lar açısından önemli bir açılımı ortaya koymuştur. Toplantılar, STK'ların dünya politikasında artan bir role sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Konferanslarda, dünya sosyal sorunlarının çözümünde STK'lar ile yapılacak "gerçek bir ortaklık" isteği sürekli olarak teyid edilmiştir. Bu çerçevede, ortaya çıkan bu ortak dökümanların temel ortak özelliği, hepsinin, STK'ların gelecekte etkin rol oynamasına ilişkin yaptıkları vurguları olmuştur. STK'ların zirvelere etkin katılımları da bunun işaretini vermektedir. Örneğin Dünya Çevre Zirvesine, 2400 STK'lardan 17000 kişi, İnsan hakları Konferansına 800 STK, 1500 STK'dan 4200 temsilci, Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesine 811 STK'dan 4500 temsilcisi, Pekin kadın Zirvesine, 2100 STK'dan 5000 temsilci ve İstanbul Habitat II Konferansına 2400 STK'dan yaklaşık 8000 kişi katılmıştır (BM, 1997). STK'lar, bu zirvelere şu şekilde katılmışlardır. Birincisi, bazı temsilciler, resmi toplantıların yapıldığı genel kurula resmi heyetlerle birlikte katılmışlardır; çoğunluğu resmi toplantılara paralel yapılan STK Forumlarına katılmışlardır; ve son olarak Habitat II'de olduğu gibi resmi toplantılara ve kararlar komitesine partner olarak katılmışlardır (BM, 1997).

Bu zirvelerin, farklı unsurlar açısından değerlendirilerek küresel yönetim açısından önemli çıkarsamalarda bulunmaktadır. Cooper (www.findarticles.com/p/articles), BM zirve/konferanslarının altı ayrı noktada teste tabi tutulduğunu ileri sürmektedir. Bu testlerden ilkinin, devlet güçleri ile toplumsal güçleri bir araya getirme gücünün testi oluşturmaktadır. İkinci test noktası, faaliyetlerin çokluğu karşısında bürokrasi ve siyasetten oluşan aktörlerin buluşabilme testidir. Üçüncü testi, neo-liberal pazar eğilimlerine karşı bir dengelemenin olabilme hususu oluşturmaktadır. Dördüncü noktayı, devletlerin egemenlik yetkisi çerçevesinde, amaç ve araç kesişmesini dengeleyebilmesi noktasıdır. Beşinci testi, diplomasinin, küresel politikadaki kimliklerin ötesinde bir diyalog aracı olarak kullanılması testi oluşturmaktadır. Son olarak altıncı testi ise uluslararası ilişkilerde kadın hak ve rollerinin diplomasinin içine alınması testi oluşturmaktadır.

2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde üç temel konu incelenecektir. Bu konuları, modernizm, post-modernizm ve Yeni Dünya Düzeni kavramları oluşturmaktadır.

a. Modernizm ve STK'lar

Modernizm, geleneksel toplumsal ve siyasal formlardan kopuşu beraberinde getiren bir olgu olarak gelişmiştir. Modernite, bilim, akıl ve ilerleme temeline dayalı ve dünyevi olarak ortaya çıkan seküler düşünceler olarak tanımlanır. Buna göre insanların aidiyet kalıplarını değiştirmiştir. Ulusal egemenlik, meşru iktidarın tek kaynağı olmuştur. Devlet bu ulusa dayanırken, bu ulusun bireyleri de artık birer "vatandaş" haline gelmiştir. Dolayısıyla yeni modern dönem, geleneksel zamanların siyasete ve iktidara ilişkin "göksel" kutsallıkların yerine, ulus, devlet, egemenlik gibi tamamen "yersel", insani ve seküler kavramlar ortaya koyarak, bütün bunların üzerine de "ulus-devlet" formunu inşa etmiştir (Çalış, 2003:23-25). Avrupa'da mutlak krallıklar yerlerini ulus-devlet yapılarına bırakırken, siyasal alan artık tamamen modernitenin bir dizaynı olarak ortaya çıkmıştır. Onyedinci yüzyıl sonrası ortaya çıkan kapitalizm ve liberalizmden komünizme kadar pek çok siyasal akımı ve bunların alt yapısını da oluşturan sanayi devrimini, kolonicilik ile emperyalizmi, 1789 ve 1917 gibi büyük devrimsel hareketleri ve hatta üçüncü dünyanın ortaya çıkışını, modernizmin hem birer ürünü, hem de birer yansıması olarak değerlendirmek mümkündür (Çalış, 2004:24).

Bu bağlamda Batı Avrupa ulusçuluğu, iktidara ilişkin kendine özgü felsefi ve inançsal bir arka plana sahip olmasının yanında, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların da hem bir belirleyicisi ve hem de bir ürünü olduğu iddia edilmektedir (Çalış, 2003:25). Modern ulus-devletin doğuşu ile yeni toplumsal sınıflar, tüccarlar ve ticaret alanları, yani pazarlar yada pazar olgusu ile pozitif ilişkiler ortaya çıkmıştır. Aynı pazarla sembolize edilen, az çok aynı zevklere sahip, az çok birbiriyle bütünleşmiş bir coğrafi alanda, aynı dili konuşabilen ve aynı egemene tabi olmuş bir topluluk yaratma ihtiyacı ile ulusçuluğun doğuşu arasında paralel bir ilişki vardır (Çalış,

2002:26). Ayrıca Çiğdem'e göre, Rönesans ve Reformun, modernite ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğu hele hele Aydınlanma düşüncesi ile olmazsa olmaz bir bağ kurduğu genel olarak kabul gören bir konudur (Çalış, 2003:24). Sarıbay (2001:4-5) modernitenin, ondokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında ise Alman sosyolojisi teorisinde, modern kapitalist-endüstriyel devletin gelişimine paralel olarak geleneksel düzenin zıddı, ilerlemenin, ekonomik ve idari rasyonalizasyonun ve sosyal dünyanın farklılaşmasının meydana geldiği bir durum anlamında kullanıldığını ileri sürmektedir.

Modernite ile globalite arasındaki ontolojik bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Modernizmin temeli olan daha büyük pazarlara ulaşma talebi, globalizmin de önemli itici güçlerinden birisidir. Feodaliteden bu güne özellikle Batı Avrupa'da devlet ve ulusların önce ticari, sonra ekonomik ve en sonunda siyasal alanda birleşmelerini de zorunlu kılan en önemli faktör bu "pazar" sorunsalı olmaktadır. Bu bağlamda uluslararası ve çok uluslu şirketlerin globalizasyon konusunda rekabet ve pazar ağırlıklı kaygıları, devletleri, bu doğrultuda zorladıkları görülmektedir. Bu zorlamalar, NAFTA'dan APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği) ve AB'ye kadar uluslararası işbirliği ve bütünleşmeler ile küresel düzeydeki rekabetler şeklinde yansımaktadır.

Diğer taraftan Keyman, küreselleşme ile modernite arasındaki negatif etkileşime gönderme yapar. Keyman (2005:25), küreselleşmenin, modernite projesinin devlet egemenliği söylemi yoluyla kurduğu birliktelik ölçeklerinin varlık koşullarını sarsıntıya uğratarak modern yaşamı bir belirsizlik durumu ile karşı karşıya bırakan bir süreci simgelediğini belirtir. Keyman bu belirsizlik durumunun, küreselleşme ile içiçe dönüşümler olduğunu ve geç modernite ve kimlik krizi başlıkları altında toplanabileceğini belirtir. Geç modernitenin, modernitenin kurumlarının hala işlerlikte olduğunu ancak bunların hareket tarzlarının ve varlık koşullarının radikal dönüşümlere uğramakta olduğunu gösterdiğini belirtmektedir.

Falk ise ortaya çıkan küreselleşme ile modernist yaklaşım arasında devamlılık ilişkisi kurmaya çalışır. Falk (2002:51) modernist yaklaşımı, küreselleşme ortamında devletlerin geleceği açısından bir değerlendirmeye tabi tutar. Falk küreselleşme ile ortaya çıkan dünya düzeninin, kısmen ideolojik ve kısmen de normatif olarak ileri sürülen siyasi gerçekliğin, dogmatik modernist görüş olduğunu belirtir. Hatta bu yeni durumun, Huntington ve Nye'dan hareketle realist geleneğin, Soğuk Savaş sonrası dünya düzenine ilişkin jeopolitik bir tercüme içerdiğini ileri sürer.

Falk bu çerçevede, uluslararası siyasi hayat yapısını şekillendiren, Aydınlanma ile özdeşleştirilen, fazlaca bir genellemeye sahip ve birbirleriyle ilişkili üç fikir ileri sürmektedir. Bu fikirler; sınırsal devletin öncelikli olması, hayat kalitesini artıran teknolojik yenilik imkanlarını da içinde barındıran devletlerarası siyasi ilişkilerin laikleşmesi ve Batılı olmayan dünya üzerinde hakimiyet kurmaya çalışan Batının küreselleştirici misyonu şeklindedir. Ancak ona göre modernizmin bu üç temelinin her biri ayrı ayrı aşınmıştır. Falk, devletlerin, aşırı modern askeri teknolojilerin sahibi olarak önemli bir aktör olarak kalmaya devam edeceklerini ancak devletlerin de giderek küreselleşmekte ve uluslararasılaşmakta olduklarını belirtmektedir. Buna göre, devletlerin politika yönelişi kendi topraklarından dışarı kaymakta ve devlet ulusaşırı bölgesel ve küresel güçlerin yararına göre hareket etmektedir. Dolayısıyla küresellik bakımından ele alındığında devletlerin, sınırlara dayalı varlıklar olmaktan ziyade hükümet birimleri olarak algılanarak dışarıdan ve yukarıdan olduğu kadar, içeriden ve aşağıdan da giderek artan bir biçimde zorlandıkları iddia edilmektedir (Falk, 2002:56). İkinci olarak modernliğin laikleşmesine ilişkin olarak da sınırsallık ve hükümlanlığa göre keskin ve bariz olmasa da bir takım tehditlerin olduğu ileri sürülmektedir. Modernizm, sınırsız büyüme, sömürü ve insan özerkliğine güven üzerine dayalı iken, ortaya çıkan sosyal riskler ve çevre problemi ve risklerinin bunlara set çektiği görülmektedir. Bu yeni riskler ve problemler, ulus-devlet üzerinde bir sorumluluğu ve ortamı doğurmaktadır (Falk, 2002:58). Üçüncü olarak, modernliğin Batı'ya, Batılı olmayanlara göre tanıdığı ayrıcalığın yerini küreselleşme ile batılı olmayan İslam ve Asya gibi medeniyetlerin taleplerinin Batı tahakkümünden kurtulma şeklinde modern çağın evrenselliğini zayıflatılması sözkonusudur (Falk, 2002:60). Falk, küreselleşmenin, devlet merkezli bir dünyayı öngördüğünü ancak modernliğin ona kazandırdığı kanaat ve özellikleri zayıflattığı sonucuna varmaktadır.

Görüldüğü gibi, yazarlar, modernite ile küreselleşme arasındaki ilişki konusunda hem fikir değillerdir. Falk ve Çalış, modernist yaklaşım ile ortaya çıkan küreselleşme arasında devamlılık ilişkisi olduğunu belirterek pozitif bir ilişki kurarlar. Oysa Keyman, bunların aksine, küreselleşmeyi, modernist projeyi belirsizliğe uğratmakla suçlar.

b. Post- Modernizm ve STK'lar

Post-modernizm, modern toplum ve kültürünün içine girdiği yeni bir durumu simgelemektedir (Sarıbay, 2001:5). Postmodernizm, bazılarına (Sarıbay, 2001 ve Giddens) göre yüksek modernizm dışında kalan harekete, Jameson gibi bazılarına göre ise geç modernizm anlamına gelmektedir (Sarıbay, 2001:6-7). Postmodernizm, ister modernizmin bir uzantısı olarak, ister ondan bir kopuş olarak ele alınsın, sonuçta bir değişimi ifade etmektedir. Postmodernist yaklaşım, modernizmin temellerini sarsmaktadır. Ortaya çıkan yeni dönemde ise akıl, bilimsellik, rasyonalite, ilerleme gibi modern felsefi düşüncenin bina edildiği temellerinin yanı sıra esas olarak onun siyasal alana yansımış biçimleri olan, ulus, ulusçuluk ve ulus-devlet konuları ciddi bir şekilde yeniden sorgulanmaktadır. Postmodernizm, modernizmin, bilim ve teknik sayesinde toplumsal ilerlemenin sağlanabileceği evrensel bir toplum modeli olma savına bir tepki olarak tanımlanmaktadır. Modernizmin özellikleri olan rasyonalitenin, akılcılığın, bilimin temsil savlarının, kesinlik arayışlarının aksine, belirsizlik, parçalanma, öznenin ölümü, temsilin reddi ve sunulamayanın sunulması, evrenselliğe karşı yerellik, özdönüşümcülük, eklektisizm ve görecelikle ikamesi postmodernist yaklaşımın temel özellikleri olmaktadır (Özbudun-Şafak: 2005; 348-356). Özbudun ve Şafak (2005: 348-9), bu epistemolojik nihilizmin, 1970'lerden itibaren küreselleşme sürecindeki Batı kapitalizminin deregülasyon, özelleştirmeler, tüketim toplumunun biçimlenişi ile Sosyalist Blokun dağılması, ulus-devletin gücünün aşındırılması, kimlik arayışları ve kimliğe dayalı siyasetlerin öne çıkması, tarihin sonu gibi gelişme ve söylemlerin öne çıkmasına zemin hazırladığını ileri sürmektedirler.

Post-modernizmin, modernizmi sarstığı bir ara dönemin hemen arkasından insanlık, küreselleşme olarak adlandırılan yeni bir döneme girmiştir. Modernizmin özellikle siyasal formlarının içeriği bu bağlamda yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda küreselleşme antropolojisinin geliştiği görülmektedir. Antropoloji, küresel ile yerelin birbirine eklemlenmesi şeklinde küreselleştirici yönüyle ilgilendiğinden küreselleşme antropolojinin artarak ilgi alanına girdiği iddia edilmektedir. Özbudun ve Şafak (2005: 359), marksist ve postmodernist eğilimli antropologlar arasında, kapitalist küreselleşme süreçlerinin yerel kültürler üzerinde tahakküm kurduğunu, onları marjinalize ettiğini ya da tüketim kültürü modelinde

dönüşüme uğrattığını vurgulayan kültür emperyalizmi tezleri ile, küreselleşmenin yerelin yaratıcı formlarını serbest bıraktığını, yeni direniş biçimlerinin ortaya çıkmasına olanak sağladığını ve yerele görünürlük kazandırdığını ileri süren tezler arasında bir tartışmanın sürdüğünü belirtmektedirler. Inda ve Rosaldo, küreselleşme antropolojisinin, küreselleşmenin konumlu ve konjonktürel doğasıyla ilgili olduğunu belirtir. Buna göre, küreselleşmeye antropolojik yaklaşmak, bir yandan dünyayı artan ölçüde karşılıklı bağlantılı kılan geniş ölçekli süreçler, bir yandan da öznelerin bu süreçlere kültürel bakımdan nasıl tepkiler verdiği hususu üzerine odaklanma anlamına gelmektedir (Özbudun-Şafak: 2005; 360).

Inglehart, postmodernizm, ekonomik ve siyasal alana ilişkin bir çerçeve ortaya koyduğunu ileri sürmektedir. Ekonomik alana ilişkin olarak tamamiyle öznel refah ve güvene dayalı bir hayat anlayışının belirmesi sözkonusudur. Buna göre, bireysel özerklik ekonomik faaliyetlerde öne geçmekte ve hiyerarşik otorite ve bu anlayışa dayanan müdahalecilik reddedilmektedir. Siyasal alana ilişkin olarak ise, otoriteye saygının azalması, kendini ifade etmenin ve çok yönlü bir kitle katılımının öneminin artması sözkonusudur (Sarıbay, 2001:13). Sarıbay postmodernitenin, kültürel hegemonya çağında, herkesin kendi kültür dünyasında yaşamasının veya kendi yaşam tarzını bir kültür dünyasına dönüştürmesinin haklılaştırımı olarak değerlendirilmesi yönüyle sivil toplum bağını da ortaya koymuş olduğunu ileri sürmektedir. Sivil toplumun da olmazsa olmaz koşulunun farklılaşma ve parçalanma olması, iktidarın da bölünmüşlüğüne istediğini göstermektedir (2001:22). Sarıbay bu anlamda sivil toplumun da postmodernitenin sahip olduğu özellikleri taşıdığını iddia etmektedir. Sivil toplumun, postmodernitenin parçalanmışlığı ile örtüşür görünen yanı, iki zıt boyutu ortaya koymaktadır. Sivil toplum içinde devlet iktidarına karşı özerklik kazanmış olan toplulukların iktidarlarını birbirine karşı hem demokrakça ve hem de despotça kullanma olasılıkları sözkonusu olabilir. Buna göre sivil toplum, postmodernizmin negatif yönü açısından otoriter popülüzme, pozitif yönü ile de anti-hiyerarşik vurgusu nedeniyle radikal demokrasiye karşılık gelmektedir (Sarıbay, 2001:25-27).

Negatif açıdan bakılırsa Jameson'a göre, postmodernite, otoriter popülüzme yöneldiği oranda sivil toplum yapılanmasını tehdit edip, sivil toplumu despotizmin savaş alanına çevirecektir (Sarıbay, 2001:27). Ökçesiz'e göre, böyle bir durumda sivil toplum unsurunun, diğer unsurları tahakküm altına almasını önlemenin yolu

olarak sivil itaatsizlik yolu ileri sürülmektedir. Çünkü sivil itaatsizlik, kamuya açık ve yasaya aykırı ama üçüncü kişilerin daha üstün bir hakkını çiğnemeyen barışçıl protesto eylemi şeklinde etkili ve somut olan demokratik bir yolu sunmaktadır (Sarıbay, 2001:29).

Diğer taraftan pozitif açıdan bakılırsa, Keyman'a göre, anti-hiyerarşik temelde postmodernite, sivil topluma, farklı kimliklerin kendi farklılıklarını korumak için verdikleri mücadele temelinde yükselme olanağı sunacaktır (Sarıbay, 2001:27). Bu durum kamusal alan tartışmalarını gündeme getirir. Sarıbay (2001:27) kamusal alanın hermenötük yapısının, çoğul söylemlere, yorumlara ve değerlere olanak tanıdığını ileri sürmektedir. Çünkü kamusal alan, yurttaşlar arasında birbiriyle yarışan toplumsal geleneklerin, söylemlerin, ilişkilerin ve iletişimlerin meydana geldiği bir alandır. Calhoun ise kamusal alanı, sivil toplumun içinden çıktığı özgül bir alan olarak tanımlar. Ona göre, kamusal alan, politik kavgaların çözülmesini amaçlayan etkili bir rasyonel-eleştirel söylemin gelişmesini sağlayacak kültürel ve toplumsal örgütlenme alanıdır (Özbek, 2004:27).

Ayrıca kamusal alan ile çoğulluk arasında yakın bir ilişkiyi kuranlar da bulunmaktadır. Arendth (yorumlayan Berktaş, 2004:551), kamusal alan ile farklılık, çoğulluk, iletişim, diyalog ve özgürlük kavramları arasında yakın bir ilişkinin olduğunu ortaya koyar. Arendth, çoğulluğun yeryüzünün anayasası olduğunu iddia etmektedir. Berktaş bu açıdan, kamusal yaşamı, yalnızca bir seçme fırsatı yaratan bir alan değil, farklı insan varlıklarının ortak bir dünya yaratmasına fırsat tanıyan bir alan olarak görenler için Arendth'in vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır.

c. Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni ve STK'lar

Soğuk Savaşın sona ermesiyle, Yeni Dünya Düzeni fikri ortaya atılmıştır. Yeni Dünya Düzeni çağrısı birkaç taraftan gelmiştir. İlk çağrı, Julies Nyerere'nin başkanlığını yaptığı, devlet planlama uzmanları, dini liderler ve önde gelen siyasi liderlerden oluşan Hükümet-Dışı Güney Komisyonu tarafından yayınlanmıştır. Komisyon, 1990 tarihli bir incelemesinde, kapitalizmin 1980'lerde etkisi altına aldığı Kuzey-Güney ilişkilerinin son durumunu gözden geçiriyormuştur. Komisyon, yaptığı

analizler sonucunda umut verici bir sonuca ulaşamamıştır. Komisyon, buna bağlı olarak, Güneyin, dünya toplumu içinde adalet, eşitlik ve demokrasi isteğine cevap verebilecek bir Yeni Dünya Düzeni çağrısında bulunmuştur. Ancak rapora gösterilen ilgi yetersiz kalmıştır (Chomsky, 2003:14).

Yeni Dünya Düzenine ilişkin, ikinci çağrı Batı'dan gelmiştir. Komisyonun bu çağrısından kısa bir süre sonra, George Bush ve sağcı politika forumu olan Heritage Foundation tarafından, Yeni Dünya Düzeni terimi kullanılarak, Körfez Savaşına meşru bir kılıf kazandırmayı amaçladıkları ileri sürülmüştür (Petras ve Veltmeyer, 2001:18). Bush, savaşın başlangıcından sonra, "farklı ulusların, insanlığın evrensel emellerini içeren, barış, güvenlik, özgürlük ve hukukun egemenliğini gerçekleştirmek için ortak bir dava etrafında toplayan, Yeni Bir Dünya Düzeninin başını çekeceğini ilan etmiştir. Ardından bu yeni düzenin içeriği, New York Times'ın muhabiri Thomas Friedman tarafından ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu açıklamada Yeni Dünya Düzenin ilkeleri şöyle belirtilmiştir; Egemen ulus devletlerin uluslararası sınırlarına saygı gösterilmezse kaos yaşanır. ABD'nin Soğuk Savaş'taki zaferi, bir dizi politik ve ekonomik ilkenin, demokrasi ve serbest piyasanın zaferi olmuştur. Bütün dünyada serbest piyasası, Amerika'nın hem bekçisi ve hemde modeli olduğu bir geleceğin yükselen dalgasıdır (Chomsky, 2003:15 ve 105-110).

Soğuk Savaş döneminde, piyasa demokrasilerine yönelik küresel tehdit, ortadan kalktığına göre bundan böyle demokrasilerin ulaştığı alanları genişletmek ABD'nin, temel stratejisi olmuştur. Bu strateji, Bush'un ardından, Clinton döneminin de temel unsurunu oluşturmuştur. Clinton Doktrini de liberal demokrasilerin erdemini yaygınlaştırmayı hedef alan "yeni vizyon" olmuştur (Chomsky, 1995:110-111). Bu vizyon çerçevesinde vurgulanması gereken temel husus, "tarihte ilk kez, tek bir devlet, kendi plancılarının, küresel bir vizyonu oluşturup yürütebilmeyi sağlayacak kadar büyük bir zenginlik ve güce sahip olmasıdır" (Chomsky, 1995:116).

Chomsky'a göre, bu çerçevede ortaya çıkan beklenti, "dünya hükümeti"nin oluşması şeklinde olmuştur. Böylesi bir dünya hükümetinin de facto olarak şekillendiğini ve ekonomik güçlerin yönetiminde olacağını ileri sürmüştür. Örneğin, Morgan, bu de facto dünya hükümetini, IMF, Dünya Bankası, G-7, GATT, ve yeni emperyal çağda ÇUŞlerin çıkarlarına hizmet etmek üzere tasarlanan diğer yapılar, bankalar ve diğer yatırım şirketlerinin hükümeti olarak tanımlamaktadır (Chomsky, 1995: 269). Aynı şekilde geleceğin şekillendirilmesinde neyin rol alacağını Falk

(2002: 9-10) da sormaktadır. Falk geleceği biçimlendiren şeyin, devletlerarası etkileşimin olacağını ve ABD liderliğinin tesirinin zamanla ve mevcut şartlarla sınırlı kalacağını ileri sürmektedir. Bu nedenle Falk'a göre, yeni bir dünya düzeninin biçimi ve gidişatı, çok sayıdaki aktif unsur ve sosyal güç arasında meydana gelecek yoğun bir siyasi mücadelenin sonunda belirlenecektir. Önde gelen devletlerin daha etkili olmaları yanında şüphesiz, halkların ve onların yerel, dini, bölgesel ve küresel çevrelerdeki kurum ve hareketleri de etkili olacaktır. Falk bu arayış ve etkileşimin sonucu olarak, silahsızlanma, demokratikleşme, adil ve sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması, kültürel çoğulculuk, insan hakları ve küresel yönetim gibi hususlara hayat verdiği küresel sivil toplumun güçleneceğini iddia etmektedir.

Yeni dünya düzeni hakkında yapılan pozitif ve negatif tepkileri, üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birinci grup, bunu bir Amerikan projesi olarak niteleyip, jeo-ekonomik gerilimlerin arttığı bir karmaşa döneminde liderlik ve birlik sağlayan hegemonik istikrar yönünde gerekli bir adım olarak iyi karşılamaktadır. Bunlardan ikinci grup, bunu, ikinci Pax-Amerikana olarak niteleyip, yeni bir sömürücü ve emperyalist düzen olarak niteleyip, bunun Afrika, Pasifikler, Asya ve Avrupa gibi bölgeler için ne anlama gelebileceği konusunda endişe duymaktadırlar. Üçüncü grup, siyasa vurgusunda jeopolitikten çevreye doğru bir kayma bekleyenlerden oluşmuştur (Falk, 2002:14).

Sonuç olarak Yeni Dünya Düzeni, sivil toplum kuruluşlarının geleceği ve güçlenmesi açısından karışık bir tablo sunmaktadır. Yeni Dünya Düzeni, bir taraftan, demokrasi ve serbest piyasa sisteminin erdemini ve yaygınlaştırılmasını amaç olarak ortaya koyarken, bir taraftan ekonomik kuruluş ve güçlerin kontrolüne ağırlık vermektedir. Bu çerçevede Yeni Dünya Düzeninin, STK'ların geleceğine ne kadar katkı sağlayacağı tartışmalı hale gelmektedir. Bu nedenle Yeni Dünya Düzeninin, İkinci Dünya Savaşının mirası üzerinde kurulup, kendini ne kadar yenileceği veya ne denli bir radikal yapılanma getireceği belirsizliğini korumaktadır.

3. GÜÇLENEN DİĞER KÜRESEL AKTÖRLER

Bu bölümde, küreselleşme sürecinde, ulus devletlerin yanında güçlenen diğer küresel aktörlere yer verilecektir. Bu küresel aktörler, uluslararası kurumlar çokuluslu şirketler ve STK'lardır. STK'lar, bu çalışmanın temel konusunu oluşturduğu için bu kısımda ayrıca incelenmeyecektir.

a. Uluslararası Kurumlar

Küresel dünyada güçlenen yeni aktörlerden bir diğeri olarak uluslararası kurumlar gösterilmektedir (Yılmaz, 2004:73). Dünyanın küreselleşmesi ve uluslararası etkileşimin artmasıyla, uluslararası kurumların etkisi ve güçleri artmaktadır. Keyman (2005: 24) uluslararası örgütlerin bir taraftan, küresel bağların yoğunlaşmasına neden olduğunu, diğer taraftan da ulus-devletlerin karar alma süreçlerini belirleyen yada sınırlayan öğelerden biri olarak gelişmekte olduğunu ileri sürmektedir. Keyman, IMF, DB ve AB gibi küresel ve bölgesel örgütlerin ve örgütlerin ulusal ekonomilere ve politikalara müdahale gücünün, egemenliğin sadece devlete ait olmadığını ve daha önemlisi egemenliğin yer aldığı siyasal mekanın giderek çoğullaştığının göstergesi olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan öne çıkan kurumların başında BM, IMF, DB, DTÖ, OECD ve ILO gibi kurumlar gelmektedir. Ancak bu kurumlar, Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan ILO hariç bugünkü uluslararası kurumların altyapısı, İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayanmaktadır. Bu kuruluşlar, ülke ekonomilerinin, düzenli ve istikrarlı gelişmesi ile dış ticaretin engelsiz gelişmesine katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, OECD ve AB gibi kuruluşlar, iyi yönetim kavramını özellikle yayınladıkları raporlarda yaygın olarak kullanmışlardır. Burada söz konusu kavramı kullanan bu uluslararası kuruluşlardan bazılarının “iyi yönetişi” ne şekilde tanımladıklarını ortaya koymak, sivil topluma bakış açılarını öğrenebilmek açısından yararlı olacaktır. Bunlardan, UNDP'nin iyi yönetim tanımı şu şekildedir: “iyi yönetim, bir ülkedeki ekonomik, siyasal ve idari otoritenin her düzeydeki işlemleri yürütmesi anlamına gelmektedir. İyi yönetim, vatandaşların ve

toplumsal grupların kendi çıkarlarını korumak ve yasal haklarını kullanmak için gerekli mekanizmalara ve kurumlara sahip olmalarını gerektirir” (www.undp.org).

Söz konusu kavramı en sık ve yaygın olarak kullanan Dünya Bankası ise şu tanımları yapmaktadır: “İyi yönetim, açık ve öngörülebilir bir karar alma sürecinin; profesyonel bir bürokratik yönetimin; eylem ve işlemlerinden sorumlu bir hükümetin; ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımında bulunan sivil toplum ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzeni ifade eder”. Dünya Bankası’na göre iyi yönetim için, kurallar ve sınırlamaların olması, halkın sesi ve katılımı mekanizmalarının olması ve rekabetin sağlanması şeklinde faktörler önem taşımaktadır. Yasama, yürütme ve yargı organlarının işleyişi ile ilgili kurallar ve sınırlamalar önem taşımaktadır. Bütçenin hazırlanması, onaylanması ve denetimi ile ilgili kurallar, merkez bankasının özerkliği, yargı bağımsızlığı, ombudsman, muhasebe ve denetim standartlarının olması gibi özellikler, iyi yönetim için gerekli temel unsurlardır. Vatandaşların kamusal hizmetlere ilişkin görüşlerini tespit etmek için düzenli anketlerin yapılması ve bunların kamuoyuna açıklanması, halkın siyasal kararlara katılımını sağlayacak mekanizmaların uygulanması gereklidir. Ayrıca alternatif hizmet sunum yöntemlerine başvurulması, devlet ile özel kesim arasında anlaşmazlıkların çözümünde tahkim benzeri yöntemlerden yararlanılması, kamusal hizmet alanlarında deregülasyon ve özelleştirme uygulamalarının yapılması gibi hususlar, iyi yönetimin oluşturulması açısından önem taşımaktadır (www.worldbank/wbi/governance).

İyi yönetim konusundaki çalışmaları destekleyen uluslararası kuruluşlardan bir diğeri olan OECD ise, “yönetişim” kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Yönetişim, bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde sahip olunan güç ve yetkilerin kullanımını ifade etmektedir”. AB de, 2000’li yıllarda İyi Yönetişim Kavramı üzerine eğilip, Avrupa Yönetişimi adlı bir Beyaz Kitapta iyi yönetim kavramını, “yönetişim, politikalar şekillendirilmeden önce sivil topluma danışmak” şeklinde tanımlamaktadır. İyi yönetim kavramını yaygın olarak kullanan uluslararası kuruluşlar, bu kavramla genel olarak katılımcılığın, şeffaflığın (yönetimde açıklığın), hesap verme sorumluluğunun (accountability), denetimin, yönetimde ahlak, erdem ve liyakatin hakim olduğu bir yönetimi vurgulamaktadırlar. Hesap verme hususunda ise Keohane (2005:48-53), bir başka hususun daha altını çizmektedir. Keohane, uluslararası kuruluşların da STK’lara ve sözcülük yapan kuruluşlara karşı hesap vermeleri gerektiğini ileri sürmektedir.

Diğer taraftan Hall (2005:67), küresel yönetim konusunda aktörlerden daha ziyade bazı kavramları öne çıkarmaktadır. Hall, devlet dışı aktörler olan STK ve uluslararası kurumlar için, “özel otorite” adı altında, “pazar otoritesi”, “moral otorite” ve “cahil otorite” kavramlarını kullanmaktadır. Pazar otoritesinden, şirket STK’ları ile ÇÜŞ’ler, moral otoriteden, transnasyonal dini ağlar ile geniş anlamda bütün STK’lar ve cahil otoriteden ise kaçakçılar, mafya ve transnasyonal suç şebekeleri kastedilmektedir (Hall, 2005:68-70).

b. Çokuluslu Şirketler

Küresel dünyada güçlenen yeni aktörlerden biri olarak çokuluslu şirketler gösterilmektedir (Yılmaz, 2004:68). Dünyadaki üretimin ve ticaretin büyük kısmı bu şirketler eliyle yürütülmektedir. Son yıllarda çokuluslu şirketlerin sayısının 65 000’e yükseldiği, temsilciliklerinin ise 850 000 civarına ve çalıştırdıkları insan sayısının 14 milyona çıktığı belirtilmektedir. Bu şirketler, dünya milli hasılasının % 9’unu üretmektedirler. ÇÜŞ’ler, kontrol ettikleri 6 trilyon ABD doları ile dünya ticaretinin % 70’ini, dünyadaki doğrudan yatırımların % 80’ini ve en büyük 100 şirket ise dünya ticaretinin, % 30’unu gerçekleştirmektedirler (Deakin, 2001:169).

ÇÜŞ’ler, tabiatları ve işleri gereği, mal ve hizmet üreterek, kar elde etmeyi hedefleyen apolitik kurumlar olmaları gerekirken, uluslararası siyasetten iç politikaya kadar yaygın bir etki alanına sahiptir olmaktadır. ÇÜŞ’ler, tüketicilerin tercih ve zevklerinden siyasete ve kararlara kadar, bütün toplumsal hayatı etkileyebilmektedirler. Galbraith, yaşamın, çağdaş şirketler tarafından biçimlendirildiğini, hükümetlerin büyük ölçüde şirketlerce yönlendirildiği ve bu şirketlerden dolayı güvenden yoksun bir çağda yaşadığımızı belirtmektedir (Yılmaz, 2004:69). Galbraith’e göre, büyük şirketlerin en önemli çabası, ulusal farklılıkları asgariye indirerek tüm sanayileşmiş toplumları tek tip ülkeler durumuna getirmektedir. ÇÜŞ’ler, ulus devletlerin hakimiyetinde olan, fiyat belirleme, ulusal kimliği belirleme ve demokrasiyi geliştirme ve tercihleri belirleme konularında etki ve güç sahibi olmaktadır. ÇÜŞ’ler, demokrasi yerine, CEO’ların gücüne dayanan ceokrasi oluşturmakla suçlanmaktadır. ÇÜŞ’ler, geniş çapta dünya pazarını yönlendirmekte, bu açıdan fiyatları belirleyen oligopoller olmaktadır. Bu konular

bakımından ulus devletlere rakip bir durum sergilemektedirler. ÇÜŞ'ler, bireylerin bağılılıklarını, ulus devletlerden kendilerine çevirmektedirler (Yılmaz, 2004:70-75).

Aslında ÇÜŞ'ler küreselleşmeden önce vardı. ÇÜŞ'ler için küreselleşme ile ortaya çıkan yeni durum, küreselleşmenin ağırlıklı olarak ekonomik ve mali açıdan gelişmesi, ÇÜŞ'lerin önünü açması ve hızlı bir gelişme ortamı sağlamasıdır. Bu anlamda küreselleşme ÇÜŞ'lerin bütün dünyada artan bir kabul görmesi için zihni bir altyapı ortaya koymaktadır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ DÜNYA POLİTİKASINDA ARTAN ROLÜ

STK'ların, dünya politikasında artan rollerinin, daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bu çalışmada iki örnek olay ele alınacaktır. Bu örnek olaylardan birincisini, Birleşmiş Milletlerin yeniden yapılandırılması çerçevesinde STK'ların durumu, ikincisini ise AB Konvansiyonu ve STK'ların AB Anayasasına katkılarının incelenmesi oluşturmaktadır.

IV. BÖLÜM

IV. ÖRNEK OLAYLARIN İNCELENMESİ I: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN REFORMU

Bu bölümde Birleşmiş Milletlerin yeniden yapılandırılması konusu ve STK'ların durumu ele alınacaktır. Bu süreç, BM'nin kuruluşunda reform durumu, kuruluşundan 1990'a kadar olan süredeki reform durumu ve Soğuk Savaş sonrası küreselleşme sürecinde reform durumu şeklinde üç başlık altında ele alınacaktır.

A. BİRLEŞMİŞ MİLLERDEKİ REFORM İHTİYACI VE BOYUTU

Birleşmiş Milletlerin reforme edilmesi ve yeniden yapılandırılması ihtiyacının, küreselleşme sürecinde yoğun ve yaygın olarak gündeme getirildiği görülmektedir. Bu ihtiyaç, hem BM'nin en üst yetkilileri (Annan, 2005; Boutros-Ghali, 1995; BM Cenevre Ofisi, 1995; Annan, 2000) ve hemde birçok kesim (Urguhart, 1990; 1990; 1991; Bilkent Üniversitesi, 2000; Falk, 2002) tarafından açıkça belirtilmektedir. Şüphesiz bu yöndeki ihtiyaç daha önceden de dile getirilmiştir. Ancak, küreselleşme

sürecinde neredeyse herkes tarafından vurgulanan, açıkça altı çizilen bir husus olmakta ve bu durum bir dizi girişim, arayış ve raporlara yansımaktadır.

Bu nedenle öncelikle, BM'nin kuruluşuna gidilerek, teşkilatın başından itibaren ve sonraki süreçlerde yeniden yapılanma/reform edilmesine ilişkin ortaya konulan yaklaşımı incelemek yararlı olacaktır. Weiss T (2003:148), BM Antlaşmasını hazırlayanların, 19. Yüzyıl Avrupa Ahengini dikkate alarak bazı ülkelere güçlü bir konum sağlanmasından tatminkar kalmamaları nedeniyle, BM'nin Antlaşmasının ve yapısının gözden geçirilmesi amacıyla bir değerlendirme konferansının, kuruluşunu takiben yakın bir zamanda toplanmasını umduklarını belirtmektedir. BM Antlaşmasının 109. maddesi, bu beklentiyi açıkça ortaya koymaktadır: “Bu Antlaşmanın gözden geçirilmesi amacıyla Genel Kurulun üçte iki çoğunluğunun ve Güvenlik Konseyinin herhangi dokuz üyesinin oylarıyla saptanacak yer ve tarihte Birleşmiş Milletler tarafından bir genel konferansı düzenlenebilecektir. Konferansta Birleşmiş Milletlerin her bir üyesinin bir oyu olacaktır”. Maddenin ikinci fıkrası ise bu değişikliğin yapılma kurallarını ortaya koymaktadır: “Konferansta üçte iki çoğunluk tarafından bu Antlaşmada yapılması tavsiye edilen her değişiklik, Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerinin tümünü kapsamak üzere BM üyelerinin üçte ikisi tarafından her birinin anayasa kuralları gereğince onaylandığında geçerlilik kazanacaktır”. Maddenin 3. paragrafı ise aslında bu konferansın ilk on yıl içinde toplanma öngörüsünü ortaya koyduğu açıkça görülmektedir: “Genel Kurulun, bu Antlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyen onuncu yıllık toplantısından önce bu konferans henüz yapılmamışsa, söz konusu toplantının gündemine bu konferansın toplanması konusunda bir öneri konacak ve Genel Kurul çoğunluğunun ve Güvenlik Konseyinin herhangi bir yedi üyesinin oyuyla kararlaştırılırsa konferans yapılacaktır. Weiss T (2003:148), daimi üyelerin, sadece böyle bir konferansın yapılmasına direnmekle kalmayıp, veto haklarının saklı kalması isteklerini açıkça vurguladıklarını belirtmektedir. Bu toplantı bugüne kadar hala gerçekleştirilememiştir. Weiss T, konferansın yapılmamasına neden olan bir diğer gelişmenin ise Soğuk Savaş ile ülkeler arasındaki aşırı kutuplaşmanın olduğunu vurgular. Diğer taraftan Weiss T (2003:148), BM'deki değişikliklerle ilgili olarak, yapısal politikaların değiştirilmesi ifadesi yerine daha kapsamlı olan “reform” kelimesinin genel olarak tercih edildiğini belirtmektedir.

BM'nin kuruluşundan itibaren, gündemden hiç düşmeyen reform ihtiyacının nedenlerinin de ortaya konulması yararlı olacaktır. Bu ihtiyaçlardan birincisi, ülkeler

arasında tanınan yetkiler ve roller bakımından bilinçli bir ayırımın yapılmış olmasıdır. Bu ayırımın açık bir şekilde yansımaları, Güvenlik Konseyinin yapısında görülmektedir. Güvenlik Konseyinde, ABD, Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa ve Çin'den oluşan 5 ülkeye daimi üyelik statüsü verilmiş ve veto yetkisi ayrıcalığı tanınmıştır. Weiss T, bu yaklaşımın, 1815 Viyana Kongresi ile ortaya çıkan Avrupa Ahengini yansıttığını ileri sürmektedir. Güvenlik Konseyinin yapısı ikinci bir sorunu daha içermektedir. Buna göre, Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri arasında, Güney Doğu Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinden ülkeler bulunmadığından bu kıtaların dünya politikasında temsil edilememesi sorununu gündeme getirmektedir.

İkinci bir sorun, hedeflenmesine rağmen silahsızlanmanın başılamamasıdır. Bugün dünya silahlanma pazarının % 80'inin, Güvenlik Konseyi daimi üyeleri tarafından yapılması, sorunun, can alıcı tarafını oluşturmaktadır. Üçüncü bir sorun, BM'nin, çatışmaları önleme gücü, imkan ve becerilerinin yetersiz kalmasıdır. Engellenemeyen çatışmalar arasında, Orta Doğu, Keşmir, Güney Doğu Asya, Kıbrıs ve Kongo gibi örnekler yer almaktadır. Dördüncüsü ise BM Genel Sekreterine biçilen zayıf rol ile ilgilidir. Genel Sekreterine biçilen temel rol, idari memuriyet niteliğindedir. Bu durumda Genel Sekreterin şahsi becerisi, Genel Sekreterliğin etkinliğini belirlemesi bakımından bir özellik olabilir. Johnstone, bu duruma dikkat çekerek, BM Genel Sekreterinin rolünün sadece maddi değil, yetkisini kullanma becerisine bağlı olduğunu, otoritesinin, güç ve nüfuzdan kaynaklı ancak meşrulukla irtibatlı olduğunu iddia eder (Berdal ve Caplan, 2004:10).

B. 1990 ÖNCESİNDE REFORM SÖYLEMİ VE ARAYIŞLARI

BM'nin kuruluşundan 1990'lara kadar olan süreçte BM'nin reformu konusu gündemde olmasına rağmen, BM Anayasasında sadece üç değişiklik yapılabilmektedir. Bu değişiklikler, Güvenlik Konseyi ile Ekonomik ve Sosyal Konseyin üye sayılarının artırılması şeklinde olmuştur. 1965 yılında gerçekleştirilen ilk temel değişikliğe göre, Güvenlik Konseyinin 1990 sayılı kararı ile, Güvenlik Konseyinin, üye sayısı, 11'den 15'e çıkartılmış ve oy sayısı 7'den 9'a yükseltilmiştir. Ancak, veto yetkisi yine 5 daimi üyenin hakkı olarak kalmıştır. Diğer iki değişiklik ise dekolonizasyon sürecine bağlı

olarak Ekonomik ve Sosyal konseyin üye sayılarının artırılması olmuştur (Weiss T, 2003:17-149).

Soğuk Savaşın sonuna kadar, BM'deki, diğer reform arayışları, söylemleri ve adımları Tablo II'de görüldüğü üzere şunlar olmuştur; UNICEF'in kurulması (1947), Avrupa Ekonomik Komisyonu (Cenevre- 1947), Asya ve Uzak Doğu Ekonomik Komisyonu (Bangkok- 1947), Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu (Santiago-1948), Afrika Ekonomik Komisyonu (Addis Ababa-1958), Batı Asya Ekonomik Komisyonu (Beyrut- 1970) şeklinde bölge teşkilatlarının geliştirilmesi; Uluslararası Finans Kuruluşu'nun (IFC) kurulması (1960); IDA'nın (Uluslararası Kalkınma Kurumu) kurulması (1960); Sekreteryanın faaliyetleri ve reorganizasyonu raporu (1965); Genel Kurul üye sayısının 118 olması (1965); UNDP (BM Uluslararası Kalkınma Programı) kurulması (1966); UNDCDF'in kurulması; Jackson Raporu'nun (1969); 1970-1980 yılları arasında Kuzey-Güney Mücadelesinin yaşanması ve Genel Kurul, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzenini kabul etmesi; 1980-1984 yılları arasında, Temel Reform Önerilerinin yapılması, İssizlik ve Güvenlik Konusunda Bağımsız Komisyonun kurulması (1980), Palme Komisyonu Raporu (1982); Ortak Güvenlik, Silahsızlanma Programı, Genel Kurul, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun kurulması (1984); 1984-1987 arasında, Etkinliği Artırmaya Yoğunlaşan Marc Nerfin Raporu (1985); BM Sisteminin geleceği hakkında Maurice Bertrand Raporu (1985); BM'nin Reformu üzerine bazı yansımalar, 1987-1990 yılları arasında Soğuk Savaşın Sona Ermesi ve Birleşmiş Milletlerin Yeniden Keşfi ve Güney Komisyonu'nun Raporu (1990); Güneye Meydan okumalar (1990); 1990-1991 yıllarında Yeni Genel Sekretere Hazırlık, BM Projesi (1991); Kalkınma için BM; Ekonomik ve Sosyal Konularda Reform Hususları, Kuzey-Güney Yuvarlak Masası Raporu (1991) ve 1990'ların başından itibaren BM'nin Güçlendirilmesi çalışmaları şeklinde özetlenebilir (Müller, 2001).

C. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YOĞUNLAŞAN REFORM SÖYLEMİ VE ARAYIŞLARI

1990'ların başlarında dünyadaki değişimler ile ortaya çıkan yeni durum, ülke yetkilileri ile BM yetkilileri için, reformcu bakış açıları için oldukça uygun bir ortamı

oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler'in, Soğuk Savaşın hemen sonrasında milli çıkarları tehdit etmeyen bir görüntü elde ettiği iddia edilmektedir. Bu anlayışın, çatışmaların engellenmesi, ülkelerin ortak sorunlarının giderilmesi ve ortak hedeflerinin gerçekteleştirilmesi, STK'lar gibi sosyal güçlerin küresel politikanın şekillenmesine daha etkili katılımı gibi amaçlara ulaşmanın etkili bir aracı olarak Birleşmiş Milletleri güçlendirmeye yönelik olumlu bir durumun doğmasına neden olduğu genel kabul görmüştür (Falk, 2002:160-68).

TABLO II : BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN REFORM SÜRECİ 1950-2005

YILLAR	KONU-YAKLAŞIM	İÇERİK	STK KONUSU
Soğuk Savaş Döneminin ilk yılları		Genel Kurul, ECOSOK ve Sekreteryası'nın alt gruplarının oluşturulması, UNICEF'in kurulması, - 1947. Bölge teşkilatlarının geliştirilmesi: Avrupa Ekonomik komisyonu (Cenevre- 1947), Asya ve Uzak Doğu Ekonomik Komisyonu (Bangkok- 1947), Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu (Santiago-1948), Afrika Ekonomik Komisyonu (Addis Ababa- 1958), Batı Asya Ekonomik Komisyonu (Beyrut- 1970). - 1956: Uluslararası Finans Kurulu'sunun (IFC) kurulması-, 1960: IDA'nın (Uluslararası Kalkınma Kurumu) kurulması, 1960: Grup-8; Sekreteryanın faaliyetleri ve reorganizasyonu raporu.- 1965: Genel Kurul üye sayısı 118 oldu, -1965: UNDP'nin (BM Uluslararası Kalkınma Programı) kurulması, -1966: UNDCDF'in kurulması	YOK
1967-1970	Kalkınmaya Odaklanmak	Jackson Raporu (1969), BM Kalkınma Sisteminin kapasitesi üzerine bir Çalışma,	YOK
1970-1980	Kuzey-Güney Mücadelesi	Genel Kurulun, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzeni kabul etmesi (1974)	YOK
1978-1984	Çok Taraflılığa		

	Güvenin Azalması		
1980-1984	Temel Reform Önerilerinin Yapılması	İssizlik ve Güvenlik Konusunda Bağımsız Komisyon (1980), Palme Komisyonu Raporu (1982); Ortak Güvenlik, Silahsızlanma Programı, Genel Kurul, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1984).	YOK
1984-1987	Etkinliği Artırmaya Yoğunlaşmak	Marc Nerfin Raporu (1985); BM Sisteminin geleceği; Kuruluş yıldönümünü fırsatıyla bazı sorular, Maurice Bertrand Raporu (1985); BM'nin Reformu üzerine bazı yansımalar,	YOK
1987-1990	Soğuk Savaşın Sona Ermesi ve Birleşmiş Milletlerin Yeniden Keşfi	Güney komisyonu'nun Raporu (1990); Güneye Meydan okumalar	
1990-1991	Yeni Genel Sekretere Hazırlık	Kuzey BM Projesi (1991); Kalkınma için BM; Ekonomik ve Sosyal Konularda Reform Hususları, Kuzey-Güney Yuvarlak Masası Raporu (1991); 1990'larda BM'nin Güçlendirilmesi	YOK
1991	Stockholm Girişimi	Küresel Güvenlik ve Yönetim: Ortak Sorumluluk	YOK
1992	Genel Sekreter Boutros Boutros-Ghali ve		YOK

	Barış Gündemi		
1993-1994	Yeniden Değerlendirme		YOK
1993-1994	Kalkınma Gündemine Doğru		YOK
1992-1996	Güvenlik Konseyinin Reformuna Doğru	Genel Kurulun, Güvenlik Konseyinin Üyeliğinin artırılması ve Adil temsil sorunu ve diğer ilgili konular hakkındaki Açık-uçlu Çalışma grubunun kurulması (1983)	YOK
1994-1995	Birleşmiş Milletlerin 50. Kuruluş Yıldönümüne Hazırlanmak	Küresel Yönetişim Komisyonu'nun kurulması (1994) ve Bizim Küresel Komşuluğumuz raporu, Brian Urquhart'ın BM Sisteminin yenilenmesi Değerlendirmesi (1994).	YOK
1995-1996	Birleşmiş Milletlerin 50. Kuruluş Yıldönümü	Qureshi ve Weizsacker'in raporu (1995); İkinci Yarım Asrında BM	YOK
1996-2000	Yeni Reform Girişimleri	Kalkınma İçin bir Gündem Raporunun kabul edilmesi (1997), BM Sisteminin Güçlendirilmesi hakkındaki Üst-düzey Açık-Uçlu Çalışma Grubunun kurulması (19979)	YOK
2000	Birleşmiş Milletler Milenyum Zirvesi ve	Milenyum Gelişme Hedefleri (MDGs)	Belirsiz

	Kalkınma Hedefleri		
2001	İbrahimi Raporu		YOK
2001	BM Vakfının Kurulması (UNF)	BM Uluslararası Partnerlik Fonu'nun Kurulması	VAR
2005	Milenyum Zirvesinin 5. Yılı; Kofi Annan'ın, Daha Geniş Özgürlükte, Herkes için Kalkınma, Güvenlik ve İnsan Haklarına Doğru		Belirsiz

Kaynak: Müller, Joachim (Ed), Reforming the United Nations: The quiet Revolution, New Initiatives and Past Efforts, Kluwer Law International, Hollanda, 2001 adlı kitaptan derlenmiştir.

Bu çerçevede BM'nin reformu üzerine bir dizi söylem ve girişimlerin geliştirildiği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın hemen bitiminde, Küresel Güvenlik ve Yönetim Üzerine Stockholm Girişimi oluşturularak, bu girişim, 22 Nisan 1991'de Common Responsibility in the 1990's (1990'larda Ortak Sorumluluk) başlığı altında bir rapor yayınlamıştır. Rapor siyasi yetkileri bulunan resmi kurumlarda o zaman görev yapan veya daha önce görev yapmış önemli ve güvenilir şahıslarca hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Raporun 'küresel yönetişime vurgusu, küresel seviyede daha etkili düzenleyici olan bir otorite meydana getirme konusundaki fonksiyonel ihtiyaç ve siyasi imkanlar hakkında bilinç artırmaya yönelik kararlı bir adım olmuştur. Stockholm Girişimi'nin ruhu şu sözle ifade edilmektedir: "İnanıyoruz ki, bugün yeni bir küresel işbirliği düzenine duyulan içten ve yaygın ilgi, ülkeleri, küresel bir yönetişim sistemi inşa etmeye mantıken sevk edecektir". San Fransisco ruhu'na atıfta bulunan rapor, Bretton Woods ve San Fransisco çizgisinde küresel bir zirvenin başlatacağı bir sü-

rece ve Brandt, Brundtland ve Palme komisyonları çizgisinde küresel yönetim için bağımsız bir uluslararası komisyon kurulmasına çağrıda bulunmaktadır (Falk, 2002:38-40).

Annan (2005:63-74), BM'nin reform ihtiyacını açıkça vurgulayarak, bu ihtiyacı belirten ve öneriler içeren "daha geniş özgürlük" adını taşıyan bir raporu, BM'nin kuruluşunun 60. yılına rastlaması fırsatından da yararlanarak Eylül 2005 tarihindeki Dünya Zirvesi adlı BM Genel Kurulunda tartışmaya açmıştır. Annan, bu raporda, dünyada ortaya çıkan, ortak risk, kırılganlık ve meydan okumalara dikkat çekerek, Stockholm girişiminin yaptığı gibi, "Yeni bir San Francisco Hareketi" gerekliliğine atıfta bulunur. Annan bu meydan okumaların, terör, kabus silahlar, küresel iklim değişikliği, seks köle ticareti, organize suçlar ve fakirlik gibi hususlardan oluştuğunu, "hiçbir ülkenin tek başına bu tehditlerle mücadele edemeyeceğini" ileri sürmektedir. Bu tehditlerin, dünyayı bölüp yönetmesine değil, birleştirmesine neden olması gerektiğini belirterek, 60 yılını geride bırakan BM sürecinde, hızlı teknolojik gelişmelerin, artan ekonomik bağımlılığın, küreselleşmenin ve dramatik jeo-politik değişimin de bu birleşmeyi daha zorunlu kıldığını iddia etmektedir.

Annan, bu raporun, daha önce, "Tehditler, Meydan Okumalar ve Değişim üzerine 16-üyelik Yüksek Düzey Panel" ile 250 uzmanın hazırladığı "Milenyum Projesi"nden oluşan iki girişimin sonuçlarına bina edildiğini belirtmektedir. Bunlardan birinci panel, Annan'dan kolektif güvenlik hakkında bir öneri hazırlamasını, ikincisi ise küresel fakirliğin gelecek on yıl içinde yarıya indirilmesini istemektedir. Annan bu doğrultuda, raporunda, San Francisco ruhuna uygun olarak, bütün bireylere temel siyasi hakları öngören, "daha büyük özgürlük" ü içeren küresel bir kompaktın oluşturulmasını önermektedir. Bunun gerçekleşebilmesinin, herkesin "korkudan azatlık" ve "talepten azatlık" unsurlarına bağlı olarak, küresel işbirliği ve küresel eyleme bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Annan, bu durumun, hükümler devletlere, haklarının yanında sorumluluklar yüklediğini iddia etmektedir. Annan bu doğrultuda iki somut öneri de ileri sürmektedir. Bunlardan birincisini, BM çerçevesinde hükümetler arası niteliğe sahip olarak kurulacak olan "Barış-yapıcı Komisyon" (Peace Building Commission) ve ikincisini, İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin, üyelerinin Genel Kurul tarafından atanacağı "İnsan Hakları Konseyi"nin (Human Rights Council) kurulması oluşturmaktadır. Annan'ın, BM'nin reformu kapsamında ileri sürdüğü diğer görüşler ise şunlardır; Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'in, BM'nin çalış-

malarında daha stratejik hale getirilmesi; Vesayet Konseyinin kaldırılması; Sekreteryanın geliştirilmesi; ve Güvenlik Konseyinin, BM'ye, mali, askeri ve diplomatik açıdan daha fazla katkı yapacak şekilde genişletilmesidir. Burada Güvenlik Konseyi üyeliğini 15'ten 24'e çıkartacak iki öneri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, mevcut duruma, 6 yeni daimi üye ile 3 yeni daimi olmayan üyenin ilave edilmesidir. İkincisi ise, 9 yeni daimi olmayan üyenin ilave edilmesidir. Annan, her iki önerinin de şimdiki 5 daimi üyenin yanında veto hakkına sahip yeni bir üyeliğin içermediğini belirtmektedir.

Annan'ın ileri sürdüğü bu reform öneri paketinde dikkat çeken bir nokta, reform önerileri arasında, yönetişime ilişkin ve STK'ların rolünü artıran önerilere yer vermemesidir. Bu bakımdan Annan'ın önerilerinin, güçlü bir hükümetler arası modele dayanan bir BM olduğu anlaşılmaktadır.

BM'nin, Eylül 2005 tarihinde yapılan Dünya Zirvesi adlı Genel Kurul oturumunda, Annan'ın ortaya koyduğu bu reform önerilerini gerçekleştirme yönünde istekli davranmadığı görülmüştür. Genel Kurul, toplantı sonunda yayınladığı deklarasyonda öncelikli olarak, 5. madde, "bütün ülkelerin hükümler eşitliğini korumak, toprak bütünlüklerine saygı göstermek ve siyasi bağımsızlıklarına saygı göstermek" için kendilerini adadıklarını belirtmektedir (<http://daccessdds.un.org/doc>). Bu ifade BM'nin hala devletlerarası bir yapıya sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir. BM bu yaklaşımını deklarasyon boyunca göstermektedir. BM, 178 maddeden oluşan Deklarasyonda, STK'lara ancak, 172-175. maddeler arasında "yerel otoritelerin, özel sektörün ve hükümet-dışı örgütler dahil sivil toplumun katılımı" başlığı altında yer vermektedir. Bu bölümde STK'lara, kalkınma ve insan hakları programların hazırlanması ve uygulanması konusu gibi alanlarda kendi hükümetleri, BM ve uluslararası örgütler ile ilişkilerin devam etmesi gibi çok sınırlı bir alanda rol verildiği görülmektedir. Deklarasyon 174. maddede Global Compact çerçevesinde başarılı işler beklediğini belirtmektedir. Deklarasyon bunlara ilaveten 175. maddede de, Genel Kurul'un, sivil toplum, hükümet-dışı örgütler ile özel sektörün temsilcilerini dinlediği ilk informal interaktif toplantının gerçekleştirilmesi yoluyla bu örgütler ile üye devletler arasında oluşturulan diyalogdan memnun olduğunu vurgulamaktadır. BM'deki, bu gelişme, STK'ların etkin bir rolü olarak ifade etmese de aslında STK'ların rolünün artmasını göstermesi bakımından bir ilk olmuştur. BM'nin, deklarasyonda sergilediği yaklaşımının bütününde, STK konusu dahil bütün gelişmeleri, bir transformasyon ve

yeniden yapılanma olayı olarak değil, sanki ulus-devletin bir alt olgusu olarak gösterme çabasında olduğu anlaşılmaktadır. BM Dünya Zirvesinin, yönetim konusunda şaşırtıcı bir tavır sergilediği görülmektedir. Deklarasyon, yönetim kavramına sadece 36. maddede, “mali, parasal ve ticari sistemlerde yönetim, adalet ve şeffaflığa bağlılığımızı ifade ederiz” ve bununla bağlantılı olacak şekilde 35. maddede “gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ekonomik karar alma ve norm belirlemeye katılması” şeklinde gelişmekte olan ülkelerin katılımını öngören dar anlamda bir yönetim anladığını açık bir şekilde vurgulamaktadır (<http://daccessdds.un.org/doc>).

Annan’ın önerileri açısından bakıldığında Dünya Zirvesinin diğer sonuçları şunlar olmuştur. Zirve, Güvenlik Konseyinin reformu konusuna eğilmemiştir. Bunun yanında Zirvenin pozitif karar aldığı iki konu vardır. Bunlardan biri, 136. madde ile kurulan Demokrasi Fonudur. İkincisi ise 157. madde ile İnsan Hakları Konseyinin kurulmasının öngörülmesidir. Bunların yanında Zirvenin karar almaya çalıştığı bir başka konu ise, Vesayet Konseyi içeren BM Şartının XIII. Bölümünün “silmeliyiz” kararıdır (<http://daccessdds.un.org/doc>).

Güvenlik Konseyine üye olmak isteyen potansiyel aday ülkelerin de argümanlarının, önemli oranda Annan’ın önerileri ile örtüştüğü görülmektedir. Onların önerilerinde de küresel yönetime vurgu ve STK’ların artan rolüne atıf bulunmamaktadır. Aksine Güvenlik Konseyinin üye sayısının artmasını, bir çeşit yönetimin gerçekleşmesi olarak görmektedirler.

Almanya, BM Güvenlik Konseyine üye olma şeklinde başlattığı inisiyatifi, Japonya, Brezilya ve Hindistan’dan oluşan diğer üç adayla birlikte geliştirmektedir. Dört ülke, Birleşmiş Milletler’in, dünyanın yeni koşullarını daha üst düzeyde yansıtmasını istiyor, ancak o zaman, gerektiğinde yapılacak müdahalelerin daha meşruiyet kazanacağını düşünüyor. Ama dört ülke de bu isteklerinde kapıların onlara hemen açılmayacağını bilmekle birlikte, çok merkezliliğin ve küresel işbirliğinin güçlenmesi gerektiğine duyulan ihtiyaç şeklindeki dünyada bütünleştirici bir etkenin varlığını da hissetmektedirler.

Bu açıdan bakıldığında, Almanya yeni bir dünya düzeni arayışında BM’nin güçlendirilmesini içeren kapsamlı reformların yapılmasını isteyenlerin yanında yerini almaktadır. Almanya, dünya örgütü BM’nin, sömürgecilik sonrası dünyayı, 1989’dan sonraki blok sürtüşmelerinin son bulduğu koşulları yansıtmaktan ve küresel işbirliği-

ne duyulan ihtiyacı karşılamaktan çok uzak olduğunu ve adil bir yapıda olmadığını düşünmektedir. Soğuk Savaş döneminde sistemlerin karışıklılığı, her şeyi belirleyen bir etmen olarak nitelendirilerek, Almanya şimdi bu karışıklığın yerini, koşullara ve sorunların niteliğine uygun bir düzenin almasının acilen gerekli olduğuna inanmaktadır. Her halükarda Almanya, ortaya koyduğu 'çok merkezlilik' çabalarıyla bu konuda tavır alarak ve Güvenlik Konseyi meselesinden tamamen bağımsız olarak BM içerisindeki yaklaşımına zemin kazandırma uğraşısı içerisinde bulunmaktadır.

Gunter Hofman (2004:16), Almanların dünya sahnesinde kesinlikle milliyetçiler olarak algılanmadığını, aksine Avrupalılar olarak, hatta en Avrupalı Avrupalılar olarak algılandığını ve BM'deki büyük çoğunlukla birlikte dünyanın çok merkezliliği ve çok kutupluluğu fikrine sadık bir güç olarak görüldüğünü ileri sürmektedir. Almanya, BM'nin gerçek anlamda etkili olmak için ihtiyaç duyduğu gücün ve askeri kuvvetin sadece ABD'nin elinde olduğu gerçeğini de kabul etmektedir.

Almanya'nın, konuyu eskiden savunduğu 'Avrupa'nın daimi üyeliği' fikri çerçevesinde de geliştirmektedir. Ayrıca, AB Anayasa taslağının 206. maddesi, gelecekte Avrupa Dışişleri Bakanının Güvenlik Konseyi'nde Avrupa Birliği'nin görüşünü temsil etmesini öngörmektedir. Almanya, Avrupa'nın daimi üyeliği hususunu, ABD'nin dengelenmesi açısından önemsemektedir. Ancak Almanya, bu hedefin görünür bir gelecekte gerçekleştirmenin gerçekçi olmadığını belirtmektedir. Bunun nedeni olarak ise Fransa ve Büyük Britanya'nın, bu amaçla Güvenlik Konseyi'nde kendi daimi üyelik statülerinden vazgeçmeyi düşünmediklerini ileri sürmektedir. Ayrıca, bu iki üyeliğe ek olarak bir de Avrupa'ya ayrı bir üyeliğin verilmesi, şu anda cevap verilebilecek olandan çok daha fazla soruyu ortaya atacaktır. Örneğin AB'nin belli sorunlarda ortak bir pozisyon belirleyememesi durumunda ne olacağı sorusu temel soru olarak ortada durmaktadır. Öte yandan iki yıllık aralarla, AB iki veya daha fazla ülkesi, Güvenlik Konseyi'nde daimi olmayan üyelik için başvuruda bulunuyor. Bu ülkelerin, kendilerini göstermelerini sağlayan böyle bir şanstın Avrupa üyeliği uğruna vazgeçip vazgeçmeyecekleri konusunda hiç de belirlenmiş bir tavır bulunmamaktadır. Buna rağmen, Almanya, güçlenen AB'nin, geleceğin 24-25 üyesi Güvenlik Konseyi'nde, BM'nin hedefleri için o kadar çok yönlü katkı yaparken, tek koltukla yetinip yetinmeyeceği sorusunu ileri sürmektedir. Bu nedenlerden dolayı Almanya, Avrupa ve Almanya'nın üyeliği arasında tercih etme gibi bir durumun gerçekte söz konusu olmadığına inanmaktadır. Almanya, Güvenlik Konseyi'nde daimi üyeliğinin, Avrupa gru-

bunun parçası olarak Güvenlik Konseyi'nde Avrupa'nın pozisyonlarının etkili biçimde savunulması açısından anlam kazanacağına inanmaktadır (www.magazine-deutschland.de/issue/UN_6-04/).

Güvenlik Konseyinin, üye kompozisyonunun dışındaki önerilere ilişkin, Berdal (2003: 7-8), Annan'ın (2005: 73), Vesayet Konseyinin kaldırılması önerisi karşısında konuya daha geniş açıdan bakan, kaldırılmasından çok onun yerine doğan ihtiyacı ve gelişmeleri öne çıkarmaktadır. Berdal, 1990'lardan itibaren, olağan dışı bir durum olarak, uluslararası toplumun, BM ve diğer uluslararası örgütlerin, geçici olma temeline, savaş yorgunu ve tartışmalı toprakları yönetmesi ve idare etmesi hususunda artan bir isteğinin olduğunu ileri sürmektedir. Örnekler arasında Doğu Slavanya, Bosna-Hersek, Kosova ve Doğu Timör'ü saymaktadır. Bunların ortak özelliğinin, dış aktörlerin buraların yönetiminde özel bir sorumluluk almasını göstermektedir. Bu gelişmelerin, geçmişte sorunlu olan trusteeship (vesayet) ve protectorate (manda) kavramlarından daha güçlü bir durum doğurmakta olduğunu iddia etmektedir. Bu dört durumda da, dış aktörlerin sorumlulukları çerçevesinde uluslararası yöneticilerin yetkileri, yeni bir hukuk sistemin oluşturulması ve uygulanması, yerel ekonomilerin yönetilmesi ve yeniden inşası, bürokratların atanması ve görevden alınması, kamu imkanlarının yeniden inşası ve işletilmesi, etkili bir gümrük ve polis hizmetlerinin oluşturulması, kamu güvenliği önlemlerinin alınmasını kapsamaktadır. Diğer taraftan, Kamboçya (1992-1993) ve son olarak da Afganistan'daki durumun, bu örneklerden biraz daha farklı olduğunu ama hala post-koloni döneminin yüksek standartlarını içerdiğini ileri sürmektedir. Berdal, bu durumun beraberinde şu temel soruyu da gündeme getirdiğini iddia etmektedir; Bu şehirleri (bölgeleri) yönetecek, barışı koruyacak ordular nasıl oluşturulmalıdır?. Çünkü buraları yönetecek bireysel operasyonlar konusunda önemli bir literatür ortaya çıkmıştır. Bunları yönetme hususu, teknik ve operasyonel meydan okumaları içermektedir. Bu temel soruya ilaveten bir dizi soru daha ortaya çıkar; Bu misyonların yönetim ve kontrolü daha etkin nasıl olabilir?, Uluslararası yardımlar, daha iyi bir yönetim için nasıl koordine edilebilir?, BM ve diğer çok taraflı aktörlerin faaliyetleri nasıl daha etkin olarak koordine edilebilir. Bütün bulara cevap verebilmek için BM'nin kendisi, BM'ni etkin güç kullanımı ve müdahale gücünün artırılmasını içeren Brahimi Raporu (2001) ile bu temel sorunlara cevap aramaya çalışmıştır (Berdal, 2003:14-17).

Diğer taraftan, Edward Martimer (Berdal, 2003:20), bu gelişmelere eleştirel yaklaşarak, bu sorunlu alanları uluslararası yönetimin müdahalesini, ancak daha çok pratik olan ve ihtiyaca göre şekillenecek bir temelde ve yönetim krizlerine bir cevap olması gerektiği şeklinde görmektedir. Çünkü bu operasyonların net bir kuraldan yoksun olduğunu ve dolayısıyla hepsine uygulanabilecek ortak bir kuralın geliştirilemeyeceğini ileri sürmektedir.

D. BM REFORMUNUN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, küreselleşme sürecindeki BM reform projesi de aşırı dar çerçevede tutulmaya zorlandığından, hayal kırıklığına sebep olmaktadır. BM reformu neredeyse sadece kamusal sahada, bütçe daraltma ve küçülmenin yanı sıra, Güvenlik Konseyi'nin genişletilmesiyle özdeşleştirilmeye başlanmıştır. Hatta reform hususu, Almanya örneğinde olduğu gibi, Batılı ülkelerin, BM bütçesine yapılacak muhtemel katkı kapasitesine göre belirlenmesi hususundaki ısrarı ile anlamsızlaşmış görünüyor. Çünkü bu tutum meseleye sadece mali açılardan yaklaşmaya neden olmakta ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeliği için potansiyel adaylar olarak yalnızca Almanya ve Japonya'nın uygun görüldüğü şeklinde yorumlanmaktadır. Artık, bütün BM faaliyetlerini ağır bir biçimde etkileyen mali krize rağmen, bu dar çerçevedeki reformlar bile şimdiye kadar gerçekleşmemiştir. Oysa BM reform beklentisi, sadece organları daha etkili kılmaktan ve gençleştirme amaçlarından çok daha fazlasını kapsamaktadır. Ancak hedefin geneline ulaşmak oldukça zor görünmektedir. Bunun nedeni, kısmen, dünya örgütünün, hemen hemen bütün devletleri barındırması ve geleneksel yöntemlerle yönetilebilir bir işletme olmaktan çıkması, kısmen de 191 üyenin egoizmlerinin hiçbir zaman tam olarak dengelenemeyecek olması olarak gösterilmektedir. Ortaya çıkan tartışma noktası, siyasi öylemde olmasına rağmen, BM reformu için gerekli siyasi ön şartların yerine getirilmediği görülmektedir (Falk, 2002:152).

BM reformuna götüren yolun, reformları engelleyecek unsurlardan arınmamış olduğu görünmektedir. Resmi reform gündemi hep görünüşte kalarak mevcut düzenlemelere hiç dokunmayarak, reform kapılarını açmaktan çok, yerleşik siyasi güçler yönünde hareket ettiği anlaşılmaktadır. Falk bunun nedenleri arasında, jeopolitik

tıkanma, problemli liderlik, BM Sözleşmesi çerçevesi, müdahale tuzağı ve psiko-siyasi küresellik şeklindeki unsurlara dikkat çekmektedir (Falk, 2002: 153).

Bu nedenlerden ilkinin, jeopolitik tıkanma oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler'de reform yapmak için üyeler arasında gerekli olan geniş uzlaşma alanı hiçbir zaman oluşmamış görünüyor. Özellikle, reform gündeminin tek göze çarpan maddesi olan Güvenlik Konseyi, 1945'te teşkil edilmiş olup 2. Dünya Savaşı sonundaki küresel güç yapısının resmini yansıtıyordu. Konsey'in daimi üyelerinin vetodan vazgeçmesi söz konusu olmamıştır. Güvenlik Konseyinin reformu, jeopolitik sorunu aşmamış görünüyor. Kuzey, yalnızca Almanya ve Japonya'yı dahil etmeyi isterken, Güney ise eğer dünyadaki her bir bölgenin en azından bir tane daimi üyeye sahip olunmasını istemektedir. Güvenlik Konseyine daimi üye olmak isteyen ülkeler, bunlarla sınırlı bulunmamaktadır. Üye olmak isteyen ülkeler arasında, İtalya, Arjantin, Pakistan, Nijerya, Güney Afrika, Kanada, Türkiye ve Ukrayna gibi ülkeler gelmektedir. Bunlardan her bir ülke, üye olmalarının gerekçelerini ve üye olma kriterlerini geliştirmektedir. Buna örnek olarak, Almanya'nın yaklaşımı yukarıda ayrıntılı olarak ortaya konmuştur. Aslında 1993 yılında oluşturularak bu konuda çalışmalar yapan, "Güvenlik Konseyinin Üyeliğinin Artırılması ve Adil Temsil Sorunu ve Güvenlik Konseyini İlgilendiren Diğer Sorunlar Hakkındaki Açık-Uçlu Çalışma Grubu" adlı bir komite de bulunmaktadır (Weiss T, 2003:152).

Bu nedenlerden ikincisini, problemli liderlik sorunu oluşturmaktadır. ABD, dış politika faaliyetlerine destek olması için Güvenlik Konseyi'ni yanına alma çabaları, Sovyet Bloku ve Bağlantısızlar Hareketi'nin muhalefeti dolayısıyla sık sık sekteye uğradıysa da, ABD 1945'ten beri Birleşmiş Milletler'de baskın siyasi aktör olmaya çalışmıştır. Sovyet varlığının silikleşmesi ve Bağlantısızlar Hareketi'nin ivme ve yönünü kaybetmesi ile, 1989'dan bu yana ABD hakimiyeti daha da pekişmiştir. Ancak ABD, reformun ivmesini besleyememiştir. ABD, Teşkilat'taki hakimiyetini, birçok durumda BM kapasitelerini en aza indirmek için tasarlayarak, son zamanlardaki BM faaliyetleri için belirlenen masraflardan payına düşeni ödemeyerek BM tarihindeki en ağır mali krizi tahrik etmiştir. Dolayısıyla ABD hükümetinin sağladığı liderliğin iki bakımdan olumsuz olduğu ortaya çıkmıştır: Jeopolitik statükonun 1945'teki otorite yapılarına göre muhafaza edilmesini desteklemesi, ikincisi, daha güçlü bir BM için siyasi destek üretebilecek ilham motivasyonunu sağlamak yerine, kendisine tenkitçi rolü biçerek cesur girişimleri engellemesi olmuştur (Falk, 2002:154).

Nedenlerin üçüncüsünü, BM Sözleşmesinin çerçevesi oluşturmaktadır. Reformcu bir perspektiften bakılırsa, BM Sözleşmesi katı bir belge olup Genel Kurul'un üçte ikisiyle birlikte hareket eden beş daimi Güvenlik Konseyi üyesinin onayı ile ancak değiştirilebilir. Böyle bir değişiklik süreci aslında şu anlama gelir: BM otorite yapısındaki resmi değişiklikler, bu süreçte nüfuz kaybetmesi muhtemel devletlerin desteği de dahil olmak üzere, neredeyse oybirliğine bağlıdır. Bu ise BM sözleşme çerçevesinin değiştirilmesinin zorluğunu ortaya koymaktadır (Falk, 2002:155).

Dördüncü nedeni, müdahale tuzağı ve psiko-siyasi küresellik durumu oluşturmaktadır. BM himayesinde NATO gibi hükümet-dışı teşkilatlar yoluyla girişilen müdahalelerin ciddi zorluklarla karşılaştığı görülmektedir. BM'nin birçok müdahalesine olumlu bakanlar olduğu gibi, olumsuz bakanlar yada gelecekte kendilerine de yapılabileceğinden endişe edenler de bulunmaktadır. Ayrıca küresel medyanın yükselişi ve uluslararası hayatın birçok kesiminde ulus aşırı sivil girişimlerin yaygınlaşmasıyla, küresel kamuoyunun giderek etkinlik kazandığı görülmektedir. Bu durum, BM'nin reform durumunu negatif etkilemektedir (Falk, 2002:155).

E. BM'NİN REFORMU GELECEĞE DÖNÜK BEKLENTİLER VE ÖNERİLER

Genel olarak bakıldığında BM reformunun, gerekli ancak "imkansız" olduğu kabul görmektedir. Bu sonucu, kuruluşundan günümüze kadar, BM'nin, sürekli olarak reform edilme söylemine ve arayışlarına muhatap olmasına rağmen, bugüne kadar, bir kaç küçük düzenlemenin ötesinde ciddi bir reformun gerçekleşmemiş olması doğurmaktadır. Çünkü egemen jeopolitik yapılar ve onları destekleyen realist zihniyet ağırlıklı ideolojik referans çerçevelerini kökünden sarsacak derecede güçlü bir ulus aşırı hareketin gelişmesi şimdiye kadar ortaya çıkmamış görünüyor. Böyle bir durum, Güvenlik Konseyi ülkelerin liderlerinin kendi stratejik çıkarlarını tehlikede görmediği bağlamlarla ilgili görünmektedir.

BM'nin reformunun gerçekleşmemesine ve bu zor ve büyük hedeflerin olmasına karşılık, gerçekleşmesi daha mümkün görünen reform hedefleri de ileri sürülmektedir. Genel Kurul toplantılarının aralığının sıklaştırılması ve buradan çıkacak görevlerin süresinin kısa tutulması önerisi, nispeten kolay benimsenir görünmekte-

dir. BM'nin daha yüksek meşruiyete kavuşmasını ve böylece dünya meselelerinde etkisinin artmasını savunanlar, bunun gerçekleşmesi için öncelikle Genel Kurul'un ağırlığının artmasının, bu temelde de Güvenlik Konseyi'nin güçlenmesinin gerektiğini düşünmektedirler. Genel Kurul'un çıkardığı sayısız karar metinlerinin daha bağlayıcı hale gelmesi fikri ise, ne kadar çok savunucusu olsa da pek gerçekleştirebileceği benzetilmektedir (Falk, 2002:155-160).

BM reformu gündemine gereken ağırlığı vermek için jeopolitik veya stratejik kriterlerden ziyade normatif kriterlere dayanarak realizmin ötesine gitmek başka bir çıkış yolu olabilir. Bu tür normatif kriterler, Birleşmiş Milletler içindeki karar süreçlerini demokratikleştirmeyi ve dünyadaki barış ve güvenlik bunalımlarına karşı gösterilen BM tepkilerini askerden arındırmayı öngörmektedir. Bütün bunlara rağmen, daha radikal BM reform anlayışı için, ne hükümetlerin ne de STK'ların baskıcı bir ısrarı hala görünmemektedir.

BM'nin yapısı ve reform arayışları içerisinde STK'lara biçilen role bakıldığında ortaya karışık bir tablonun çıktığı görülmektedir. BM'nin söylem ve eylemlerinde STK'lara büyük önem ve rol verildiği anlaşılmaktadır. Annan'ın, STK devriminden bahsetmesi çok ileri bir anlayışı ve hatta tespiti ortaya koymasına rağmen, yine Annan'ın, BM'nin reformu için sunduğu Daha Büyük Özgürlük adlı en son reform planında STK'lara önemli ve artan bir rol tanımaması çelişkili bir durumu ifade etmektedir. Aynı şekilde BM'nin 1990'lı yıllardan itibaren, gerçekleştirdiği Dünya Zirvelerinde STK'lara ileri bir rol ve etkinlik alanı tanımasına rağmen, reform arayışları içerisinde aynı anlayışı sergilememesi ayrı bir çelişkiyi ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında BM'nin, söylem ve etkinlikleri, STK'lar lehine gelişirken, kurumsal yapı ve reform anlayışının aynı yönde gelişmediği görülmektedir.

V. BÖLÜM

V. ÖRNEK OLAYLARIN İNCELENMESİ –II: AVRUPA KONVANSİYONU VE STK'LARIN ROLÜ

Çalışmanın ikinci örnek olayını, Avrupa Konvansiyonu ve STK'ların Konvansiyon sürecindeki rolünün ve anayasal metne etkilerinin incelenmesi

oluşturmaktadır. AB, kurumsal yapısı ve karar-verme süreçlerinde sosyal diyalog anlayışı çerçevesinde STK'lara önemli derecede bir rol vermektedir. AB'deki bu durumun ortaya konması yararlı olacaktır. Oluşturulan AB Konvansiyonu yaklaşık iki yıllık bir çalışma sonunda anayasal metin şeklinde somut ve ölçülebilir bir ürün olarak ortaya çıkarmıştır. STK'ların artan rolünü görebilmek amacıyla Konvansiyon sürecindeki etkinlikleri ve metin üzerindeki etkilerini ele almak önemli bir örnek olmaktadır. Bu nedenle, bu bölüm iki alt kısımdan meydana gelmektedir. Bunlardan birincisini, AB'de STK'ların yerinin incelenmesi oluşturmaktadır. İkinci alt başlığı ise, STK'ların, AB Konvansiyon sürecinde oynadıkları rolü ile ortaya çıkan AB anayasal antlaşma metni üzerinde yaptıkları somut etki ve katkıların incelenmesi meydana getirmektedir.

A. AVRUPA BİRLİĞİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

Bu bölümün amacı, Avrupa Birliği bütünleşmesinde önemli bir role sahip olan sivil toplumun, bu sürece katkıda bulunma şekli ve mekanizmalarını ele almaktır. AB, sivil toplum kuruluşlarının, karar verme sürecine katılımlarını öngören "sivil diyalog" kavramını önemli bir araç olarak kullanmaktadır. AB, kuruluşundan itibaren, sosyal taraflara ve sivil toplum ile onların temsilcilerine büyük önem vermektedir. Örneğin AB, 1957 Roma Antlaşmasında, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi'ni (EESC) kurmuştur. Bu adım, AB'nin, sivil topluma önem verdiğini ve kurumsallaştırmak istediğini göstermiştir. AB bu anlayış çerçevesinde, danışma niteliği ekseninde, AB karar mekanizmaları içerisinde STK'lara artan bir rol vermeyi sürdürmektedir. Bu süreçte STK'lar, dar anlamda danışma statüsünden, Konsey direktifi hazırlamaya kadar uzanan artan bir etkinlik grafiği elde etmeyi başarmışlardır.

AB, sivil toplumu, Avrupa'nın inşasında vazgeçilmez unsurlardan biri olarak görmektedir. Sivil toplum örgütleri de, sürekli ve ısrarlı bir biçimde, Avrupa entegrasyonuna yapabilecekleri katma değere vurgu yapmaktadırlar. AB, sivil toplumun ancak özgürlük ortamında, pozitif değerler etrafında toplanan, sorumlu erkek ve kadınların özgür örgütlenmeleri sayesinde olacağını vurgular (Opinion,

1999:52). Avrupa çapında katılımcı demokrasi modeline katkı sağlayacak olan sivil toplum kuruluşlarının sayısı önemli oranda artmaktadır.

Avrupa Komisyonu, “tabandan yukarı doğru” prensibi doğrultusunda sivil toplum örgütlerinin, en küçükünden en büyüğüne kadar desteklenerek, geniş bir Avrupa STK ağıının kurulmasını amaçlamaktadır. AB, ancak bu şekilde gerçek anlamda bir “sivil diyalog”un, bütün Avrupa nezdinde etkin ve belirgin olacağına inanmaktadır. Öyle ki AB, sivil diyalogu, Avrupa katılımcı demokrasi modelinin, “olmazsa olmaz” anlayışı olarak görmektedir. Çünkü Komisyon, bu modelin, demokratik sisteme olan güveni güçlendireceğini ve böylece reform ve yeniliğin gelişmesine yardımcı olacak uygun bir iklimi doğuracağına inanmaktadır. Böyle bir gelişmenin sonucu olarak sorumlu ve iyi yönetim ile yönetimde şeffaflılığın ortaya çıkması hedeflenmiştir. Böylece AB’nin, “Vatandaşlar Avrupası” olmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. AB ayrıca, tam bir demokrasinin, karar mekanizmalarının, sivil topluma yer verdiği ölçüde gerçekleştirileceğine inanmaktadır. (ECOSOC, CES 811/ 2000: 2-12).

B. AVRUPA BİRLİĞİ’NDE STK’LARA YÖNELİK İLKESEL YAKLAŞIM

Avrupa Birliği’nde sivil toplum örgütlerine yönelik olarak sergilenen yaklaşımı, sosyal diyalog, temsili demokrasi-katılımcı demokrasi, yönetim, sosyal ortak olma ve karar-alma süreçlerinde STK’ların yeri hususları bakımından değerlendirmek mümkündür. AB, bu hususlara ilişkin politikalarını ve yaklaşımlarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. AB bir taraftan, sosyal diyalog, katılımcı demokrasi ve sosyal ortak olma gibi kavram ve ilkelere ilişkin bir politika belirlerken, bir taraftan da sosyal ortakları yani STK’ları, kurumsal bazda tek tek inceleyip, kategorize edip tanımlamaya çalışmaktadır (2005, yayınlanmamış rapor).

1. SOSYAL DİYALOG

AB’de sosyal diyalog, sosyal tarafların hem kendi aralarında ve hemde siyasi otorite arasındaki düzenli ve kurumsal ilişkileri ifade etmektedir. AB’de sosyal diyalog, üye ülkelerde ve Avrupa çapında hayata geçirilmektedir. AB düzeyinde sosyal diyalog; AB sosyal modelinin temel unsuru, iyi yönetişimin anahtarı ve ekonomik sosyal reformların itici gücü olarak görülmektedir. Sosyal diyalog, Avrupa Komisyonu ile STK’lar arasındaki diyalogun güçlenmesini sağlayacak bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Komisyon, üye devletler ve sivil toplum arasındaki işbirliği geliştirilmektedir. Sosyal diyalog, AB’de genişleme ve bütünleşme süreçlerinin de güçlenmesini sağlayacak temel unsurların en önemlilerinden biri olarak görülmektedir. AB, aday ülkelere, üyelik sürecinde sosyal diyalogu, kendi ülkelerinde geliştirmelerini bir şart olarak ileri sürmektedir.

Sosyal diyalog, AB müktesebatının bir parçası haline gelmekte, AB düzeyindeki iş dünyası ve işçi örgütlerinin, sosyal politika ve istihdam konularında karar alma sistemine dahil olmalarını sağlamaktadır. Nice Antlaşması’nın, 138-139 maddeleri, AB Komisyonu’na, mevzuat önerilerinin genel yönelimi ve içeriği konusunda, ekonomik ve sosyal kesimlerin örgütlerine danışma zorunluluğunu getirmektedir. Ayrıca AB anayasal taslağının 47. maddesi, “AB kurumlarının, sivil toplum örgütleri ve temsilcileri ile açık, şeffaf ve düzenli diyalog” kurmalarını ve 48. maddesi ise, “AB’nin, sosyal partnerlerin Birlik düzeyindeki rollerini artıracaklarını” belirtmektedir. Amaç, üye ülke vatandaşlarının, Avrupa entegrasyonuna ilgilerini ve katılımlarını artırmaktır.

Komisyon, sosyal diyalogun, taraflar arasında dengeli bir yaklaşım ile geliştirmekle yükümlü bulunmaktadır. Bu çerçevede, Komisyon, sosyal politika alanında karar alma sürecini işletmeye başlamadan ve somut bir öneriyi resmen açıklamadan önce, AB düzeyindeki sosyal ortaklar ile istişarede bulunur. Söz konusu örgütler, süreç içinde kendi aralarında ortak bir zemin yaratarak anlaşmaya varabilirler. Sosyal diyalog çerçevesinde sosyal ortak olarak belirlenen örgütlerin kendi aralarında yaptıkları bu anlaşmalar, AB’nin bağlayıcı mevzuatı haline getirilebilmektedir. Bu çerçevede, bu anlaşmalar, Bakanlar Konseyi tarafından yönerge haline getirilmektedir. Örneğin, bugüne kadar sosyal ortaklar aralarında,

annelik/babalık izni, part-time istihdam, geçici süreli iş sözleşmesi, tele çalışma, iş bağlantılı stres ile hayat boyu meslek eğitim alanlarında imzalanan bu anlaşmalar, Konsey direktifi haline getirilmişlerdir (Stanzani: 2005:18-20).

2. TEMSİLİ DEMOKRASİDEN KATILIMCI DEMOKRASİYE

Avrupa Birliği, Avrupa katılımcı demokrasi modelinin oluşturulması çerçevesinde tüm sivil toplum kuruluşlarının, AB karar alma sürecinde etkili olmasını istemektedir. Bu yönde, kuruluşların yapısı ve bunlarla ilişkiler konusunda da çeşitli kurallar belirlemektedir. AB’de, sivil toplum kuruluşları, hükümet ve kamu idaresi dışında kalan tüm alanı içermektedir. Buna göre AB’de sivil toplum kuruluşları, kamu otoriteleri ve vatandaşlar arasında aracı görevi görerek kamu yararına yönelik olarak, hedef ve sorumluluğuyla hareket eden örgütsel yapıların tamamı olarak tanımlanmaktadır (COM(2002)341 final, 2002/0136 (CNS) 26.6.2002). Bu örgütleri genel olarak şöyle sınıflandırmak mümkündür; sosyal ortaklar olarak da adlandırılan işçi ve işveren sendikaları; sosyal ortaklar dışındaki ekonomik ve sosyal aktörler, meslek kuruluşları sosyal ve ekonomik örgütler; çevre ve insan hakları örgütleri, tüketici dernekleri, hayırsever kuruluşlar, eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşları, gençlik örgütleri, aile dernekleri, dinsel örgütler ve yerel yaşama katılımı sağlayan cemaat anlayışına dayalı kuruluşlar.

Avrupa Parlamentosu ve AB Komisyonu, STK’larla ilişkilerini genel anlamda düzenleyen bazı kararlar almıştır. Bu amaçla AP, 1991 Marc Galle Report; 1994 Ford Report ve 1995 Nordman Report gibi raporlarla, Avrupa Tek Senedi Antlaşmasından sonra, karar alma sürecindeki etkinliğini giderek güçlendirmiş, özellikle, çevre, tüketici hakları ve sosyal haklar alanlarında sivil toplum kuruluşları ile eşgüdüm içinde çalışmaktadır. AP, genel olarak sivil toplum kuruluşları ve diğer lobi kuruluşları ile ilişkilerinde suistimallerin önlenmesi amacıyla kayıt sistemi ve bağlayıcı bir iş ahlakının oluşturulması ve Avrupa parlamenterlerinin maddi kaynaklarının denetimi gibi düzenlemeler getirilmesine yönelmiştir.

AB Komisyonu’nun, sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerinde dikkate aldığı, öncelikli kriteri, temsil gücü kriteridir. Bu anlayış içinde AB düzeyinde örgütlenmeler

cesaretlendirilmiştir. Bir örnek olarak şu gelişme gösterilebilir. Sosyal ortaklar, AB Laaken Zirvesi'ne sundukları ortak bildiri ışığında AB Komisyonunun, Büyüme ve İstihdam alanında üçlü zirve toplantıları gerçekleştirilmesi için bir öneri COM(2002)341 final, 2002/0136(CNS) sunmuştur. Bu öneri, 6 Mart 2003 tarihinde AB Bakanlar Konseyi tarafından onaylanmıştır. Böylelikle sosyal ortaklar, AB Konseyi'nin, bahar zirveleri öncesinde yapılacak toplantılarında, Lizbon stratejisi hedefleri doğrultusunda, ekonomik ve sosyal politikalara katkı sağlayabileceklerdir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının aralarında bir iş ahlakı ('code of conduct') geliştirmeleri desteklenmiş ve kapsamlı bir bilgi bankası oluşturmak amacıyla sivil toplum kuruluşları rehberi hazırlanmıştır. Örneğin, Avrupa tekstil alanında, tekstil işverenleri ve sendikaları arasında, sosyal diyalog mekanizması kurularak, davranış kuralları (code of conduct) geliştirilmiştir.

3. AB'DE YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM

AB Komisyonu'nun, 2001 yılında Avrupa Yönetişimi başlığıyla yayınlanan Beyaz Kitap'ta Birliğin, açık yönetim ilkesini benimsediği belirtilmiştir. Bu kitapta yönetim çerçevesinde, politikalar şekillendirilmeden önce sivil topluma danışmak, oluşturulan politikanın etkinliğinin artırılması bakımından önem taşıdığı belirtilmektedir. Bu sürecin karşılıklı yarar sağlayabilmesi için diyalog ve danışma mekanizmasının tüm katılımcılar tarafından benimsenmesi gerektiği şartı ileri sürülmektedir. Bu nedenle Komisyon, belirli ilkeler çerçevesinde sivil toplumla daha yapılandırılmış ve şeffaf bir diyalog geliştirme amacındadır (COM(2001)).

Diğer taraftan Eberlein (2004:122-23) komisyonun yayınladığı Beyaz Kitap'taki yönetim yaklaşımının, gerçek hayat ve bulguların sonuçlarına göre zayıf kaldığını ileri sürmektedir. Eberlein'e göre, bu yeni yönetim anlayışı, dört yeni unsur taşımaktadır. Bu özellikler; yönetişimin, topluluk mevzuatı şeklinde temelde hukuk eksenli bir yaklaşıma dayandığı; yönetişimin sadece uzlaşmacı alanlarla sınırlı olmadığı, problem çözme anlayışının bir yansıması olarak tartışmalı konular için de önerilmekte olduğu; yönetişimin bir politika öğrenme sürecini de içerdiği; ve yönetişimin her açıdan bir katılım anlamına gelmediği şeklindedir (Eberlein, 2004: 125-6). Aynı

şekilde Aalberts (2004) de, AB’de çok aşamalı yönetişimin paradoksal olarak hükümler devletçiliği beslediğini iddia etmektedir.

Ayrıca AB, 1998 yılında, “Aarhus Konvansiyonu” olarak da tanınan “Bilgi Erişimi, Karar Almada Halkın Katılımı ve Çevre Konularında Adalet Erişim” adlı Birleşmiş Milletler-Avrupa Ekonomik Komisyonu (UN/ECE) Konvansiyonu’nu imzalamıştır. Bu Konvansiyonu imzalayarak AB uluslararası düzeyde şeffaflık ve açıklık politikasında olduğu gibi AB çevre politikasının oluşumunda sivil topluma danışma garantisini vermiştir (Stanzani, 2005:38-42).

Bu kurumsal oluşumlara rağmen, sivil toplum kuruluşlarının akreditasyonu konusunda net bir durum söz konusu değildir. Bazı STK’lar, Birleşmiş Milletler ya da Avrupa Konseyi bünyesinde olduğu gibi resmi bir danışma statüsü talep etmişlerdir. Komisyon bunu, AB’nin karar alma mekanizmasının diğer uluslararası örgütlerden farklı olarak bütün halkın iradesine dayandığı gerekçesi ile reddetmiştir. Sosyal diyalog ve sosyal ortaklardan farklı olarak, sivil toplum kuruluşlarına danışma konusunda hukuki zeminin sağlanması hususu, Antlaşma’da belirlenmemiştir. Sosyal politika alanında durum farklı olup Maastricht Antlaşması’na eklenen 23. Bildiride bu konuya yer verilmiştir. Sivil diyalogun esasları net biçimde ortaya koyulmasa da örneğin İstihdam ve Sosyal Politika Genel Müdürlüğü’nün sivil toplumla bu tür bir ilişkide bulunup toplantı yapması teşvik edilmiştir.

Diğer taraftan, AB kurumları ile STK’lar arasında gerçekleştirilecek danışma sürecinin, hangi ilkeler üzerine inşa edilmesi gerektiğinin ortaya koyulması önem taşımaktadır. Aşağıdaki süreç sivil toplumun Komisyon’la diyalogunun geliştirilmesinde yol gösterici niteliktedir: Diyalog ya da danışma sürecinin niteliği ve alanı açık olarak tanımlanmalı ve süreç uygun şekilde duyurulmalıdır. Gerekli bilgiler, STK’lara, zamanında verilmelidir. Geri bildirim, ilgili Komisyon birimlerine en kısa sürede ulaştırılmalıdır. Danışma süreciyle ilgili duyurunun, geniş bir şekilde yapılabilmesi için uygun araçlar seçilmelidir. Sürece katılacak STK’lar titiz bir şekilde belirlenmelidir. Bu bakımdan Komisyon’un kendi kriterlerini oluşturması önem kazanmaktadır. Bu kriterler; STK’ların yapıları ve üyelik sistemleri, örgütlerinin ve çalışma düzeninin şeffaflığı, komite ve çalışma gruplarına daha önceki katılımları, belli bir konuda öneri getirebilecek deneyime sahip olmaları, Komisyon ve vatandaşlar arasında bilgi akışında itici güç olabilecek kapasiteye sahip olmaları şeklinde sıralanabilir.

Bunların yanında, Komisyon ve ilgili taraflar arasındaki danışma sürecinde bazı temel ilkeler ve minimum standartlar söz konusudur. Bunlar aynı zamanda gelecekteki olası bir danışma politikası için de temel oluşturabilecektir. Danışma sürecinin başarılı olabilmesi için ilkelerin ve standartların karşılıklı olarak benimsenmesi gerekmektedir. Ancak, ilke ve standartların yasal olarak bağlayıcılığı yoktur.

Genel ilkeler şöyledir; *Katılım*: AB politikalarının belirlenme sürecinde tüm kadın ve erkeklerin gerek doğrudan gerek çıkarlarını temsil eden aracı kurumlar vasıtasıyla karar alma sürecine katılımlarının sağlanması anlamına gelen katılımın genişliği, politikaların uygulanmasının başarısını artıracaktır. *Şeffaflık ve hesap verebilirlik*: Şeffaflık, serbest bilgi akışının sağlanması ve usullerin, kurumların, bilginin kolaylıkla erişilebilir olması anlamına gelmektedir. Hesap verebilirlik, tüm kademelerdeki, tüm kurumlardaki karar alıcıların hem kamuoyuna hem eşdeğerlerine hesap verebilir olması anlamına gelmektedir. *Etkililik*: Usuller ve kurumların tüm vatandaşlara hizmet etmesi anlamına gelen etkililik kriteri çerçevesinde AB danışma sürecindeki politikaların zamanında oluşturulması ve ihtiyaca karşılık vermesi gerekmektedir. *Uyum*: Komisyon, birimlerinin tutarlı ve şeffaf bir çizgide danışma sürecini devam ettirmesini sağlamalıdır. Geri bildirim ve değerlendirme süreci de buna dahil edilmelidir. Danışma sürecinin içeriğinin net olması: Danışma süreciyle ilgili bilgiler tüm sorulara cevap verebilecek nitelikte, açık ve net olmalıdır. Hedef kitleye danışılması: Danışma sürecinde hedef kitlenin tanımı yapılırken Komisyon, ilgili tarafların fikirlerini ifade etmeleri için fırsat tanımalıdır. Duyuru yapılması : Komisyon, iletişim kanallarını hedef kitlenin bilinçlendirilmesi ve ihtiyaçlarına karşılık verebilmek amacıyla kullanmalıdır. Diğer iletişim araçları göz ardı edilmeden danışma süreci “Avrupa’daki sesiniz” web sitesinden takip edilebilmelidir. Katılım için zaman sınırı: Komisyon planlama için gerekli zamanı tanımalıdır. Bu süre yazılı danışma metinlerine yanıt vermek için en az sekiz hafta, toplantı duyurularında yirmi iş günüdür. Onay ve geri bildirim: Sürece yapılan katkı onaylanarak belge haline getirilmez. Kamuya açık danışma sürecinin sonuçları internette yayınlanmalıdır (Stanzani, 2005:45-48, Gülmez, 2003:53-128). Görüldüğü gibi AB, yönetim konusuna ciddi bir şekilde önem vermekte ve olabildiğince ayrıntılı bağlayıcı kurallar getirmektedir.

4. AB'NİN SOSYAL ORTAKLARI

AB Komisyonu, faaliyetlerinde ve karar verme süreçlerinde, birçok STK'yı sosyal ortak olarak kabul etmektedir. Avrupa düzeyinde faaliyet gösteren ilk STK'lardan biri, AB politikalarında diyalogun gerçekleşmesi için kurulan ve AB çiftçilerini temsil eden COPA (Eylül 1958) olmuştur. COPA'yı, Avrupa çapında sanayiye temsil eden UNICE (1958) ve odalar ve borsaları temsile Avrupa Odalar Birliği (EUROCHAMBERS) (1958), devlet girişimini ve kamu işletmelerini temsil eden Avrupa Kamu İştirakleri İktisadi Teşebbüsler Birliği (CEEP) (1961), sendikaları temsil eden ETUC (1973) ve esnaf ve sanatkarları temsil eden UEAPME'nin (1979) kurulması izlemiştir. Avrupa Komisyonu, sosyal alanda kanun teklifi getirmek istediğinde, Avrupa düzeyinde örgütlü olan bu gibi sosyal taraflara, karar verme sürecinin bir gereği olarak danışmak zorundadır (Stanzani, 2005.17-38).

Ayrıca son yıllarda bazı sosyal tarafların, kendi aralarında ittifaklar kurup güçlü sosyal platformlar oluşturduğu görülmektedir. Örnek olarak Avrupa Sosyal Platformu verilebilir. ETUC ve STK Platformu gibi kimi STK'lar arasındaki bu ilişkiler, göreceli olarak daha sağlam ittifak, güven ve ortak çıkarlara dayanmaktadır. Buna benzer bir şekilde sosyal partnerlerin değişik şemsiye kuruluşlar oluşturduğu görülmektedir. Bunlar, Avrupa'da faaliyet gösteren yüzlerce profesyonel ve ticari derneğe ek olarak, daha klasik sosyal ve çevre STK'ları ile, farklı ulusal ve uluslararası STK'ları ortak bir çatı altında toplayan şemsiye örgütler şeklinde gelişmektedirler. Avrupa Gençlik Forumu bunlardan biridir. Forum, farklı kesimlerden insanları, genç çiftçiler, genç liberaller, hukuk öğrencileri, izciler, rehberler ve ulusal gençlik konseyleri gibi gruplar altında bir araya getirir. Benzer şekilde, kalkınma alanında faaliyet gösteren Liaison Group of Development NGO's, Aile ve Sosyal Refah alanında çalışan COFACE, Avrupa Kadın Platformu ya da Avrupa Vakıf Merkezi gibi benzer yapılardan da söz etmek mümkündür (www.act4europe.org).

AB bazı STK'lara, kuruluş aşamasında yardımcı olmak ve AB politikalarına katılım yönündeki etkinliklerinin desteklenmesi amacıyla mali destek vermektedir. AB Komisyonu, bu amaçla, bir bütçe kalemi oluşturmuştur. Bu çerçevede ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının projeler almaları sağlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları uzmanlık alanlarının bir uzantısı olarak AB tarafından finanse edilen projelerin

yönetimine, izlenmesine ve değerlendirilmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu alanda hibeler, Komisyon'un harcamaları arasında önemli yer tutmaktadır. Bu çerçevede, Komisyon bazı özellikleri ve hususları dikkate almaktadır. Bunlar, STK topluluğunun çeşitliliğinin sağlanması ve heterojen bir yapıya sahip olmalarına özen gösterilmesi, STK'ların, özerklik ve bağımsızlığının korunması, STK'ların, belirli ihtiyaçlarının sektör, büyüklük ve deneyimlerine göre değerlendirilmesi, yapılan hibelerde ve AB politikalarında "Avrupa boyutunun" oluşturulmasının desteklenmesi şeklindedir.

5. STK'LARIN AB KARAR ALMA SÜRECİNE KATILIMINI SAĞLAYAN KURUMSAL YAPILAR

AB, STK'ların, karar alma süreçlerine katılımını sağlayan bir dizi kurumsal yapılar geliştirmektedir. AB, STK'ların karar alma sürecine katılımını sağlayan, EESC (1957), Dublin Avrupa Çalışma ve Yaşam Koşullarını İyileştirme Vakfı (1975), Bilbao İş sağlığı ve Güvenliği Ajansı (1994), Avrupa Kalkınma ve Mesleki Formasyon Eğitim Merkezi-CEDEFOP (1996), Avrupa Eğitim Vakfı (1995) şeklinde büyük kurumlar vardır. Bunların yanında daimi Mesleki Formasyon Danışma Komitesi (1963), Çalışanların Serbest Dolaşımı Danışma Komitesi (1969), Göçmen İşçilerin Sosyal Güvenliği Danışma Komitesi (1971), İşyerinde İş Sağlığı ve Güvenliğinin Korunması Danışma Komitesi (1974), Daimi İstihdam Komitesi (1979), Erkek-Kadın Arasında Fırsat Eşitliği Danışma Komitesi (1982), Topluluğun Yapısal Politikası ile İlgili Danışma Komitesi (1999) gibi Ortak Komiteler ve Komisyonlar şeklinde kurumsal mekanizmalar da kurmuştur (Gülmez, 2003:71-86).

Bunlardan Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi, 1957 Roma Antlaşması'yla kurularak, işveren, işçi sendikaları, çiftçi, tüketici ve diğer toplum kesimlerini temsil eden bir danışma organı niteliğindedir. Bazı üye ülkelerde, hükümetler ve bakanlıklar, ilgili sektörlerle danışarak, EESC heyetlerini belirlemektedir. Bazı ülkelerde ise ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyler, EESC heyetini hükümet onayıyla belirler. EESC içinde üyeler, işveren örgütleri, işçi sendikaları ve diğer ekonomik ve sosyal gruplar olarak üç gruba ayrılmıştır. EESC içinde ekonomik ve sosyal alanda etkin çeşitli grupların yeterli ölçüde temsil edilmesi amaçlanmaktadır.

Tüm dernek ve hükümet dışı örgütleri kapsamamakla birlikte EESC başlıca sosyo-ekonomik kuruluşları ve meslek örgütlerini içermektedir. Avrupa'daki sivil toplum kuruluşları, EESC vasıtasıyla, Birliği ilgilendiren konularda seslerini duyurabilmektedirler. Komite'nin kararları, Konsey, Parlamento ve Komisyon'a iletilmekte, böylece Birlik genelinde daha katılımcı bir karar alma mekanizması oluşturulmaktadır (www.eu.esc.int).

AB Antlaşması'nda, EESC, kurumsal danışma mekanizmalarının önemli bir boyutunu oluşturmakta ve AB'deki köklü danışma kültürünü temsil etmektedir. EESC temel olarak bir danışma organı niteliğindedir. Konsey, danışma organı olma görevini, tüm kararlarını, Birlik kurumlarına yollayarak gerçekleştirir. Daha sonra bu kararlar AB Resmi Gazetesi'nde de yayımlanır. EESC'nin bir diğer görevi de temsil etmekte olduğu sivil toplum kuruluşlarını AB karar alma mekanizması içinde daha etkin kılmaya yöneliktir. Komite'nin bünyesinde yer alan gruplar, AB kurumları ile işbirliğini sağlayan en önemli araçlardır. Bu anlamda Ekonomik ve Sosyal Komite, Avrupa kurumları ve sivil toplum arasında bir köprü görevini üstlenmiştir. EESC, AB genelinde sağlık, gençlik, kadın ve çocuk hakları, ekonomi, istihdam, eğitim, çevre ve bölgesel politikalarda şimdiye kadar gerek kendi inisiyatifiyle gerekse de Birlik kurumlarının isteği üzerine çeşitli kararlar almış ve bu kararları Birlik kurumlarına göndermiştir (www.eu.esc.int).

Ortak Danışma Komiteleri: AB'nin, kurumsal yapısı içerisinde bir çok ortak komisyon ve kurul bulunmaktadır. Komisyon ve üye ülke temsilcileri ile sosyal ortakların bir araya geldikleri ortak danışma komiteleri, politikaların oluşturulması ve uygulanması alanında Komisyona görüş bildirir. Halihazırda fırsat eşitliği, işyerinde sağlık ve güvenlik, mesleki eğitim, işçilerin serbest dolaşımı, Avrupa Sosyal Fonu ve göçmen işçilerin sosyal güvenliği konularında danışma komiteleri bulunmaktadır.

Bunların yanında, Komisyon, üye ülke temsilcileri ve sosyal ortakları bir araya getiren üçlü danışma süreçleri vardır. Bu bağlamda sosyal ortaklar makro-ekonomik diyalog, istihdam ve sosyal güvenlik komiteleri çerçevesinde bir araya gelerek AB Konseyi hazırlıklarına katılmaktadır. Ayrıca sosyal ortaklar, AB Konseyi zirveleri öncesinde Troika devlet ve hükümet başkanları ile bir araya gelmektedirler (Stanzani, 2005:49-52).

C. AVRUPA KONVANSİYONU

Avrupa Konvansiyonu, STK'ların rolünün, etkinliğinin ve gücünün değerlendirilmesi bakımından somut bir örneği oluşturmaktadır. Avrupa Konvansiyonu, kendisine verilen görev gereği, bir anayasal metin ortaya çıkarmıştır. Anayasal metin, elle tutulabilir ve ölçülebilir somut bir üründür. Anayasal metnin hazırlanması sürecinde, AB'nin üye ve aday ülke temsilcileri ile AB kurumlarının resmi temsilcileri yanında AB düzeyindeki STK'lar, üye ülkelerin ve Türkiye dahil aday ülkelerin STK'ları da öneri ve beklentilerini somut olarak ortaya koymuşlardır. Bu bölüm, Avrupa Konvansiyonunun oluşturulması, Avrupa STK'larının Konvansiyona etkileri ve Türk STK'larının Konvansiyona yaptıkları katkı sürecini şeklinde inceleyen üç alt başlıktan oluşmaktadır.

1. AVRUPA KONVANSİYONUN OLUŞTURULMASI SÜRECİ

STK'ların Konvansiyon sürecinde, Anayasal metne yaptıkları katkının biçim ve derecelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Konvansiyonun yapısı ve işleyişinin ortaya konulması yararlı olacaktır. Bu bölümde, Avrupa Konvansiyonunun oluşturulması süreci, yapısı, çalışma süresi ve çalışma yöntemleri yer alacaktır.

Avrupa Konvansiyonunun oluşturulması süreci, Nice Zirvesi ile başlatılmıştır. Nice Zirvesinde, Avrupa'nın geleceği üzerine geniş çaplı bir toplantı yapılması talep edilmiş ve gelecekteki bu zirve toplantısında üç büyük konunun üzerine derinlemesine eğinilmesine karar verilmiştir. Bu konular şunlardı; Avrupa yurttaşlık projesine ve Avrupa kurumlarına nasıl yaklaşmak gerekir? Genişlemiş bir Avrupa'da politik yaşamı ve Avrupa politik alanlarını nasıl yapılandırmak gerekir? Yeni ve çok kutuplu dünya düzeninde, AB bir denge unsuru ve bir referans noktası haline nasıl getirilir? Ardından, Belçika başkanlığında toplanan Avrupa Konseyi, öneri ve tavsiyelerin bir araya getirildiği "Laeken Deklerasyonunu" Aralık 2001'de onaylanmıştır. Deklarasyon özellikle, hedeflerin, yöntemin ve çalışmaların süresinin belirlendiği, Avrupa'nın Geleceği Konvansiyonunun çerçevesini hazırlamıştır.

Konvansiyonun amacını, bir anayasal metin şeklinde antlaşmaların bir kodifikasyonunun ve sadeleştirilmesinin yapılması oluşturmuştur. Bu temel hedefin yanında diğer amaçlar, AB ile vatandaşları arasındaki uzaklığı kapatmak, Birliğin demokrasi açığını gidermek ve meşruiyet tartışmalarını azaltmak olmuştur. Baykal (2004:127) Konvansiyonda, anayasallaşma anlayışının simgesel özelliği ve toplum mühendisliği niteliğinin ağır bastığını belirtmektedir. Yeni anayasallaşma anlayışının ortaya çıkışında ve temelinde AB'ye gerekli meşruiyeti sağlama yolunda Avrupa vatandaşlarının desteğinin ve katkısının alınması gereksinimi yatmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun 2001 yılında yayımladığı "Avrupa'da Yönetişim" adlı Beyaz Kitap'ta (EC, 2001: 28) bu duruma işaret edilmiştir. Bu çerçevede Komisyon, geniş ve açık bir bazda, uzun bir listeyi oluşturan bir çok soruya çözüm aramaktadır. Bu hususlar; Avrupa Birliği içinde en mükemmel biçimde bölüşüm ve yetkilerin tanımlanması, Birlik karar prosedürü araçlarının kolaylaştırması, Birlik'te daha fazla demokrasi, şeffaflık ve verimliliğin sağlanması, Otuzları bulan üye ülkeden oluşan bir Birlikte, kurumsal işleyişin ve karar verme sürecine ilişkin sürecin verimliliğinin artırılması ve Avrupa vatandaşları için bir anayasanın oluşturması gibi temel sorulardan meydana gelmiştir.

2. AVRUPA KONVANSİYONUNUN KOMPÖZİSYONUNDA STK'LARIN DURUMU

Avrupa Konvansiyonun yapısı STK'ların, Konvansiyona yapacağı katkının nasıl bir katkı olabileceğini göstermesi bakımından ilk aşamadaki temel bir göstergeyi oluşturmuştur. Avrupa Konvansiyonunun yapısı şöyle oluşturulmuştur. Asil üyeler olarak, AB üyesi ülkelerin hükümetlerini temsilen birer üye (15), aday ülkelerin hükümetlerini temsilen birer üye (13), AB üyesi ülkelerin parlamentolarından ikişer üye (30), aday ülkelerin parlamentolarından ikişer üye (26), Avrupa Parlamentosu'nu temsilen (16) üye, AB Komisyonu'nu temsilen (2) üye olmak üzere 102 asil ve bir o kadar da yedek üyeden oluşturulmuştur.

Resmi temsilcilerin asil ve yedek üye statülerine karşılık, ekonomik ve sosyal tarafların oluşturduğu kurumlar ile STK'lara Konvansiyonda gözlemci üyeliğinin verildiği görülmektedir. Bu çerçevede müdahale hakkı olan gözlemci üyeler olarak

Konvansiyonda, Avrupa sosyal taraf temsilcileri olan Ekonomik ve Sosyal Komite (EESC) (3), Bölge Komiteleri (CoR) (6), Sosyal Ortaklar (3), ve AB Ombudsman'ı da yer almıştır. Ayrıca Avrupa Adalet Divanı Başkanı ile AB Sayıştay Başkanına da Konvansiyon toplantılarına hitap etme imkanı verilmiştir. Konvansiyonun bu yapısından açıkça görüldüğü üzere, resmi temsilciler ile STK temsilcileri arasında asil ve gözlemci şeklinde bir statü farkı ve sayısal bakımdan da resmi temsilciler 204 kişi iken, genel olarak STK'ların temsilcileri ise 15 kişi olması şeklinde son derece dengesiz bir yapıda oluşturulduğu açıktır. Buna rağmen STK'lar açısından önemli olan boyut, STK'ların Konvansiyonun geniş yapısı içinde de olsa düşünülüp yer verilmesidir. Bunun yanında STK'ların Konvansiyonda rol ve etkinlik alanı olarak STK Forumunun oluşturulmuş olmasıdır. Bu STK Forumu, başta sosyal taraflar, iş dünyası, STK'lar ve akademisyenler olmak üzere sivil toplum temsilcilerinden oluşturulmuştur.

Konvansiyon yapısını oluşturan diğer iki unsur ise Konvansiyon Başkanlığı ile Konvansiyon sekreterliği olmuştur. Konvansiyona, Valery Giscard d'Estaing Başkanlığında, Jean Luc Dehaene ve Giuliano Amato'dan oluşan iki başkan yardımcısı olmak üzere toplam 12 üyeden oluşan bir Başkanlık (Prezidium) atanmıştır. Başkanlığın diğer üyelerinin, 2'sini Komisyon, 2'sini Parlamento, 2'sini ulusal parlamentolardan ve 3'ünü ise Konvansiyon boyunca AB Dönem başkanlığını yürüten 3 ülkeden seçilen temsilciler oluşturmuştur. Konvansiyon çalışmalarını yürütecek bir de sekreteryaya oluşturulmuştur.

3. AVRUPA KONVANSİYONUN SÜRESİ VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Konvansiyonun çalışma süresini, belirli bir zaman dilimi ve takvimi oluşturmuştur. Konvansiyondan çalışmalarını, Şubat 2002-Haziran 2003 tarihleri arasında olmak üzere iki yıldan az bir sürede tamamlaması istenmiştir. Konvansiyon, 28 Şubat 2002 tarihinde çalışmalarına başlamış, Selanik Avrupa Konseyi tarihine kadar (21-22 Haziran 2003) anayasal metni tamamlamıştır.

Konvansiyon, dinleme, hazırlık, kaleme alma ve sunum şeklinde dört aşamalı bir çalışma metodu kullanmıştır. Dinleme aşaması, genel anlamda önemli konular

üzerinde tartışılmıştır. Sivil toplum temsilcilerinin (sivil toplum temsilcileriyle Haziran sonunda özel bir toplantı yapıldı) ve gençlerin (Temmuz ortalarında gençlere özel bir Konvansiyon gerçekleştirildi) de bulunduğu bu aşama, 2002 yılının yaz başlarına dek devam etmiştir. Hazırlık aşaması, Konvansiyon bünyesinde oluşturulan on çalışma grubu tarafından yapılan önerilerin sunulması aşamasından oluşmuştur. Grupların tamamı, raporlarını, 2002 yılının sonuna kadar eksiksiz olarak sunmuştur. Bu on grubun yanında daha sonra, Konvansiyonun bir çok üyesi tarafından talep edildiği üzere sosyal boyut üzerinde çalışmak üzere on birinci çalışma grubu Aralık başlarında oluşturulmuştur. Bu grubun çalışmaları, 2003 Şubat ayının başında sunuldu. Üçüncü aşamayı, yeni sözleşmenin kaleme alınma aşaması oluşturmuştur. Bu çalışmalar, anayasal sözleşmenin “ön projesi” şeklinde, Ekim 2002 sonunda başlayıp ve 2003’ün ilk yarısı boyunca devam etmiştir. Bu süreçte, Konvansiyon başkanı, “ön proje” olarak, 6 ve 7 Şubat 2003 toplantısında, gelecek anayasal sözleşmeye ilişkin olarak, Birliğin tanımı ve hedefleri, Temel haklar ve Birlik Yurttaşlığı ve Birliğin Yetkileri şeklinde ilk üç konunun önerisini sunmuştur. Ardından Nisan 2003 ayının sonunda, anayasal sözleşmenin diğer tüm bölümleri tanıtılmıştır. Dördüncü aşama ise sunma aşaması olmuştur. Hedef, Haziran 2003 ayından önce, anayasaya ilişkin düzenlemelerin, bir taraftan, AB politikalarını, diğer taraftan, AB’nin eylemlerine ilişkin çalışmaları bir araya getirerek tek bir metin halinde Konseye sunulması olmuştur.

Konvansiyon, düzenlediği çok sayıda dinleme toplantısı ile, toplumun tüm kesimlerinin, geleceğin Avrupa Birliği’nden ne beklediğini ve ne talep ettiğini saptamaya çalışmıştır. Daha sonra bu bulguların karşılaştırmalı bir analizi ile oluşturulan öneriler paketi Haziran 2003’teki Selanik Zirvesine sunulmuştur. Taslak metin, ardından HAK’ta (Hükümetler Arası Konferans) görüşülmeye başlanmış ve çok küçük düzeltmeler yapılarak nihayet 29 Ekim 2004 tarihinde AB’nin üye ve aday ülkelerinin devlet başkanları tarafından Roma’da imzalanmıştır.

D. AVRUPA STK’LARININ KONVANSİYONA ETKİLERİ

Bu bölümde Avrupa STK’larının Konvansiyona yaptıkları katkılar ve gösterdikleri etkinlikler üzerinde durulacaktır. Gerek AB çapında örgütlü ve gerekse

Konvansiyonu oluşturan ülkelerin STK'ları olsun, Avrupa Konvansiyonuna katılarak, katkılar sağlamaya çalışmışlardır. STK'ların yaptıkları katkı ve oynadıkları rolleri değerlendirmede öne çıkan özellikler dikkate alınacaktır. Bu çerçevede STK'ların yaptıkları katkılara ancak belli oranda yer verilecektir. Bu çalışmada, bunların hepsine, gerek hacim ve gerekse tezin kapsamı bakımından ayrıntılı olarak yer verme imkanı yoktur. Bu nedenle Konvansiyona yönelik olarak STK'ların kendi aralarında oluşturulan, irtibat gruplarının ve platformların ve bazı sektörel örgütlerin görüşlerine yer verilecektir. İrtibat grupları ve platformlar, bünyelerinde çok sayıda farklı STK'yı barındırmaları, STK'ların ortak görüş ve önerilerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Örneğin, Sivil Toplum İrtibat Grubu, 5 ayrı alt gruptan oluşturulmuştur. Birinci alt grup, Green 9 adı altında, Avrupa çapında örgütlü 9 ayrı çevre STK'sından oluşturulmuştur. İkinci alt grup, Concord adı altında Avrupa çapında örgütlü 9 ayrı kalkınma STK'sından oluşturulmuştur. Üçüncü alt grup, İnsan Hakları ve Demokrasi Ağı (HRDN) adı altında, Avrupa ve dünya çapında örgütlü 34 ayrı insan hakları ve demokrasi STK'sından oluşturulmuştur. Dördüncü alt grup, Sosyal Platform adı altında, Avrupa çapında örgütlü 33 ayrı sosyal politika içerikli STK'lardan oluşturulmuştur. Beşinci alt grup ise, tek başına ETUC tarafından oluşturulmuştur (<http://www.act4europa.org>). Dolayısıyla çok sayıda STK tarafından oluşturulan, süreci düzenli izleyen ve Konvansiyondan sonra da süreci yakın takip eden bu şekildeki grup, platform ve organizasyonların önerilerine ağırlık verilecektir. Bu yaklaşıma göre Avrupa STK'larının, Konvansiyona katkılarının ve etkinliğinin daha ölçülebilir değerlendirmeyi yapma imkanı sağlayacaktır. Çünkü platformları oluşturan STK'lar, ortaya çıkan anayasal metnin, kendi taleplerini karşılama ölçüsü hakkında da çalışmalar yapmaktadırlar. Bu örgütler böylece, anayasal metnin, üye ülkeler tarafından onaylanması için yürütülen referandum sürecinde de düzenledikleri kampanyalar ile metnin yürürlüğe girmesi için etkin tavır ve stratejiler belirlemişlerdir.

Ayrıca Konvansiyonun kısıtlı çalışma süresi içinde, sürece katkıda bulunmak isteyen tüm sivil toplum kuruluşlarının ayrı ayrı dinlenmesi mümkün olmadığından, Konvansiyonun ilgili oturumu öncesinde STK'lar, çevre, sosyal politika ve insan hakları şeklinde sekiz temas grubu altında sınıflandırılmıştır. Üye ve aday ülkelerden, 500'e yakın STK ve STK ağı temas grubu, toplantılara katılmak üzere başvurmuştur. STK Ağları, belli bir konu etrafında, çeşitli ülkelerden çok sayıda sivil toplum kuruluşunu bir araya getiren şemsiye örgütlenmelerdir. Örnek olarak Union

of European Federalists örgütü verilebilir. Yine bazı STKlar, Kızılhaç ve Solidar örneğinde olduğu gibi, bir ağ oluşturmamakla birlikte uluslararası düzeyde örgütlenmişlerdir. Bunlar arasında, bölgeler ve yerel yönetimler, kültür, sosyal sektör, akademi ve think tanklar, vatandaşlar ve kurumlar, insan hakları, çevre ve kalkınma örgütleri sayılabilir.

Avrupa Konvansiyonun, 24-25 Haziran 2002 tarihlerinde yaptığı altıncı toplantısı, STK'ların katkılarını sunması bakımından önemli bir toplantı olmuştur. Diğer beş toplantı, ülkelerin siyasi temsilcilerinin ve AB kurumlarının temsilcilerinin dinlenmesine ayrılmıştır. Bu toplantı, sivil toplum kuruluşlarının görüşlerinin dinlenmesine ayrılmıştır. Burada Konvansiyona akredite olan bütün sivil toplum kuruluşları anasayal metinde görmek istedikleri talepleri ortaya koymuşlardır. STK'lar bu toplantıdan sonra da görüşlerini iletmeyi sürdürmüşler ancak bu toplantı onların görüşlerini en güçlü bir şekilde yansıtan temel toplantı olmuştur.

Bu noktada, STK'ların katkılarının bu toplantıda gözardı edilmesi şeklinde yorumlanacak iki temel gelişmeden bahsedilebilir. Bunlardan birincisi, Konvansiyon Başkanının, STK Forumunda, STK'ların Konvansiyona daha etkin katılımından bahsetmek yerine, hükümet temsilcilerinin çalışmalara daha aktif bir şekilde katılmalarının beklendiğini vurgulaması olmuştur. Başkan d'Estaing, Devlet ve Hükümet Başkanlarının, Konvansiyonun çalışmalarının başarıyla sürdürülmesi ve tamamlanması bağlamında desteğinin tam olduğunu, ancak Konvansiyon'daki hükümet temsilcilerinin çalışmalara daha aktif bir şekilde katılmalarının beklendiğini belirtmiştir.

İkincisi, forumun açılışından sonra Başkan D'Estang'ın, toplantıdan ayrılarak forumu, Başkan Yardımcısı Jean-Luc Dehaene'nin yönetmesidir. Her ne kadar Dehaene, "sivil toplumla temas bağlamında bu toplantı ne ilk ne de son toplantıdır" şeklinde, STK'ların rolünü öne çıkaran bir konuşma yaptıysa da Başkanın o toplantıyı izlememesi, STK'ların katkısının tam olarak alınması açısından bir eksiklik oluşturmuştur. Başkan Yardımcısı Dehaene, Laeken Deklarasyonunda Konvansiyonun, sivil toplumun görüşlerinin dinlenmesi bağlamında görevlendirildiğini, bu görev çerçevesinde Kurultay çalışmalarının başlangıcında sivil toplumla temas sağlamak amacıyla bir Forum oluşturulduğunu, Konvansiyonun bu toplantısının sivil toplumla temas bağlamında ne ilk ne de son toplantı olacağını belirtmiştir. Dehaene ayrıca, Konvansiyonun çalışmaları süresince Forum aracılığıyla sivil toplum

kuruluşlarıyla diyalogun devam edeceğini, sivil toplum ile temas, Forum, ulusal düzeyde tartışma, temas grupları ve bu toplantı olmak üzere dört ayrı boyutunun bulunduğunu ifade etmiştir. Dehaene, forum aracılığıyla o güne kadar sivil toplum kuruluşları tarafından 160 adet katkı yapıldığını, söz konusu katkılar çerçevesinde genel bir değerlendirmenin bir raporla üyelere sunulduğunu belirtmiştir.

Dehane, anılan raporda da ifade edildiği üzere, sivil toplum kuruluşlarının, Birliğin, vatandaşlarına daha yakın olmasını, vatandaşların Birliğin karar alma sürecine daha aktif bir şekilde katılmasını ve bu hususun antlaşmalara derc edilmesini, Birliğin temel haklar ve özgürlüklere daha fazla riayet etmesini, bu çerçevede Temel Haklar Şartının antlaşmalara derc edilmesini, çoğunlukla karar alma ve birlikte karar alma yöntemlerinin kapsamının genişletilmesini talep ettiklerini belirtmiştir.

Dehaene ayrıca, AB'nin geleceğine ilişkin tartışma bağlamında ulusal düzeyde sürdürülmekte olan çalışmalara ilişkin olarak, üye ve aday ülkelerden toplam 24 adet raporun Kurultaya sunulmuş olduğunu, söz konusu raporların ulusal düzeyde Konvansiyonun çalışmalarının nasıl görüldüğü ve vatandaşların beklentilerinin ne olduğu yönünde fikir edinilmesi açısından önemli olduğunu, ulusal düzeyde oluşturulan bu tartışmanın Konvansiyon çalışmaları suresince devam etmesinin önem arz ettiğini ileri sürmüştür. Dehaene Konvansiyon çalışmalarına sivil toplum kuruluşları adına gözlemci statüsünde katılan kurumların varolduğunu, sivil toplum kuruluşlarıyla temas bağlamında Birlik düzeyinde bugüne kadar Ekonomik ve Sosyal Komite bünyesinde iki toplantının gerçekleştirildiğini, bu toplantıların ayda bir kez olmak üzere bir takvime bağlanmasının öngörüldüğünü ifade etmiştir. Oluşturulan bu diyalogun kurumsallaştırılmasının ve sivil toplum kuruluşlarının, AB'nin geleceğine ilişkin tartışmaya daha aktif bir şekilde katılmalarını sağlayacak yöntemlerin aranması gerektiğini belirtmiştir.

Bu bölümde bazı grup ve STK'ların görüşlerine yer verilecektir. Bunlar şu şekildedir; Sosyal Sektör Temas Grubunun Görüşleri, Sivil Toplum Temas Grubunun Görüşleri, Avrupa Sosyal Platformunun Görüşleri, Çevre Temas Grubunun Görüşleri, UNICE'nin Görüşleri, CEEP'in Görüşleri, Avrupa Çevre Bürosu'nun Görüşleri, Avrupa Tarım Konvansiyonu'nun Görüşleri, Save The Children'ın Görüşleri, Avrupa Kadın Lobisi'nin Görüşleri, CEPCMAF'ın Görüşleri, Avrupa Gençlik Örgütü'nün Görüşleri, EESC'nin Görüşleri ve ETUC'un Görüşleri.

STK'lar görüş ve önerilerini Konvansiyona iletirken, sunma metodu ve içeriği bakımından iki temel özelliğe dikkat ettikleri anlaşılmaktadır. Birinci ortak özellik olarak, STK'ların görüşlerini sunma metodu olarak, mümkün olduğunca, uzun uzun açıklamalardan kaçınarak somut maddelere ve hatta kelime ve kavramlara indirgeyerek yapmak için maksimum geyret sarfettikleri açıkça görülmektedir. Bu durum, STK'ların teknik kapasitelerinin, ortamın gerektirdiği şartlara göre ne kadar yüksek ve donanımlı olduklarının da bir göstergesi olmaktadır.

Ortaya çıkan ikinci ortak özellik ise STK'larının görüş ve önerilerinin, makul bir içerikte hazırlanmış olmasıdır. STK'lar, görüş ve önerilerinin içeriğinin, anayasa tekniğini kavrayarak, anayasanın hazırlanma şartları ve dayandığı mantaliteyi içselleştirerek, bu süreçte ortaya çıkan bütün bilgi ve deneyimleri dikkate alarak ve hatta farklı kesimlerin görüş ve önerilerinin kesişmekte olduğu eğilimini görerek, mevcut şartlarda görüş ve önerilerinin halklar tarafından benimseneceği ve içselleştirileceği optimum noktayı sezmeye çalışarak ortaya koyduklarını kolayca görmek mümkündür. Bunun bir göstergesi, STK'ların görüş ve önerilerini, mevcut antlaşmaların anayasallaşmasının ötesinde, aşırı aykırı, uzlaşmaz ve tutarsız olmaktan kaçınarak yapmaları olmuştur.

Bir diğer gösterge ise görüş ve önerilerin, resmi heyetlerin ve diğer STK'ların görüş ve önerileriyle belli bir noktada uyuşabileceği çerçevede olmasıdır. Örneğin Nice Antlaşmasına bağlayıcı olarak siyasi bir protokolle eklenmiş olan Temel Haklar Şartı'nın yeni anayasaya derc edilmesi talebi, sivil toplumun siyasi karar-alma ve Birliğin politika ve eylemlerinde etkin rol oynama talebi, ekonomik ve sosyal uyumun gerçekleştirilmesi, Birliğin, adalete, barış ve refah odaklı olarak dünyada sesini yükseltmesi ve artan bir rol oynaması şeklindeki görüş ve öneriler, ortak öneri ve beklentiler olarak çok açık ve yaygın bir şekilde hemen bütün STK'lar tarafından ileri sürüldüğü görülmektedir. STK'ların, bu şekildeki ortak öneri ve görüşlerinin dışında ortaya koydukları farklı öneri ve beklentiler, daha çok faaliyet ve ilgi alanlarını oluşturan konulara yönelik olarak yaptıkları taleplerden meydana gelmiştir. Örneğin sosyal sektör grubu, sosyal politika konularına, çevre temas grubu çevre konularına, Avrupa Tarım Konvansiyonu, tarımla ilgili konulara, Avrupa Kadın Lobisi, kadınla ilgili konulara ve Save the Children, çocuk haklarına özellikle eğilerek çözüm önerilerini ileri sürmüşlerdir.

Sosyal Sektör Temas Grubunun Görüşleri: Sosyal sektör konulu Temas Grubu, Konvansiyona birçok görüşler sunmuştur. Bunlar; Temel Haklar Şartının antlaşmalara derc edilmesi; Konvansiyonun anayasal nitelikli bir antlaşma hazırlaması; Birliğin hedefleri arasında sosyal hedeflere daha çok önem verilmesi; sivil topluma Lizbon Stratejisinde belirtildiğinden daha fazla temsiliyet hakkının tanınması; açık işbirliği yönteminin (open cooperation method) Antlaşmalara derc edilmesi, karar-alma yöntemlerinin basitleştirilmesi ve sivil toplumla Birlik arasındaki diyalogun güçlendirilmesi gibi genel içerikteki talepler olmuştur. Bunların yanında daha spesifik olarak sosyal adalet, dayanışma ve eşitliğin AB değerleri arasına dahil edilmesi; sosyal hedefler konusuna, tam istihdam, gelişimin sürekliliği, ekonomik ve sosyal uyum, pazarın sosyal ekonomisi, iş kalitesi, yaşam boyu eğitim ve öğretim, yüksek kalitede bir sosyal güvenlik ve halk sağlığı ve yüksek kalitede genel fayda hizmetlerinin dahil edilmesi; sosyal alanlarla ilgili konularda oy çoğunluğunun yaygınlaştırılması ve buna bağlı olarak ayrımcılığa karşı, sosyal güvenlik rejimi gibi temel sorunlara ilişkin olarak ortak bir uzlaşmaya varmak için, kalifiye koordinasyon açık metodunun ve ekonomik-sosyal koordinasyonunun sözleşmeye dahil edilmesi; bilgilendirme konusundaki düzenlemelerin eksiksiz bir şekilde dahil edilerek anayasal sözleşmede sosyal tarafların rolünün açık bir şekilde tanınması ve sivil toplum örgütlerine rol verilmesi şeklindeki görüş, öneri ve beklentiler de olmuştur (www.act4europe.org).

Sivil Toplum İletişim Grubunun Görüşleri: Sivil Toplum İletişim Grubu, grubu oluşturan örgütler olarak sivil toplumun isteklerini içeren taleplerini ortaya koymuştur. Birliğin kurumsal yapısı ve mekanizmalarından ziyade geleceğe dönük gidişatı ve vatandaşları için taşıdığı değere odaklanan bu beklentiler, Avrupa'nın her tarafına yayılmış ve İletişim Grubu'nda temsil edilen çevre, sosyal, insan hakları ve kalkınma STK'ları gibi farklı sektörlerdeki STK Gruplarının Birlik'ten isteklerini ve beklentilerini yansıtmıştır.

Bu talepler şunlardır; AB'nin Birlik içinde adalet, barış, eşitlik ve dayanışmanın sesi olarak kurulması ve tüm dünya üzerinde yoksulluğu ortadan kaldırmaya kendini adanması; sosyal ve çevre boyutlarının, ekonomik boyut ile eşit bir ağırlığa sahip olduğu sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamak amacıyla AB'nin kurucu antlaşmalarına Lizbon ve Gotenburg anlaşmalarının hükümlerinin dahil edilmesi; AB Temel Haklar Şartı'nın geliştirilmesi ve kurucu antlaşmalara dahil edilmesi ile AB'nin, İnsan

Hakları Avrupa Sözleşmesine (ECHR), revize Avrupa Sosyal Şartı'na ve tüm diğer ilgili bölgesel ve uluslararası insan hakları enstrümanlarına katılımı; Anayasaya, katılımcı demokrasi hakkında bir madde konularak vatandaşların daha geniş katılımını desteklemede sivil toplum kuruluşlarının oynadığı rolün tanınması; ayrımcılığı önleme, kadın erkek eşitliği ve diğer eşitlikle ilgili haklara yönelik olarak mevcut Kurucu Antlaşmaların güçlendirilmesi ile sorumluluk sahibi, demokratik ve şeffaf bir karar alma süreci temin edilmesidir.

Avrupa Sosyal Platformunun Görüşleri: Avrupa Sosyal Platformunun, Konvansiyona bir çok sosyal içerikli talep sunmuştur. Bu talepler; Temel Haklar Şartının Antlaşmalara derc edilmesi; Birliğin karar-alma mekanizmalarındaki gizliliğin kaldırılması; sivil toplum kuruluşlarının rolünün Antlaşmalarda tanınması; Birliğin vatandaşlarına daha yakın olma çabalarında sivil toplum kuruluşlarının etkin bir rol oynayabilmeleri ve bu kuruluşların vatandaşlar ile Birlik arasında iletişim kaynağı olması, Birliğin üye ülkelerdeki ulusal sosyal modellerin yerine etkin bir Birlik sosyal modelinin oluşturulması, bu bağlamda Birliğin sosyal hedeflerinin gerçekleştirilmesinde sürdürülebilir sosyal kalkınmanın sağlanması; Birliğin bu alanda etkin faaliyette bulunması gerektiği, açık işbirliği yönteminin özellikle yoksulluk ve sosyal dışlanmışlıkla mücadele bağlamında antlaşmalara derc edilmesi; yoksullukla mücadelenin Birliğin hedefleri arasında yer alması ile sivil toplum kuruluşlarının Birlik ve ulusal düzeyde açık işbirliği yönteminin uygulanmasında söz sahibi olmaları şeklinde sıralanmıştır (www.socialplatform.org).

Çevre Konulu Temas Grubunun Görüşleri: Çevre konulu Temas Grubu, ortak görüşlerin yanı sıra özellikle çevre boyutunu içeren bir çok görüş ve talebi Konvansiyona sunmuştur. Bu talepler; Temel Haklar Şartının Antlaşmalara derc edilmesi; Anayasal antlaşmaya, çevre ve hayvan sağlığına ilişkin hakların da dahil edilmesi; Ortak Tarım Politikasıyla sürdürülebilir kalkınma politikasının uyumunun sağlanması; Ortak Tarım Politikasının gıda sağlığı, çevreyi koruma, ve biyolojik farklılıklara saygı konularını da içermesi; çevre konularında oybirliği ile karar alma yönteminin kaldırılması ve bu konularda nitelikli çoğunlukla karar alma yönteminin uygulanmasının gerektiği hususlarından oluşmuştur.

UNICE'nin Görüşleri: İşveren kuruluşu olarak UNICE, Konvansiyonda, Anayasal metinde Birliğin daha çok etkin işleyişine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Bunlar; Birliğin, sivil toplum ile diyalogun yer alması; Birlik ile üye ülkeler arasında

yetki dağılımına ilişkin düzenlemelerin açık ve kesin bir dille anayasal antlaşmada yer alması gerektiği; Birliğin etkinliğinin arttırabilmesi için Topluluk yönteminin güçlendirilmesi; Komisyonun rolünün arttırılmasını ve nitelikli çoğunlukla karar alma yönteminin kapsamının genişletilmesi konularından oluşturulmuştur (www.unice.org).

CEEP'in Görüşleri: CEEP Konvansiyonun, kamu hizmetlerinin geliştirilmesi yönündeki talep ve önerilerine Anayasal metinde yer vermesini istemiştir. Bu talepler; kamu hizmetinin rolünün ve öneminin anayasal antlaşmada yer alması gerektiği ve bu hizmetlerin Avrupa'nın değerleri arasında yer alması gerektiği; ekonomik kalkınma ile sosyal kalkınma arasındaki uyumun sağlanması; sosyal ve ekonomik modelini oluşturan ilkelerin yer alması gerektiği; Birliğin sosyal diyalogu ve sektörlerle diyalogu artırması hususlarından meydana gelmiştir (www.ceep.org).

Avrupa Çevre Bürosunun Görüşleri: European Environmental Bureau Konvansiyonun, çevre ilgili önerilerine Anayasal metinde yer vermesini istemiştir. Bu öneriler; Amsterdam Antlaşmasının çevre ve hayvan sağlığı konularındaki ilgili maddelerinin değiştirilmesine gerek olmadığı; vatandaşların Adalet Divanına başvurma hakkının olması; vergilendirme de dahil olmak üzere, çevre ile ilgili konularda Birliğin nitelikli çoğunluk yöntemi ile karar alması gerektiği; Euroatom'un gelinen aşamada misyonunu tamamladığını ve feshedilebileceği; nükleer tehlikelere karşı yeni düzenlemeler getirmek suretiyle çevrenin ve toplumun daha iyi korunmasının sağlanabileceği konularından meydana gelmiştir.

Avrupa Tarım Konvansiyonu'nun Görüşleri: Avrupa Tarım Konvansiyonu (European Convention on Agriculture) Konvansiyonun, tarım ağırlıklı taleplerine Anayasal metinde yer vermesini istemiştir. Bu talepler; Ortak Tarım Politikasının, Ortak Tarım ve Kırsal Kesim Politikası olarak geliştirilebileceği; yeni ortak politikayla kırsal kesimin kalkındırılmasına öncelik verilebileceği; yeni ortak politikaya ilişkin kararların Birlik düzeyinde ve birlikte karar alma yöntemiyle alınmasının önem arzettiği; Ortak Tarım Politikasının mevcut haliyle çok karmaşık olduğu, bu alanda alınan kararlarda Birlik kurumlarının daha geniş katılımının gerekli olduğu; ilgili tarafların karar-alma mekanizmalarına dahil edilmelerinin önem arzettiği; açık yöntem (open method) ilkesini yaygınlaştırmak suretiyle tarafların katılımının sağlanabileceği; ortak tarım ve kırsal kesim politikasına yer verilmesi gerektiği; ortak politikanın gıda sağlığı ve güvenliği, gıda üretimi ve çevre konularını da

içerebileceği; mevcut tarım politikasının sürdürülebilir kalkınma kriterlerini karşılamadığını, bu bağlamda Nice Antlaşmasının ilgili maddelerinin değiştirilerek tarım ve kırsal kesim politikasının sürdürülebilir kalkınma politikası ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği ile bu alandaki politikaların gelişmekte olan ülkelere yardım imkanı sağlayacak şekilde düzenlenebileceği hususlarından meydana gelmiştir.

Save The Children'in Görüşleri: Save the Children Konvansiyonun, hakların tanınmasına ilişkin taleplerinin Anayasal metinde yer vermesini istemiştir. Bunlar kısaca; Temel Haklar Şartına, yasal bir ağırlık verilmesi, ancak Şartın, örneğin çocuk ve aile hakları, yoksullukla mücadele gibi konularda yeterince güçlü olmaması sebebiyle gözden geçirilmesi, gözden geçirme mümkün olmaması durumunda ileride geliştirilmesine imkan tanıyacak bir yöntemle, Antlaşmalara derc edilmesi; Birliğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine katılması gerektiği ile Birlik düzeyinde sivil toplumla diyalogun kurumsallaştırılması şeklindeki beklentilerinden oluşmuştur.

Avrupa Kadın Lobisi'nin (EWL) Görüşleri: EWL, Anayasal metin için önerilerini yaparken bir eleştiride de bulunmaktadır. EWL'nin eleştirisi, Konvansiyonun kompozisyonunun, kadın-erkek eşit temsiline göre düzenlenmediği şeklinde olmuştur.

EWL'nin Konvansiyona önerileri kadın-erkek eşitliği odaklı öneriler olmuştur. Bu öneriler; kadın-erkek eşitliğinin, Temel Haklar Şartı ile anayasal nitelikli antlaşma metinlerinin giriş bölümünde yer alması gerektiği, kadın-erkek eşitliğine ilişkin yeni bir bölümün metinde yer alması gerektiği, bu çerçevede, başta kız çocukları olmak üzere kadın insan hakları ile kadın-erkek eşitliğinin metinde açıkça belirtilmesi; Birliğin, kadın-erkek eşitliği, çocuk hakları, sosyal korunma, kadınlara karşı uygulanan şiddet ve taciz, aile ile profesyonel hayatın uyumlaştırılması konularında etkin politikalar üretmesi; sağlık hizmetleri ve kamu sağlığı çerçevesinde, Birliğin, kadının doğurganlık ve üreme başta olmak üzere bütün sağlık haklarına sahip olmasının temiat altına alacak politikalar geliştirmesi; demokraside eşitliliğin olması; STK'ların danışmacı ve etkin statülerinin siyasi karar verme süreçlerinde tanınması; kadın-erkek analizinin ve hedefinin Birliğin bütün ekonomik ve dış politikalarındaki yaklaşımının temelini oluşturması gerektiği, bu çerçevede çatışmaların önlenmesi, uyuşmazlıkların çözümü, kalkınma ve insani programlarda kadınlara etkin bir rolün tanımlanması; Birliğin, sosyal, ekonomik, istihdam, sürdürülebilir kalkınma, eşitlik ve dayanışma politika ve hedefleri arasında uyumlu politikalara sahip olması; çok

kültürlü Avrupa fikri çerçevesinde, AB toprakları içinde legal olarak yaşayan herkese Birlik vatandaşlığının sağlanması konularından meydana gelmiştir (www.womenlobby.org/document).

Avrupa Kooperatif, Dernek ve Vakıflar Daimi Konferansı'nın (CEPCMAF) Görüşleri: CEPCMAF, Konvansiyonun, Anayasal metinde, Birliğin sadece bir ekonomik model olamayacağı, sosyal ve kültürel modelinin oluşturulması ile kamu hizmetlerinin öneminin anayasal antlaşmada tanınması hususlara yer vermesini istemiştir (www.cepcmaf.org).

Avrupa Gençliğinin (European Youth) Görüşleri: Avrupa Gençliği Konvansiyonun, Birliğin politikalarının değiştirilmesine ilişkin bir çok önerinin Anayasal metinde yer vermesini istemiştir. Bunlar kısaca; Temel Haklar Şartının, Anayasaya derc edilmesi; AB'nin, ülkelerin eşitliğine dayanması; AB'nin, hoşgörü, açıklık ve bütünleştirici özelliklerine, barış, özgürlük, diyalog, eşitlik, dayanışma ve insan haklarına saygı değerlerine sahip olması; tam bir Avrupa vatandaşlığının oluşturulması; Birliğin, hem kendi içinde ve hem de dünyada sosyal bütünleşmenin gerçekleşmesi için çaba göstermesi; Birliğin uluslararası alanda güçlü rol oynaması; Birliğin, ekonomik ve siyasi bir varlık olmasının ötesinde kültürel farklılığa dayalı bir sosyal varlık olması; Birlik ile üye ülkeler arasındaki yetki dağılımının net olması, sürdürülebilir kalkınmayı hedef alması; Birliğin sağlam ve genişletilmiş bütçesinin olması; bedava eğitimin ve eğitim fırsatlarının herkese tanınması; gençlerin, geleceğin Avrupasına katılımının artması için imkanların oluşturulması ile Birliğin, demokratik, açık ve şeffaf karar süreçlerine sahip olması hususlarından oluşmuştur ([www.esc.eu.int/youth convention](http://www.esc.eu.int/youth_convention)).

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesinin Görüşleri: EESC, Konvansiyonun, Birliğin politikalarının güçlendirilmesine ilişkin yaptığı önerilerin anayasal metinde yer vermesini istemiştir. Bu öneriler, Temel Haklar Şartının, Anayasaya dercedilmesi; Birliğin Anayasal temellerini, siyasi varlık ile kültürel farklılık dengesi ile sosyo-ekonomik kimlikleri geliştirici olan Avrupa toplum modelinin geliştirilmesi dengesine dayalı olarak yeniden tanımlaması; Birliğin devletlerin birliğinden ziyade vatandaşların birliği olması yönünde gelişmeler yaşandığını, Konvansiyonun oluşumu ve gelişmelerinin de bu yönde olması; kültür olgusunun daha da ortaya çıkartılması ve ulusal ve bölgesel kimliklerin geliştirilmesine imkan tanınması; AB vatandaşlığının geliştirilmesi; Birlik kurumlarının güç ve yetkilerinin açık bir şekilde

tanımlanması; EESC üyelerinin belirlenmesinde daha şeffaf bir yöntemin uygulanmasının gerekli olduğunu, bu şekilde sivil toplumun Birlik düzeyinde daha etkin ve kapsamlı bir şekilde temsil edilebileceğini, özellikle Komite üyeleri arasında sosyal-kültürel alanda faaliyette bulunan sivil toplum temsilcilerinin de yer alması; Birliğin uluslararası alanda güçlü rol oynaması ve tek ses olarak temsil edilmesi; Birliğin adalet ve içişleri politikasının güçlendirilmesi; Birliğin, dayanışmaya dayalı bir göçmen politikasının olması; Birliğin katılımcı demokrasi, sivil diyalog ve sosyal diyaloga sahip olması, STK'ların, karar verme süreçlerinin her aşamasına katılması, ekonomik ve sosyal politikaların uyumu, tam istihdamın hedef olarak belirtilmesi, Avrupa İstihdam Stratejisinin hedef olarak ortaya konulması ile AB karar süreçlerinin basitleştirilmesi hususlarından oluşmuştur ([www.esc.eu.int/ecosoccontribution to the convention](http://www.esc.eu.int/ecosoccontribution%20to%20the%20convention)).

ETUC'un Görüşleri: ETUC görüş ve önceliklerini, Konvansiyona ana başlıklar halinde soru ve öneriler şeklinde sunmuştur. Bunlarla ilgili olarak ETUC özellikle şunları ileri sürmüştür:

Eksiklikleri olmasına rağmen Temel Haklar Şartının, hukuksal olarak bağlayıcı nitelikte, Birlik Anayasal Sözleşmesine köşe taşı olarak girmesi; AB'nin, Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonuna tam uyması; AB'nin, yurttaşların ve çalışanların ihtiyaç ve önerilerini daha etkin bir biçimde yanıtlaması gerektiği; güçlendirilmiş yasal bir demokrasi için yetkilerin tekrar tanımlanması ve Birlik kurumlarında reformların gerçekleştirilmesi, politik ve sosyal Birliğin gerçek anlamda gerçekleştirilmesi, Birliğin, üye devletlerle birlikte, dünyadaki rolünü yerine getirerek ve dünyadaki ortak sorunları etkin bir şekilde yönetmesi; ortak temel haklara saygıyı garanti eden bir Birlik olması; Avrupa endüstriyel ilişkiler sistemiyle donatılmış bir Birlik, sendikal hakların (ulusötesi) garanti altına alınması ve her düzeyde ortak düzenleyici (koregülatör) olan sosyal tarafların rolünün ve otonomilerinin güçlendirilmesi; ulusötesi sendikal haklara saygıyı (yani şirketlerde bilgilendirme ve danışma, toplantı, müzakere ve ortak eylem yapma özgürlüğü) garanti altına alabilecek Avrupa endüstriyel ilişkiler sistemi çerçeve şartlarının metne dahil edilmesi; Avrupa sosyal taraflarının rol ve hakları ortak düzenleyici (koregülatör) olarak ve genel olarak Avrupa düzeyine bağlı kararsal prosedürlere dahil edilmesi ("yatay yardımcılık ilkesi"); Birlik için "Tek pazar ve tek paranın ötesinde Sosyal Birlik ve bir Avrupa Ekonomik Hükümeti"nin oluşturulması, bu bağlamda, ilke olarak

sosyal pazar ekonomisi, hedef olarak tam istihdam, temel misyonlardan biri olarak Avrupa ekonomik hükümeti (ya da yönetim), Lizbon prosedür ve stratejilerinin kurumsallaştırılması ve kalıcı bir ekonomik ve sosyal gelişme; AB'nin dünyaya ilişkin rolü, "küreselleşmenin yönetimi" hedefi dahilinde, Avrupa'nın kurumlarıyla ve uluslararası ekonomik forumlarıyla, tek Avrupa olarak temsil edilmesi; "genel fayda hizmetleri" (GFH) Birlik anayasasının hedefleri arasına dahil edilmesi ve sözleşmelerde bu ilke misyonlarının olabildiğince göz önüne alınması; AB'nin politik sığınmacılar ve göçmenler konusunda yetkilerininin güçlendirmesi; AB'nin, "tek ses" ilkesi ışığı altında ve şeffaflık, demokratik yasallık ve sorumluluk konularında yetkilerinin genişletilmesi; Birliğin hedeflerini, misyonunu ve yetkilerini açık bir şekilde tanımlayan dengeli federal yapı olması; oybirliğinin anayasal bir konu olarak kalması, buna karşın, genel bir kural olarak, yasalara ilişkin ve sosyal politika, istihdam, çevre gibi politik konularda ve çoğunluğun oyunun kabul edilmesi ve ayrıca Avrupa Parlamentosu ile ortak karar alınması; Anayasa, Komisyonun bağımsızlığı ve merkezi rolünün garanti altına alınması; sosyal modelin güçlendirilmesi; sivil toplumla diyalogun geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması; Avrupa sosyal değerleri ile Avrupa demokrasisinin yaygınlaştırılabilmesi ile Birliğin uluslararası alanda daha etkin rol oynaması hususları olmuştur (<http://www.etuc.org>).

E. TÜRK STK'LARININ KONVANSİYONA ETKİLERİ

Bu bölümde Türk STK'larını Konvansiyona katılım metodu ve kendi aralarında örgütleniş şekli, ileri sürdükleri öneriler ve gerçekleştirdikleri etkinliklerin değerlendirmesi yapılacaktır.

1. ULUSAL STK'LARIN KONVANSİYONA KATILIM ŞEKİLLERİ: TÜRKİYE DENEYİMİ

Türk STK'ları, Avrupa Konvansiyonuna İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı) öncülüğünde bir oluşumla katılmıştır. Konvansiyona katılan ülkelerin sivil toplum

kuruluşlarının Konvansiyona hazırlıkları ve katkı biçimleri farklı farklı olmuş ve her ülke deneyimi farklı olmuştur. Diğer ülkelerde, oluşumu ve çalışma usulleri itibarıyla Türkiye örneğini teşkil eden, Geleceğin Avrupası-Türkiye Grubu'na benzer bir yapılanmaya gidilmemiştir.

Türk Sivil Toplumu, İKV öncülüğünde, Konvansiyon çerçevesinde oluşturulan, "Sosyal Sektör", "Akademi ve think-tanklar", "Vatandaşlar ve Kurumlar" ve "Kalkınma", temas gruplarına katılarak Türk sivil toplumunun oluşturduğu ortak görüşleri dile getirmiştir.

Bu sürecin sonunda, grup toplantılarında öne çıkan "ortak görüşleri", temsilen bir kaç STK, Konvansiyona "sözcü" olarak seçilmiştir. İKV de, Kalkınma Temas Grubu adına Konvansiyon Genel Kurulu'na katılarak sunuş yapacak üç sözcüden biri seçilerek, 25 Haziran tarihli oturumda, altı dakikalık bir sunuş yapma hakkını elde etmiştir. Sekiz Temas Grubunu temsilen seçilen sözcülerden sadece üçü, o zamanki aday ülkelerin temsilcileri olmuştur. Bunlar; Türkiye, Polonya ve Macaristan'dan meydana gelmiştir.

2. TÜRK STK'LARIN KONVANSİYONA YÖNELİK ÖRGÜTLENMESİ: TÜRKİYE GRUBUNUN OLUŞTURULMASI

Türkiye'nin aday ülke olarak Konvansiyon'a davet edilmesi ile birlikte resmi düzeyde yürütülmeye başlanan faaliyetlerin yanı sıra Türk sivil inisiyatifinin de Avrupa Birliği'nin geleceğine ilişkin yaklaşımlarını yansıtmak üzere girişimlere başlanmıştır. Bu çerçevede AB'nin geleceğine ilişkin Konvansiyon'a Türkiye'nin katkılarının yansıtılması amacıyla 11 Ocak 2002 tarihinde Dışişleri Bakanı ve 19 Şubat 2002 tarihinde AB'den Sorumlu Devlet Bakanının girişimleri ile çeşitli sivil toplum örgütleri, akademisyenler ve medya temsilcilerinin katıldığı iki toplantı düzenlenmiştir.

Resmi düzeyde yürütülen bu arayışların yanında STK'ların kendileri de bağımsız girişimlerde bulunmuşlardır. Bu çerçevede, TESEV tarafından Şubat ve Mart aylarında düzenlenen ön değerlendirme toplantıları sonucunda Türk sivil inisiyatifini bir araya getiren bu girişimin sürekliliği sağlanarak daha somut sonuçlar

doğuracak şekilde geliştirilmesi yönünde görüş birliğine varılmıştır (www.tesev.org.tr). Bu toplantılarda Türkiye’de toplumu bilgilendirme, AB kurumlarının, üye devletlerin ve aday ülkelerin görüşlerini izleme, Türkiye'deki sivil inisiyatifin görüşlerini oluşturma yönünde üç temel misyon doğrultusunda sürdürülecek olan bu çalışmaların İKV koordinasyonunda gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

Bu kapsamda İKV tarafından Konvansiyon'da tartışılacak konular temel alınarak, "AB Anayasasının Oluşturulması", "Kurumsal Reform ve Yetki Dağılımı içerisinde Demokrasi, Etkinlik ve Şeffaflığın Sağlanması" ve "AB'nin Gelecekteki Rolü" başlıkları altında 17 sivil toplum kuruluşu, 22 üniversite, 8 medya kuruluşu ve AB konularında uzman yaklaşık 100 kişinin katılımı ile geniş bir çalışma grubu oluşturulmuştur. "Geleceğin Avrupası-Türkiye Grubu" olarak adlandırılan bu girişim ilk toplantısını 10 Nisan 2002 tarihinde gerçekleştirmiştir. Yaklaşık 3 ay boyunca elektronik ortamda gerçekleştirilen tartışmalar ve düzenli aralıklarla sürdürülen grup toplantıları neticesinde "Türk Sivil İnisiyatifi Perspektifinden AB'nin Yeniden Yapılanmasına Katkıları" başlıklı görüş ve öneri metni oluşturulmuştur. Söz konusu çalışma, Konvansiyon Başkanlığı'na iletilmiş, ayrıca Türk sivil toplumunun katkısı olarak Konvansiyon bünyesinde oluşturulan çeşitli sivil toplum temas gruplarına sunulmuştur.

Konvansiyon-Sivil Toplum Genel Oturumunun kısıtlı çalışma süresi içinde ilgili tüm kuruluşların dinlenmesi mümkün olmadığından üye ve aday ülkelere katılan yaklaşık 500 sivil toplum kuruluşu, 10-18 Haziran 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilen toplantılarda sekiz grup altında sınıflandırılmıştır. Ortak görüşleri temsil eden kurumun sözcü olarak seçilmesinin öngörüldüğü toplantılardan dördüne iştirak eden İKV, bu sürecin sonucunda "Kalkınma Temas Grubu" adına Konvansiyon Genel Oturumuna katılacak üç sözcüden biri olarak seçilmiştir. Bu doğrultuda, İKV, Konvansiyon-Sivil Toplum Genel Oturumunun ikinci gününde hem Geleceğin Avrupası-Türkiye Grubu adına hem Kalkınma Grubu adına bir sunuş gerçekleştirilmiştir.

3. TÜRKİYE GRUBUNUN AVRUPA KONVANSİYONA ETKİLERİ

Türk STK'larının (Türk Sivil İnisiyatifi), Avrupa Konvansiyonuna yönelik katkıları ve Anayasal metnin içeriğine ilişkin beklentileri, yazılı ve sözlü olarak Konvansiyona sunulmuştur. Bu katkı ve öneriler, AB Anayasal Sözleşmesi'ne yönelik, kurumsal reform ve yetki dağılımına yönelik ve AB'nin geleceği ve dünyadaki yeni rolüne ilişkin olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Bu görüş ve öneriler, AP seçim propagandalarının nasıl olması gerektiğine ve konuyla alakalı olmayan ve olağanüstü durumlarda hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusu gibi STK pozisyonu hakkında tartışma yaratacak hususlara varan çok çeşitli, detaylı ve farklı konularda olmuştur. Bazı öneriler ise Anayasal Antlaşma metninin ötesinde AB'nin yapması gereken faaliyet önerileri gibi alanlara indirgenmiştir. Bu görüş ve öneriler(www.ikv.org.tr), şöyle sıralanmıştır;

AB Anayasal Sözleşmesi'ne Yönelik Görüş ve Öneriler: AB kurucu antlaşmalarının bir anayasal sözleşmeye dönüştürülmesi ve bu çerçevede şu önerilerin gerçekleştirilmesi; AB yurttaşı ile Birlik arasındaki ilişkide demokratik meşruiyetin en önemli olgusu olarak bireyin temel hak ve özgürlüklerinin Birliğin tasarrufuna karşı açıkça korunması; Temel Haklar Şartı'na, hukuksal bağlayıcılık tanınarak Kurucu Antlaşmalar metninde yer verilmesi; AB hukukunda bireylerin haklarının korunması ve Avrupa Birliği'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olması; temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirilmesi zorunluluğu karşısında, Avrupa Anayasasında, olağanüstü durumlarda temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamaların sınırını belirleyen hukukun oluşturulması; AB üyesi ülkeler arasında çıkabilecek siyasi karakterli uzlaşmazlıkların çözümüne yönelik olarak, bir akıl adamlar komitesinin Avrupa Anayasal Sözleşmesi'nde yer alması; Anayasanın, yeni Avrupalı kimliğin, barış içinde bir arada yaşama iradesini, kültürel, yerel, dini, etnik farklılıkların zenginliğini azami şekilde paylaşarak Avrupa'yı inşa etme ortak iradesini tescil eden bir metin olmalıdır.

Kurumsal Reform ve Yetki Dağılımı içerisinde Demokrasi, Etkinlik ve Şeffaflığın Sağlanması Yönündeki Görüş ve Öneriler: Birliğin demokrasi açığının kapatılmasında, Avrupa Parlamentosunun yetkilerinin artırılması gerekmektedir. Ancak, bu yetki artışının kurumsal dengeleri bozacak, özellikle Komisyon'un yetki

kaybına yol açacak bir nitelik taşımamalıdır. AB karar alma sürecine ulusal parlamentoların katkısının sağlanması, ve bu kapsamda Avrupa Parlamentosu ile Ulusal Parlamentoların sürekli görüş alış verişinde bulunabilecekleri bir mekanizmanın oluşturulması, 1989'da kurulan ve Amsterdam Antlaşması'na ek bir protokolle eklenen COSAC'ın (AB Parlamentolar Arası Daimi Konferansı) bu mekanizmanın temelini oluşturması gerekir.

Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılım ve ilgiyi artırmak üzere alınacak önlemler genel olarak Avrupa Birliği'nin ve özel olarak da Parlamento'nun Avrupa halkları nezdinde görünürlüğüne artırılmasına yönelik olmalıdır. Seçim kampanyalarında ulusal sorunlardan çok, Avrupa Birliği meselelerinin ve temel yönelimlerin tartışılması sağlanarak Avrupa halkları ile bütünleşmenin güçlendirilmesi gerekir. Ayrıca yetki artırımı konusunda daha fazla alanda basitleştirilmiş ve sadeleştirilmiş ortak karar prosedürlerini işletilmesi; Parlamento'nun ikinci ve üçüncü sütünlardaki yetkisi artırılmalı ve karar prosedürlerine etkin katılımı temin edilmelidir. "Topluluk yöntemi", zedelenmemelidir. Üçüncü sütünü oluşturan Adalet ve İçişleri alanındaki bütün kararların, belirlenecek bir takvim dahilinde, "Topluluk Yöntemi"ne aktarılması ve aşamalı olarak "ortak karar" yöntemine tabi tutulması, onay aşamasında ise yüksek oy eşiklerinin benimsenmesi gerekir. Parlamento'nun, AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirve toplantılarındaki rolü ve katılımı artırılmalıdır.

Komisyon'un mevcut yetkileri muhafaza edilmeli, Komisyon'un yürütme yetkileri güçlendirilmeli, yasama işlemi niteliğindeki tüm Bakanlar Konseyi/Parlamento kararlarının uygulanması sorumluluğu, Parlamento ve Konsey'in etkin denetimi altında, tamamen Komisyon'a terk edilmeli ve Avrupa Birliği Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nde Komisyon'un rolü ve katılımı, en azından gündem belirleme alanında güçlendirilmelidir. Genişlemenin ardından her üye devlete bir Komisyon üyesi uygulamasından vaz geçilmesi, 'Topluluk yöntemi' ile bağdaşmadığı gibi, sorunları çözmeyecek aksine artırabilecektir. Her üye devletin Komisyon'da mutlaka temsili sağlanmalıdır.

Konsey'in, merkezi rolünün devam etmesi yanında ulusal çıkarların temsil edildiği en güçlü organ konumunda olan Bakanlar Konseyi'nin bu niteliği değiştirilmemeli ve oy birliği mekanizmasının geçerli olduğu alanlarda mümkün olan ölçüde nitelikli oy çokluğuna geçilmelidir. Bu çerçevede nitelikli oy çokluğunda üye

devletlerin oy ağırlıklarının belirlenmesinde, her üye devletin nüfusu ile orantılı biçimde temsil edilme imkanı sağlanarak üye devletlerin şekli eşitliği ilkesi mutlaka korunmalıdır. Bakanlar Konseyi'nde önerilerin karara bağlanması açısından çifte basit çoğunluk yöntemi uygulanmalıdır. Bu çerçevede, genel kural olarak, üye devletlerin %50'sinin olumlu görüşü ve toplam nüfusun %50'sinin desteği ile karar alınması öngörülebilir ve istisnai durumlarda daha yüksek eşikler belirlenebilir.

Birliğin diğer kurumları olan Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Sayıştay, EESC, CoR, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Merkez Bankası çerçevesinde daha iyi işlemlerini sağlayacak bazı önlemler alınabilir ancak bu kurumların yapısında çok temel değişimlere gerek duyulmayacaktır. Bu kurumların genişlemenin ardından iç işleyiş yöntemlerinin gözden geçirilmesi dışında ciddi anlamda reforma tabi tutulmalarına ihtiyaç yoktur. COREPER ve diğer teknik komitelerin rolü mutlaka yeniden düzenlenmeli ve belli ölçüde azaltılarak danışma mekanizması haline getirilmelidir.

Subsidiarite/Yerindenlik ilkesinin etkin kullanımı çerçevesinde, hangi alanların münhasır yetkiye girdiğinin açık biçimde belli olmadığı göz önüne alınarak, AB'nin münhasır yetkisine giren alanların netlik kazanması gerekmektedir. Dayanışma ilkesi, her alanda, mevcut üyeler yanında adayları da içerecek şekilde yorumlanmalıdır.

Avrupa Birliği'nin Geleceği ve Dünyadaki Yeni Rolüne ilişkin Görüş ve Öneriler: Diğer taraftan, Türk Sivil İnisiyatifi, bu bölümde öncelikle, AB'nin dayanacağı, belki giriş metninde yer alabilecek nitelikte olan ve Türk tarafının AB'nin güçlenip gelişmesine olan bağlılığını gösterir nitelikte değerlendirmeler de sunmuştur. Bunlar şu hususlardan oluşmuştur;

AB'nin, iç yapısını, bir istikrar merkezi olacak şekilde güçlendirmesi gerekir. Sosyal yönetim, sosyal refah devleti, dayanışma ve demokrasi ilkelerine dayalı "Avrupa Modeli" unsurlarının güçlendirilmesi gerekir. Bu çerçevede demokratik, şeffaf ve hızlı yapıların yeniden imarı, "yeni tehditler" karşısında çoğulcu ve şeffaf önlemlerin alınması, toplumsal uzlaşya ve sosyal yönetime dayalı mekanizmaların kurulması, bilgi toplumuna ulaşacak yapıların hızlandırılması, insan kalitesinin, bilgi paylaşım esaslarının saptanması ve sosyal diyalogun güçlendirilmesi kaçınılmazdır.

Ekonomik ve siyasal unsurlara dayanan güvenlik ve güvence birliği oluşturması ve bu yöndeki düzenlemelerin küresel sisteme katkı sağlanması gerekir.

Avrupa'nın güvenliği, sadece AB üyesi devletlerin güvenlik oluşumu ile ifade bulmaz; bölgesel çatışma ve istikrarsızlıkların önlenmesi ile ekonomik ve sosyal güvenlik arasında doğrudan bağlantı kurar. AB'nin küresel sistemdeki varlığı, ürettiği istikrar politikalarına bağlıdır. İstikrar da, çok sayıda ülkenin benzer demokratik ilkeler çerçevesinde uluslararası ortama katılımının sağlanması ile olanaklıdır. Avrupa'nın sosyal geleceği, başta ekonomik boyut olmak üzere sosyal, kültürel ve insani boyutları kapsar. Çok kültürlü, çok kimlikli, bölgeler, halklar, azınlıklar ve toplumsal yapılar arasında uyum, diyalog ve işbirliği sağlayan bir AB'nin, evrensel normların geliştirilmesine hizmet etmesi, gelecekteki varlığın açıklayan en önemli özellik durumundadır.

Küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu sorunları azaltmak ve sosyal refah ve dayanışmayı artırmak amacıyla AB'nin sosyal işlevi güçlendirilmeli ve böylelikle küresel anlamda daha etkin bir varlık göstermesi sağlanmalıdır. Bu durumda, AB'nin küresel sistemdeki varlığı, şu işlevlere dayanmalıdır:

Demokrasi ve insan haklarının, her ülkenin özgürlük ve kimliğine saygılı biçimde "Avrupa Değerleri" semsiyesi altında yaygınlaştırılması işlevine sahip olması; Avrupa dış politika çıkarları, ortak tutumu ve ortak faaliyetinin yaygın biçimde hükümetler ve toplumsal kesimlerle paylaşımını sağlayacak daimi kurumsal yapıların kullanılması ve ortak normların oluşturulması; Halklar, toplumlar ve devletler arasında Birlik içi-Birlik dışı türünden bir farklılığın oluşmasının engellenmesi işlevinin olması; Sürdürülebilir kalkınma ve kalkınmanın önünde engel oluşturan siyasal/toplumsal istikrarsızlıkların engellenmesi işlevine sahip olması; Ekonomik ve sosyal işbirliği araçları ile teknolojik ve ekolojik işbirliğinin geliştirilmesi; çatışmanın önlenmesi, çatışmanın çözümü, kriz yönetimi ve barış imari işlevine sahip olmasıdır.

Söz konusu işlevler ve temel ilkeler doğrultusunda, aşağıdaki önlemler alınabilir: Yeni güvenlik anlayışının sadece savunma ve askeri boyutlarla sınırlı kalmayarak ekonomik, sosyal ve insani boyutları da içeren daha kapsamlı bir içeriğe sahip olacak şekilde tanımlanması; güvenlik boyutunun, yasadışı göç, sınırların kontrolü, terörle mücadele, insan ve uyuşturucu madde ticareti gibi konular içeren

daha 'askeri olmayan' soft güvenlik alanı ile savunma, barış operasyonları gibi konuları içeren daha 'askeri' (hard) güvenlik alanını kapsayan kapsamlı bir yapılanmayı içermesi;"güvenlik, güvence ve istikrar için Avrupa Stratejisi" konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi; AB'nin geleceğine ilişkin rolünün temel ilkelerinin, "Temel Haklar Şartı"na bağlanabilmesi ve güvenlik kavramının ekonomik ve sosyal güvenlik ile ilişkilendirilmesi; "Özgürlük, Adalet, Ortak Yönetim ve Güvenlik Paketi" kurulabilmesi ve paktın, AB üyesi devletler ile işbirliğine konu olan devletlerin ortaklığına dayanması; güvenlik konusunda devletlerin yanı sıra diğer aktörlere de önemli rol verilmesi, özellikle 'askeri olmayan' güvenlik konusunda Sivil Toplum Kuruluşlarının ve bunlara bağlı olarak sivil inisiyatifin daha etkin yer almasının sağlanması; bu alanda STKların çalışmalarına destek olunması; Birliğin bu konularda adım atarken diğer uluslararası örgütleri kapsayıcı hareket etmesi, BM, AGİT ve NATO gibi uluslararası örgütlerle işbirliğini artırarak sürdürmesi; Avrupa'nın geleceğini oluşturan "gençlik" ve geleceğini şekillendirecek olan "eğitim" konularının AB'nin yeniden yapılanması çerçevesinde kapsamlı bir şekilde ele alınması; gençler AB konusunda "youth friendly" yöntemlerle bilinçlendirilmeli ve bilgilendirilmeli; bilgiye erişimin kolaylaştırılması ve bilgi toplumuna ulaşacak yapıların hızlandırılması gerekir.

Bu listeden anlaşılabacağı üzere, Türk STK'ların önerilerini, tek bir yaklaşımla değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Görüş ve öneriler, homojen bir yaklaşım ve net beklentiler olmaktan uzak, bir anasayal metne yönelik öneriler olma hassasiyetinden çok, bu fırsattan yararlanarak, AB'ye bazı mesajlar iletme niteliğini taşımaktadır.

F. ANAYASAL METİN ÜZERİNDE STK'LARIN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Avrupa STK'larının, Konvansiyon yoluyla anayasal metine yaptıkları etkiler, iki yöntem ile değerlendirilebilir. Birinci yöntem, Avrupa STK'larının Konvansiyona sundukları görüş ve öneriler ile anayasal metni yan yana koyup, bir tabloda ortaya çıkan sonuçları kıyaslamak şeklindeki yöntemdir. Bu yöntem kantitatif yöntem de denebilir. Bu yöntem ile iki ayrı tablo yapılmıştır. Birinci tabloda Avrupa STK'larının önerileri alt alta sıralanmıştır. Bu tabloda ikinci bir sütuna, bu talep ve önerilere

karşılık gelen anayasal metnin maddeleri konmuştur. İkinci tabloda ise Türk Sivil İletişim Grubunun talep ve önerileri bir sütünde, anayasal metinde bunlara karşılık gelen maddeler ise ikinci bir sütünde sıralanmıştır. Bu yöntem ile STK'ların, anayasal metin üzerindeki etkisini somut ve niceliksel olarak değerlendirmek mümkün hale gelmektedir.

İkinci yöntem ise STK'ların, kendi talep ve önerilerinin Anayasal metinde nasıl ve hangi ölçüde yer aldığını inceleyen kendi değerlendirmelerini incelemek şeklindedir. Bu yöntemle ilişkili olarak altı çizilmesi gereken husus, STK'ların, öneri sunmada gösterdikleri hassasiyet ve ilgilerini, Konvansiyon sonuçlarını, kendi talep ve önerileri bakımından değerlendirirken de aynı şekilde gösterdikleri anlaşılmaktadır. Hatta STK'lar, bu değerlendirmelerini, anayasal metnin, üye ülkelerde onaylanma sürecinde planladıkları kampanyaların ve etkinliklerin gerekçesi olarak kullanma yaklaşımını ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada bu iki yöntemin her ikisine birlikte yer verilecektir.

1. BİRİNCİ YÖNTEM: STK TALEPLERİ İLE ANAYASA METNİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci yöntem ile yapılan kıyas va analiz, STK'ların etkinlikleri açısından şu sonuçları ortaya koymaktadır (Tablo III ve IV); Bu yöntem ile Avrupa STK'larının yaptığı talepler (Tablo III), 40'a yakın ayrı madde halinde sıralanmıştır. Bu taleplerin yanına, talebi yapan kuruluşlar ve talebin yer aldığı ilgili anayasa maddeleri konmuştur. Avrupa STK'larının bu önerilerinin, ifadelerde bazı farklılıklar ve kendi sektörel farklılıkları olsa da, temel olarak önemli oranda birbirine benzerlik arz etmekte ve belli ortak konulara odaklandıkları görülmektedir. Örnek olarak, temel haklar şartının metne derc edilmesi, STK'lara etkin rol tanınması, ekonomik ve sosyal uyum, dengeli ve sürdürülebilir kalkınma konuları verilebilir. Ortak bazda yoğunlaşan bu önerilerin, hemen hemen birebir anayasal metinde yer aldığı görülmektedir. Ancak bu genel pozitif durumun yanında, yaşam boyu eğitim, açık yöntem, Avrupa Ekonomik Hükümeti, AB Komisyonun yetkilerinin artırılması, gıda sağlığı, vatandaşların Avrupa Adalet Divanı'na (AAD) başvuru hakkının olması, Euroatomun feshedilmesi, ve hayvan sağlığı gibi yaklaşık on ayrı talebin

karşılanmadığı görülmektedir. Bu durum, STK'ların taleplerinin matematiksel olarak ifade etmek gerekirse dörtte bir oranında karşılanmadığı anlamına gelir.

Avrupa STK'larının, aşırı sıradışı taleplerinin olmaması ve belli ilkeleri vurgulamaları sonucu, bu ilkeler biraz farklı ifadelerle de olsa anayasal metinde yer almıştır. Zaten Konvansiyon çalışmaları sürecindeki tartışmaların çoğu, mevcut AB değerleri ve mevcut politika uygulamalarının radikal bir şekilde değiştirilmesi gibi bir yaklaşımdan ziyade kurumsal yapıların geliştirilmesi yaklaşımına odaklanmıştır. Örneğin AB, değerleri sil baştan yenilemek yerine, AB Temel Haklar Şartını Anayasa'ya ekleyerek kolaycı bir yol seçtiği görülmektedir.

Türk STK'larının taleplerini, Tablo IV'den de görüldüğü üzere otuz ayrı maddede sıralamak mümkündür. Türk STK'ların taleplerinin yarısı gibi bir oran, Avrupa STK'larının talep ve önerileri ile örtüşmekte ve örtüşen bu taleplerin hemen hepsinin metinde yer aldığı görülmektedir. Diğer taraftan Türk STK'ların, oldukça farklı ve sıradışı denilebilecek taleplerinin hemen hiçbirinin metinde yer almadığı görülmektedir. Bunlar, %50 gibi yüksek bir oranda olmuştur. Örnek olarak, bireysel hak ve özgürlüklerin Birliğin tasarrufuna karşı korunması, olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların belirtilmesi, akıl adamlar komitesinin kurulması, Topluluk yönteminin benimsenmesi, Komisyonun yetkilerinin artırılması, üye devletlere nüfusları ile orantılı temsil hakkının sağlanması, COREPER'in yeniden düzenlenmesi, AP yetkilerindeki değişiklikler, yeni güvenlik kavramı ile özgürlük, adalet, ortak yönetim ve güvenlik paktının kurulması gibi talep ve önerilerin anayasal metinde karşılanmaması gösterilebilir.

STK'ların Anayasal metine yaptıkları etki derecesinin nedenleri ile olarak bazı değerlendirmeleri yapmak mümkündür. Avrupa STK'ları, Avrupa entegrasyon sürecine aktif katılımı bulmakta ve süreci yakından izlemektedir. STK'lar, süreçteki beklenti ve önceliklere hakim bulunmaktadır. Bu çerçevede Avrupa'daki temel öncelik Nice Antlaşmasını geliştirerek Anayasal Antlaşma hüviyetine kavuşturmadır. Bu nedenle, Konvansiyonun, yaratıcı ve yenilikçi olmayıp, Nice'e kadar elde edilen birikimin bir teyit edilmesi ve Nice'ten geriye kalan bazı problemlerin giderilmesi şeklinde olacağı genel kabul gören bir anlayış olmuştur. Bu doğrultuda Avrupa STK'larının önerilerini, hem bunların farkında olması, hem entegrasyon sürecinin aktif katılımcıları olmaları ve hemde kendi aralarında aşırı bir etkileşim yaşamaları nedeniyle, talep ve önerilerini sıradışılığın ötesinde,

entegrasyon sürecinde belli eksiklerin giderilmesi yaklaşımı ile sınırlı tuttukları anlaşılmaktadır.

Türk STK'larının ise taleplerini, entegrasyonun beklenti ve ihtiyaçlarına göre oluşturmadıkları görülmektedir. Türk STK'ların, entegrasyon sürecinde çok etkili rol almadıkları bilinmektedir. Dolayısıyla Türk STK'ların, entegrasyon sürecinin birebir Türkiye'deki anayasal durum ve sorunların yanında Türkiye'nin AB üyeliği sorunu ile yakından ilgilenmeleri sebebiyle beklentileri içinde bu sorunu belli ölçüde Konvansiyon sürecine yansıttıkları anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım ise Türk STK'larının, anayasal metne etki etme durumunu zayıflatmıştır.

TABLO III: AVRUPA STK'LARININ KONVANSİYONA KATKILARI

STK ADI	TALEBİ	AB ANAYASASI
SSTG, ETUC	Sosyal Piyasa Ekonomisi	Yüksek rekabetçi sosyal piyasa ekonomisi (I-3-3), ve (III-209 ve 210)
SSTG, ETUC	Tam istihdam	Tam istihdam (I-3), Birlik ve Üye devletler, bu bölüm uyarınca istihdam için koordine edilmiş bir strateji geliştirilmesi yönünde ve özellikle vasıflı, eğitilmiş ve uyum sağlayabilen bir işgücünü ve ekonomik değişikliğe yanıt verebilen işgücü piyasalarını, Madde I-3'te tanımlanan hedeflere ulaşılması ve düşüncesiyle teşvik etmek amacıyla çalışırlar (III-204) ve Üçüncü Kısımın Üçüncü Bölümün İstihdam başlığı altındaki diğer maddeler; (III- 204-208), istihdamın teşvik edilmesi ve sürekli yüksek istihdam (III-209)
SSTG	Halk sağlığının korunması	İnsan sağlığının korunması (III-233), Birliğin tüm politika ve faaliyetlerinin tanımlanması ve uygulanmasında yüksek düzeyde insan sağlığı korunması sağlanacaktır (III-278) ve bu uzunca maddenin diğer fıkraları.
CEEP, CEPCMAF, ETUC	Kaliteli Genel Fayda hizmetleri	Birlik içinde tümüne değer atfedilen hizmetler olarak genel ekonomik çıkar hizmetlerinin kapladığı göz önünde bulundurulduğunda Birlik ve Üye Devletler, her biri kendi yetkileri ve Anayasayı uygulama kapsamı içinde söz konusu hizmetlerin üstlendikleri özel görevleri yerine getirmelerini sağlayan ilkeler ve koşullar özellikle de ekonomik ve mali ilkeler ve koşullar esasına dayanarak işlemlerini sağlarlar (III-122), Genel ekonomik çıkara yönelik hizmetlerin işletilmesi emanet edilen veya gelir üreten tekel niteliğine sahip girişimler, anayasa hükümlerine ve kurallar , kanunen veya

		fiilen kendilerine atanan öze görevlerin yerine getirilmesini engellemedikleri sürece özellikle de rekabetle ilgili kurallara tabidir (III-166-2)
SSTG ASP CEEP ELO ETUC	Ekonomik-sosyal uyum, Dengeli ekonomik büyüme, Kalkınma, bölgesel uyum, Sosyal modelin güçlendirilmesi, sosyal hedeflere önem verilmesi, Sosyal Birliğin sağlanması	Dengeli ekonomik büyümeye dayanan, sürdürülebilir şekilde Avrupa'nın kalkınması için çalışır (I-3-3), Birlik genelinde uyumlu kalkınmayı teşvik etmek amacıyla Birlik, ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumu güçlendirme yönündeki faaliyetlerini geliştirir ve takip eder (III- 220) ve Üçüncü Kısımın Üçüncü bölümünün ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyum başlığı altındaki III-220-224maddeleri), Birliğin bir bütün olarak ekonomik ve sosyal gelişimi ve bölgelerinin dengeli gelişimi (III-233)
ASP	Yoksullukla mücadele,	Yoksulluğun ortadan kaldırılmasına (I-3-4)
ASP	Sosyal Dışlanmırlık	Toplumsal dışlanmaya ve ayrımcılığa karşı savaşır (I-3-3), toplumsal dışlanma ile savaşma (Madde III-210)
ASP	Avrupa sosyal değerlerinin yaygınlaştırılması	Birliğin değerleri üzerine kurulmuş ve işbirliğine dayanan yakın ve barışçıl ilişkilerle nitelenen bir refah ve komşuluk bölgesi oluşturma hedefi ile Birlik komşusu olan ülkelerle özel bir ilişki geliştirir (I-57-1), Birliğin uluslararası sahnedeki faaliyetleri, kendi kuruluşu, gelişimi ve genişlemesi sırasında esinlenen ilkeler olan demokrasi, insanlık onuru, hukuk devleti, insan haklarının ve temel özelliklerinin evrenselliği ve bölünmezliği, eşitlik ve dayanışma ile BM Antlaşmasının ilkelerine göre uluslararası yasaya saygı ilkeleri tarafından yönlendirilir (III-292-1) ve (III-2992-2)

CEEP, CEPMAF, ETUC	Sektörel diyalog	Birlik ve üye devletler, bu bölüm uyarınca, istihdam için koordine edilmiş bir strateji geliştirilmesi yönünde,---Madde I-3'te tanımlanan hedeflere ulaşılması düşüncesiyle teşvik etmek amacıyla çalışmalar (III-203) ve (III-204-208)
SSTG, ASP, Save the Children, Çevre Temes grubu, ETUC, EWL	Temel Haklar Şartının antlaşmalarla derc edilmesi	Birlik, Anayasanın II. Bölümünü oluşturan Temel Haklar Şartında ortaya koyulan hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanıır (I-9.1)
SSTG, ASP, Save the Children, UNICE, CEEP, EESC, ETUC	Sivil topluma fazla temsiliyet tanınması ve sosyal diyalogun kurumsallaştırılması/sosyal tarafların güçlendirilmesi	Birlik, uygun yollarla, vatandaşlara ve temsilci derneklere, Birlik faaliyetlerinin tüm alanlarında kendi örüşlerini bildirme ve açıkça tartışma fırsatını tanıır (I-46.1), Birlik kurumları, temsilci derneklerle ve sivil toplumla açık, şeffaf ve düzenli bir diyalog kurar (I-47.2), Komisyon, Birlik faaliyetlerinin tutarlı ve şeffaf olması garantilemek için, ilgili taraflarla kapsamlı müzakereler gerçekleştirir (I-47.3), Birlik, ulusal sistemlerdeki farklılıkları göz önünde bulundurarak, toplumsal ortakların rolünü Birlik düzeyinde tanıır ve teşvik eder; özelliklerine saygı göstererek toplumsal ortaklar arasındaki diyalogu kolaylaştırır (I-48), sosyal ortaklar arasındaki diyalog (III-209), bir üye ülke 2. paragrafa göre kabul edilen Avrupa çerçeve yasalarının gerçekleştirilmesini , ortak talepleri üzerine sosyal ortaklara emanet edilebilir (III- 210), Komisyon sosyal ortakların Birlik düzeyinde istişarede bulunmasını teşvik etme görevini üstlenir ve aralarında dengeli destek almasını sağlayarak aralarındaki diyaloga yardımcı olmak amacıyla tüm tedbirleri alır, Komisyon bu amaçla sosyal politika alanında teklif vermeden öne Birlik faaliyetlerinin olası hakkında sosyal ortaklara danışır (III-211), Sosyal ortakların istemeleri halinde aralarında Birlik düzeyinde kurulan sosyal diyalog anlaşmalar da dahil olmak üzere

		sözleşmeye dayalı ilişkileri yönlendirebilir (III-212), Komisyon Avrupa Sosyal Fonunu yönetir. Komisyona bu görevinde Komisyon üyelerinden birini başkanlık ettiği ve üye devletlerin sendikaların ve işveren örgütlerinin temsilcilerinden oluşan bir Komite yardımcı olur (III-219)
SSTG, ETUC	Sosyal adalet, dayanışma ve eşitliğin değerler arasında yer alması	Toplumsal dışlanmaya karşı savaşıır (I-3.3), Toplumsal ayrımcılığa karşı savaşıır (I-3.3), Kadın-erkek eşitliği (I-3.3)
SSTG	Gelişimin sürekliliği	Sürdürülebilir şekilde Avrupa'nın kalkınması (I-3.3)
SSG	Yaşam boyu eğitim	
ECA	Tarım ve kırsal politika kararlarının birlik düzeyinde alınması	Birlik, Üye Devletlerin arasındaki ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumu ve dayanışmayı teşvik eder (I-3.3), Birlik genelinde uyumlu kalkınmayı teşvik etmek amacıyla Birlik, ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumunu güçlendirme yönündeki faaliyetlerini geliştirir ve takip eder, Birlik, özellikle çeşitli bölgelerin kalkınma seviyeleri arasındaki eşitsizlikleri ve kırsal alanlar da dahil olmak üzere en az rağbet gören bölgeler veya adaların geri kalmışlığını gidermek amacını güder (III-220) ve (III-221-224).
ECA	Açık Yöntem (open method of coordination)	

EWL	Bölgesel uyum	Birlik, Üye Devletlerin arasındaki ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumu ve dayanışmayı teşvik eder (I-3.3), Birlik genelinde uyumlu kalkınmayı teşvik etmek amacıyla Birlik, ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumunu güçlendirme yönündeki faaliyetlerini geliştirir ve takip eder, Birlik, özellikle çeşitli bölgelerin kalkınma seviyeleri arasındaki eşitsizlikleri ve kırsal alanlar da dahil olmak üzere en az rağbet gören bölgeler veya adaların geri kalmışlığını gidermek amacını güder (III-220) ve (III-221-224).
EWL, ETUC	AP'nin rolünün güçlendirilmesi Avrupa Merkez Bankasının destek verdiği alanların genişletilmesi (istikrar-büyüme ve istihdam sorumluluğu)	AP. Bakanlar konseyi ile ortaklaşa olarak, Anayasa da belirtildiği şekilde yasama ve bütçe faaliyetlerini yürütür, Avrupa komisyonu başkanını seçer (I-20), Avrupa yasaları ve Avrupa çerçeve yasaları,--- AP ve Bakanlar Konseyi tarafından ortaklaşa kabul edilir (I-34-1)ve III-396'nın verdiği yetkiler,kendisini oluşturan üyelerin çokluğu ile ve verilen oyların beşte üçüyle hareket eden AP ortak metni reddederse, yeni bir bütçe tasarısının sunulmasını isteyebilir (III-403-409), Bakanlar konseyi ve Komisyon ile Anayasa tarafından yetki verilen konularda AMB'nin tavsiyeleri kabul edilir (I-35-2)

ETUC	Dünya sorunlarına eğilmek	Barışa, güvenliğe, dünyanın sürdürülebilir kalkınmasına (I-3.4), Birlik aşağıdaki amaçlara ulaşmak için uluslararası ilişkilerin tüm alanlarında yüksek derecede işbirliği için çalışır. Demokrasi hukuk devleti, insan hakları ve uluslararası hukuku pekiştirmek ve desteklemek. BM Antlaşmasının ilkelerine uygun olarak barışı sürdürmek, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği artırmak, yoksulluğun yok edilmesi için kalkınmakta olan ülkelerin sürdürülebilir, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını teşvik etmek. Daha güçlü bir çok taraflı işbirliğine ve iyi küresel yönetime dayanan bir uluslararası sistemi teşvik etmek (Madde III-292) ve bu maddenin diğer fıkraları ile (III-292), Kısım Beşin birinci bölümünün Kalkınma işbirliği başlığı altında III-316, III- 317 ve III-318; Üçüncü ülkelerle ekonomik mali ve teknik işbirliği başlıklı bölümün III-319 ve 320; insani yardım başlıklı bölümün III-321.
ETUC	Temel haklara saygının garanti edilmesi	Kişiler arasındaki karşılıklı saygı ve dayanışmaya, Özellikle çocuk hakları başta olmak üzere insan haklarının korunmasına ve BM Antlaşmasının ilkelerine saygı gösterilmesi de dahil olmak üzere uluslararası hukuka harfiyen uyulmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunur (Amaç 4), Birlik, Anayasanın II. Bölümünü oluşturan Temel Haklar Şartında ortaya koyulan hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanıır (II-7.1), Birlik, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması hakkındaki Avrupa Sözleşmesine katılma çabasıdadır (II-7.3) Birlik üye devletlerin farklı hukuksal geleneklerini ve sistemlerini göz önünde bulundurarak temel haklara saygı duyan bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturur.

ETUC	Göçmenler ve sığınmacılara yönelik güçlü politikalar	Sosyal güvenlik alanında, Avrupa yasaları veya çerçeve yasaları özellikle de maaşlı ve ya maaşsız göçmen çalışanları ve onlara bağımlı olan kişileri korumak üzere bir sistem oluşturarak, çalışanlara dolaşım serbestisi sağlamak için gerekli olan şu tedbirleri alır; -çeşitli ülkelerin yasaları çerçevesinde dikkate alınan sürelerin sosyal yardım hakkını kazanmak ve korumak ve sosyal yardım miktarını hesaplamak amacıyla bir araya getirilmesi; - üye devletlerin topraklarında yaşayan kişilere sosyal yardım ödenmesi (III-21), Birlik topraklarında yasal olarak ikamet eden üçüncü ülkelerin vatandaşları için istihdam koşulları (III-210), Üçüncü ülkelerin vatandaşlarına karşı adil bir ortak politika geliştirir (III-258), ortak bir Avrupa sığınma sistemi için gereken tedbirleri belirler (III-265) ve Dördüncü Kısım ikinci bölümünün sınır denetimleri, sığınma ve göç politikaları konulu III-264, Madde III-265, 266 ve 267 sayılı maddeler.
ETUC	Avrupa ekonomik hükümeti	
UNICE, ETUC	AB Komisyonunun yetkilerinin artırılması	
UNICE	Nitelikli karar alma yönteminin kapsamının genişletilmesi	
ETUC	Çoğunluk yönteminin sosyal politika, istihdam ve çevreyi kap-	

	saması	
ÇTG, ECA	Ortak Tarım Politikası ile sürdürülebilir kalkınma politikası uyumu, kırsal kesim politikası	Bölgesel uyum ve dayanışmayı teşvik (I-3.3)
ÇTG, EEB, ECA EWL	Çevreyi koruma ve biyolojik farklılıkları koruma	Çevrenin korunması ve kalitesinin artırılması (I-3.3), çevre koruma gereklilikleri, Birlik politikalarının tanımı ve uygulanmasıyla özellikle sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi düşüncesiyle faaliyetlere dahil edilir (III-119), Birliğin çevre politikası, aşağıdaki hedeflerin gerçekleşmesine katkıda bulunur; çevre kalitesinin muhafaza edilmesi, korunması ve geliştirilmesi (III-233), (III-234) ve (III-235), Bir iç pazar kurulması çerçevesinde ve çevrenin korunması ve iyileştirilmesi gereğini göz önüne alarak Birliğin enerji politikasının hedefleri şunlardır (III- 256)
ÇTG, ECA	Gıda sağlığı	
EEB, EWL	Vatandaşların AAD'ye başvurma hakkının olması	
EEB, EWL	Euroatomun fes edilmesi	
Save the Children, ETUC	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine katılım	Avrupa Sözleşmesine katılma çabasıdır (I-9.2) ve onun ilkeleri Birlik hukukunun genel ilkelerini oluşturur

Save the Children	Çocuk hakları	Çocuk haklarına saygı (I-3.3), özellikle çocuk hakları başta olmak üzere insan haklarının korunmasına (I-3.4)
Save the Children	Aile hakları	Herkes, kendi özel yaşamında ve aile yaşamında, evinde ve iletişimde saygı görme hakkına sahiptir (II-67), Evlenme ve aile kurma hakkı, bu hakkın uygulanmasını yönlendiren ulusal kanunlar gereğince garanti edilecektir (III-69), Aile, yasal, ekonomik ve toplumsal korunmadan yararlanacaktır (III-93) ve (III-93).
EWL	Kadın-erkek eşitliği, kadınlara karşı şiddetle mücadele	Kadın-erkek eşitliği (I-3.3), politika ve faaliyetlerin tanımlanmasında Birlik, cinsiyet, ırk, veya etnik köken, din veya inanç, özürllülük, yaş veya cinsel tercihe dayalı ayrımcılığa karşı savaşmayı amaçlar (III-118) ve (III- 124.1), Tüm üye devletler, erkek ve kadın çalışanlara eşit veya eşit değerinde iş karşılığında eşit ücret uygulanmasını sağlar, cinsiyet ayrımı yapılmadan eşit işe eşit ücret (III-214), (Madde III-215).
ECW	Sosyal korunma	Sosyal güvenlik veya sosyal korumaya ilişkin tedbirler, bir Avrupa yasası veya Bakanlar Konseyinin çerçeve yasası ile belirlenir (III-125.2), üye devletlerin topraklarında yaşayan kişilere sosyal yardım ödenmesi (III- Madde-III-21), çalışanların sosyal güvenliği ve sosyal koruma (Madde III-210), sosyal koruma sistemlerini çağdaşlaştırılması (III- 217), Bakanlar Konseyi, üye devletlerle Komisyon arasındaki sosyal koruma politikaları hakkında yapılan işbirliğini teşvik etmek amacıyla salt çoğunlukla danışma statüsünde bir Sosyal Koruma Komitesi kuran bir Avrupa kararını kabul eder (III-217).

CEPCMAF	Sosyo-kültürel model	Sahip olduğu zengin kültür ve dil çeşitliliğine saygı gösterir ve Avrupa'nın kültürel mirasının korunmasını ve geliştirilmesini garanti altına alır (I- 3.3), Birlik ulusal ve bölgesel çeşitliliğe saygı duyarak ve aynı zamanda ortak kültürel mirası öne çıkararak üye devletlerin kültürlerinin zenginleşmesine katkıda bulunur (III-280) ve bu maddenin diğer fıkraları.
ÇTG	Hayvan sağlığı	

Bu tablo, bir kaynaktan alıntı değil, STK'ların talebi ile anayasal metin karşılaştırılması yoluyla bu tez çalışması için geliştirilmiştir.

Kısaltmalar: SSTG (Sosyal Sektör Temas Grubu), STTG (Sivil Toplum Temas Grubu), AST (Avrupa Sosyal Platformu), ÇTG (Çevre Temas Grubu), AÇB (Avrupa Çevre Bürosu), ECA (European Convention on Agriculture), EWL (European Women's Lobby) ve Avrupa Gençlik Örgütü'nün (European Youth) Görüşleri.

TABLO IV: TÜRK STK'LARININ KONVANSİYONA KATKILARI

Talep	Anayasa Metni
Temel Haklar Şartının antlaşmalara derc edilmesi	Birlik, Anayasanın II. Bölümünü oluşturan Temel Haklar Şartında ortaya koyulan hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanıır (I-9.1)
Bireyin hak ve özgürlüklerinin Birliğin tasarufuna karşı korunması	
Olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların sınırının belirtilmesi ve belirlenmesi	
Akil adamlar komitesinin kurulması	
Her türlü farklılığın zenginlik olduğunun vurgulanması	Sahip olduğu zengin kültür ve dil çeşitliliğine saygı gösterir ve Avrupa'nın kültürel mirasının korunmasını ve geliştirilmesini garanti altına alır (I- 3.3), Birlik ulusal ve bölgesel çeşitliliğe saygı duyarak ve aynı zamanda ortak kültürel mirası öne çıkararak üye devletlerin kültürlerinin zenginleşmesine katkıda bulunur (III-280) ve bu maddenin diğer fıkraları.
Bir arada yaşam iradesinin vurgulanması	Avrupa halklarının, kendi ulusal kimliklerinden ve tarihlerinden gurur duyarak, geçmişteki bölünmeyi aşmaya ve her zamankinden daha yakın bir şekilde, ortak bir kaderi paylaşmaya kararlı olduklarına kani olarak (Giriş)

AP'nin yetkilerinin artırılması	AP. Bakanlar konseyi ile ortaklaşa olarak, Anayasada belirtildiği şekilde yasama ve bütçe faaliyetlerini yürütür, Avrupa komisyonu başkanını seçer (I-20), Avrupa yasaları ve Avrupa çerçeve yasaları,---olağan yasama usulü kapsamında AP ve Bakanlar Konseyi tarafından ortaklaşa kabul edilir (I-34.1)ve III-396'nın verdiği yetkiler,kendisini oluşturan üyelerin çokluğu ile ve verilen oyların beşte üçüyle hareket eden AP ortak metni reddederse, yeni bir bütçe tasarısının sunulmasını isteyebilir (III-403-409), Bakanlar konseyi ve Komisyon ile Anayasa tarafından yetki verilen konularda AMB'nın tavsiyeleri kabul edilir (I-35.2)
Ulusal parlamentoların katkılarının sağlanması/artırılması	ulusal parlamentoların AB faaliyetlerine daha çok katılımda bulunmalarını teşvik etmek ve yasa tasarılarının yanı sıra özel olarak ilgilerini çeken başka konularda da görüşlerini ifade etmek becerilerini geliştirmek (Protokol-I), Komisyon danışma belgelerinin tümü yayımlanmalarının ardından komisyon tarafından Üye Devletlerin Parlamentolarına gönderilir. Ayrıca Komisyon,....AP ile Bakanlar Konseyine sunduğu yasama planlaması veya politika stratejisi ile ilgili diğer bütün belgeleri ve tüm yasa tasarılarını Üye Devletlerin Ulusal parlamentolarına gönderir (Protokol-I-1-2)
AP ile ulusal parlamentolar arasında ortak komitenin oluşturulması	AP ve ulusal parlamentolar, birlikte parlamentolar arası işbirliğinin AB içinde etkili ve ve düzenli bir biçimde nasıl düzenleneceğini ve geliştirileceğini belirlerler (Protokol-I-9), Birlik işleri parlamentolararası konferansı, uygun gördüğü her türlü katkıyı, AP'nin Bakanlar Konseyinin ve Komisyonun dikkatine sunabilir.Ayrıca bu konferans, özel komiteler de dahil

	olmak üzere Üye Devletlerin parlamentoları ile AP arasındaki bilgi ve uygulama alışverişi olmasını teşvik eder (Protokol-I-10).
AP seçim kampanyalarında ulusal sorunlardan çok AB sorun ve konularının öne çıkması	Avrupa düzeyindeki siyasi partiler, Avrupa siyasi bilincini biçimlendirmeye ve Birlik vatandaşlarının isteklerini ifad etmeye katkıda bulunurlar (I-46.4)
Topluluk yönteminin benimsenmesi	
Komisyonun yetkilerinin artırılması	
Üye devletlere nüfusları ile orantılı temsil hakkının sağlanması	
AAD, Sayıştay, ECOSOC, BK, AYB, Avrupa Ombudsmanı, AMB kurumsal yapılarında reforma ihtiyaç yoktur	
COREPER yeniden düzenlenmeli	
AP'nin net yetkilerinin OTP, OBP ve Malların serbest dolaşımı konularında olmalı, diğer alanlarda esnek olmalıdır	
Dayanışma	En zayıfı ve en yoksunu da dahil olmak üzere tüm sakinlerinin iyiliği için, bütünleşmiş Avrupa'nın bu uygarlık, ilerleme ve refah yönünde yol alma niyetinde, kültüre, öğrenmeye ve toplumsal ilerlemeye açık bir kıta olarak kalma isteğinde ve kamu yaşamının demokratik ve şeffaf yapısını geliştirme ve tüm dünyada barış, adalet ve dayanışma için gayret gösterme arzusunda olduğu inancıyla (Giriş), Dayanışma başlığı altındaki makaleler (II-87-98)

Avrupa değerlerinin ve modelinin unsurları (demokrasi, şeffaflık ve çoğulcu yapı) yaygınlaştırılmalı	Birliğin değerleri üzerine kurulmuş ve işbirliğine dayanan yakın ve barışçıl ilişkilerle nitelenen bir refah ve komşuluk bölgesi oluşturma hedefi ile Birlik komşusu olan ülkelerle özel bir ilişki geliştirir (I-57-1), Birliğin uluslararası sahnedeki faaliyetleri, kendi kuruluşu, gelişimi ve genişlemesi sırasında esinlenen ilkeler olan demokrasi, insanlık onuru, hukuk devleti, insan haklarının ve temel özelliklerinin evrenselliği ve bölünmezliği, eşitlik ve dayanışma ile BM Antlaşmasının ilkelerine göre uluslararası yasaya saygı ilkeleri tarafından yönlendirilir (III-292-1) ve (III-2992-2)
Toplumsal uzlaşma	
Bilgi toplumunun gerçekleştirilmesi	
Sosyal boyut, insani boyuta dayanması, ekonomik ve sosyal boyut	Birlik, Üye Devletlerin arasındaki ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumu ve dayanışmayı teşvik eder (I-3.3), Birlik genelinde uyumlu kalkınmayı teşvik etmek amacıyla Birlik, ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumunu güçlendirme yönündeki faaliyetlerini geliştirir ve takip eder, Birlik, özellikle çeşitli bölgelerin kalkınma seviyeleri arasındaki eşitsizlikleri ve kırsal alanlar da dahil olmak üzere en az rağbet gören bölgeler veya adaların geri kalmışlığını gidermek amacını güder (III-220) ve (III-221-224). Dengeli ekonomik büyümeye dayanan, sürdürülebilir şekilde Avrupa'nın kalkınması için çalışır (I-3), Birlik genelinde uyumlu kalkınmayı teşvik etmek amacıyla Birlik, ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumu güçlendirme yönündeki faaliyetlerini geliştirir ve takip eder (III- 220) ve Üçüncü Kısımın Üçüncü bölümünün ekonomik, toplumsal ve bölgesel

	uyum başlığı altındaki Madde 117, 118,119 ve 120. maddeleri), Birliğin bir bütün olarak ekonomik ve sosyal gelişimi ve bölgelerinin dengeli gelişimi (III-233)
Kültürel boyut	Bütünleşmiş Avrupa'nın bu uygarlık, ilerleme ve refah yönünde yol alma niyetinde, kültüre, öğrenmeye ve toplumsal ilerlemeye açık bir kıta olarak kalma isteğinde ve kamu yaşamının demokratik ve şeffaf yapısını geliştirme ve tüm dünyada barış, adalet ve dayanışma için gayret gösterme arzusunda olduğu inancıyla (Giriş), Sahip olduğu zengin kültür ve dil çeşitliliğine saygı gösterir ve Avrupa'nın kültürel mirasının korunmasını ve geliştirilmesini garanti altına alır (I- 3.3), Birlik ulusal ve bölgesel çeşitliliğe saygı duyarak ve aynı zamanda ortak kültürel mirası öne çıkararak üye devletlerin kültürlerinin zenginleşmesine katkıda bulunur (III-280) ve bu maddenin diğer fıkraları.
Sürdürülebilir kalkınma	Sürdürülebilir şekilde Avrupa'nın kalkınması (I-3.3)
Teknolojik ve ekolojik boyut	Birlik, Anayasanın diğer kısımlarına dayanarak gerekli gördüğü araştırma faaliyetlerini teşvik etmenin yanı sıra Birlik endüstrisinin bilimsel ve teknolojik üslerini güçlendirmeyi teşvik eder (III-248), Çevrenin korunması ve kalitesinin artırılması (I-3), çevre koruma gereklilikleri, Birlik politikalarının tanımı ve uygulanmasıyla özellikle sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi düşüncesiyle faaliyetlere dahil edilir (III-119), Birliğin çevre politikası, aşağıdaki hedeflerin gerçekleşmesine katkıda bulunur; çevre kalitesinin muhafaza edilmesi, korunması ve geliştirilmesi (III-233), (III-234) ve (III-235), Bir

	iç pazar kurulması çerçevesinde ve çevrenin korunması ve iyileştirilmesi gereğini göz önüne alarak Birlik enerji politikasının hedefleri şunlardır (III- 256)
Çatışmaların çözümü, kriz yönetimi ve barış imarı işlevi	Barışa, güvenliğe, dünyanın sürdürülebilir kalkınmasına (I-3.4), Birlik aşağıdaki amaçlara ulaşmak için uluslararası ilişkilerin tüm alanlarında yüksek derecede işbirliği için çalışır. Demokrasi hukuk devleti, insan hakları ve uluslararası hukuku pekiştirmek ve desteklemek. BM Antlaşmasının ilkelerine uygun olarak barışı sürdürmek, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği artırmak, yoksulluğun yok edilmesi için kalkınmakta olan ülkelerin sürdürülebilir, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını teşvik etmek. Daha güçlü bir çok taraflı işbirliğine ve iyi küresel yönetime dayanan bir uluslararası sistemi teşvik etmek (III-292) ve bu maddenin diğer fıkraları ile (III-293).
Yeni güvenlik kavramı (savunma+askeri+ekonomik+sosyal+insani boyut)	
Özgürlük, adalet, ortak yönetim ve güvenlik paktının kurulması	
BM, AGİT ve NATO ile işbirliğinin güçlendirilmesi	Birlik, BM, Avrupa Konseyi, AGİT ile OECD ile uygun biçimlerde işbirliği kurar (III-327), BM ile ilişkilerin güçlendirilmesi konusunda muhtelif yerlerde maddeler. Burada NATO'ya yer verilmemiştir. NATO'ya ancak "bu madde ilgili üye devletler açısından Kuzey Atlantik Paktından kaynaklanan hakları ve yükümlülükleri etkilemez" ibaresinin geçtiği Madde III-214'te bahsedilmektedir.

Gençlik konusuna ağırlık verilmesi, youth-friendly yöntemlerin geliştirilmesi	Gençlerin değişimleri ile sosyo-eğitimsel eğitim değişimlerinin geliştirilmesinin ve gençlerin Avrupa demokratik yaşamına katılımlarının teşvik edilmesi (III-282)
Eğitim konusuna ağırlık verilmesi	Üçüncü kısmın dördüncü bölümünün eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve spor başlığında bir bölümün eğitime önem vermesi (III-283 ve III-284)

Bu tablo, bir kaynaktan alıntı değil, Türk STK'ların talebi ile anayasal metin karşılaştırılması yoluyla bu tez çalışması için geliştirilmiştir.

2. İKİNCİ YÖNTEM: STK'LARIN KENDİ DEĞERLENDİRMELERİ

İkinci yöntem, STK'ların anayasal metne etki durumlarını kendilerinin yaptıkları değerlendirmeler ile tespit etmek oluşturmaktadır. STK'ların anayasal metne etki durumlarına ilişkin öncelikle şu genel tespitleri yapmak yararlı olacaktır. Genelde bütün STK'lar, yaptıkları değerlendirmelerde, kendi talep ve önerilerinin, metinde önemli oranda yer aldığını belirtmekte ve bu nedenle ortaya çıkan metinden duydukları memnuniyeti göstermektedirler. Bu bağlamda vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta, hem STK'ların etkinliğini göstermesi bakımından anayasal metinde yer verilen ve yenilikçi bir yaklaşımı ifade eden, ve hem de STK'ların karar verme süreçlerine katılımlarını öngören ilgili anayasa maddelerinin kabul edilmesidir. STK'lar, AB'nin bu yenilikçi yaklaşımını, kendilerinin AB siyasi karar süreçlerine etkin bir şekilde katılmaları yönünde olumlu bir yapı ve süreç olarak değerlendirmektedirler. Bu durum, STK'ların anayasal metinden duydukları memnuniyeti artırmaktadır. Çünkü STK'lar ile AB siyasi mekanizmaları arasında oluşturulan bu güçlü kurumsal bağ, onların talep ve önceliklerini sürekli olarak AB'ye yansıtacağı bir yol ve mekanizmayı oluşturma anlamına gelmektedir. STK'lar, yerine getirilmeyen talep ve önerilerinin, ileriki süreçte gerçekleştirebileceklerine inanmaktadırlar. Çünkü anayasal metnin bu duruma güçlü bir temel oluşturacağını düşünmektedirler.

Avrupa STK'ları, Konvansiyona yaptıkları etki bakımından kendilerini etkili ve başarılı bulmaktadırlar. Bazı Avrupa STK'larının, Konvansiyon sonuçlarını değerlendirmeleri aşağıda ayrı ayrı yer almaktadır. Bunlar şu şekildedir; ECOSOC'un değerlendirmeleri, Sivil Toplum Temas Grubunun Değerlendirmeleri, Avrupa Sosyal Platformunun değerlendirmeleri, Solidar'ın değerlendirmeleri, HRDN'in değerlendirmeleri, Çevre Temas Grubunun değerlendirmeleri, ETUC'un değerlendirmeleri ve EWL'nin değerlendirmeleri.

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesinin Değerlendirmesi: EESC, anayasal metni taleplerinin karşılanması noktasından değil, anayasal metnin entegrasyon süreci bakımından önemi açısından değerlendirmektedir. EESC, anayasal metni, Avrupa entegrasyon sürecinde bir dönüm olarak nitelemektedir. EESC, metnin, Avrupa projesine yeni ve önemli bir yaygın meşruluk kazandıracağını belirtmektedir. EESC'a göre anayasal metin; daha demokratik, daha dayanışmacı, daha şeffaf, daha etkin ve daha açık bir Birlik öngördüğünü; Avrupa Toplum Modeli değerlerine daha saygı duyduğunu; bu değerleri bütün Dünya'da yükseltme durumunda olduğunu ve; uluslararası arenada kendini daha güçlendirdiğini göstermektedir (<http://www.esc.eu.int/constitution>).

Bu çerçevede EESC, anayasal metnin, eski antlaşmalara göre, insan üstünlüğü, eşitlik, azınlık hakları ve üye devletlerin toplumların sahip olduğu hakların Birliğin hakları olarak sahip çıkılması gibi yeni değerlere yer verdiğini belirtmektedir. EESC ayrıca, Birliğin hedeflerinin Anayasal metin ile; teknolojiden araştırma ve geliştirmeye, sürdürülebilir kalkınmadan tam istihdama, çevre kalitesinin geliştirilmesinden fiyat istikrarına ve ekonomik gelişmeden üye devletler arasındaki dayanışmaya kadar bir dizi detaylı hedeflere yer verildiğini ileri sürmektedir. EESC, ayrıca, uluslararası düzeyde çocuk haklarının korunması gibi yeni hedefi Birlik hedefi haline getirdiğini vurgulamaktadır. EESC, Anayasal metnin, AB'ye yeni sembol getirmediğini ancak var olan sembollere hukuki bir statü kazandırdığını belirtmektedir (<http://www.esc.eu.int/constitution>).

EESC, anayasal metnin, önceki antlaşmalara kıyasla ortaya koyduğu farkı, 6 ayrı kategoride şöyle değerlendirmektedir: Buna göre EESC, Anayasal metnin maddelerini bir çok kategoriye ayırmaktadır. Birliğin değerleri ve Birliğin kurumların şeffaf işleyişi ve kurumsal çerçevesi gibi maddeleri, temel değişikliklerin yapıldığı maddeler olarak değerlendirmektedir. Önemli değişikliklerin yapıldığı maddeler olarak, Birliğin

değerleri, Birliğin hedefleri, Birliğin vatandaşlığı, Yasama faaliyetleri, Yasama-dışı faaliyetler, evredilen tüzük, uygulama tasarrufları, ortak dış ve güvenlik politikasının uygulanması için özel hükümler, ortak güvenlik ve savunma politikasının uygulanması için özel hükümler, ortak adalet ve içişleri politikasının uygulanması için özel hükümleri içeren gibi birçok maddeyi değerlendirmektedir. Üyelikten gönüllü olarak çekilme ve Birliğin demokratik yaşamı gibi maddeleri, yeni maddelerin ilave edildiği bölümler olarak belirtmektedir. Yeni önlemlerin getirildiği maddeler olarak Birlik kanunu, tüzel kişilik, Birliğin sembolleri ve temel haklar gibi maddeler gösterilmektedir. Avrupa Parlamentosunda üye ülkelerin sandalye dağılımı gibi maddeler geçiş maddeleri olarak kapsamında belirtilmiştir. Hiç değişiklik yapılmayan maddeler olarak çok sayıdaki madde gösterilmiştir (www.esc.eu.int/europeanconstitution).

Sivil Toplum İletişim Grubunun Değerlendirmesi: Sivil Toplum İletişim Grubu, Avrupa Konvansiyonu'nun ortaya koyduğu metni, her bir talebi kendi açılarından aşağıdaki şekilde değerlendirmektedir. Sivil Toplum İletişim Grubu, çalışmaların sonuçlarına karşılık kendi anahtar taleplerini ve mevcut kurucu anlaşmaların teşkil ettiği AB müktesebatını karşılaştırmaktadır. Sivil Toplum İletişim Grubu, altı temel talebinin genel olarak karşılandığı değerlendirmesini yapmaktadır. Sivil Toplum İletişim grubunun, birinci talebi olan, "AB'nin Birlik içinde adalet, barış, eşitlik ve dayanışmanın sesi olarak kurulması ve tüm dünya üzerinde yoksulluğu ortadan kaldırmaya kendini adanması" hakkındaki genel yorumu, ilerlemenin olmadığı ve bazı endişe verici gelişmelerin var olduğu şeklindedir.

Sivil Toplum İletişim Grubu, bu çerçevede şu değerlendirmelere yer vermektedir. Birliğin dünya ölçeğindeki rolü; anayasal hedeflere, politikalarının uyumuna ve birlik oluşundan doğan gücü ve mesuliyetine dayanmalıdır. Anayasal hedefler (Madde I-3) ve birlik dışı eylemlere yönelik genel hükümler (Madde III-188) Birliğin dünya ölçeğindeki rolünün amaçlarını ve farklı dış ilişkiler alanları arasında tutarlılık ihtiyacını yeterli ölçüde yansıtmaktadır. Ancak, dış politikada daha geniş bir birlik yaratma yönünde bir ilerleme olmaması, dünya ölçeğinde adalet, barış, eşitlik ve dayanışma'nın sağlanması yönünde AB'nin etkin bir rol üstlenmesini engellemeye devam edecektir.

Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma konularının Birliğin hedefleri arasında yer alması olumlu bir gelişme olmakla birlikte yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefi sadece AB içinde bir hedef olmayıp dış politikalara da dahil edil-

mesi gerekmektedir. Kalkınmakta olan ülkeler üzerinde bir etki taşıdığı zaman AB politikalarının kalkınma hedefleri ile uyumlu olması prensibinin (Madde I-3 ve III-213) son Anayasa taslağına dahil edilmesi olumlu bir gelişmedir.

Sivil Toplum İletişim Grubunun, ikinci talebi olan, “sosyal ve çevre boyutlarının ekonomik boyut ile eşit bir ağırlığa sahip olduğu sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamak amacıyla Lizbon ve Göttenburg anlaşmalarının hükümlerinin AB’nin kurucu antlaşmalarına dahil edilmesi” talebine ilişkin genel yorumu, ilerleme olmadığı şeklindedir. Avrupa Anayasasına yönelik antlaşma, ekonominin Avrupa Birliği içinde sosyal entegrasyon ve çevrenin korunması hedeflerine ulaşmak için bir araç olması gerektiği gerçeğini tamamiyle tanımaksızın tek pazar ve ekonomi hedefleri etrafında aşırı odaklanmaya devam etmektedir. Konvansiyon’un öneri anayasaya metnindeki önemli bir kusuru, Kısım III’teki birçok yaşlanmış ve geçerliliğini yitirmiş AB politikasına dokunmadan aynen bırakmış olmasıdır. Bunun sonucunda, Anayasa’nın tarım, ulaştırma, ekonomik ve sosyal uyum ve iç pazar gibi çeşitli politika bölümlerinde ortaya konulan hedefler Birliğin sürdürülebilir kalkınma gereksinimleri ile çelişmektedir.

Sivil Toplum İletişim Grubunun, üçüncü talebi olan, “AB Temel Haklar Şartı’nın geliştirilmesi ve kurucu antlaşmalara dahil edilmesi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine (ECHR), revize Avrupa Sosyal Şartı’na ve tüm diğer ilgili bölgesel ve uluslararası insan hakları enstrümanlarına AB’nin katılımı” hakkındaki genel yorumu, bazı ilavelere ihtiyaç olmakla birlikte iyi yönde ilerlemenin olduğu şeklindedir. Sivil Toplum İletişim Grubu, AB Temel Haklar Şartı’nın taslak Anayasa metnine dahil edilmesi yönünde anlaşmaya varılmasını Konvansiyon çalışmalarının önemli bir başarısı olarak görüp, bu durumun AB’nin bundan böyle yapacağı tüm eylemlerde temel haklara saygı göstereceğinin resmi olarak tanınması anlamına geldiğini belirtir.

Sivil Toplum İletişim Grubunun, dördüncü talebi olan, “Anayasa için yapılan antlaşmaya katılımcı demokrasi hakkında bir madde konularak vatandaşların daha geniş katılımını desteklemede sivil toplum kuruluşlarının oynadığı rolün tanınması” hususundaki genel yorumu, tamamlanması gereken birtakım ümit verici çalışmaların olduğu şeklindedir. Sivil Toplum İletişim Grubu, Avrupa Konvansiyonunun, temsili demokrasi ve sosyal diyaloga katkı sağlamadaki rolünü kabul ederek katılımcı demokrasi hakkında Anayasa’ya bir madde (I-46) konulması önerisini, vatandaşların bilgiye erişim ihtiyacının temin edilip vatandaşların Birlikten spesifik konularda yasal

tedbirler almasını talep etme hakkı (vatandaş inisiyatifi) sağlayacak bir kanun hazırlanmasına işaret etmekte olduğunu ve sivil toplum ile aktif bir diyalogu sağlamada AB'yi bağlayıcı kılmakta olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla Sivil Toplum İletişim Grubu, ilgili maddenin olumlu yönde önemli bir adım teşkil ettiğini ileri sürmektedir. Sivil Toplum İletişim Grubuna göre, Avrupa vatandaşlarının ve onların oluşturdukları organizasyonların Avrupa Adalet Divanı'na gitme yoluyla yargıya erişim hakkı talebinin Konvansiyon tarafından reddedilmesi büyük bir üzüntü yaratmıştır. Avrupa Topluluğu Arhus Sözleşmesini imzalayarak çevre ile ilgili konularda böyle bir yargıya erişim sağlamak için yükümlülük altına girmiştir.

Sivil Toplum İletişim Grubunun, beşinci talebi olan, "ayrımcılığı önleme, kadın erkek eşitliği ve diğer eşitlikle ilgili haklara yönelik olarak mevcut Kurucu Antlaşmaların güçlendirilmesi" hakkındaki genel yorumu, birtakım ilerlemelerin sağlandığı şeklinde olmuştur. Sivil Toplum İletişim Grubuna göre, Birliğin değerleri arasında eşitlik ilkesinin yer alması olumlu bir gelişme olup, ayrıca Birliğin hedeflerini ortaya koyan 3. Madde'de jenerasyonlar arasında birlik ve dayanışma ve çocuk haklarının yanı sıra ayrımcılığın önlenmesi ve kadın erkek eşitliği ilkelerine de yer verilmesi yine olumlu karşılanmıştır. Kısım III'te hem kadın erkek eşitliği hem de ayrımcılığın önlenmesi hakkında yatay hükümler konulması ayrıca olumlu bir tedbir olarak kabul edilmektedir. Ayrımcılıkla savaş hakkındaki Madde (III-5) (eski 13. Madde) için nitelikli çoğunluk oylaması (QMV) ve ortak-karar prosedürleri getirilmesi ve bunun yanı sıra Madde 2'de sıralanan Birliğin değerleri arasında kadın – erkek eşitliğine yer verilmemesi ise üzücü gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

Sivil Toplum İletişim Grubunun, altıncı talebi olan, "sorumluluk sahibi, demokratik ve şeffaf bir karar alma süreci temin edilmesi" hakkındaki genel yorumu ise, sınırlı ilerlemenin olduğu şeklindedir. Sivil Toplum İletişim Grubuna göre, Konvansiyon, Avrupa Konseyinin işleyişinde daha fazla şeffaflık önermekte olup bunun yanı sıra birtakım alanlarda Avrupa Parlamentosu için daha güçlü bir rol önermektedir. Yukarıda özetlenen belli başlı alanlarda politikalar uygulanırken nitelikli çoğunluk ve ortak-karar mekanizmalarına ağırlık verme yönündeki gelişmeler olumlu karşılanmaktadır. Ancak, Konvansiyonun bu bağlamda sadece yolun yarısını kat edebilmiş olması üzüntü verici olarak değerlendirilmektedir. Tarım (bir kısmı), mali politikalar, sosyal politikalar ve hassas dış ilişkiler konuları gibi temel politikalar için anayasa'da

Avrupa Parlamentosu'na ortak-karar mekanizmasında yer alma hakkı tanınmaması Avrupa vatandaşlarınca kabul edilemez bir durum olarak nitelendirilmektedir.

Sivil Toplum İletişim Grubu ayrıca, çevre, kalkınma, sosyal konular ve insan hakları gibi temel konularda anayasal metnin geliştirilmesini istemekte ve Hükümetler arası Konferans aracılığı ile bir dizi ileri talep ve çağrıda bulunmuştur (www.act4europe.org).

Sosyal Platformun Değerlendirmesi: Sosyal Platform, anayasal metni, platformun amacına uygun olarak kendi önerilerinin özetlendiği üç temel noktadan değerlendirdiğini belirtmektedir. Buna göre platform, genelde olumlu bulduğu metnin birçok hususun altını çizdiğini ileri sürmektedir. Anayasal metnin, genelde temel haklara ağırlık vermesi ve bu çerçevede Temel Haklar Şartını metne derc etmesi önemli bir gelişmedir. Tabi ki bu şartın, daha da geliştirilmesi gerektiği önerisi ayrı bir konu olarak durmaktadır. Sosyal model konusunda Birliğin değer, amaç ve hedefleri arasında önemli sosyal hususların yer alması pozitif bir gelişmedir. Ancak bunları uygulamaya taşıyacak olan politik karar verme sürecinin ve politikaların ortaya konması bir eksikliktir. Katılımcı demokrasinin benimsenmesi, sivil toplumun artan rolünün benimsenmesi, vatandaşlara bazı inisiyatiflerin sağlanması, ve Parlamentonun gücünün artırılması, demokratik gelişme açısından önemli ilerlemeler olmuştur (www.act4europe.org/socialplatform).

Solidar'ın Değerlendirmesi: Solidar, öncelikle, Konvansiyon metodunu, önceki AB Antlaşmaların metodu ile karşılaştırarak, Konvansiyon'un sivil toplumun katılımı ve katkısına daha fazla izin verdiğini belirtmektedir. Solidar ayrıca, Konvansiyonun, müzakere ve uzlaşma metoduna dayanmasından dolayı, özellikle politika konularında bütün beklentileri karşılayamadığını, buna rağmen Anayasal metnin büyük bir ilerleme olduğunun görüldüğünü belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında Solidar, Anayasal metnin bir sonuç değil, bir süreç olduğunu söylemektedir. Solidar'a göre, anayasal metnin, kendi talepleri ve önceki Antlaşmalara göre yaptığı olumlu gelişmeler şöyledir: Anayasal metin, antlaşma metinlerine göre daha sade, daha anlaşılabilir olmuştur. Bu da demokrasinin gelişimi açısından önemlidir. Temel Haklar Şartının, metne ilave edilmesi ile Birliğin "değerleri" ve "hedefleri" şeklinde bölümlerinin olması, haklar ve özgürlüklerin tanımlanması ve kayıt altına alınması açısından önemlidir. Cinsiyet eşitliği konusunun, geliştirilerek ve güçlendirilerek yer alması pozitif bir gelişmedir. STK'ların rolünün kabul edilmesi ki, 47. Madde bunun hakkın-

dadır, ortak bir talebin karşılanmasını göstermektedir. Birliğin dünya politikasında artan bir role sahip olması hususunda bir çok gelişme olmuştur. Bu konuda birçok spesifik bölümün metinde yer alması bunun bir göstergesidir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma, insan hakları, adil ticaret, uluslararası hukuka saygı, kalkınma işbirliği, insani yardım, milenyum hedefleri gibi BM hedeflerine bağlılığın belirtilmesi, insani yardım konusunda tarafsızlık ve ayrımcılık yapmam prensiplerini ortaya koyması ve fakirliğin giderilmesi gibi temel ilkelerin Birliğin stratejik ve dış ilişkiler politika hedeflerinde yer alması, bir başka memnuniyet verici gelişmedir (www.solidar.org ve <http://constitution.eurostep.org>).

İnsan Hakları ve Demokrasi Ağı'nın (HRDN) Değerlendirmesi: HRDN, Anayasal metnin, insan haklarını, açık bir şekilde siyasi ve hukuki düzlemine oturttuğunu belirtmekle birlikte, bu metnin, insan haklarının pratiğine nasıl yansıtacağı hususunun açık olmadığını vurgulamaktadır. HRDN, üç başlık altında yaptığı değerlendirmelerinde şu hususları öne çıkarmaktadır. Temel haklar hususunun, Birliğin değerleri, amaç ve hedefleri arasında açıkça yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede azınlık haklarının ve temel hakları teşkil eden diğer hakların açıkça vurgulanması başka bir önemli gelişmedir. Temel Haklar Şartının metne derc edilmesi, Birliğin, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması hakkındaki Avrupa Konvansiyonuna (ECHR) başvurusunun kabul edilmesi, ve ECHR'deki haklar ile birlikte üye ülkelerin genel anayasal geleneklerinin Birliğin kanunları olarak kabul edilmesi hususları, AB'nin insan haklarını AB'ye ne denli güçlü oturttuğunu göstermektedir. Ancak bu hususlar uygun Birlik politikalarının öngörülmemesi ve insan hakları uygulamalarını garanti edecek önlemleri belirtilmemesi bir eksikliktir (www.act4europe.org/hrdn).

Çevre Temas Grubu'nun (Green Nine) Değerlendirmesi: Green Nine, Anayasal metni, çevre konularında olumlu olmakla birlikte, çok önemi gelişmeler içermediğini ancak diğer sosyal konularda önemli ilerlemeler içerdiğini belirtmektedir. Green Nine, pozitif ilerlemeleri şöyle ortaya koymaktadır. Birliğin, çevre koruması ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleri arasında tutması olumlu gelişmedir. Ancak tarım, ulaşım ve diğer bazı alanlarda modası geçmiş ve eskimiş politikalara hala yer verilmesi olumsuz bir gelişme olmuştur. Katımlı demokrasi ve şeffaflığın öne çıkartılması önemli bir gelişmedir. Parlamentonun yetkilerinin önemli oranda artırılması pozitif bir gelişmedir. Temel Haklar Sözleşmesinin Metne derc edilmesi pozitif bir gelişmedir. Ancak Sözleşmede çevrenin, tam bir hak olarak belirtilmesi bir eksikliktir.

Subsidiarite ilkesi tam olarak tanımlanamamıştır. EESC'a yeni ilave rollerin verilmesi talebi yerine getirilerek EESC mevcut rolünü koruması önemli bir gelişmedir (www.act4europe.org/greennine).

ETUC'un Değerlendirmesi: ETUC, Anayasal metni değerlendirirken, sadece kendi beklentileri açısından değil, önceki antlaşma metinlerine göre kaydedilen gelişmelere göre yapmaktadır. ETUC, anayasal metnin, kendi önerilerinden daha az iddialı ve daha az etkin olduğunu, hatta Konvansiyonun kendi hedefinin de gerisinde olduğunu belirtmektedir. Ancak ETUC, bu zayıflık ve eksikliklerine rağmen, anayasal metnin, bir "Avrupa Çerçevesi" oluşturması bakımından önemli bir adım olduğunu ileri sürmektedir. Avrupa Anayasasının, sosyal hükümler başta olmak üzere Nice Temel Haklar Şartını ileriye götürdüğünü ve açık bir ilerlemeyi gösterdiğini düşünmektedir. ETUC'a göre, Anayasal metin, sosyal politikanın, "tamamlayıcı yetkiler" olarak değil "ortak yetkiler" olarak tanımlanması, Avrupa sosyal diyaloguna bağlılık göstermekte, yatay politika önleminin yeni bir sosyal madde olarak yer alması, "genel ekonomik çıkar hizmetlerinin" hukuki bir statüye kavuşturulması, göçmen işçilerin sosyal güvenliğine ilişkin kanunlarının artık oybirliğine ihtiyaç duymaması, cinsiyet eşitliği ve azınlıkların haklarını temel AB değerleri olarak saymakta ve güçlendirmekte, yıllık üçlü zirve ile sosyal tarafların rolüne yasal bir statü kazandırmakta, "sosyal piyasa ekonomisi" ve "tam istihdamı", AB hedefi olarak görmekte, "sosyal adaletin" geliştirilmesi, "nesiller arasında dayanışmanın" geliştirilmesi ve "sosyal dışlanma ile ayrımcılıkla mücadelenin" geliştirilmesini hedef olarak ortaya koymaktadır.

ETUC ayrıca anayasanın, Temel Haklar Şartını Anayasaya ekleyerek yargı sürecinde bu haklara yasal bir temel oluşturması, başta sosyal haklar ve sendikal haklar olmak üzere temel hakları daha belirgin hale getirdiğini, vatandaşların, inisiyatifte bulunma haklarının tanınmasını, en az bir milyon imza toplama karşılığında kanun yapma sürecinde rol sahibi olmalarını, "açık koordinasyonun" sosyal ve endüstriyel politikalar için daha spesifik bir araç olarak tanımlanmasını, "Avrupa Kanunları" ve "Avrupa Çerçeve Kanunları" şeklinde hukuki enstrümanların, daha karmaşık olan direktif ve yönetmeliklerin yerini almasını, AB'nin tek bir tüzel kişiliğe sahip olmasını, AB Konseyinin Başkanın iki buçuk yıllığına seçilecek olmasını, Avrupa Dışişleri Bakanı makamının oluşturulması ile, AB'nin tek ses olarak konuşmasına ve dünya politikasında daha elle tutulur ve belirgin rol oynamasına yardımcı olmasını

ve bayrak, marş, “farklılıkta birlik” gibi slogan ve euro gibi AB sembollerinin daha yerleşik hale gelmesini olumlu bulmaktadır.

Ancak ETUC, sınır ötesi sendikal hakların yer almamasını ve pek çok konunun ülkelere bırakılması ile Avrupa düzeyinde toplu pazarlık gibi konularda ilerleme sağlanamamasını eksiklik olarak görmektedir ([http://www.etuc.org/europeanconstitution/EC Decisions/a/141](http://www.etuc.org/europeanconstitution/EC%20Decisions/a/141)).

EWL’nin Değerlendirmesi: EWL, Anayasal metni, birçok eksikliklerine rağmen, genelde olumlu bulmakta ve kendi beklenti ve önerileri açısından önemli ilerlemeleri içerdiğini belirtmektedir. EWL eksikliklerin başında, Birliğin değerlerini sıralayan I-2 maddesindeki “eşitlik” kelimesinin, “kadın-erkek eşitliği dahil eşitlik” şeklinde olması gerektiği ve sadeleştirilmiş iddiasında olan Anayasal metnin hala ciddi bir sadeleştirilmeye ihtiyacı olduğu hususları gelmektedir.

Diğer taraftan EWL, anayasal metnin yaptığı olumlu gelişmeleri şöyle sıralamaktadır. Anayasal metin kadın-erkek eşitliği konusunda ilerleme kaydetmiştir. Örnek olarak kadın-erkek eşitliğini belirten Birliğin hedefleri maddesi, ayrımcılıkla mücadelede ulus düzeyinin ötesinde hukuki temellerin oluşturulması içeren III-124 maddesi ve kadın ve erkek çalışanlara eşit ücreti öngören III-24 Maddesi gösterilebilir. Temel Haklar Şartının, metne derc edilmesi, kadın-erkek eşitliği mücadelesinde önemli bir hukuki zemin teşkil etmektedir. Sosyal Avrupa yönünde sosyal amacın, metinde yer alması, Avrupa Sosyal Modelinin savunulması ve güçlendirilmesi bakımından önemlidir. Birliğin demokratik yaşamı adı altında yeni bir bölümün metne eklenerek, bir dizi katılımcı demokrasi, bireysel hakları ve demokratik hakları, sivil toplum haklarını içermesi önemli bir gelişmedir. Eksikliklerine rağmen, metin, eski antlaşmalara göre daha açık, daha şeffaf ve daha sadeleştirilmiştir. Göç politikası, polis ve adalet politikası ve çevre politikası gibi bir çok alanda daha ileri politikalar benimsenmiştir. Yeni hususların metinde yer almasına olumlu yaklaşılmıştır. Bunlar arasında, Birliğin tüzel kişilik kazanması, enerji, spor, turizm gibi alanların belirtilmesi, AB Savcılığının ihdas edilmesi, terörist saldırılara karşı dayanışma maddesine yer verilmesi sıralanabilir (www.womenlobby.org/Document). EWL, anayasal metnin getirdikleri hakkında memnuniyetini ortaya koyarken aslında olumlu olarak bahsettikleri birçok husus onların önerileri arasında yer almamaktaydı. EWL’nin önerileri daha çok kendi alanı olan kadına yönelik olarak sınırlı tutulmuştu.

Türk STK'larının kendi değerlendirmeleri çerçevesinde, İKV'nin açıklamasına bakıldığında, Türkiye Grubunun katkılarının anayasal metin üzerindeki katkılarına değinilmediği ve ortaya çıkan anayasal metnin olumluluğu yada olumsuzluğuna ilişkin herhangi bir değerlendirmeye yer verilmediği, sadece anayasal metnin getirdiği farklılıkların vurgulandığı görülmektedir (İKV Bülteni, 1-15 Haziran 2003:1).

VI. BÖLÜM

VI. STK'LARIN YÜKSELİŞİNİN DOĞURDUĞU SONUÇLAR VE YENİ EĞİLİMLER: DÜNYA HÜKÜMETİ TARTIŞMALARI

STK'ların yükselmelerinin, dünya politikası açısından doğurduğu sonuçlar ve ortaya çıkardığı yeni eğilimler vardır. Bu alanda önemli akademik tartışmalar sürmektedir. Bunlardan bazıları, (Falk, 2001; Verweij, 2003; Brunkhorst, 2002; Wendt, 2003; Patomaki, 2003; Giddens (ed), 2001; Archibugi, 2004; Held, 2004; Petras-Veltmeyer, 2001; Deudney, 1999; Fukuyama, 2005; Harkavy, 1997; Holm, 1993; Kaiser, 2005; Kurth, 2001; Lehman, 1998; Reus-Smit, 1997) şeklindedir. Bunların başında küresel sivil toplum, dünya/ küresel parlamento ve küresel anayasa ile küreselleşmeye alternatif küresel oluşum ve küresel sözleşme gibi konular gelmektedir.

Bazı düşünürler (Held, 2004; Petras-Veltmeyer, 2001; Giddens, 2000, 2001; Karadeli, 2005; Stihlitz, 2003; Turnbull, 2000; Galbraith, 2000; Keohane, 2004), öncelikle küreselleşmenin alternatiflerini ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Örneğin, Petras-Veltmeyer, küreselleşmenin en güçlü alternatifinin küresel hakim sınıfın alt edilmesi mücadelesinde aranması gerektiğini ileri sürer (2001:60). Giddens ise küresel üçüncü yol tartışmalarını temel yaklaşım olarak gösterir. Ancak üçüncü yol, hem liberal ve hem de sosyal demokrasinin tam bir orta yol anlayışı ile ortaya çıkmayıp, sosyal demokrasinin modernleşmesi projesi olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin Heywood (2005:152), sosyal demokrasiden üçüncü yola giden kavramsal odak değişim farklılığı, ideolojiden, pragmatizme; ulus devletten, küreselleşmeye; endüstri toplumundan, bilgi toplumuna; sınıf politikasından, toplumculuğa; karma ekonomiden, pazar ekonomisine; tam istihdamdan, istihdam edilebilirliğe; gelir eşitli-

ğinden, fırsat eşitliğine; sosyal adaletten, herkes için fırsatlara, fakirliğin giderilmesinden, içermenin geliştirilmesine, sosyal haklardan, haklar ve sorumluluklara; sosyal reformist devletten, rekabetçi piyasa devletine uzanan konularda özetlemektedir. Bu değişimden anlaşılabileceği üzere, üçüncü yol küreselleşme sorunu ile baş etme için kendini hazırlamaktadır. Ancak buna rağmen üçüncü yol herkes için bir orta yol olmaktan çok, bir görüşün açılması olarak gelişmektedir. Bu açıdan üçüncü yolun nedenli bir küreselleşme alternatifi olacağı tartışmalıdır (2001:1-23). Held de Giddens'a benzer şekilde, küreselleşmenin alternatifi olarak küresel sosyal demokrasiyi ileri sürmektedir. Held, temelini kozmopolitanizm yada yeni uluslararasılaşma adını verdiği prensiplerin oluşturduğu, küresel bir sözleşme şeklinde ortaya çıkan küresel sosyal demokrasiye gidilmektedir.

Falk (2001: 212-221) küresel sivil toplum tartışmasını küresel parlamento fikrini daha ileri götürerek derinleştirmeye çalışmaktadır. Falk, ABD Başkanı, BM Genel Sekreteri, DTÖ Direktörü, IMF Direktörü ve DB Başkanı gibi dünya politikasına yön verenlerin, vatandaşların uluslararası düzene daha büyük katılımlarını istediklerine dikkat çekmektedir. Ancak Falk'a göre bu noktada sorunun, uluslararası kurumlara katılımın nasıl olabileceğidir. Falk, uluslararası sistemi demokratikleştirme girişimlerinin, kapsamlı bir plana dayanmayıp, şartlara ve fırsatlara göre yapılabildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bireyler ve teşkilatlar, nüfuz etme mekanizmalarını kendileri geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle ağırlıklı olarak kendi gelişimini kendisinin sağlamaya çalıştığı sivil toplumun, uluslararası bağımsız bir güç olarak hareket etmeye başladığı anlaşılmaktadır (Falk, 2001:212-213). Uluslararası sistemin demokratikleştirilmesi konusunda Falk'a göre çözüm, bir dünya parlamentosunun oluşturulmasında aranmalıdır. Çünkü, son yıllarda dünya çapında artan sokak protestoları, küreselleşmenin, toplumların birçok düzeylerinde ve halk boyutunda meşruiyet ve kabul sorununu gidermesi ve onlara hitap etmeyi başarması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Falk'a (2001:214) göre, söz konusu dünya parlamentosu, sivil toplum temsilcileri ile iş dünyasının temsilcilerinden oluşacaktır. Seçim ve temsile dayanacağından, gücünü, doğrudan dünya insanlarından alacak olan böyle bir parlamento gücünü, bağlayıcı kanunlardan değil, temsilden ve kendini sorunlara adanmışlıktan almış olacaktır. Falk'a göre Avrupa Parlamentosu, bunun güzel ve olumlu örneğini oluşturmaktadır. Çünkü AP, milli sorunlardan çok Avrupa sorunları

ile ilgilenmektedir. Ayrıca, uluslararası STK'ların faaliyetlerinin temel özelliğinin ulusal değil, uluslararası kuruluşlara hükmetmek olduğunu belirterek, etkinliklerini sağlamak bakımından bir küresel parlamento, önemli bir platform ve yol gösterici olacaktır. Böylece insanlar süreçle yakından ve daha doğrudan ilgilenebileceklerdir. Falk, bunun için dünyada çok genel hatları ile potansiyel bir siyasi eğilimin var olduğunu ancak bunun yeterli olmadığını vurgular.

Falk'ın yanında Strauss ve Galtung (Verweij, 2003:8) gibi başka düşünürler de, tercihen BM şemsiyesi altında olacak olan ve temsilcilerinin demokratik olarak seçileceği küresel bir parlamento'nun kurulmasını ileri sürmektedir. Bu parlamento; kararlarını uygulatacak, krizlere müdahale edecek, uluslararası orduya komuta edecek ve küresel vergi koyacak ve kendi mali bağımsızlığını elde edecektir. Held de bu önerilere benzer olarak, temelde AB'yi örnek alan ve STK'lara açık bir rol öngören pratik adımlar önermektedir.

Held, kozmopolit politika adı altında şu beş hedefin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtir. Bunlar; ya BM Genel kurulunun yeniden yapılanması yoluyla yada ona ek olarak, bütün demokratik devletlerin ve kurumların katılacağı otoriter bir kurulun oluşturulması gerektiği; AB örneğinde olduğu gibi, Latin Amerika ve Afrika'da yerel parlamento ve yönetim yapıların geliştirilmesi gerektiği; DTÖ, IMF ve AB gibi uluslararası hükümetler arası kurumların halkın değerlendirmesine ve gündemlerini belirlemelerine açılması gerektiği; ulus ötesinde bölgesel veya küresel düzeylerde ortak konularda referandumların yapılabilmesi gerektiği; ve barış yapma ve barışı koruma gibi konular dahil kozmopolit hukukun uygulanması ve yaptırımın hayata geçirilmesi gerektiği hususlarından oluşur. Held ayrıca, STK'ların yükselmeleri ile yeni bir küresel sivil toplumun oluşmaya başladığını, kozmopolitizm olmadan küreselleşmenin başarısızlığa uğrayacağını da iddia etmektedir (Held, 2003: 476-78).

Bu bağlamda, sivil toplumun uluslararası sisteme daha da etkin katılımının, uluslararası sistemin demokratikleşmesi ile olabileceği anlaşılmaktadır. Uluslararası sistemin demokratikleşmesinin ise bir süreç şeklinde gelişeceği realist bir yaklaşım olacaktır. Soğuk Savaş sonrasında öne çıkan, küreselleşme ve demokratikleşme gibi baskın temalar, küresel yönetim fikrini doğurmaktadır. Ancak küresel yönetim, kurumsal bir altyapıya sahip değildir. Bu açıdan bir hayal veya ütopya gibi nitelendirilmektedir. Ancak her şeye rağmen, bu heves ve hayal bile STK'ları, iş

dünyasını ve mali kesimleri heyecanlandırıp harekete geçirmeye yetmektedir. Bu kesimlerin küresel girişimleri, birbirinden bağımsız ancak felsefe ve hedef olarak ortak bir demokratikleşme çabasını ateşlemektedir. STK'lar, şartlara ve imkanlara göre devam eden süreci daha sistematik ve daha uyumlu bir demokratikleşme gayretine dönüştürecek niyet ve gayrete sahiptirler.

Dryzek gibileri ise küresel sivil toplumun, dünya politikasının karar verme süreçlerinde güçlü bir rolünün olması yönünde, devletlerin ve uluslararası kuruluşların zayıflamasını istemektedir. Bunun için tabandan tavana doğru bir tetiklemeye ihtiyaç olduğunu belirtir. Organize sivil hareketler, genel çıkar ile ilgilendirirler. Bu bağlamda, Archibugi, Balduini ve Donati gibileri ise küresel ve kozmopolit bir demokrasiyi formüle etmektedirler (Verweij, 2003:8). Aşağıdan yukarıya doğru tetiklemeyi gerçekleştirme hususunda, Brunkhorst (2002:675) problem çözen toplumlar ağının oluşturulmasını önermektedir. Bunu yapabilmenin yolunun, bilinçli bir demokrasiyi gerçekleştirmekten geçtiğini ileri sürer. Bunu, devletin yokluğunda demokrasiyi küreselleştirmek olarak görür. King (1998:28), bilinçli demokrasiye karşı şüpheli yaklaşımların olduğunu belirtir. Bunun nedenleri olarak, güven eksikliğini, derin düşmanlıkların olması ihtimalini ve geriye götürecek grupların olabilmesi hususlarını ileri sürmektedir. Problem çözme yeteneğine sahip böyle bir küresel toplumun ihtiyaçlarını ise ancak güçlü bir küresel kamu/ toplum ile küresel demokratik bir anayasanın olmasının giderebileceğini iddia etmektedir.

Küresel bir demokratik anayasanın oluşturulmasında ise bazı hususlar ileri sürülmektedir. Bu açıdan en temel sorun, küresel devletin yokluğunda anayasalaşmanın olup olamayacağı hususudur. Brunkhorst (2002:675) bu soruya, "18. yüzyılda yapılan birçok anayasa, o ülkelerin mevcut devletleri tarafından yapılmayıp, demokrasilerde yapılmıştır" şeklinde cevap vermektedir. Bunun yanında küresel toplum, belki, ulusal anlamda bir Anayasaya sahip değil ama bağımsız bir hukuki sisteme sahiptir. Dünyada etkin olan bir dizi rejimler var ve bu rejimler birbirini etkilemektedir: BM, AB, WTO, ILO ve İnsan Hakları Sözleşmeleri bunların önde gelenlerindendir. Hatta bazıları, BM sözleşmesini uluslararası toplumun Anayasası olarak nitelendirmektedir.

Diğer taraftan Wendt (2003; 491), dünyadaki organize şiddete karşı güç kullanma yetkisini elde etmek için dünya devletinin ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir. Dünya devletinin oluşması dürtüsü, mikro-düzeyde, bireylerin

ve grupların özel konumlarının kabul edilmesinin mücadelesi şeklinde yapılmaktadır. Makro-düzeydeki dürtüyü ise anarşi ve bunun getirdiği savaş ve yıkımdan kaçmak oluşturmaktadır. Bu dürtü ve mücadele durumu, bir devletler sisteminin oluşması, bir devletler toplumunun oluşması, bir dünya toplumunun oluşması, bir kolektif güvenliğin oluşması ve bir dünya devletinin oluşması şeklinde beş aşamadan meydana gelmektedir.

Wendt (2003; 505) dünya devletinin kurulabilmesi için, bu dürtü ve mücadelenin yanında, üç temel ön şartın sağlanması gerektiğini ileri sürer. Birincisi, evrensel güvenlik toplumunun ortaya çıkması için, sistemin üyelerinin (ülkeler) birbirlerini, fiziki tehdit olarak değil, barışçıl davranacak unsurlar olarak görmeleri gerekir. İkincisi, evrensel kolektif güvenliğin oluşması için, birine yönelen tehdidin herkese yapılmış gibi algılanmasıdır. Üçüncüsü, ortak gücü kullanma meşruiyeti ve prosedürleri olan evrensel subnasyonel otoritenin oluşturulmasıdır. Bu nedenlerle, Wendt (2003; 492) dünya devletinin oluşmasının, belki 100-200 yıl gibi bir süreyi alacağını ama, mutlaka gerçekleşeceğini ileri sürer. Ona göre, bu yaklaşım, normatif olmayıp, açıklayıcı ve ilerlemeci bir yaklaşımdır. Patomaki (2003:365-8) de dünya hükümeti için çoğulcu güvenlik toplumunun kurulmasını öncelikli bir şart olarak görmektedir. Ona göre, çoğulcu güvenlik toplumunun oluşturulması, uzun, güvene dayalı, barışçıl değişimin prosedür ve pratiklerinin oluşturulması ve karşılıklı kabulün kurumsallaştırılması ile oluşturulacaktır. Bu çerçevede, Patomaki, kozmopolit demokrasi modelinin, demokratik dünya hükümetine yaklaştıran bir gayret olduğunu ileri sürer. Çünkü kozmopolit demokrasi ile, herkesi içine alan ve bu nedenle birbirine karşı şiddet kullanmayan küresel bir güvenlik toplumunun oluşturulması mümkün hale gelecektir.

Dünya Parlementosu fikri, entellektüel düzeyde ideal bir hedef olarak algılanırken, aynı zamanda pratik gelişme ve siyasi gelişmelere de gebe olduğu anlaşılmaktadır. İspanya ve Türkiye öncülüğünde başlatılan ve BM tarafından destek gören medeniyetler ittifakı altında bir Dünya Parlementosunun kurulmasıyla sonuçlanacak siyasi bir projenin ileri sürüldüğü görülmektedir. Bu çerçevede bir akıl adamlar komitesinin oluşturulması ve bir yol haritasının belirlenmesi hedeflenmiştir (Hürriyet, 19 Temmuz:21). Dünya Parlementosu gibi projeler büyük projelerdir. Ancak bu son girişimden de anlaşılacağı üzere bu hedefin orta ve uzun vadede derinlemesine incelenecek ve pratiğe geçirilecek bir proje potansiyeli taşıdığı anlaşılmaktadır (Aydın, M, 2005:15).

Yeatman (2003:275-280) da küresellik üzerinde durmakta ve küreselliği, küresel ölçekte bir toplumun gelişmesi olarak öngörmektedir. Ancak küresel toplum deyince, ulusal toplum ile uluslararası toplum arasındaki farka da vurgu yapmaktadır: “ulus devletlerde toplum, ulus devletin bir alt sistemi iken, ulus devlet ise uluslararası toplumun alt bir sistemi durumundadır. Küresellik, modernitenin getirdiği temel ilkeye de meydan okumaktadır” diyerek, “küresellik, bireylerin self-determinasyon yolu ile kendilerinin önüne konan belli bir kültürün şablonunu da reddetme hakkını sağlar” fikrini ileri sürer. Bu açıdan bakıldığında, yirmici yüzyılın başında hakların/ülkelerin self-determinasyonu yeni bir olay idi. Şimdi ise, self-determinasyon bireylerin özgürleşmesi anlamında dünyada her bir birey için kullanılmaktadır. Bu ise, bireyselliğin gelişmesi adına, yeni bir kavramsal ilerleme olarak ortaya çıkmakta, sivil toplumun gelişmesine önemli bir altyapı teşkil etmektedir. King (1998:25) aynı şekilde, “demokrasi, ideal bir self-yönetim olarak siyasi toplumun üyesi olan bir grup aktörün kendi kendini yönetmesidir” noktasından hareket ederek, küresel ölçekte bir grup aktörün yani STK’ların kendi kendini yönetmesinden bahsetmektedir.

Küreselleşmenin iyi yönetilmesi için ILO gibi uluslararası kuruluşlar da küresel ölçekte adı dünya parlamentosu şeklinde konmayan ancak STK’ların etkin olmalarını öngören, öneri ve öngörülerini ortaya koymaktadır. ILO’nun oluşturduğu, Küreselleşmenin Sosyal Boyutuna İlişkin Dünya Komisyonu’ tarafından hazırlanan ‘Adil Bir Küreselleşme: Herkes İçin Fırsat Yaratılması’ başlıklı rapor (www.ilo.org), küreselleşmenin yönetimine ilişkin alınması gereken, değişim için strateji, küresel düzeyde reform ve eylem planı şeklinde önlemler ve öneriler ileri sürmektedir.

ILO, ilk olarak, değişim için strateji çerçevesinde, kesimler arasında çıkarlar farklılaşsa da adil ve kapsayıcı bir küreselleşme sürecine ihtiyaç bulunduğu konusunda dünya çapında bir görüş birliğinin olduğuna inanmaktadır. Çünkü ILO, belirtilen sorunların küreselleşmeden değil, bu sürecin yönetişimindeki eksikliklerden kaynaklandığını savunmaktadır. ILO bu nedenle önce değişim için bir stratejinin olmasına dikkat çekmektedir. ILO, değişimden kastedilenin, ütopyik bir planın bir defada gerçekleşmesi olmayıp, daha çok küresel ekonomik sistemin bazı bölümlerinin reformundan, yerel yönetimlerin güçlendirilmesine kadar uzanan belli bir kapsamda yapılacak koordineli değişiklikler olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bütün bunların, açık ekonomiler ve açık toplumlar bağlamında yapılabilir olduğunu ve ya-

pılması gerektiğini belirtir. Ancak ILO, değişim için acil ihtiyacın bazı büyük aktörlerde henüz oluşmadığını, bu nedenle bu ihtiyacı vurgulayacak güçlü bir kamuoyunun esas olduğunu çünkü, insanların sınır-ötesi dolaşımı ya da uluslararası kuruluşların sorumluluğu gibi yeni konularda harekete geçilmesi için kararın, büyük ölçüde devlet ve devlet-dışı aktörler arasındaki diyaloga bağlı olduğunu ve böylece, kim tarafından neyin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin uzlaşma ve çözüm teşvik edilebileceğini ileri sürmektedir.

İkinci olarak ILO, küresel düzeyde bir reformun gerekliliği üzerinde durmaktadır. Ticaret ve mali politikalara ilişkin olarak adil küresel kurallar ve eylemlerin oluşturulmasında, STK'ların artan temsili ve yönetim konularına ilişkin, söz konusu reformun şu hususları kapsamasını önermektedir: Ticaret ve sermaye hareketlerine ilişkin adil kurallar, insanların sınır-ötesi dolaşımına ilişkin adil kurallarla tamamlanmalıdır. İnsanların sınır ötesi dolaşımı için tek düzen ve şeffaf kurallar sağlayan ve göçmenlerin hem kendilerinin, hem de kendi vatanları ile göç ettikleri ülkelerin çıkarlarını dengeleyen çok taraflı bir çerçevenin geliştirilmesine yönelik gerekli adımlar atılmalıdır. ILO tarafından tanımlanan temel çalışma standartları, küresel ekonomide çalışma hayatına ilişkin asgari küresel kurallar getirmektedir ve bu kurallara uyum bütün ülkelerde güçlendirilmektedir. Bütün ilgili uluslararası kurumlar bu standartların tanıtılmasında yer almalı, politika ve programlarının hiçbir şekilde bu hakların uygulanmasını engellememesini sağlamalıdır. Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDGs) başta olmak üzere, kilit küresel hedeflere ulaşılması amacıyla, uluslararası kaynakların dolaşımının artırılması için daha fazla çaba gerekmektedir. Resmi Kalkınma Yardımı'na (ODA) ilişkin % 0.7'lik hedef karşılanmalı ve söz konusu hedefin üstünde ve altında finansmana yönelik yeni kaynaklar keşfedilmeli ve geliştirilmelidir. Mülteci işçilere yönelik düzenlemeleri de kapsayacak şekilde bireylere ve ailelere ilişkin sosyal korumanın asgari seviyesi, küresel ekonominin sosyo-ekonomik tabanının parçası olarak kabul edilmeli ve söz konusu sosyal korumaya karşı gelinmemelidir.

Piyasa erişiminin artması, her sorunu çözecek mucizevi bir ilaç değildir. Küresel ekonomide yüksek düzeyde talebin korunması, sorumluluğun ülkeler arasında paylaşılmasını da kapsayacak sürdürülebilir bir küresel büyüme ve tam istihdama ilişkin dengeli bir strateji gerektirmektedir. Uluslararası ekonomik ve sosyal politika- da reformların uygulanması; dünya çapında siyasi destek, kilit küresel aktörlere bağlılık ve küresel kurumların güçlendirilmesini gerektirecektir. BM çok taraflı siste-

mi, küresel yönetişimin temelini oluşturmaktadır ve reform sürecine öncülük etmek için donatılmıştır. BM, küreselleşmenin mevcut olan ve ortaya çıkacak olan güçlükleriyle mücadele edebilmek amacıyla etkinliğini artırmalı ve demokratik temsil ve karar verme, insanlara karşı sorumluluk ve siyasi tutarlılık başta olmak üzere yönetişimin kalitesini geliştirmelidir. Gelişmiş ülkeler BM sistemine zorunlu katkılarının sabit tutulmasına ilişkin kararlarını tekrar düşünmeleri gerekmektedir.

ILO, STK'ların artan temsili ve yönetişimin güçlendirilmesi konusunda da öneriler ileri sürmektedir. Daha iyi bir yönetim için temel gereklilik, BM kuruluşları da dahil, büyük kuruluşların sürdürdükleri politikalarda kamuya karşı daha sorumlu olmalarıdır. Yoksulların temsilci organizasyonları başta olmak üzere, söz hakkı daha fazla devlet dışı aktörlere verilmelidir. İş dünyası, örgütlü iş gücü sivil toplum kuruluşlarının katkıları ve küreselleşmenin sosyal boyutuna destek ve bilgi ağları güçlendirilmelidir.

ILO, değişimin gerçekleşmesi için eyleme geçilmesini ve bunun için temel prensiplerini ileri sürmektedir. Bu öneri ve ilkeler şunlardır; ILO, geniş tabanlı diyalogu, değişim için eyleme geçilmesinin ilk temel adımı olarak görmektedir. Yetki alanlarının kesişeceği ve politikaların birbiriyle etkileşim içine gireceği konularda, uluslararası kuruluşlar arasında politika koordinasyonunun kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla yeni bir işletim aracı önermektedir. Adil ve kapsayıcı bir küreselleşmeye ulaşılmasına yönelik daha dengeli politikalar geliştirilmesi amacıyla ilgili uluslararası kuruluşlar tarafından Politika Tutarlılık Girişimleri oluşturulmalıdır. Amaç, ekonomik, sosyal ve çevreye ilişkin kaygıları uygun bir şekilde dengeleyen bütüncü politika önerilerinin kademeli olarak geliştirilmesi olacaktır. İlk girişim küresel büyüme, yatırım ve istihdam önerilerinin kademeli olarak geliştirilmesi olacaktır. Küresel ekonomide sosyal korumanın güçlendirilmesi ve uluslararası kuruluşların yeni sorumluluk biçimleri gibi kilit politika önerilerinin düşünülmesi ve genişletilmesi amacıyla ilgili uluslararası kuruluşlar tarafından Çok Taraflı Politika Geliştirme Diyalogları serisi düzenlenmelidir. Küreselleşmenin sosyal etkisinin düzenli ve sistematik temelde gözden geçirilmesi amacıyla BM ve uzmanlaşmış kurumları tarafından bir Küreselleşme Politika Forumu düzenlenmelidir. Katılımcı kuruluşlar periyodik bir "Küreselleşmenin Durumu Raporu" üretebilir. Kişilerin ve ülkelerin kendilerini etkileyen politikaların geliştirilmesine daha geniş ve demokratik katılımları sağlanmalıdır. Bu da, ortak sorumlulukları özgür, adil ve verimli bir küresel topluluğun oluşturulması olan ve aynı zamanda karar verme kapasitesine ve gücüne sahip bulunan hükümetler, parlamentolar, iş dünyası, işgücü, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlardan beklenmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Uluslararası kuruluşlar bakımından küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşlarının artan rolü başlığını taşıyan bu tez çalışması, iki temel kısım ve yedi ayrı ana bölümden meydana gelmiştir. Bu kısımlardan birincisini küreselleşme ve sivil topluma ilişkin kavramsal çerçeve oluşturmuştur. Bu kapsamda küreselleşme tartışmaları, sivil toplum tartışmaları ve uluslararası sistem bağlamında sivil toplumun yeri tartışmaları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünü ise STK'ların dünya politikasında artan rolü konusu oluşturmuştur. Bu kısımda Birleşmiş Milletlerin reformunu içeren birinci örnek olay, Avrupa Konvansiyonu ve STK'ların rolünü içeren ikinci örnek olay ile STK'ların dünya politikasında artan rolünü kapsayan konular incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin hipotezini, STK'ların dünya politikasındaki rollerini arttırdığı varsayımı oluşturmaktadır. Bu hipoteze bağlı olarak, küreselleşmenin, dünya politikasını ve STK'ların rolünü hangi yönde etkilediği, uluslararası politikanın günümüzde belirleyicilerinin kimler olduğu, küreselleşme sürecinde STK gelişimini yakından ilgilendiren demokratik gelişim durumunun ne düzeyde olduğu, küreselleşme karşısında alternatif yaklaşımların neler olduğu ve bunların STK'ları nasıl etkilediği, STK'ların, nasıl bir dünya perspektifi sunduğu, teorilerin, STK'ların gelişimini ve etkilerini nasıl açıkladığı, 1990 sonrası, yeniden yapılanma ve reform çerçevesinde, BM'nin, aktiviteleri, yapısı ve önceliklerinin hangi yönde değiştiği, AB'nin, STK'lara karar verme süreçlerinde nasıl bir rol sunduğu, ve Dünya Hükümeti tartışmaları bağlamında STK'ların geleceği tartışmalarının neler olduğu şeklinde temel sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

Bu hipotez ve sorular, STK'lar ile küreselleşme arasındaki bağlantının incelenmesini gerektirmektedir. Soğuk Savaş sonrası sürece bakıldığında küreselleşme ile sivil toplumun birlikte yükselen iki kavram olarak ortaya çıktıkları görülür. Bu noktadan hareketle öncelikle küreselleşme incelenmiştir.

Küreselleşmenin, önemi, tanımı, boyutları, nedenleri, tarihsel gelişimi, teorik açıklamaları bir bütün olarak incelendiğinde sivil toplumun güçlenmesi ve dünya politikasındaki rolünün artması için önemli bir zemin hazırladığı ve adeta STK'lar için bir yeşerme platformu oluşturduğu görülür. Küreselleşmenin ekonomik, siyasi, sos-

yal ve kültürel boyutta olmak üzere dört koldan bir gelişme seyretmesi, STK'ların güçlenmesini içeren bu sürece temel bir zemin hazırlamaktadır. Küreselleşmenin bu dört boyutunun gelişme derecesi tabi ki aynı oranda değildir. Ancak küreselleşme her boyutta etki alanları oluşturarak dünyada yeni ve ileri bir aşamaya geçmeyi başarmaktadır. Bu çerçevede küreselleşme, uluslararası politikanın belirleyicilerinin kimler olduğu sorusuna, küresel çapta bu dört temel alanda yeni bir ilişkiler düzeninin ve aktörlerin ortaya çıkmaya başlamasını cevap olarak göstermektedir. Marry Kaldor'un küreselleşmeyi tanımlamadaki yaklaşımı bu çok yönlü gelişim sürecini ortaya koymaktadır. Kaldor farklı küreselleşme tanımlarını bir çerçeveye oturtmaktadır. Kaldor'un yaklaşımı, küreselleşme tanımlarını sınıflandırma adı altında olmasa da aslında küreselleşmenin aşamalarına sistematik bir şekilde işaret etmektedir. Buna göre Kaldor'un dar çerçevede, küresel kapitalizm anlamındaki bir küreselleşme tanımı, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olmak üzere her boyutta gerçekleştiği şeklindeki daha kapsamlı bir küreselleşme tanımı ve son olarak bütün dünya yaşamını etkileyen ve birbirine bağımlı hale getiren çok daha kapsamlı bir küreselleşme tanımı söz konusudur.

Kapsamlı olarak gelişen küreselleşmenin, yaptığı en önemli etkilerin başında, yarattığı küresel farkındalık ve bilinç ve buna bağlı olarak küresel toplum anlayışının güçlenmesidir. Öyle ki bu durum küreselleşme ile sivil toplum kavramlarının başat olarak yükselişi söyleminin farklı geliştiği aslında küreselleşmenin daha kapsayıcı ve sivil toplumun öncülü bir kavram ve olgu olduğu sonucuna getirmektedir. Bu noktada ortaya, küreselleşme bunu nasıl gerçekleştirmektedir temel sorusu çıkmaktadır.

Küreselleşmeden sivil topluma geçişi sağlayan köprü niteliğinde olan üç temel unsur ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi küreselleşme, demokrasi ve kozmopolit demokrasi bağlantısıdır. İkincisi, küreselleşme ve yönetim bağlantısıdır. Üçüncü olarak, küreselleşme ve küresel sivil toplum bağlantısıdır. Küreselleşmenin ortaya koyduğu bu üç temel unsur, küreselleşmenin dünya politikasını ve STK'ların rolünü hangi yönde etkilediği sorusuna pozitif bir cevap teşkil etmektedir. Çünkü bu üç unsur, sahip olduğu birçok özellik bakımından küreselleşme ile ilgili olarak, bireylerin küresel nitelikli kurumlara yetersiz katılımdan kaynaklanan tatminkarsızlığın varlığı, uluslararası kurumlara katılımın nasıl artırılacağı, uluslararası sistemin demokratikleştirilmesinin nasıl olacağı ve küresel yönetişimin hayata geçirilmesi sorusu şeklinde ortaya çıkan temel soru ve sorunlara cevap teşkil etmektedir. Örneğin küresel-

leşmenin demokratikleştirilmesi için, daha güçlü temsiliyetin olmasından, şirketlerin sosyal sorumluluğuna, yerel, ulusal ve küresel bazda daha güçlü STK ve sendikaların olmasından, sürdürülebilir kalkınmaya kadar çok farklı kural ve şartlar ileri sürülmektedir. Daha demokratik ve katılımcı bir küreselleşme için, küresel üçüncü yol, küresel sosyal demokrasi, liberalizm, kozmopolitanizm ve STK'ların güçlendirilmesi gibi alternatif küreselleşme tartışmaları yapılmaktadır. Küresel yönetişimin hayata geçirilmesi yönünde ise, STK'ların rolünün ve gücünün artırılması şeklinde STK odaklı yapılması, küresel yönetişimin, STK'lar açısından pozitif bir unsur olarak geliştiği anlaşılmaktadır.

Küreselleşmeden sivil toplum boyutuna gelindiğinde ise öncelikle bir sivil toplum problematiğinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu problematik sivil toplumun tanımı ve gelişiminin açıklığa kavuşturulmasından, sivil toplum-STK ilişkisinin ayrıştırılmasına kadar ve ulusal-küresel sivil toplum bağlantısı ve/veya ayrışmasından, STK'ların rolünün artmasının nereden ele alınmasına kadar bir dizi unsuru içermektedir. STK'ların varlığı tartışmasız kabul edilmekte ve normatif açıdan bakıldığında önemli rol üstlenmeleri gerektiği de tartışmasız bir durumu göstermektedir. Ancak STK'ların rolünün artması, düz ve olağan bir konu olmayıp gerek tarihsel ve gerekse teorik açıdan aslında bir meydan okumayı ifade etmekte, karmaşık ve iddialı bir konu olmaktadır. Sivil toplum ve STK olgusunun, hep bir otorite karşıtlığı bağlamında tarihsel dayanaklara sahip olduğu ve gelişiminin sağlanması amacıyla 1648'ten beri bir anlamda kurulu uluslararası düzenin temel unsurlarının değişmesine ve/veya gelişmesine ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

Realist teori karşısında uluslararası toplum kuramı yaklaşımı, pluralizm, liberalizm ve iletişimsel davranış, retoriksel aksiyon ve e-hükümet modelleri gibi diğer bazı teorik yaklaşımların, STK'ları, ulus-devletin yanında kabul etmeleri ileri bir durumu oluşturmaktadır. Ancak STK'ların, rollerinin artması bakımından yine teorik bazda da uluslararası ilişkiler alanında egemen teorik yaklaşım olan, gücü ve bu bağlamda ulus-devleti temel unsur kabul eden realist teorinin karşısında pluralist teorilerin güçlenmesine ihtiyaç duydukları ortaya çıkmaktadır. Bu tartışmalar, uluslar arası sistem boyutu ile birleştirilmektedir. Küresel politikanın belirleyicileri olarak ulus-devlet aktörünün yanında STK'lar, uluslar arası kurumlar ve çokuluslu şirketler şeklinde üç ayrı boyutta aktörlerin yükseldiği görülmektedir. Küreselleşme sürecinde yükselen bu küresel aktörler, uluslararası politikanın belirleyicinin kimler olduğu

sorusuna ulus-devlet gibi tek bir aktörden, STK, ÇÜŞ ve uluslar arası kurumlar şeklinde çoklu aktörlere kaymakta olduğu cevabı ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede uluslararası sistemi, çoğullaşan aktörlere etkin yer vermesi amacıyla yeniden sorgulayan tartışmalar yapılmaktadır.

STKların bu durumunun, aslında dünya olayları ve gidişatına karşı sürekli bir teste tabi tutulmaya ihtiyaç vardır. Bu çalışmada dünyadaki en zirve ve en popüler örgütler seçilerek STK'ların etkinlik durumlarının bir incelenmesi yada sınanması yapılmaya çalışılmıştır. Bunlardan biri dünyadaki en üst ve en kapsamlı örgüt olan BM'nin reformunun STK'lar açısından ne anlam taşıdığı incelenmeye çalışılmıştır. BM bağlamında ortaya çıkan temel sonuç, BM'nin STK'ların rolünün artmasına ilişkin güçlü söyleminin, bazı eylemlerle güçlendirildiği ancak aynı derecede kurumsal düzenlemeler ile desteklenmediğinin görülmesidir. BM, STK'ların rollerinin artmasına yönelik söylediği ve yaptığı çalışma ve girişimleri, bağımsız devletler sisteminin altında tutmaya özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Falk'ın, BM'yi Westphalia kromozomları şeklindeki tanımlamasını hatırlatmaktadır. Ancak buna rağmen, Milletler Cemiyeti'nden başlayan, BM'nin kuruluş ve gelişim süreciyle devam eden sürecin Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren küreselleşme aşamasına gelindiğinde, STK'ların, BM yapısı içerisinde etkinlik kazanması bakımından nasıl önemli bir mesafe kaydettiği ortaya çıkmaktadır. BM'nin söyleminde, STK devriminden bahsedilmesi, BM'nin faaliyetleri içerisinde Dünya zirvelerinde ortak komitelerin oluşturulması ve son olarak Eylül 2005 yılında BM Genel Kurulundaki STK informal interaktif toplantının yapılması ve hukuksal yapı bakımından STK'ların danışma statüsünün geliştirilmeye çalışılması bu süreçte söylem, eylem ve hukuki yapı bakımından, STK'ların rolü ve etkinliklerinin gelişme seyrini ortaya koyan göstergeleri oluşturmaktadır. Ulus-devlet yapılı ve rezervli BM, ulus-devlet yanında STK odaklı bir gelişme seyri ortaya koymaktadır.

İkinci örnek olay olarak AB Anayasa Konvansiyonu bağlamında STK'ların etkinlikleri incelenmeye çalışılmıştır. AB Konvansiyonunun, çok yeni bir olay olarak ortaya çıkması yanında, yapısı, etkileri ve sonuçlarının çok net bir şekilde ölçülebilir olması nedeniyle önemli bir örneği teşkil etmiştir. Burada ortaya çıkan temel sonuç ise STK'ların, Konvansiyonun yapısı ve işleyici sürecindeki rolleri bakımından hükümetlerle eşit şartlardan çok uzak olmalarına rağmen artan bir etkinlik içerisinde oldukları ve rollerini artırma potansiyeline, gücüne ve boyutuna sahip olduklarını göstermeleri olmuştur. AB Anayasa Konvansiyonunda iki temel somut sonuç ortaya

çıkılmıştır. Bunlardan birinci olarak, STK'lar, ortaya çıkan anasayal metne somut ve ölçülebilir bir düzeyde etkide bulunmuşlardır. İkinci olarak, ortaya çıkan anayasal metin, özellikle 45-51. maddelerinde STK'lara, açıkça AB karar verme süreçlerine katılma imkanı vermekte ve bunun gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu durum ve gelişme, başından beri AB'nin yapı ve işleyişinde rol ve etkinliklerini geliştiren STK'ların, ulus-devletlerle yarışırmasına ileri konum kazanmaya devam edeceklerini göstermektedir.

STK'ların dünya politikasında artan rolü bakımından bir çizgi oluşturulduğunda, dünya parlamentosunun oluşturulmasına kadar önemli bir söylem ve etkinlik kuşağının ortaya çıktığı görülmektedir. Dünya parlamentosu çok uç ve ütöpik bir konu olarak kabul edilse bile tarihsel siyasi gelişim süreci, bunun gelecekte ileri bir aşama olabilme olasılığını göstermektedir. Türkiye ve İspanya'nın öncülük ettiği medeniyetler buluşması oluşumu, Dünya Parlamentosu fikri söylemlerinin gerçekleşme potansiyelini taşıdığını göstermesi bakımından önemli bir gelişmeye işaret etmektedir.

Kısaca, küreselleşme sürecinde BM ve AB'deki durum ve deneyimler farklı gelişmişlik dereceleri gösterse de, STK'ların rollerinin arttığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu durum, STK'ların dünya politikasının bir "aktörü olma" yolundaki ilerleyişini göstermektedir. STK'ların aktör olma konumu ise tek bir anlama gelmemekte aksine, karar verici, belirleyici olma, danışılma, faaliyette bulunma, girişimde bulunma, öncül olma, izleme ve denetleme gibi çok farklı özellikleri içermektedir. Dolayısıyla STK'ların aktör olma konumun, söylem, eylem ve hukuki yapı açısından üç ayrı düzeyde ve aşamada geliştiği görülmektedir. Bu sürecin, bundan böyle de ancak bu şekilde gelişeceği anlaşılmaktadır. Örneğin bu aşamalardan olan söylem bakımından STK'ların rollerinin artmasına ilişkin güçlü bir söylem olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, STK'ların rollerini artırması bakımından zihni bir devrime yardımcı olmaktadır. Eylem ve faaliyet aşaması bakımından, STK'ların faaliyetlere katılım gücü, şekli ve etkinliği açısından daha uzun ve zorlu bir sürece ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılabilir. Son olarak, hukuki yapı bakımından STK'ların rollerinin hukuksal ve kurumsal olarak güçlendirilmesine önemli bir gereksinimin olduğu açıktır.

KAYNAKÇA

- Aalberts, Tanja: "The Future of Sovereignty in Multilevel Governance Europe-A Constructivist Reading", **JCMS**, Vol. 24, No.1, pp. 23-46.
- Acar, Mustafa: "21. Yüzyılı Şekillendirecek İki Anahtar Kavram Olarak Küreselleşme ve Sivil Toplum", **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, Yıl 1, Sayı: 4, Ekim-Aralık 2003, s.75-83.
- AFL-CIO: **Executive Council Report**, 2005.
- Aguiton, C.: **Bu Dünya Bizim, Başka Bir Küreselleşmenin Aktörleri**, İthaki Yayınları, 2005.
- Akar, Atilla: **Derin Dünya Devleti, Gizli Doktrinin Küresel Efendileri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.
- Akkaya, Rukiye: **Küreselleşme Olgusu Karşısında Ulus Sorunu**, Legal Yayıncılık, Hukuk Kitapları Serisi: 17, İstanbul, 2004.
- Akşit, Bahattin: "Türkiye ve Orta Doğu'da Sivil Toplum Tartışmaları: Sivil, "Mivil ya da "Tivil" Toplum", **Sivil Toplum Dergisi**, Yıl 1, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2003, s. 33-59.
- Aktan, C. Can: **Haklar ve Özgürlükler Antolojisi**, Hak-iş Yayınları, 2000.
- Aktan, C. Can: **Yoksullukla Mücadele Antolojisi**, Hak-iş Yayınları, 2002.
- Aktan, C. Can ve Şavaş, İ. V.: **Globalleşme, Fırsat mı, Tehdit mi?**, Zaman Kitap, İstanbul, 2004.

- Albert, M., Kopp-Malek, T.: “The Pragmatism of Global and European Governance: Emerging Forms of the Political “Beyond Westphalia”, Multipers , Pectival Theory”, **Millennium**, Vol. 31, No. 3, 2002, pp. 453 – 471.
- Amin, Samir: “The Challenge of Globalization”, **Review of International Political Economy**, Vol. 3, No. 2, Summer, 1996, pp. 261-259.
- Amin, Samir: “Günümüz Emperyalizmin Jeopolitiği”, **Yeni Emperyalizmin Ekonomisi**, Ed. Erinç Yeldan, Çev. Erdal Yüzak, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul, 2005a, s. 7-10.
- Amin, Samir: “Yeni Emperyalizm”, **Yeni Emperyalizmin Ekonomisi**, Ed. Erinç Yeldan, Çev. Erdal Yüzak, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul, 2005b, s. 10-32.
- Amoore, L, and Langley, P.: “Ambiguities of Global Civil Society”, **Review of International Studies**, Vol.XXX, 2004, pp. 89-110.
- Annan, Kofi: “In Larger Freedom, Decision Time at the UN”, **Foreign Affairs**, Volume 84, No. 3, May/June 2005, pp. 63-75.
- Annan, Kofi: **Common Destiny, New Resolve, Annual Report of the Work of the Organisation**, 2002.
- Annan, Kofi: **In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, Report of Secretary-General**, 21 March, 2005.
- “Anti-Liberalism Old and New”, **The Economist**, 21 October 2000.

- Arabacı, Ahmet: “Küresel Sivil Toplum Ağlarına Doğru: Küresel Düzlemde ve Avrupa Birliğinde Çevreci Gruplar”, **Sivil Toplum Dergisi**, Yıl 1, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2003, s. 17-31.
- Archer, C.: **International Organizations**, London, Routledge, 1995.
- Archibugi, Daniele: “Cosmopolitan Democracy and its Critics: A Review,” **EJIR**, Vol. XX, No:3, pp. 437-473.
- Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.
- Aron, Raymond: **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri**, Çev. Korkmaz Alemdar, Bilgi Yayınevi, 5. Basım, 2004.
- Aydın, Mehmet: “Medeniyetler İttifakı Girişimi”, Yeni Şafak Gazetesi, 23 Aralık 2005, s. 15.
- Aysoy, Mehmet: **Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine**, Açık Kitaplar, İstanbul, Nisan 2003,
- Axworthy, Lloyd: “Human Security and Global Governance: Putting People First”, **Global Governance**, Vol.XVII, No:1, January-March 2001, pp.19-23.
- Başkaya, Fikret, **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, Özgür Üniversite, 3. Baskı, 2005.
- Baykal, S.: “Avrupa Birliğinin Geleceği: Meşruiyet Sorunu, Anayasallaşma Süreci, ve Bütünleşmenin Nihai Hedefi Üzerine,” **Uluslararası İlişkiler**, C.I, No:1, Bahar 2004, s. 119-153.
- Baylis, J, Smith S.: **The Globalization of World Politics**, Second Edition, Oxford University Press, 2001.
- Beck, Ulrich: **What is Globalisation**, London, 2000.

- Beck, Ulrich: "The Cosmopolitan State", Çevrimiçi (<http://www.eurozine.com/articles/2001-12-05-beck-en.html>), pp.1-4.
- Bensson, M.: **Gizli Topluluklar Sözlüğü**, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2005.
- Berdal, Mats: "The UN Security Council: Ineffective but Indispensable", **Survival**, Vol. 45, No. 2, Summer 2003, pp. 7-30.
- Berdal, Mats: "The UN after Iraq", **Survival**, Vol. 46, No. 3, Güz 2004, pp. 83-102.
- Berdal, M, Caplan, R.: "The Politics of International Administration", **Global Governance**, Vol. 10, 2004, pp. 1-5.
- Berktaş, Fatmagül: "Çoğulluk, Yeryüzünün Yasasıdır", **Kamusal Alan**, Editör, Meral Özbek, Hil Yayın, İstanbul, 2004.
- Bilkent Üniversitesi: **BM Binyıl Paneli**, Ankara, 24 Ekim 2000.
- Blair, Harry: "Assessing Civil Society Impact for Democracy Programmes: Using an Advocacy Scale in Indonesia and the Philippines", **Democratization**, Vol. 11, No 1, February 2004, pp. 77-103.
- Bobbio, Norberto: **Gramsci ve Sivil Toplum Kavramı, Sivil Toplum ve Devlet**, Editör, J. Keane, Yedikıta Yayınları, 2004.
- Bohman, J.: "How to Make a Social Science Practical: Pragmatism, Critical Social Science and Multipers, Pectival Theory", **Millennium**, Vol. 31, No.3, 2002, pp. 499 – 524.

- Boutros-Ghali, B.: **Confronting New Challenges, Annual Report on the Work of the Organisation**, 1995.
- Bowdon, B.: "The Perils of Global Citizenship", **Citizenship Studies**, Vol. VII, No: 2, 2003.
- Bozkurt, Nejat: **20. Yüzyıl Düşünce Akımları, Yorumlar ve Eleştiriler**, Morpa Kültür Yayınları, 2004.
- Bozkurt, Veyssel (Derleyen): **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Alfa Basım Yayım Ltd. Şti, Ekim, 2000.
- Brecher, J, Costello, T.: **Aşağıdan Küreselleşme**, Çevirenler. Berna Kurt ve Diğerleri, Aram Yayıncılık, 2002.
- Brown, C.: "Cultural Diversity and International Political Theory: From the Requirement to Mutual Respect?", **Review of International Studies**, Vol. XXVI, 2000, pp. 199-213.
- Brown, William, et.al.: **A World of Whose Making? Ordering International: History, Change and Transformation**, Pluto Press, London, 2004.
- Brunkhorst, H.: "Globalising Democracy Without a State: Weak Public, Strong Public, Global Constitutionalism", **Millennium**, Vol. 31, No. 3, 2002, pp. 675-690.
- Brzezinski, Z.: **Tercih, Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?**, Çeviren. Cem Küçük, Inkılap Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Burbach, R, Danaher, K.: **Hadi Bunu Küreselleştirin**, Çeviren. Özlem Dalkıran, Metis, İlk Basım, 2004.
- Business Week: "Global Capitalism, Can it be made to work better?", 6 November 2000, pp. 40-60.

- Buzan, B, Little, R.: International Systems in World History, Remaking the Study of International Relations", **Oxford University Press**, New York, 2000.
- Cardenas, Sonia: "Emerging Global Actors: The United Nations and National Human Rights Institutions", **Global Governance**, Vol. 9, 2003, pp.23-42.
- Chadwick, A, May, C.: " Interaction Between States and Citizens in the Age of Internet: e- Government in the United States, Britain and The European Union", **Governance**, Vol. 16, No. 2, April 2003, pp. 271-300.
- Chandler, David: "Building Global Civil Society From Below", **Millenium**, Vol:33, No:2, 2004, pp. 313-339.
- Checkel, J. T.: "Social Constructivisms in Global and European Politics: a Review Essay", **Review of International Studies**, Vol. XXX, 2004, pp. 229-244.
- Chomsky, Noam: **Dünya Düzeni: Eski Yenisi**, Çevirenler. Ali Çakıroğlu ve Tuncay Birkan, İkinci Basım, Metis Yayınları, İstanbul, Ocak 2003.
- Clark, S.: **Devlet Tartışmaları**, Çeviren, İbrahim Yıldız, Ütopya Yayınevi, 2004, Ankara.
- Collionicos, Alex: **Toplum Kuramı, Tarihsel Bir Bakış**, Çev. Yasemin Tezgiden, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Cooper, A, F.: "Global Governance as Multilayered Process", (çevrimiçi) <http://www.findarticles.com/p/aricles>.
- Cooper, R.: **Ulus Devletin Çöküşü**, Çev. Berrin Karahan, Güncel Yayıncılık, 2005.

- Cooper, A.F, English, J.: "Promoting Democracy From Without- Learning From Within (Part I)", **Democratization**, Vol. 10, No.1, Spring 2003, pp. 77-98.
- Crawford, Gordon: "Promoting Democracy From Without- Learning From Within (Part II)", **Democratization**, Vol. 10, No.2, Summer 2003, pp. 1-20.
- Çalış, Şaban: "Üç Tarz-ı Siyasetten Globalizme", **Küresel Sistemde: Siyaset, Yönetim Ekonomi**, Derleyen. M. Akif Çukurçayır, Konya, Çizgi Kitabevi, Ocak 2003.
- Danaher, K.: **Küresel Ekonomi ve Demokrasi**, Çeviren, Bilal Çölgeçen, Metis Yayınları, 2004, Ankara.
- Deakin, N.: **In Search of Civil Society**, Palgrave, New York, 2001.
- Der Derian, James: "The Question of Information Technology in International Relations", **Millennium**, Vol.XXXII, No. 3, 2003, pp. 441-456.
- Deudney, D, Ikenberry, G. J.: "The Nature and Sources of Liberal International Order," **Review of International Studies**, Vol. XXV, 1999, pp. 179-196.
- Devetak, R.: "The Project of Modernity and International Relations Theory", **Millennium**, Vol.XXIV, No:I, Spring 1995, pp. 27-53.
- Dinan, Desmond: "Governance and Institutions: The Convention and the Intergovernmental Conference", **JCMS**, Vol. 42, Annual Review, 2004, pp. 27-42.
- Dirlik, Arif: "Global Modernity? Modernity in an Age of Global Capitalism", **European Journal of Social Theory**, Vol. 6(3), 2003, pp. 275-292.

- Doğan, İlyas: **Sivil Toplum: Özgürlükç ve Totaliter Düşünce Geleneğinde**, Alfa Yayınları, No:1255, Aralık 2002.
- Dossal, A. A.: “UNFIP: Partnerships Beyond Borders”, **UN Chronicle**, Vol XLI, No. 1, March-May 2004, pp. 6-7.
- Drucker, P.: “The Rise, Fall and Return of Pluralism”, **The Wall Street Journal Europe**, 6 July 1999.
- Eberlein, B, ve Kerwer, D.: “New Governance in the European Union: A Theoretical Perspective”, **JCMS**, Vol. 24, No.1, pp. 121-42.
- EESC: **Civil Society Organised at European Level**, Proceedings of the First Convention of European Economic and Social Committee, Brussels, 15 October 1999.
- EESC: “Opinion on **The Role and Contribution of Civil Society Organisations in Building Europe**”, Report of European Economic and Social Committee, Ed. by. EESC, CES 851/99 Brussels, 22 September 1999.
- EESC: “Opinion on **The Commission and Non-governmental Organisation:in Building a Stronger Partnership**”, Discussion Paper of European Economic and Social Committee, CES 811/ 2000 Brussels, 13 July 2000.
- Ellwood, Wayne: **Küreselleşmeyi Anlamanın Kılavuzu**, İstanbul, Metis Yayınları, 2002.
- Epstein, C.: “Worldwide Whale: Globalisation/Dialogue of Cultures”, **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 16, No. 2, July 2003, pp. 309-322.

- Erdağı, B, Dinçer, E. M.: “Emperyalizm ve Tartışmaları”, **Felsefelogos**, Bulut Yayınevi, Yıl. 7, Sayı: 27-28, Aralık 2005, s. 27-45.
- Eriksen, T. H, Neumann, I. B.: “International Relations as a Cultural System: An Agenda for Research”, **Cooperation and Conflict**, Vol.XXVIII, No:3, 1993, pp. 233-264.
- Erözden, Ozan: **Ulus-Devlet**, Dost Kitabevi, 1997.
- Etzioni, Amitai: “The Capabilities and Limits of the Global Civil Society”, **Millenium**, Vol.33, No:2, 2004, pp. 341-353.
- European Commission: **European Governance: A White Paper**, COM (2001) 428, 25.7.2001.
- European Commission: COM (2002) 341 Final, 2002/0136 (CNS), 26.6.2002.
- Evans, P.: “The Eclipse of the State? Reflections on Stateness in an Era of Globalization”, **World Politics**, Vol.XXXXX, October 1997, pp. 62-87.
- Falk, R.: **Yırtıcı Küreselleşme, Bir Eleştiri**, Çev. Ali Çaksu, Küre Yayınları, 2. Baskı, 2002.
- Falk, Richard, Strauss, A.: “Toward Global Parliament”, **Foreign Affairs**, Vol.80, No:1, January – February 2001, pp. 212-221.
- Finlayson, G, Habermas, J.: **A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2005.
- Frank, A. G, Gills, B. K.: **Dünya Sistemi, Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?**, Çev. Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, 2003.
- Fukuyama, Francis: **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Çev. Zülfü Dicleli, Gün Yayıncılık, 2. Basım, İstanbul, 1999.

- Fukuyama, Francis: **State Building, Governance and World Order in the Twenty-First Century**, Cornell University Press, 2005.
- Gaddis, J. L.: "International Relations Theory and the End of the Cold War", **International Security**, Vol.XVII, No:3, Winter 1992/93, pp. 5-58.
- Galbraith, J.K.: **Building a World Community, Globalisation and the Common Good**, Royal Dansih Ministry of Foreign Affairs, Copenhagen, June 2000.
- Galston, Williams, A.: **The Practice of Liberal Pluralizm**, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- Gates, B.: **Dijital Sinir Sistemiyle Düşünce Hızında Çalışmak**, Çev. A. C. Akkoyunlu, 5. Basım, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.
- Giddens, A.: **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000.
- Giddens, A.: **Üçüncü Yol, Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi**, Çev. Mehmet Özay, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- Giddens, A. (Ed.): **The Global Third Way Debate**, Polity, USA, 2001.
- Gill, S.: "Toward a Postmodern Prience?" The Battle in Seattle as a Moment in the New Politics of Globalisation", **Millennium**, Vol.XXIX, No:1, 2000, pp. 131-141.
- Glennon, M. J.: "Why the Security Council Failed", **Foreign Affairs**, May/June 2003, pp. 16-5.

- Gray, John: **Post-Liberalizm, Siyasal Düşünce İncelemeleri**, Dost Kitabevi, Ankara, Mayıs 2004.
- Grugel, Jean: "Democratization Studies: Citizenship, Globalization and Governance", **Governance and Opposition**, Vol. 10, No. 2, Summer 2003, pp. 238-257.
- Gülmez, Mesut: **Avrupa Birliğinde Sosyal Politika**, Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu yayınları, No. 4, Ankara, 1983.
- Gündüz, Aslan: **Milletlerarası Hukuk; Temel Belgeler, Örnek Olaylar**, BetaB, 4. Baskı, İstanbul, 2000.
- Güvenç, N.: **Global-izm-ler Dizisi**, BDS Yayınları, İstanbul, 1998.
- Hall, R. B.: "Private Authority, Non-State Actors and Global Governance", **Harvard International Review**, Vol. XXVII, No. 2, Summer 2005, pp.66-70.
- Harkavy, H. E.: "Images of the Coming International System", **Orbis**, Fall, 1997, pp. 570-593.
- Harrington, A.: **Modern Social Theory**, Oxford University Press, New York, 2005.
- Harris, J.: "Küreselleşmenin Diyalektiği", **Felsefelogos**, Bulut Yayınevi, Yıl. 7, Sayı: 27-28, Aralık 2005, s. 65-77.
- Harrison, Graham: "Why Economic Globalization is Not Enough", **Devolepment and Change**, 35(5), 2004, pp. 1037-1047.
- Harvey, D.: **Postmodernliğin Durumu**, Çeviren, Sungur Savran, Metis Yayınları, Üçüncü Basım, 2003.

- Held, David: "Cosmopolitanism, Globalisation Tammed?", **Review of International Studies**, No. 29, 2003, pp. 465-480.
- Held, David: **Global Covenant, The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus**, Polity, UK, 2004.
- Held, David: **Democracy and the Global Order, From the Modern State to Cosmopolitan Governance**, Polity, UK, 2005.
- Held, D, McGrew, A. (Eds): **Governing Globalization, Power, Authority and Global Governance**, Polity, UK, 2004.
- Held, D, at. al.: **Global Transformations, Politics, Economics and Culture**, Poity, Cambridge, 2004.
- Heins, Volker: "Civil Society's Barbarism", **European Journal of Social Theory**, Vol. 7(4), 2003, pp. 499-517.
- Heywood, Andrew: **Political Ideologies, An Introduction**, Palgrave, Third Edition,
- Higgott, R, Philips, N.: "Challenging Triumphalism and Convergence: The Limits of Global Liberalism in Asia and Latin America", **Review of International Studies**, Vol.XXVI, July 2000, pp.359-379.
- Hirchs, Joachim: "Emperyalizm bugün hangi anlama gelmektedir?", **Felsefelogos**, Bulut Yayınevi, Yıl. 7, Sayı: 27-28, Aralık 2005, s. 7-27.
- Hofmann, Gunter: "Time for Reform", **Deutschland Magazine**, No: 2004/6.

- Holm, H, Sorensen, G.: “A New World Order: The Withering Away of Anarchy and the Triumph of Individualism? Consequences for IR- Theory”, **Cooperation and Conflict**, Vol.XXVIII, No: 3, 1993, pp. 265-301.
- Holsti, K.J.: **Taming the Sovereigns, International Change in International Politics**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- Holton, R.J.: **Making Globalization**, Palgrave, New York, 2005.
- Hopgood, Stephan: “Reading the Small Print in Global Civil society: The Inexorable Hegemony of the Liberal Shelf”, **Millennium**, Vol. 29, No. 1, 2000, pp. 1-25.
- Huntington, Samuel P.: **Medeniyetler atışması, Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, Çev. Okuyan Us, IV. Basım, İstanbul, 2005.
- Hürriyet Gazetesi: 19 Temmuz 2005, s. 21.
- ILO: **A Fair Globalization: Creating Opportunities For All**, Geneva, Switzerland, 2004.
- Inglehart, R.: **Changing Values and Changing Societies**, New Jersey, Princeton University Press, 1997, pp. 1-25.
- Irwin, Douglas A.: “Two Faces of Globalization”, **Critical Review**, Vol. XIV, No:1, 1997, pp.11-18.
- İKV Bülteni: 1-15 Haziran 2003, “Avrupa’nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon Taslak AB Anayasası Çalışmalarını Sonuçlandırdı”, s. 1-2.

- Johnstone, Ian: "The Role of the UN Secretary-General: The Power of Persuasion Based on Law", **Global Governance**, Vol. 9, 2003, pp.441-458.
- Kaiser, K, Schwarz, H.: **Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası**, Çev. Müjdat Kayayerli, Sinemis Yayınları, Ankara, 2005.
- Kaldor, Mary: "Civilising Globalisation?" The Implications of the Battle in Seattle", **Millennium**, Vol. XXIX, No. 1, 2000, pp.105-115.
- Kaldor, Mary: **Global Civil Society, An Answer to War**, Polity, Cambridge, 2003.
- Kapstein, E. B.: "Winners and Losers in the Global Economy", **International Organisation**, Vol.XXXXXIV, No:2, Spring 2000, pp. 359-384.
- Karadeli, Cem (Derleyen): **Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme**, Phonenix Yayınevi, Ankara, 2005.
- Keane, John: **Sivil Toplum ve Devlet, Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar**, Çev. Levent Köker v.d., Yedikıta Yayınları, Mayıs 2004.
- Keane, John: **Global Civil Society**, Cambridge University Press, 2005.
- Keohane, R. O.: "Abuse of Power, Assessing Accountability in World Politics", **Harvard International Review**, Vol. XXVII, No. 2, Summer 2005, pp. 48-53.
- Kenny, Michael: "Global Civil Society: A Liberal-Republican Argument", **Review of International Studies**, Vol.XXIX, 2003, pp. 119-143.

- Keyman, Fuat: “Globalleşme, Katılımcı Demokrasi, Haklar ve Sorumluluklar”, **Haklar ve Sorumluluklar ve Katılımcı Demokrasi**, Toplumsal ve Katılım Gelişim Vakfı, İstanbul, Mart 2005.
- Kır, Adil, **Globalizasyon, Küreselleşme, Devletin Sonu**, Eylül Yayınevi, 2002.
- King, Anthony, D.: **Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi**, Çev. Gülçan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınevi, 1998.
- Kjaer, A.M.: **Governance, Key Concepts**, Polity, Cambridge, 2004.
- Koçdemir, Kadir: **Milli Devlet ve Küreselleşme, Anlamı Değişen Sınırlar**, Ötüken Yayınevi, 2004.
- Koçer, Gökhan: “Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği”, **İİBF Dergisi**, 2004.
- Kopecy, Petr, Mudde, C.: “Rethinking Civil Society”, **Democratization**, Vol. 10, No. 3, Autumn 2003, pp. 1-14.
- Kurth, James: “Global Triumph or Western Twilight?”, **Orbis**, Vol. XXXV, No. 3, Summer 2001, pp. 333-345.
- Kymlicka, Will: **Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Langley, P.: “Confronting Globalisation: International Political Economy and Its Critics”, **Millennium**, Vol. XXIX, No. 2, 2000, pp. 461-469.
- Lehmann, Jean Pierre: “The Millennium: New Century, New Patterns”, **The World Today**, January 1998, pp. 7-10.

- Linklater, A.: "Citizenship and Sovereignty in the Post-Westphalian State", **European Journal of International Relations**, Vol. II, No.1, 1996, pp. 77-103.
- Magnette, P, Nicolaidis, K.: "The European Convention: Bargaining in the Shadow of Rhetoric", **West European Politics**, Vol. XXVII, No. 3, May 2004, pp. 381-404.
- Maiguashca, Bice: "Governance and Resistance in World Politics", **Review of International Studies**, Vol. XXIX, 2003, pp. 3-28.
- Mansell, R, Steinmueller, W.: **Mobilizing the Information Society, Strategies for Growth and Opportunity**, Oxford University Press, New York, 2002.
- Maroya, Alex: "Rethinking the Nation-State from the Frontier", **Millennium**, Vol. 32, No. 2, 2003, pp. 267-292.
- Mathews, J.: "Power Shift, The Rise of Global Civil Society", **Foreign Affairs**, January-February 1997, pp. 50-66.
- McChesney, R, Wood, E. M.: **Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi**, Egos Yayınları 18, Ankara 2003.
- Melucci, A.: **Toplumsal Hareketler ve Günlük Hareketlerin Demokratikleşmesi, Sivil Toplum ve Devlet**, Derleyen. J. Keane, Yedikıta Yayınları, 2004.
- Michael, T. C.: "The New Challenges to Global Security", **Current History**, April 1993, pp. 155-161.
- Modelski, G: "Evolutionary Paradigm for Global Politics, International Norms", **International Studies Quarterly**, Vol. XXXX, 1996, pp. 321-342.

- Monk, I. H.: **Modern Siyasal Düşünce Tarihi**, Çevirenler. Necla Arat v.d., Say Yayınları, İstanbul, 2004.
- Munck, R.: **Emeğin Yeni Dünyası, Küresel Mücadele, Küresel Dayanışma**, Çev. Mahmut Tekçe, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Murphy, M, Harty, S.: “Post-Sovereign Citizenship”, **Citizenship Studies**, Vol. 7, No. 2, 2003, pp. 181-197.
- Müller, Joachim (Ed): **Reforming the United Nations: The quit Revelution, New Initiatives and Past Efforts**, Kluwer Law International, Holland, 2001.
- Ninehan, Chris: “Anti-capitalism and return of politics”, **International Socialism**, Winter 2006, No. 109, pp. 91-109.
- Olson, David.: “The Battles in Seattle”, **Politics and Society**, Vol.XXVIII, No:3, September 2000, pp. 309-331.
- One Country: “At the UN, Civil Society Representatives Gather for the Millennium Forum”, **One Country-Newsletter**, Vol. XII, No. 1, April-May 2000, New York, 2000.
- One Country: “World Citizenship”, **One Country-Newsletter**, Vol. XII, No. 2, June-August 2000, New York, 2000.
- Ordzhonikidze, Sergei: **Meeting the Challenges of the 21st Century**, UN Office at Geneva, 2004.
- OSI: Soros Foundations Network, **Annual Repot**, 2002.
- Osiander, Andreas: “Sovereignty, International Relations and the Westphalian Myth”, **International Organization**, Vol.XXXXXV, No:2, Spring 2001, pp. 251-289.

- Ottaway, Marina: "Corporatism Goes Global: International Organisations, Nongovernmental Organisations, Networks, and Transnational Business", **Global Governance**, Vol.XVII, No:1, January-March 2001, pp. 265-292.
- Owen, O.: "Re-orienting International Relations: On Pragmatism, Pluralism and Practical Reasoning", **Millennium**, Vol. 31, No.3, 2002, pp. 653-673.
- Örs, Feriâl: "Demokrasi, Yerelleşme, İletişim ve Bir Yerel Eylem Projesi", **Mülkiye** , Cilt: XXVII, Sayı: 238, s. 245-255.
- Özbek, Meral (Editör): **Kamusal Alan**, Hil Yayın, İstanbul, 2004.
- Özbudun, S, Şafak, B.; **Antropoloji, Kurumlar/Kuramlar**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2005.
- Palonen, K.: "Four Times of Politics: Policy, Polity, Politicking, and Politicization", **Alternatives**, Vol. 28 , 2003, pp. 171-186.
- Parekh, Bhikhu: "Cosmopolitanism and Global Citizenship", **Review of International Studies**, Vol.XXIX, 2003, pp. 3-17.
- Patomaki, H.: "Problems. of Democratizing Global Governance: Time, Space and the Emancipatory Process", **EJIR**, Vol. 9, No. 3, 2003, pp. 347-376.
- Paul D. E.: "Sovereignty, Survival and the Westphalian Blind Alley in International Relations", **Review of International Studies**, Vol.XXV, 1999, pp. 217-231.

- Paul, T.V, Ripsman Norrin M.: "Under Pressure? Globalisation And The National Security State", **Millennium**, Vol:33, No:2, 2004, pp. 355-380.
- Pauly, L. W, Reich, S.: "National Structures and Multinational Corporate Behaviour: Enduring Differences in the Age of Globalization", **International Organization**, Vol. XXXXXI, No. 1, Winter, 1997, pp. 1-30.
- Pazarıcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 2. Kitap, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Eylül 1999.
- Patnik, P.: "Yeni Emperyalizm", **Yeni Emperyalizmin Ekonomisi**, Ed. Erinç Yeldan, Çev. Erdal Yüzak, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul, 2005, s. 47-61.
- Petras, J, Veltmeyer, H.: **Globalization Unmasked, Imperialism in the 21st Century**, Zed Books, Canada, 2001.
- Petras, J.: **Küreselleşme ve Direniş**, Adonis Reklam ve Yayıncılık Hizmetleri, Çev. Ali Ekber, 1. baskı, İstanbul, 2002.
- Pevenhouse, J. C.: "Democracy From the outside-in? International Organisation and Democratization", **International Organization**, Vol. XXXXXVI, No. 3, Summer, 2002.
- Przeworski, A, Limongi, F.: "Modernization, Theories and Facts", **World Politics**, Vol. 49, January 1997, pp. 155-83.
- Ravenhill, J.: **Global Political Economy**, Oxford University Press, New York, 2005.
- Reus-Smit, C.: "The Constitutional Structure of International Society and the Nature of Fundamental Institutions", **International Organization**, Vol.XXXXXI, No: 4, Autumn 1997, pp. 555-589.

- Risse, T.: "Let's Argue: Communicative Action in World Politics", **International Organisation**, Vol.XXIX, No:1, 2000, pp. 27-46.
- Robertson, Roland: **Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınevi, 1999.
- Rosenau, M.P.: **Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri**, Çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yayınevi, 2004a.
- Rosenau, J. N.: "Governance in a New Global Order", **Governing Globalization**, Held-McGrew (ed.), Polity Press UK, 2004b.
- Rosow, S.: "Globalisation as Democratic Theory", **Millennium**, Vol.XXIX, No:1, 2000, pp. 27-46.
- Russio, D. F.: "Küreselleşme ve Emperyalizm", **Felsefelogos**, Bulut Yayınevi, Yıl. 7, Sayı: 27-28, Aralık 2005, s. 45-65.
- Ryfman, Philippe: **Sivil Toplum Kuruluşları**, Çev. İsmail Yerguz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Samhat, N.H.: "International Regimes as Political Community", **Millennium**, Vol. 26, No.2 1997, pp. 349-378.
- Sarıbay, A. Y.: **Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam**, 3. Baskı, Alfa Yayınları, 2001.
- Sarup, Madan: **Post-Yapısalcılık ve Post-Modernizm**, Çev. Abdülbaki Güçlü, Bilim ve Sanat, 2004.
- Schechter, M.G (Ed): **United Nations-sponsored World Conferences, Focus on Impact and Follow-up**, United Nations University Press, Japan, 2001.

- Scholte, Jan Aart: **Globalization, A Critical Introduction**, 2nd Edition, Palgrave, New York, 2005.
- Schulze, Hagen: **Avrupa'da Ulus ve Devlet**, Çev. Timuçin Binder, Literatür Yayıncılık, İstanbul, Aralık 2005.
- Seda, R.: "Yeni Dünya Düzeninde Gölgede Kalan Kavram: Ulus-Devlet", **Stratejik Analiz**, No. 11, Mart 2001, s. 20-24.
- Sinnar, S.: "Mixed Blessing; The Growing Influence of NGO's", **Harward International Review**, Winter 1995-96, pp. 54-57.
- Smith,S, Baylis, J.: **Globalization of World Politics**, 2002.
- Soros, G.: **OSI Report**, 2002.
- Sönmez, Sinan: "Küreselleşmenin Ekonomi-Politik Boyutları", **Küreselleşme ve Psikiyatri**, Editörler. B. Kaya ve S. Ünal, TTB Yayınları, 2003.
- Sönmezoğlu, Faruk: **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.
- Stanzani, C.: **Avrupa'da Sosyal Diyalog ve İşçi Hakları**, Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu Yayınları, Ankara, Temmuz 2005.
- Starkey et.al.: **Negotiating a Complex World, An Introduction to International Negotiation**, 2nd Edition, New Millenium Books, Oxford, 2005.
- Steger, M.B.: **Globalization, A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2003.
- Stevenson, N.: "Cultural Citizenship in the Cultural Society: A Cosmopolitan Approach", **Citizenship Studies**, Vol.XVII, No: 2, 2003.

- Stiglitz, J. E.: "Democratizing the International Monetary Fund and the World Bank: Governance and Accountability", **Governance**, Vol, 16, No. 1, January 2003, pp. 111-139.
- Strange, S.: "The Westfailure System", **Review of International Studies**, Vol.XXV, 1999, pp. 345-354.
- Stunding, Guy: "Global Govarnence : The Democratic Mirage", **Devolepment and Change**, Vol. 35, No. 5, 2004, pp. 1065-1072.
- Şensever, F. L.: **Dünya Sosyal Forumu, Aşağıdan Küreselleşme Hareketi ve Küresel Direniş**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.
- Taylor, P.: **International Organization in the Age of Gloalization**, Continuum, New York, 2005.
- Thakur, R, (Eds): **Enhancing Global Governance, Towards a New Diplomacy, Foundations of Peace**, United Nations University Press, Japan, 2002.
- Therborn, Göran: "Entangled Modernities", **European Journal of Social Theory**, Vol. 6(3), 2003, pp. 293-305.
- Thompson, P. H.: **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Çev. Ç. Erdem ve E. Yücel, Dost Kitabevi, 3. Baskı, 2003.
- Thoreau, H. D, Ghandi M. K.: **Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş**, Çev. Hakan Aslan ve Fatma Ünsal, İstanbul, Vadi Yayınları, 1997.
- Timuçin, A.: **Düşünce Tarihi 3**, Bulut Yayınları, 2001.
- TİSK: **Faaliyet Raporu**, 2005.
- Topal, M.: **Ulus Düşünmek**, Özgür Üniversite, No. 37, Ankara, 2003.

- Tosun, Erdoğan: **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi**, Alfa Yayınları, 2001.
- Touraine, A.: **Modernliğin Eleştirisi**, Çev. Hülya Tufan, Yapı Kredi Yayınları- 352, 5. Baskı, 2004.
- Turnbull, Peter: “Contesting Globalization on the Waterfront,” **Politics and Society**, Vol.XXVIII, No:3, September 2000, pp. 367-393.
- Türkyılmaz, M.: “Küreselleşme, Kökleşmiş Adaletsizlik”, **Mülkiyeliler Birliği**, Temmuz 2004, No:243-1, s. 25-27.
- Uimonen, P.: “Networks of Global Interaction”, **Cambridge Review of International Affairs** , Vol. 16, No. 2, July 2003, pp. 273-286.
- UN: **Report of the Preparatory Committee for the World Summit for Social Development**, General Assembly, Supp. No: 24, (A/49/24/Rev.1), 1995.
- UN: **Directory of Non-Governmental Organisations with the Department of Public Information**, 2003-2004.
- UN: **The Role of the UN in the Face of Globalization**, UN Geneva Office, Information Service Public Relations Section, July 1995.
- UN: **The World Conferences; Developing Priorities for the 21st Century**, UN Briefing Papers, 2000.
- Urquart, B.: “The United Nations Rediscovered?”, **World Policy Journal**, Vol: XXI, No: 2, yaz 2004.

- Urguhart, B, Childers, E.: **A World in Need of Leadership: Tomorrow's United Nations –A Fresh Appraisal-**, DAG Hammask Jöld Foundation, Upsala, Sweden, 1996.
- Urguhart, B, Childers, E.: **Development Dialogue**, DAG Hammask Jöld Foundation, Upsala, Sweden, 1990 ve 1991.
- Verweij, M.: “Deliberately Democratizing Multilateral Organization, *Special Issue*”, **Governance**, Vol. 16, No. 1, January 2003, pp. 1-21.
- Viotti, P., Kauppi M.: **International Relations Theory; Realism, Pluralism and Globalism**, Second Edition, New York, Macmillan Publishing Company, 1993.
- Virilio, P.: **Enformasyon Bombası**, Çev. Kaya Şahin, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.
- Wallzer, M.: **Toward a Global Civil Society**, Providence, Berghen Books, 1995, pp.7.
- Warkentin, C., Mingst K.: “International Institutions, the State and the Global Civil Society in the Age of the World Wide”, **Global Governance**, Vol. VI, No. 2, April-June 2000, pp. 237-259.
- Weber, Max: **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**, Çev. Özer Özenkaya, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- Weiss, L.: “Globalization and the Myth of the Powerless State?”, **The National Interest**, No. 27, Spring 1992, pp. 3-27.
- Weiss, T.G.: “The Illusion of UN Security Council Reform”, **The Washington Quarterly**, No. 26/4, Autumn 2003, pp. 147-161.

- Wener, Wounter, Wilde J. H.: "The Endurance of Sovereignty", **European Journal of International Relations**, Vol. VII, No.3, September 2001, pp. 283-315.
- Wendt, Alexander: "Why a World State is Inevitable", **EJIR**, Vol. IX, No. 4, pp. 491-542.
- Willetts, P.: "From 'Consultative Arrangements' to 'Partnership': The Changing Status of NGO's in Diplomacy at the United Nations", **Global Governance**, Vol. VI, No. 2, April-June 2000, p. 191-212.
- Williams, Marc: "Globalization and the Civil Society," in J. Ravenhill, (Ed.) **Global Political Economy**, Oxford University Press, New York, 2005.
- Wolf, Martin: "Will the Nation-State Survive Globalization?", **Foreign Affairs**, Vol. 80, No. 1, January–February 2001, pp.178-191.
- Wolf, Martin: "Is Globalisation in Danger?", **The World Economy**, Vol. XXVI, No. 4, April 2003, pp. 393-411.
- Yeatman, A.: "Globality , State and Society", **Citizenship Studies**, Vol.VII, No: 2, 2003, pp. 275-289.
- Yılmaz, Aytekin: **İkinci Küreselleşme Dalgası, Kavram, Süreç ve Sorunlar**, 1. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 2004.
- Yılmaz, Aytekin: **Çağdaş Siyasal Akımlar, Modern Demokraside Yeni Arayışlar**, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 2003.
- Yusufoğlu, Y.: **Küreselleşme Emperyalizm**, Belge Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005.

WEB SAYFALARI

http:// www.europea.eu.int **AB**

http://www.coe.int **Avrupa Konseyi**

http:// www.un.org **BM**

http://www.eu.esc.int **EESC**

http://www.ngo99korea.org

http://www.soros.org **OSI**

http:// www.worldeconomicforum.org **WEF**

http:// www.youthforum.org Youth Forum

http:// www.womenlobby.org European Women Lobby

http:// www.concordeurope.org Concord

http:// www.solidar.org Solidar

http:// www.eurostep.org

http:// www.oxfam.org, Oxfam

http:// www.cepcmaf.org CEPCTAF

http:// www.unice.org UNICE

http:// www.ceep.org CEEP

http:// www.ueapme.org UEAPME

http:// www.etuc.org ETUC

http:// www.socialplatform.org SOCIAL PLATFORM

http:// www.act4europe.org

http:// www.act4europe.org/hrdn

[http:// www.act4europe.org/socialplatform](http://www.act4europe.org/socialplatform)

[http:// www.act4europe.org/greennine](http://www.act4europe.org/greennine)

[http:// constitution.eurostep.org](http://constitution.eurostep.org)

<http://www.europa.eu.int/constitution>

<http://www.soros.org>

<http://www.un.org/HDI>

[http://www.daccessdds.un.org/doc.](http://www.daccessdds.un.org/doc)

<http://www.ilo.org>

<http://www.etuc.org/executive>

<http://www.etuc.org/europeanconvention/ECdecisions/a/141>

<http://www.tesev.org>

<http://www.foreignpolicy.com>

<http://www.stgp.org>

<http://www.findarticles.org/p/articles>

<http://www.worldbank/wbi/governance>

http://www.magazine-deutschland.de/issue/UN_6-04

<http://www.womenlobby.org/document>

<http://www.esc.eu.int/youthconvention>

<http://www.esc.eu.int/ecosoccontributiontotheconvention>

<http://www.uia.org/organisations/faq/statistics>

<http://www.ioe-emp.org/en/policy-areas/csr>

<http://www.atkernay.com/main.taf>

<http://www.undp.org/HDI>

<http://www.icftu.org/resolutions>

<http://www.tusev.org.tr>

<http://www.globalcompact.int>

<http://www.canaktan.org/politika/yonetisim/tanim>

<http://www.canaktan.org/politika/yonetisimkalitesi>

<http://www.ikv.org.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Adı : Osman
Soyadı : YILDIZ
Doğum Tarihi : 02.01.1967
Doğum Yeri : Hendek / Sakarya
Medeni Hali : Evli, Bir Çocuk

EĞİTİM DURUMU

DOKTORA: Devam ediyor.
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İstanbul Üniversitesi

MASTER:

MSc European Studies, London School of Economics, Londra
Londra Üniversitesi
1994-1995, Londra
Tez: Towards a Cohesive Foreign Policy:
CFSP as a Significant Change from EPC

MBA

Ekonomi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
Çukurova Üniversitesi
1990-1993, Adana
Tez: Migration and the Development in Turkey and the World

LİSANS:

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Boğaziçi Üniversitesi
1990, İstanbul

DİL DURUMU

İngilizce: İleri Düzeyde
Almanca: Orta Düzeyde
Fransa: Başlangıç Düzeyinde

İŞ DURUMU

Hak-iş Konfederasyonu: 1.5.1991-
Dış İlişkiler Sorumlusu
Deneyimler: 50 civarında ülkede BM, Uluslararası kuruluşlar, AB
ve sendikal kuruluşların konferans, seminer, kongre sempozyu-
muna katılım.